

Honvédségi Szemle

148. ÉVFOLYAM
2020/6. SZÁM

A Magyar Honvédség szakmai, tudományos folyóirata

Kiadja: Magyar Honvédség Parancsnokság

A kiadásért felel:

Dr. Böröndi Gábor altábornagy

Szerkesztőbizottság

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Porkoláb Imre ezredes (PhD)

Tagok:

Dr. B. Stenge Csaba (PhD)

Dr. Bali Tamás ezredes (PhD)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD) (Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Király László (CSc)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter dandártábornok (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)

(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Molnár Ferenc ezredes (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)

(Cseh Köztársaság Rendőri Akadémiája, Prága)

Dr. Ruszin Romulusz dandártábornok (PhD)

Dr. Sári Gábor alezredes (PhD)

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)

(Bournemouthi Egyetem)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Srdja Tričković (PhD) (Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A szerkesztőbizottság titkára:

Dr. Stohl Róbert százados (PhD)

(Stohl.Robert@hm.gov.hu)

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó.

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

A Zrínyi Kiadó vezetője:

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán ny. alezredes

Telefon: +36 30-343-4801; kiss.zoltan@hmzrinyi.hu

Szerkesztő: Gáspár Katalin

Tervezőszerkesztő: Teszár Edit

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Török Judit

Szerkesztőségi titkár: Pásztor Júlia

Telefon: 272-02 (HM); 459-5355

e-mail: pasztor.julia@hmzrinyi.hu

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Nyomdai kivitelezés: HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft. Sokszorosító Osztály

Felelős vezető: Pásztor Zoltán

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó könyvesboltjában, valamint a HM Zrínyi Kft. webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a honvedsegszemle.hu oldalon.

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság „A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődei:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny, Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd, Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja az

Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA)

Tisztelt Szerzőink!

Felhívjuk szíves figyelmüket arra, hogy a *Honvédségi Szemle* egyedi elektronikus forrásazonosítóval (Digital Object Identifier – DOI) látja el a tudományos cikkeket. A szerkesztőségbe beérkezett kéziratok publikálásának feltétele éppen ezért egy új ponttal bővült: a *Felhasznált irodalom* jegyzékében lévő bibliográfiai adatok feltüntetése után – amennyiben van – a hivatkozott írás DOI-ját is meg kell adni.

A *Honvédségi Szemle*ben közölt írások automatikusan bekerülnek a Magyar Tudományos Művek Tárába és az MTAKIK REAL, illetve REAL-J repozitóriumába. Arra kérjük Szerzőinket, hogy ennek érdekében regisztrálják magukat a www.m2.mtmt.hu oldalon.

A szerkesztőség

Honvédségi Szemle

148. ÉVFOLYAM,
2020/6. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

TARTALOM

FÓKUSZBAN

Kiss Roland százados:

A rajzó hadviselés és az osztott műveletek kialakulása 3

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Rémai Dániel:

Biztonsági kihívások hálójában, avagy az Izraeli Védelmi Erők esete az aszimmetrikus hadviseléssel 16

Kisvári Tamás alezredes:

Kína lépései a hadászati egyensúly megváltoztatására a Dél-kínai-tenger térségében 32

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Szvercsek Dávid:

A vallásközi párbeszéd jelentősége a libanoni válságkezelésben 44

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Csóka Attila alezredes:

Az önkéntes területvédelmi tartalékos alegységek ABV-védelmi feladatai 58

Barna Boglárka sz. hadnagy:

A pályakezdő katonák megszólításának és megtartásának lehetősége a szervezeti szocializáció eszközével 67

LOGISZTIKA

Szatai Zsolt József őrnagy – Horváth Tibor alezredes:

A robbanószervezetek felderítésének története 1. (700–1950) 81

HADTÖRTÉNELEM

Szakály Sándor:

A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia II. főcsoport, majd
jugotúd intézményeinek parancsnokai (1931–1945) 95

FÓRUM

Tóth András őrnagy:

Az etikus vezetésben rejlő lehetőségek 111

Siposné Kecskeméthy Klára ezredes:

Ludovikás hagyományok a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen 120

SZEMLE

Róbert Péter:

Egyenruhások a Döbrentei utca 8.-ban 140

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

Nemzetközi szakirodalmi szemle 143

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból 154

ABSTRACT 161

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Kiss Roland százados (PhD), az MH Transzformációs
Parancsnokság – Honvéd Tudományos Kutatóhely
kutatója

Rémai Dániel PhD-hallgató (Nemzeti Közszolgálati
Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola)

Kisvári Tamás alezredes, a KNBSZ munkatársa

Szvercek Dávid kormányfőtanácsos, szakreferens
(HM Katonai és Társadalmi Kapcsolatok Főosztály
Társadalmi Kapcsolatok Osztály)

Csóka Attila alezredes, az Összhaderőnemi

Atom, Vegyi és Biológiai Védelmi Kiválósági

Központ (Csehország) alosztályvezetője, az NKE

Hadtudományi Doktori Iskola PhD-hallgatója

Barna Boglárka PhD-hallgató (Nemzeti

Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori
Iskola) (ORCID: 0000-0001-7839-0086)

Szatai Zsolt József őrnagy, PhD-hallgató (Nemzeti
Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola)
(ORCID: 0000-0001-6963-0500)

Dr. Horváth Tibor alezredes (PhD), egyetemi docens
(Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és
Honvédtisztképző Kar, Hadászati Tanszék)
(ORCID 0000-0003-4742-847X)

Dr. Szakály Sándor (DSc) hadtörténész, egyetemi
tanár, a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár
főigazgatója

Tóth András őrnagy, zászlóaljparancsnok-helyettes
(MH 25. Klapka György Lövészdandár
11. Harckocsizászlóalj)

Siposné dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc),
a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi
és Honvédtisztképző Kar, Művelleti Támogató Tanszék
egyetemi tanára

Dr. Róbert Péter történész, egyetemi docens
(Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem)

Dr. Végh Ferenc ny. vezérezredes (PhD)

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Dr. Kiss Roland százados:¹

A RAJZÓ HADVISELÉS ÉS AZ OSZTOTT MŰVELETEK KIALAKULÁSA

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.1](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.1)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az osztott műveletek² egy korszerű hadviselési forma, amely azokra a harc-eljárásokra épít, amelyeket már a történelem kezdete óta használnak és jellemzőiket legjobban a rajzás foglalja össze. Hasonló az állatvilágban is megtalálható, így például a hangyák, méhek, darazsak, sakálok és farkasok között, amikor a boly, raj vagy falka egyedei nagyobb területen tevékenykednek, de a zsákmányra vagy valamilyen fenyegetésre összpontosítanak, és azt több irányból támadják és küzdik le. A módszert a hadseregek a hadtörténelem kezdete óta egészen napjainkig alkalmazzák, bár jellege – elsősorban az alkalmazott technológia – folyamatosan változott. Az osztott műveletek alapja a rajzás, de tanulmányozása során a technológiai fejlődés hatásait, a jövő hadviselése szempontjából különösen fontos elemeket, a hálózatalapúságot és a tűztámogató elemek átgondoltabb és feladatra szabottabb alkalmazását érdemes inkább kiemelni. Jelen tanulmány a rajzás és a műveleti koncepciók kialakulását tekinti át. Ismerteti a rajzás alapját képező rajintelligencia fogalmát, a rajzó harcéljárásokat és azok mai alkalmazását.

KULCSSZAVAK: osztott műveletek, rajzás, rajintelligencia, drónraj

RAJINTELLIGENCIA

A rajzó hadviselés alapja a rajintelligencia. A kifejezés a társas rovarok (hangyák, méhek) tanulmányozásából, illetve a robotika tudományából származik. A hangyák például egyszerű, siket és vak lények, csak szaglásuk fejlett. Magatartásukat csak a közvetlen környezetüktől származó korlátozott információk és a közelben tartózkodó más egyedek magatartása határozza meg, egyenként csak egyszerű szabályokon alapuló, egyszerű feladatok végrehajtására képesek. Egy hangya egyedül nem tudja eldönteni, hogy a bolytól a táplálékforráshoz vezető több lehetséges útvonal közül melyik az optimális, de ezer vagy tízezer hangya közösen rövid idő alatt megtalálja azt. Az élelmet felderítő egyedek feromonokkal (rövid időn belül elillanó szaganyagokkal) jelölik meg az utat, és amelyik a rövidebb utat találja meg, az előbb tér vissza a bolyba, vagyis rövid idő alatt kétszer jelöli meg az utat, és ezáltal erősebb szagot hagy maga után, mint a hosszabb utat megtett egyedek. A többi egyed az erősebb feromonkoncentrációt követi, és így rövid idő alatt megszületik a közös megoldás – a táplálékhoz vezető legrövidebb út. Maga a kommunikáció tehát primitív, de a kialakuló kollektív viselkedés mégis nagyfokú szervezettséget mutat. Az egyedek közötti kölcsönhatás és korlátozott

¹ A szerző doktori fokozatát hadtudományból szerezte, kutatási témája a modern hadviselés.

² A nemzetközi szakirodalomban többféle elnevezés ismert, mint a „swarm” vagy „battle swarm”. Jelen esetben a „distributed operations” koncepciójából merítkezünk, amelynek legjobb fordítása talán az osztott műveletek, ugyanakkor megosztott és elosztott műveletek elnevezéssel is találkozhatunk.

kommunikáció eredményeként a sok egyszerű feladat végrehajtása során központi irányítás nélküli, de mégis összehangolt, komplex, társas problémamegoldó magatartás jön létre.³

A rajntelligencia egyes magasabb rendű állatfajoknál (például farkasok, vadkutyák) is megjelenik. A farka kis létszámú, míg a prédák gyakran sokkal nagyobb és erősebb, mint a farka egyes egyedei. A vadászat csak akkor sikeres, ha a farka tagjai nagy területen szétszórnak, amíg egy prédára nem bukkannak, majd gyorsan összegyűlnek és együttműködnek annak elejtésében.⁴

A rajntelligencia jellemzői:

- rugalmasság: a csoport gyorsan alkalmazkodik a változó körülményekhez;
- ellenálló képesség: a csoport akkor is képes a közös feladatot végrehajtani, ha egy vagy több tagja kudarcot vall vagy megsemmisül;
- önszervezés: a hatékony és célratörő működéshez a csoportnak nincs szüksége felügyeletre vagy központi irányításra, a csoport tagjai feladatukat önállóan hajtják végre.

RAJZÓ HADVISELÉS A TÖRTÉNELEMBEN

A rajzást a lovas nomád népek harcászata testesíti meg a legjobban, akik az eurázsiai sztyepén nagy távolságokat voltak képesek gyorsan megtenni, fő fegyverük az íj volt, amellyel az ellenség fegyvereinek hatótávolságán kívülről voltak képesek megkezdeni a harcot. Az erejük inkább a gyorsaságban, meglepésben, a nagy hatótávolságú fegyverekben, valamint a harceljárásaikban rejlett, amelyek révén megosztották az ellenség védelmét, valamint törekedtek annak bekerítésére, miközben kerülték a szemtől szembeni közelharcot. Ellen-séges túlerő vagy az események kedvezőtlen fordulata esetén inkább elszakadtak, majd egy kedvezőbb alkalommal újjították fel a támadást. E tekintetben érdemes megemlíteni a magyarokat is, akik egészen 955-ig sikerrel gyakorolták ezt a fajta harcmódot a honfoglalás, illetve a kalandozások során is.⁵

Napóleon 1812. évi orosz hadjáratában a francia Grande Armée-t nagy hagyományos csatákban vagy ütközetekben nem győzték le, de miután a tél közeledtével Moszkva felgyűjtásával sikerült megfosztani a sereget a fedéltől és az élelemtől, a francia hadseregnek nem maradt más választása, mint visszavonulni saját utánpótlási bázisai felé. A visszavonulás során a lovasság, a szállítóoszlopok (vonatok) és a tüzérség lovainak nagy része elpusztult, ezért gyalog kellett megtenni az utat a zord orosz télben. Útközben folyamatos zavaró támadások érték őket. Lovas kozákok kísérték a menetoszlopokat – ami lélektanilag is megviselte a megfáradt sereget –, és amikor alkalom kínálkozott, támadásba lendültek, kisebb veszteséget okoztak, majd visszavonultak, mielőtt a franciák végre tudtak volna hajtani egy ellentámadást. A lemaradozókat a környék lakossága fogta el és ölte meg. Ennek főleg a

³ Eric Bonabeau – Christopher Meyer: Swarm Intelligence: A Whole New Way to Think About Business. Harvard Business Review, 05. 2001., 107–109. <https://hbr.org/2001/05/swarm-intelligence-a-whole-new-way-to-think-about-business> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 13.)

⁴ John Arquilla – David Ronfeldt: Swarming and the Future Conflict. RAND, Santa Monica, 2000, 26. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/DOCUMENTED/2005/RAND_DB311.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 13.)

⁵ Ezt addig tudták megőrizni, amíg a harc az ő feltételeik szerint folyt és ki tudták használni a mozgékonyaságukat és a nagy hatótávú fegyvereiket.

hátramaradók, illetve az élelemgyűjtő vagy fosztogató csapatok voltak leginkább kitéve. A seregek végül csak töredéke tért haza. Létszámban hiába voltak többen a franciák, mint a támadók, mozgékonyaságuk kicsi volt, ellátmánynak híján voltak, illetve a hideg és a betegségek is tizedelték erőiket. Másrészről a támadók saját terepen harcoltak, és pontosan ismerték a franciák helyzetét, valamint támadásaik helyét és idejét ők választhatták meg, lecsaptak és visszavonultak.

A fenti példákon kívül, modernebb esetekként említhetjük – a teljesség igénye nélkül – Paul von Lettow-Vorbeck harcát Német Kelet-Afrikában az első világháborúban, a finnek harcát a téli háborúban, a japán és a brit csapatok támadó műveleteit Délkelet-Ázsiában a második világháború idején. A közelmúlt példái a csecsenek harca a három grozniji csata során, a nagyobb iraki felkelő erők nyílt harca, vagy általánosságban a gerillaháború és a felkelés elleni műveletek.

A tengerészeti osztott műveletek példája a német tengeralattjárók harca a második világháború idején az Atlanti-óceánon („farkasfalka”),⁶ valamint az iráni tengerészeti egységek harca a „tankerháború” idején. A légi műveletekben klasszikus példa az angliai csata, valamint a Németország elleni légi hadjárat a második világháborúban, illetve a szövetséges és szovjet repülőgépek kis magasságban végrehajtott támadásai a háború utolsó másfél-két évében.

A RAJZÓ HADVISELÉS

Katonai értelemben a rajzás főbb ismérvei, hogy egymástól függetlenül, de koordináltan működő kis alegységek nagy földrajzi térben szétszóródva hajtják végre műveleteiket, felderítik a célpontjaikat, aztán erősítést hívnak más alegységek formájában, helyi erőfölényt hoznak létre, és egyszerre több irányból hajtanak végre támadásokat, megosztva ezzel a védelmet. A műveletek célja lehet a megsemmisítés, a lassú felmorzsolás vagy az ellenség kohéziójának a megbontása, erkölcsi tartásának a megtörése. A kis erők számára a védettséget a nehéz felderíthetőségük (például az álcázás) és/vagy a nagy mozgékonyaság adja, hogy elkerülhessék az összecsapást az erősebb ellenféllel kedvezőtlen körülmények között. Amennyiben a támadás kezdetén nem sikerül megszerezni a fölényt és azt megtartani, akkor az elszakadás és a menekülés lehet csak alternatíva, mivel nem rendelkeznek elég erővel, hogy védekezzenek és területet tartsanak, hozzátevé, hogy nem is ez a céljuk. Offenzív értelemben is inkább beszélhetünk rajtaütésekről és lesállításokról, semmint hagyományos támadó műveletekről.

A rajzó harcjeljárások egyik jellemző és gyakran alkalmazott eleme a támadások folyamatosan ismétlődő, lüktetészerű (pulzáló) sorozata. Lényege, hogy a rövid támadásokat gyors elszakadás, majd rövid időn belül egy másik ponton újabb támadások követik. Ez gyakorta bekerítésből történik, és inkább viseli a tapogatódzó támadások jegyeit. Ebben különbözik a rajtaütéstől, amikor a támadást és az elszakadást követően a visszatérés – legalábbis rövid időn belül – nincs tervbe véve. Ez a fajta viselkedés megfigyelhető az állatvilágban, a primitív törzseknél és napjaink utcai demonstrációinál is. Maga a harc jellege is nem lineáris. A siker feltétele, hogy az ellenség számára eleve nehezen átlátható körülményeket

⁶ Az első világháború tapasztalatai alapján – amikor az ellenséges hajókonvojokban egyetlen német tengeralattjáró nem sok kárt tudott okozni – a második világháborúban a német haditengerészet új taktikát alkalmazott. Eszerint több tengeralattjáró – a „farkasfalka” – egymással párhuzamosan, nagyobb távolságban haladva széles területet fésült át, és konvoj észlelésekor riadóztatták a többieket, majd több irányból egyszerre támadtak. A kezdeti sikerek utáni fordulatot a német kódok feltörése, a hatékony szonárok és radarok megjelenése, valamint a konvojok számára végig megoldott légi fedezet hozta meg.

teremtsen, és ne adjon olyan statikus pontokat, amelyek ellen az felléphetne vagy ellentámadást indíthatna. Harcászati szinten az osztott művelet csak támadó lehet, bár a hadműveleti vagy stratégiai szintű elképzelés lehet alapvetően defenzív.

A rajzás folyamatát Sean Edwards, az amerikai RAND⁷ kutatóintézet egyik jeles kutatója a rajzáról készült tanulmányában négy részre bontja: felderítés, összegyűlés, támadás, szétszóródás.⁸ Továbbá a rajzás kétféle módját különbözteti meg: a felhőszerűt, amikor a támadók nagy csoportban érkeznek, majd a célpont körül szétválva kezdik meg a rajzást; a zápostszerűt, amikor eleve szétszórva tevékenykednek és a megközelítést és a támadást is több irányból hajtják végre.⁹

Edwards öt olyan tényezőt sorol fel, amelyek döntően befolyásolják a rajzás sikerét:¹⁰

- *Bekerítés.* A rajzó harcot folytató csapatoknak az ellenséges erőket körbe kell venniük. A helyzettől függ, hogy gyűrűt vonnak köré, vagy több irányból hajtanak végre rajtaütéseket és/vagy lüktető támadásokat ellene. Ennek a fizikai mellett erős pszichológiai hatása is van.
- *A megfoghatatlanság* jelenti a legfőbb védelmet, mivel csak az álcázás és/vagy mozgékonyág jelenthet biztonságot a kis alegységek számára. Amennyiben harcba bocsátkoznak és védekezni kényszerülnek, pusztulásra vannak ítélve. Ezért úgy kell mozogniuk és tevékenykedniük, hogy elkerüljék a nagyobb ellenséges erőket és a rájuk vadászó csapatokat, illetve csak akkor legyen harcérinkezés, ha a feltételek nekik kedveznek.
- *Helyzetismereti fölény* révén nemcsak az ellenséges erők (potenciális célpontok és erősítés) helyét ismerik, de tisztában vannak saját erőik (erősítés) helyzetével is. E fölény révén képesek elkerülni a rájuk nézve veszélyes erőket, és úgy választhatják meg a támadások helyét és idejét, hogy a legjobb hatást érhessék el a legkevesebb kockázat mellett.
- *Fegyverek hatótávolsága.* Fontos, hogy olyan relatíve nagy hatótávolságú fegyverekkel rendelkezzenek, amelyek révén nagyobb távolságból történhet a tűz kiváltása, mint amivel az ellenség rendelkezik, elkerülve így a közelharcot, ami a kisebb erők számára végzetes lehet.
- *Egyidejűség.* Ez biztosítja a megtámadott védelmének a megosztását, ezzel megakadályozva, hogy a védelmét egy vagy két fő irányba koncentrálja. Ezzel nő a támadás eredményességének az esélye, miközben csökken a kockázat.

A több irányból érkező egyidejű vagy egymást gyorsan követő csapások pszichológiailag megviselik a védőket, mert nem tudják meghatározni, hogy melyik támadás az igazán veszélyes, valamint mikor és milyen irányból jön a következő. A tapasztalatok szerint az egyidejű támadásokat legalább három irányból kell végrehajtani.¹¹

⁷ Research and Development.

⁸ Justin Lynch – Lauren Fish: Soldier Swarm: New Ground Combat Tactics for the Era of Multi-Domain Battle. Modern War Institute, 05. 04. 2018. <https://mwi.usma.edu/soldier-swarm-new-ground-combat-tactics-era-multi-domain-battle/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 27.)

⁹ Sean J. A. Edwards: Swarming and the Future of Warfare. Pardee RAND Graduate School, 2004, 70. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/rgs_dissertations/2005/RAND_RGSD189.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 14.)

¹⁰ Uo. 113.

¹¹ Uo. 127.

Kedvező esetben e feltételek mindegyike fennáll, de nyilvánvaló, hogy ez nem mindig lehetséges. Edwards kiemeli a megfoghatatlanságot, a helyzetismereti fölényt, valamint a fegyverek hatótávolságát mint a legfontosabb kritériumokat. A 23 esettanulmányából öt esetben ezek közül mindhárom fennállt, és ezekben az esetekben mindig a rajzó támadó győzött. A feltételek teljesülése vagy hiánya azonban közel sem rajzol ki ennyire egyértelmű képet. Az öt feltétel együttes teljesülése győzelmet hozott minden esetben, ám az ötből négy teljesülése például már vegyes eredményeket produkált.¹²

Az utcai bandák magatartásában utcai zavargások során, illetve erőszakos tüntetéseken is régóta megfigyelhető ez a fajta harcmód. Egyaránt alkalmazzák az állami hatalom képviselői és rivális csoportok ellen, vagy éppen az átlagpolgár terrorizálására. A jól összehangolt és irányított támadásokat általában a nagyobb tüntetések esetén nem egy csoport, hanem aktivisták és csoportok hálózata hajtja végre. A fejlett technikai eszközöket felhasználják a támadások szervezésére és koordinálására is, ám nem példa nélküli, hogy az utcai zavargásokkal párhuzamosan kibertámadásokat is indítanak.¹³

Napjainkban ez a fajta utcai hadviselés leginkább a különböző baloldali, anarchista és antifasiszta csoportokra jellemző, amelyek nem csupán rendezvények megzavarására, vagy a rendőrökkel való összecsapásra törekzenek, hanem egész kerületeket és városrészeket szállnak meg időlegesen, a lakosokat fenyegetik, a tőlük eltérő politikai nézeteket vallók ellen pedig fizikai erőszakot követnek el (*lásd Egyesült Államok, 2020*). Az önállóan, de koordináltan működő csapatok külön-külön közelíthetik meg a célpontokat, alkalmanként összeállnak, amikor tömegre van szükség, de ugyanolyan könnyen szétszélednek, ha a rendfenntartók erőt összpontosítanak ellenük. Ezt követően ismét összegyűlve, máshol folytatják tevékenységüket, akár percekben belül.

Az utcai zavargások hagyományosan egyszerű harcjelzéseket kívánnak, a résztvevők magatartását a közvetlen környezettől kapott információk és más résztvevők magatartása határozzák meg. E viszonylag egyszerű magatartásformák összessége egy globálisan intelligens magatartás kialakulásához vezethet – a rajzintelligencia megjelenését láthatjuk.¹⁴

OSZTOTT MŰVELETEK ÉS A RAJZÁS A MODERN HADVISELÉSBEN

Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok Tengerészgyalogsága (USMC¹⁵) az 1990-es években az egyre komplexebb fenyegetésekre és a műveleti környezet változására adott válaszként állt elő egy újfajta koncepcióval. A cél a nem lineáris műveleti területen az erők szokásostól eltérő módon történő alkalmazása volt. E kérdéskört a *Sea Dragon* program keretében vizsgálták. Ennek egyik célja az volt, hogy a USMC-t ne egy-egy adott fenyegetés ellen készítsék fel, hanem olyan képességekkel ruházzák fel, amelyeket változatos fenyegetésekkel szemben

¹² Uo. 123–124.

¹³ Arquilla–Ronfeldt: i. m. 51–52.

¹⁴ Érdemes hozzátenni, hogy a tüntetéseknek is megvan a maga tudománya, és az igazán nagy tüntetéseket ma már professzionálisan szervezik. A rendbontók keménymagjába tartozók hivatásos tüntetők, és jól ki vannak képezve, utasításaik hasonlóak a harcparancsokhoz, ők vezetik a tömeget, amely nincs beavatva, de rajzintelligencia útján követi a keménymagot. A lényeg, hogy egy beavatott mag a tömegpszichózis révén képes vezetni a tüntetők nem hivatásos és nem eligazított részét, ezáltal náluk jóval nagyobb tömeget képesek koordináltan bevetni.

¹⁵ United States Marine Corps.

rugalmasan és feladatra szabottan lehet alkalmazni. Ennek egyik része volt a *Hunter Warrior* kísérlet 1996–97-ben, amikor egy tengerészgyalogos expedíciós egységet (MEU¹⁶) egy nála jóval nagyobb páncélos erővel szemben vetettek be úgy, hogy a MEU műveleti erői többnyire rajméretűek voltak.¹⁷

A teszt célja az volt, hogy kiderítsék: hogyan képesek a rajméretű erők harcászati szempontból náluk nagyobb és erősebb kötelékekkel szemben tevékenykedni, hogyan oldható meg a szétszórt erők vezetés-irányítása és híradótámogatása, illetve a tűztámogató eszközöket hogyan lehet a leghatékonyabban alkalmazni. A forgatókönyv szerint a tenger felől hajtottak végre helikopteres kijuttatást, amelyet követően a rajok feladata az ellenséges erők felderítése, majd kiiktatása volt, elsősorban közvetett irányzású tűzzel.¹⁸ Emellett kísérleteztek az erők állománytáblájának változtatásával is: a hagyományos tengerészgyalogos-lövészszázad mellett létrehoztak kétféle könnyű lövészszázadot is.¹⁹

A gyakorlat során a koncepció jól vizsgázott. A bevetett pilóta nélküli repülőeszközök és a földi erők révén javult a felderítés, és szinte folyamatos megfigyelés alatt tartották az ellenséges erőket. A szétszórt földi erők derítették fel a legtöbb célpontot. A rajok önállóan hajtották végre a feladataikat, a követésük pedig nem okozott gondot a parancsnokságnak, amely a támogatótűzet koordinálta. A logisztikai rendszer telepített készletekkel képes volt a szétszórt erők ellátására. Az ellenség a kijuttatott 28 rajból csupán egyet derített fel.²⁰

A kedvező eredmények miatt rövid ideig fontolgatták a nagyobb léptékű felkészítést a haderőnemen belül, de mivel a lövészszázaljak átképzése nagy falatnak ígérkezett, ezért próbálták csökkenteni a feladatot, például csak egy század átképzésére zászlóaljanként, esetleg csak a felderítő-zászlóaljkat, ám végül az átképzések elmaradtak. A kísérletek azonban folytatódtak: 1997–98-ban az *Urban Warrior* városi környezetben tesztelte az erőket, majd 1999–2000-ben a *Capable Warrior* keretében összegezték a tapasztalatokat.²¹

A 2001-től felfokozott műveleti tempó és az erők lekötöttsége miatt a koncepció egy időre háttérbe szorult. A tervek azonban nem merültek feledésbe, és osztott műveletek (*Distributed Operations*) néven a 2000-es évek közepén újra előkerültek.²²

Az osztott műveleteket a manőver-hadviselés egy formájaként írják le. Eszerint kis erőket kell nagyobb területen szétszórní, amelyek önerőből, illetve összefegyvernemi és haderőnemi támogatással képesek meggátolni, hogy az ellenség műveleteket folytasson. A döntéshozatalt leviszik a legalsóbb szintre, ezzel nagyobb felelősséget adnak a rajparancsnokoknak

¹⁶ Marine Expeditionary Unit – egy megerősített összefegyvernemi zászlóaljharccsoport, amely deszanthajókra települ. A lövészszázaljak köré szervezett kötelék saját harcokcsi-, páncélosfelderítő-, felderítő-, tüzér-, műszaki, forgó- és merevszárnyú repülőalegységekkel rendelkezik. Létszáma kb. 2200 fő.

¹⁷ Leo J. Daugherty III – Rhonda L. Smith-Daugherty: *Counterinsurgency and the United States Marine Corps. Volume 2, An Era of Persistent Warfare 1945–2016*. MacFarland, Jefferson, 2018, 323–324.

¹⁸ Global Security: *Hunter Warrior*. <https://www.globalsecurity.org/military/ops/hunter-warrior.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 13.)

¹⁹ A hagyományos tengerészgyalogos-lövészszázad mérete 182 fő, míg egy rajé 13 fő volt az adott időszakban. Az egyik könnyű században a rajok méretét nyolc, míg a másikban hat főre csökkentették, így a legkönnyebb század létszáma 63 fő volt.

²⁰ William D. Shannon: *Swarm tactics and the doctrinal void lessons from the Chechen wars*. Naval Postgraduate School, Monterey, June 2008, 63–64. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/4005/08Jun_Shannon.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2020. 04. 15.)

²¹ Daugherty–Smith-Daugherty: i. m. 323–324.

²² A Concept for Distributed Operations. Department of the Navy, HQ USMC, Washington DC, 25. 02. 2005. <http://indianstrategicknowledgeonline.com/web/A%20Concept%20for%20Distributed%20Operations.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 13.)

és az alacsony beosztású tiszteknek, ugyanakkor felgyorsítják a döntési ciklust és ezáltal a műveletek menetét is. Az erők megóvására elsődlegesen kis méretűk és nehéz felderíthetőségük szolgál, de szükség esetén egymás és más támogatóerők segítségére is számíthatnak. Az osztott műveletekben hagyományos felszerelést és fegyverzetet, valamint harceljárásokat alkalmaznak, csak másként. Ennek megfelelően ez inkább egy eltérő látásmód, semmint egy radikális átszervezés.

Az osztott műveletek alkalmasak arra, hogy szükség esetén szétszórják az erőket, ezzel semlegesítve az ellenség előnyét, de ez nem jelenti azt, hogy más helyzetben vagy a helyzet változásával ne alkalmazhatnák azokat ismét összevonva.²³ Az Irakban és Afganisztánban folytatott háborúk is igen gyakran megkövetelték a kis alegységekkel folytatott műveleteket, valamint az alegységek ideiglenes összevonását nagyobb léptékű műveletekhez.

Az osztott műveletek kiegészítő jellegűek: a műveleteket végrehajtó alakulatok más, hagyományos eljárásokat követő alakulatokkal összehangoltan harcolnak. A két komponens egy közös parancsnoki szándék szerint, egy műveleti elgondolás keretein belül működik.²⁴ A tengerészgyalogság komolyan számolt a MEU szervezetén belül rendelkezésre állt saját légi eszközeivel a műveletek támogatására a felderítésben, a csapatszállításban (MV–22 és CH–53) és a csapásmérésben (F–35B).²⁵ A tengerészgyalogság műveleti koncepciója mára már jelentős mértékben épít a kicsi, szétszóró erők műveleteire. A 2016-os műveleti koncepció szerint a haderőnem annak szellemében kell átszervezni, hogy az képes legyen hálózatalapú műveleteket folytatni, az alegységek híradó- és logisztikai kiszolgálását pedig annak megfelelően kell fejleszteni és átszervezni, hogy azok akkor is képesek legyenek a csapatok támogatására és ellátására, amikor azok szétszóróan tevékenykednek, gondoskodni kell a megfelelő tűztámogatásról, ugyanakkor szükség esetén képesnek kell lenni az erő összpontosítására is.²⁶ Másrészt a tengerészgyalogság ma már inkább századkötelékben képzeli el az osztott műveletek végrehajtását.

Az elmúlt évtizedekben a felderítő- és megfigyelőrendszerek tekintetében jelentős fejlődés ment végbe, amely nagyon megnehezítette a csapatok elrejtését, álcázását.²⁷ Mindez párosult a tüzeszközök hatékonyságának drasztikus növekedésével akár a hagyományos, akár a tömegpusztító eszközök esetében, lehetővé vált a nagy erejű tűz nagy távolságra történő pontos vezetése. Ezért az olyan igen fejlett ellenfelekkel szemben, mint Oroszország vagy Kína, az Amerikai Egyesült Államok a 2010-es évekre nem lett volna képes hagyományos hadviselést folytatni, ezért a tűzzel szemben az erők szétszóró alkalmazása, valamint a manőver szerepe is felértékelődött.

Az osztott műveletek iránt a haditengerészet is érdeklődik, illetve a megosztott tengerészeti műveletek (*Distributed Maritime Operations*) jól illenek a már megkezdett programokhoz, amelyek keretében a felszíni egységek tűzerejét és túlélőképességét kívánták növelni. Mára ezt kibővítették a légi, felszín alatti és kiberhadviseléssel is, továbbá együtt akarnak működni a partner haderőnemekkel, a tengerészgyalogsággal és a légierővel. A cél

²³ Uo. 1–4.

²⁴ Uo. 3–4.

²⁵ Glenn W. Goodman, Jr.: Distributed Operations. <https://www.bluetoad.com/article/Distributed+Operations/32335/3570/article.html> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 13.)

²⁶ The Marine Corps Operating Concept. Department of the Navy, Washington DC, 09. 2016. <https://www.mccdc.marines.mil/Portals/172/Docs/MCCDC/young/MCCDC-YH/document/final/Marine%20Corps%20Operating%20Concept%20Sept%202016.pdf?ver=2016-09-28-083439-483> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 15.)

²⁷ Ezt egyesek „üvegasztal-effektusnak” hívják.

elsősorban egy olyan offenzív jellegű koncepció megalkotása, amely lehetőséget ad a parancsnokoknak, hogy hajóikat nemcsak nagyobb kötelékekben és harccsoportokban, hanem akár önállóan is bevethessék, természetesen rendszerbe fogva és más fegyver- és haderőnemekkel együttműködve.²⁸

A kérdéssel az amerikai légierő is foglalkozni kezdett, őket elsősorban az erők megóvása érdekli, mivel kiváltképp a Csendes-óceán térségében levő légibázisok fenyegetettsége nőtt az egyre nagyobb hatótávolságú és pontosságú cirkulórakéták, illetve a kis és közepes hatótávolságú ballisztikus rakéták által. Ezért a légierő megbízásából a RAND kutatóintézet végzett egy elemzést, amely többek között az erők szétszórását javasolja több repülőterre, mivel így csökken a valószínűsége annak, hogy jelentős veszteségeket szenvednének a földön, vagy a kifutók időleges kikapcsolásával nagyobb erők a földön rekednének.

A feladat szerint háromféle repülőterre van szükség:

- nagy, állandó támaszpontokra, melyeknek az aktív és a fizikai védelmét is növelni, javítókapacitásukat pedig fejleszteni kell, hogy rövid idő alatt helyrehozhassák a károkat;
- közepes támaszpontokra, melyek védelme gyengébb, javítókapacitásuk csak arra elég, hogy egy támadás után a repülőgépek elhagyhassák;
- előretolt üzemanyag-feltöltő és újrafegyverző pontokra, melyek ideiglenesek, csak néhány órán át üzemelnek.

Emellett biztosítani kell a műveleti központok és a bázisok közötti kommunikációt, valamint alternatív csatornákat is fenn kell tartani arra az esetre, ha az elsődlegesek kiesnének, továbbá döntési jogkört és tervezési kapacitást kell adni a helyi parancsnokoknak.²⁹

A szárazföldi erők nem lelkesednek az osztott műveletek koncepciójáért, mivel történelmileg inkább a nagy háborúkra és a nagyobb kötelékekkel végrehajtott műveletekre készülnek. Ennek ellenére bizonyos fegyvernemek – különleges műveleti erők, rangerek, ejtőernyősök, légi rohamerők – részben vagy nagymértékben hasonló módon működnek.³⁰ Emellett az új, *Multi-Domain Operations Concept* keretében minden bizonnyal sor kerülne osztott műveletekre is, mivel a koncepció megvalósításában fontos az erők megóvása, ez esetben a szétszórásuk, továbbá a végrehajtás más haderőnemekkel együttműködésben történik, és láthatólag tartalmaz hasonló elemeket.³¹

Az elmúlt években felmerült a nem hivatalosan „mozaik-hadviselésnek” nevezett összhaderőnemi koncepció, amely szintén az erők és a képességek szétszórta, megosztott alkalmazására építő hálózatalapú hadviselési forma. Ennek célja meggátolni, hogy a saját erőknek ne legyenek olyan súlypontjai, amelyek támadásával megakadályozható a művele-

²⁸ Christopher H. Popa et al.: Distributed Maritime Operations and Unmanned Systems Tactical Employment. Naval Postgraduate School, Monterey, 06. 2018., 7–9. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/59587/18Jun_SE_Capstone_Popa_et_al.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2020. 04. 15.)

²⁹ Miranda Priebe et al.: Distributed Operations in a Contested Environment. RAND, Santa Monica, 2019. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2900/RR2959/RAND_RR2959.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 17.)

³⁰ A gyakorlatban nemcsak a különleges műveleti, hanem a hadsereg és a tengerészgyalogság hagyományos lövészerői is alkalmaztak rajzó támadást Irakban és Afganisztánban, ennek elterjedtsége vagy általánossága azonban nem ismert. Shannon: i. m. 14., 49.

³¹ Multi-Domain Battle Space Scenario. https://www.youtube.com/watch?v=car1O_qfkW0 (Letöltés időpontja: 2020. 01. 15.)

tek hatékony folytatása, illetve egy-egy ilyen súlypont kiesését egy másikkal gyorsan leheszen pótolni. További célja, hogy az adott feladatra az arra leginkább alkalmas, legközelebbi erőt vagy eszközt alkalmazzák, ezzel növelve a gyorsaságot és hatékonyságot.³² A koncepció elemei között megtalálhatók lennének például a drónrajzások. Folytatnak olyan kísérleteket is, hogy a gyalogságot hogyan lehetne hasonlóan alkalmazni. A gyakorlatokon csupán két katona folyamatosan ismételt támadásai egy lövészszakasz ellen lekötötték és összezavarták az aleggységet, amelynek érzékeny veszteségeket is okoztak.³³

Irán

Irán az osztott műveletek terén az 1980-as években tett előrelépést, a tankerháború³⁴ alatt ugyanis nálánál erősebb haditengerészetekkel kellett szembenéznie. Elsősorban nem katonai összecsapásra törekedett, hanem Irak és az őt támogató arab országok olaját szállító hajókat akarta elpusztítani. Irán ehhez elsősorban felfegyverzett motorcsónakokat, tengeri aknákat és parti telepítésű hajó elleni rakétákat használt. A motorcsónakok testesítették meg leginkább a rajzó támadást, mivel nagy tömegben vetették magukat a célpontra, amely körül körözve lőtték azt gépágyúval és rakétákkal. Érték el sikereket, de az amerikai haditengerészettel már nem vehették fel a versenyt.

A háború után tökéletesítették a rendszert, és a cél az volt, hogy már az erős haditengerészeteknek is reális fenyegetést jelentsenek a Perzsa-öbölben, valamint szükség esetén képesek legyenek a Hormuzi-szoros lezárására. Ehhez decentralizált vezetési rendszert állítottak fel, ahol egy hasonló háború kezdetét követően a regionális parancsnokok önállóan kutatják fel és pusztítják el a célpontokat. Az összefegyvernemi és a haderőnemi erők bevetését nagy tömegben és koordináltan tervezik, hogy megosszák és túlterheljék az ellenség védelmét. A hagyományos értelemben vett rajzást – leszámítva a drónokat – az iráni haditengerészeti és támogató műveletek testesítik meg legjobban a modern hadviselésben.

Az Amerikai Egyesült Államok 2003-as iraki invázióját követően Irán egy ellene induló esetleges amerikai invázióra történő felkészülés keretében új védelmi stratégiát dolgozott ki, amely a „mozaikvédelem” elnevezést kapta. A vezetés-irányítási struktúra elleni támadások eredményességének csökkentése érdekében itt is decentralizált rendszert hoztak létre. Ebben a reguláris haderő képezi az első – hagyományos – védelmi vonalat, míg a Forradalmi Gárda – kihasználva az ország adottságait, a hegyes terepet és a városokat – a helyi parancsnokoknak nagy önállóságot biztosítva a hátramaradó és beszivárgó kis erőkkel nem hagyományos hadviselést alkalmazva harcol a megszállók ellen, lesállításokkal és rajtaütésekkel.³⁵ Az azonban alapvetően összhaderőnemi erőfeszítést kíván, így ez a felosztás nem ennyire tiszta: a reguláris és a gárdaerők mellett nagyszámú milicista párhuzamos bevetésével is számolnak, illetve az iráni haderő egészét, így minden haderőnemet áthat az aszimmetrikus hadviselésre történő felkészülés.³⁶

³² David A. Deptula – Heather Penney: Mosaic Warfare. Air Force Magazine, 01. 11. 2019. <https://www.airforcemag.com/article/mosaic-warfare/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 15.)

³³ Lynch–Fish: i. m.

³⁴ Az 1980-tól 1988-ig tartó iraki–iráni háború 1984–1988 közötti fázisa.

³⁵ Michael Connell: Iran's Military Doctrine. US Institute of Peace, 11. 10. 2010. <https://iranprimer.usip.org/resource/irans-military-doctrine> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 15.)

³⁶ D. W. Smith: Iran: An Examination of the „Mosaic Defence” in a Conflict With the West. Canadian Forces College, North York, 2012–2013, 29–30. https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/299/286/smith_d.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 17.)

Drónok

A jövőben fel kell készülni arra is, hogy autonóm robotok vagy drónok hajtanak végre rajzó támadásokat. Több tucat vagy több száz kis méretű drón igen komoly károkat tud okozni, főleg ha stratégiai fontosságú, de puhább célpontok (például repülőterek) ellen vetik be őket. Ilyen esetben a hatékony védelem is csak csökkentheti a kárt, de teljes biztonságot nem nagyon adhat. 2018-ban Szíriában az orosz Hmeimim légibázist érte dróntámadás, amelyben 13 felfegyverzett pilóta nélküli eszköz vett részt, ám a légvédelem lelőtte őket.³⁷ Később is történt egy hasonló támadás a légibázis ellen. Ezek a drónok csak kezdetleges eszközök voltak, de az oroszok és az amerikaiak is fejlesztenek jóval kifinomultabb drónokat, amelyeket nagy tömegben tudnak bevetni. Például az oroszok a Flock-93 tervben több mint száz kis méretű drón egyidejű bevetésével számolnak, melyek egyenként 2-3 kg robbanóanyagot szállíthatnak.³⁸ Emellett az amerikaiak is kísérleteznek rajzó drónokkal, amelyekből állításuk szerint akár 250 darab egyidejű bevetése is lehetséges lenne, például egy város vagy kerület felderítésére.³⁹ Természetesen semmi nem zárja ki, hogy ezek harci célra is bevetethők legyenek. Az Airbus konzorcium is kutatásokat folytat, hogy mesterséges intelligenciával ellátott drónokat robbanóanyaggal vagy elektronikai hadviselési eszközökkel felszerelve használják a légvédelem lefogására és pusztítására. Ezeket szintén rajzó támadással kívánják bevetni, valószínűleg tömegesen. A kutatásban részt vesz Németország, Finnország, Észtország, Szlovénia, Ausztria és Hollandia.⁴⁰

Ma még kísérleti fázisban van, de a közeljövőben halálos veszélyt jelenthet a harc-téren egy új eszköz, illetve módszer, az autonóm drónraj, melynek tagjai – közvetlen irányítás nélkül – képesek egyszerre repülni és felderítési vagy csapásmérő feladatot végrehajtani. Az egyes drónokat nem földi kezelő irányítja, nem előre programozott feladatot repülnek, és nincsenek a többi drónnal előre szinkronizálva. A raj önszervező rendszer, melyben minden egyed egyenrangú – nincs vezető vagy parancsnok. A feladatszabás és a szinkronizálás a repülés során autonóm módon történik. Minden drón kommunikál és együttműködik a többi drónnal. Egy kollektív organizmust alkotnak, egyetlen megosztott aggyal, amely automatikusan szabályozza az egyes drónok repülési útvonalát (így ütközés nélkül tudnak együtt repülni), és a kezelő egyszerű utasításait – például „felderíteni az A–B–C–D koordinátákkal kijelölt körzetet”, vagy „támadni minden mozgást az X szektorban” – lebontja részfeladatokra. A raj zökkenőmentesen alkalmazkodik meghibásodott vagy megsemmisített drónok kieséséhez és új drónok

³⁷ Kyle Rempfer: Did US drones swarm a Russian base? Probably not, but that capability isn't far off. Military Times, 29. 10. 2018. <https://www.militarytimes.com/news/2018/10/29/did-us-drones-swarm-a-russian-base-probably-not-but-that-capability-isnt-far-off/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 15.)

³⁸ Kyle Mizokami: Russia's Huge Drone Swarms Could Be Unstoppable. Popular Mechanics, 06. 11. 2019. <https://www.popularmechanics.com/military/research/a29714723/russia-drone-swarms/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 15.)

³⁹ Jay Peters: Watch DARPA test out a swarm of drones. The Verge, 09. 08. 2019. <https://www.theverge.com/2019/8/9/20799148/darpa-drones-robots-swarm-military-test>; Watch: US Military Releases Swarm of Micro-Drones from F/A-18. Military Aviation, 23. 02. 2019. <https://sofrep.com/fightersweep/watch-us-military-releases-swarm-of-micro-drones-from-f-a-18/> (Letöltések időpontja: 2020. 01. 15.)

⁴⁰ Sebastian Sprenger: Europeans propose siccing self-learning drone swarms on air defenses. Defense News, 22. 10. 2019. <https://www.defensenews.com/global/europe/2019/10/22/europeans-propose-siccing-self-learning-drone-swarms-on-air-defenses/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 27.)

csatlakozásához. Ellenállóképes, mert légvédelmi eszközökkel néhány drónt nem nehéz megsemmisíteni, de a raj több tucat vagy száz (vagy a jövőben több ezer) olcsó és könnyen helyettesíthető drónból áll, melyek nagy része túl fogja élni a légvédelem csapását. Az ilyen nagy tömegben egy időben végrehajtott támadás esetén a jelenlegi kinetikus eszközök nem elegendőek vagy hatékonyak, az elektronikai zavarás, esetleg a jövőbeni lézerfegyverek hatásosabbak lehetnek.

Tekintettel arra, hogy drónok a polgári forgalomban is kaphatók és viszonylag olcsók, a lehetőségeknek pedig leginkább a támadó képzelőereje szab határt, számítani lehet a tömeges megjelenésükre. E fenyegetés nem csupán nagy és fejlett államok, hanem nem állami csoportok vagy akár egyének részéről is érkezhetsz. Ehhez csak egy drónrajt irányítani képes szoftverre van szükség – a mesterséges intelligencia elterjedésével ez is egyszerűbbé válik –, továbbá fegyverzetre, vagy egyszerűbben csak robbanóanyagra, amelyet elhelyeznek az eszközökön. Egy ilyen házi készítésű drónrajjal az alacsony kockázat ellenére nagy hatású támadások hajthatók végre.

ÖSSZEFOGLALÁS

A rajzó hadviselés célja kis erővel, a védelmet megosztva, több irányból egy időben végrehajtott támadásokkal leküzdeni a támadónál nagyobb vagy „keményebb” ellenséges erőket, fizikailag vagy szellemileg szétzilálva azokat. A támadóerőknek nagyfokú önállóságra van szükségük, ezért a decentralizált vezetési rendszer alapvető követelmény, ugyanakkor az egymástól elkülönülve működő erőknek szükségük van koordinációra és együttműködésre, mivel a támadást együtt hajtják végre. Mivel az egymástól elkülönülő erők védekezőképessége minimális – így hosszabb védelemre vagy területtartásra nem alkalmasak –, ezért a védettségüket elsősorban nagy mobilitásuk vagy álcázókéességük adja. A relatív sebesség mindenképpen fontos, hiszen a manőver révén kerülnek fölénybe az ellenséggel szemben, tehát nála gyorsabbnak kell lenniük. Ezalatt nem feltétlenül valós sebesség szerinti gyorsaságot kell érteni, hanem jelentheti a terepviszonyokhoz történő jobb adaptációt és az ellenséggel szembeni relatív mozgékonyaságot.

A rajzó harcjeljárásokat a történelem kezdete óta alkalmazzák, de az állatvilágból is ismerünk rá példákat. Megfelelő körülmények között rendkívül hatékony, és napjainkban a korszerű technológia tovább növelte a rajzásban rejlő lehetőségeket. A csapatok közötti kommunikáció révén a támadások összehangolása lényegesen egyszerűbb, illetve lehetővé válik nagy pontosságú tűz lehívása is. Ez megsokszorozza a szétszórt erők műveleti lehetőségeit, amelyek így egymáson kívül összhaderőnemi támogatásra is számíthatnak.

A közeljövőben valószínűleg megoldható lesz, hogy minimális emberi beavatkozással – vagy akár anélkül – viszonylag olcsó drónok vagy robotok hajtssanak végre rajzó műveleteket. E lehetőség egyelőre még a technológia (például a hatótáv és a terhelhetőség) miatt korlátozott, de a műszaki fejlődés várhatóan e lehetőséget is megteremti. A drónok már jelenlegi állapotukban is alkalmasak lehetnek arra, hogy terrorista csoportok közeli célpontra csapást mérjenek velük.

Az osztott műveletek koncepciója a korábbi rajzó hadviselés alapjain áll, de attól sok tekintetben eltér, illetve egészen másként értelmezik azt a különböző haderőnemek. Ennél fogva annak része ugyan bizonyos tekintetben a rajzás, ám inkább az alegységek önállósága, képességnövelése vagy az egyéb támogatóképességekhez történő hozzáférés tekintetében akár fejlődést, illetve ezeket rendszerbe foglalva, de az egységeket szétszórván kíván megvalósítani egyfajta összhaderőnemi manőver-hadviselést. Az osztott műveletek alkalmasak

támadásra és védekezésre is, de harcászati szinten támadóharcot kell folytatniuk. Védekezésben ugyancsak bevethetők az ellenséges erők lassítására, vagy az erők szétszórásával csökkenthetik az ellenség pusztítókéességének hatékonyságát. A módszer alkalmazható szárazföldön, vízen és levegőben is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Concept for Distributed Operations. Department of the Navy, HQ USMC, Washington DC, 25. 02. 2005. <http://indianstrategicknowledgeonline.com/web/A%20Concept%20for%20Distributed%20Operations.pdf>
- Arquilla, John – Ronfeldt, David: *Swarming and the Future Conflict*. RAND, Santa Monica, 2000. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/documented_briefings/2005/RAND_DB311.pdf
- Bonabeau, Eric – Meyer, Christopher: *Swarm Intelligence: A Whole New Way to Think About Business*. Harvard Business Review, 05. 2001., 107–109. <https://hbr.org/2001/05/swarm-intelligence-a-whole-new-way-to-think-about-business>
- Connell, Michael: *Iran's Military Doctrine*. US Institute of Peace, 11. 10. 2010. <https://iranprimer.usip.org/resource/irans-military-doctrine>
- Daugherty, Leo J. III – Smith-Daugherty, Rhonda L.: *Counterinsurgency and the United States Marine Corps. Volume 2, An Era of Persistent Warfare 1945–2016*. MacFarland, Jefferson, 2018.
- Deptula, David A. – Penney, Heather: *Mosaic Warfare*. Air Force Magazine, 01. 11. 2019. <https://www.airforcemag.com/article/mosaic-warfare/>
- Edwards, Sean J. A.: *Swarming and the Future of Warfare*. Pardee RAND Graduate School, 2004. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/rgs_dissertations/2005/RAND_RGSD189.pdf
- Global Security: Hunter Warrior. <https://www.globalsecurity.org/military/ops/hunter-warrior.htm>
- Goodman, Glenn W., Jr.: *Distributed Operations*. <https://www.bluetoad.com/article/Distributed+Operations/32335/3570/article.html>
- Lynch, Justin – Fish, Lauren: *Soldier Swarm: New Ground Combat Tactics for the Era of Multi-Domain Battle*. Modern War Institute, 05. 04. 2018. <https://mwi.usma.edu/soldier-swarm-new-ground-combat-tactics-era-multi-domain-battle/>
- Mizokami, Kyle: *Russia's Huge Drone Swarms Could Be Unstoppable*. Popular Mechanics, 06. 11. 2019. <https://www.popularmechanics.com/military/research/a29714723/russia-drone-swarms/>
- Multi-Domain Battle Space Scenario. https://www.youtube.com/watch?v=carIO_qfKW0
- Peters, Jay: *Watch DARPA test out a swarm of drones*. The Verge, 09. 08. 2019. <https://www.theverge.com/2019/8/9/20799148/darpa-drones-robots-swarm-military-test>
- Popa, Christopher H. – Stone, Sydney P. – Aw, Ee Hong Aw – Teo, Choon Pei Jeremy – Cai, Licun Edwin – Chong, Wai Hoe – Cline, Rachel – Hong, Jiesheng Jackson – Koh, Chong Khai Roger – Lee, Wee Leong: *Distributed Maritime Operations and Unmanned Systems Tactical Employment*. Naval Postgraduate School, Monterey, 06. 2018. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/59587/18Jun_SE_Capstone_Popa_et_al.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Priebe, Miranda – Vick, Alan J. – Heim, Jacob L. – Smith, Meagan L.: *Distributed Operations in a Contested Environment*. RAND, Santa Monica, 2019. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR2900/RR2959/RAND_RR2959.pdf
- Rempfer, Kyle: *Did US drones swarm a Russian base? Probably not, but that capability isn't far off*. Military Times, 29. 10. 2018. <https://www.militarytimes.com/news/2018/10/29/did-us-drones-swarm-a-russian-base-probably-not-but-that-capability-isnt-far-off/>

- Shannon, William D.: *Swarm tactics and the doctrinal void lessons from the Chechen wars*. Naval Postgraduate School, Monterey, 06. 2008. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/4005/08Jun_Shannon.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Smith, D. W.: *Iran: An Examination of the „Mosaic Defence” in a Conflict With the West*. Canadian Forces College, North York, 2012–2013. https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/299/286/smith_d.pdf
- Sprenger, Sebastian: *Europeans propose siccing self-learning drone swarms on air defenses*. Defense News, 22. 10. 2019. <https://www.defensenews.com/global/europe/2019/10/22/europeans-propose-siccing-self-learning-drone-swarms-on-air-defenses/>
- The Marine Corps Operating Concept. Department of the Navy, Washington DC, 09. 2016. <https://www.mccdc.marines.mil/Portals/172/Docs/MCCDC/young/MCCDC-YH/document/final/Marine%20Corps%20Operating%20Concept%20Sept%202016.pdf?ver=2016-09-28-083439-483>
- Watch: US Military Releases Swarm of Micro-Drones from F/A-18. Military Aviation, 23. 02. 2019. <https://sofrep.com/fightersweep/watch-us-military-releases-swarm-of-micro-drones-from-f-a-18/>

Rémai Dániel:

BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK HÁLÓJÁBAN, AVAGY AZ IZRAELI VÉDELMI ERŐK ESETE AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉSEL

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.2](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.2)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az elmúlt évtizedekben az aszimmetrikus kihívások és fenyegetettségek feltérképezése, prognosztizálása és a lehetséges válaszok kialakítása határozta meg a hadtudományt. Bár az aszimmetrikus hadviselés nem új jelenség, a modern kor haderői számára mégis problémát okoz, hogy az ilyen jellegű kihívásokat megfelelő módon kezeljék. Ez egyrészt a kihívások sokféleségéből, másrészt dinamikus, gyors változásukból eredtethető. Az aszimmetrikus hadviselés által elveszik a rend, amely korábban formába öntötte a hadviselést. Az Izraeli Védelmi Erők (IDF¹) a világ egyik legjobban felszerelt és kiképzett hadereje, amely 2006-ban a második libanoni háborúban első kézből tapasztalta meg az aszimmetrikus hadviselés hatását egy olyan szervezetre, amely nem elég rugalmas vagy innovatív. A felismerés alapvetően rázta meg az izraeli védelmi politikát, hiszen a legyőzhetetlenség látszata mellett megingott az a tudat, hogy egy adaptív, mindenre felkészült, gyorsan akklimatizálódó haderő látja el az ország védelmét.

A szerző tanulmányában az elméleti keretek áttekintését követően felvázolja a 2006-os libanoni offenzíva tanulságait és az IDF-re gyakorolt hatásait, valamint az ezekből fakadó szemléletváltást. Az izraeli biztonsági helyzet jellemzői alapján a kérdés, amelyre választ keres, hogy „ma” vajon a hagyományos vagy az aszimmetrikus hadviselésre történő felkészülésnek kell prioritást élveznie annak érdekében, hogy az IDF megfelelően felkészüljön a „holnap” konfliktusaira.

KULCSSZAVAK: aszimmetrikus hadviselés, fenyegetettség alapú haderőszervezés, hibrid hadviselés, Izrael, Izraeli Védelmi Erők

BEVEZETÉS – AZ ASZIMMETRIA ELVONT FOGALMÁTÓL A HADVISELÉSIG

Leibniz az Istenről szóló filozófiai elmélkedéseiben úgy véli, hogy a rend, a szimmetria és a harmónia egymással szorosan összefüggő fogalmak, amelyek magukkal ragadják az emberi elmét.² Pascal azonban így fogalmaz: „A szimmetriaelképzelésünk az emberi arcból származik. Ezért vízszintesen és csak felületesen, nem függőlegesen vagy mélységben követeljük meg a szimmetriát.”³ A szimmetria és az iránta való „rajongás” egy konstrukció, amelyet a gondolkodó ember elméje hozott létre egy olyan állapot leírására, amely a stabilitást, a rend

¹ Israel Defense Forces.

² Gottfried Wilhelm Leibniz: Gottfried Wilhelm Leibniz válogatott filozófiai írásai. Európa Kiadó, Budapest, 1986.

³ H. W. Auden – Louis Kronenberger: The Viking Book of Aphorisms. Viking Press, New York, 1966.

illúzióját kelti. A szimmetria összekapcsolódik az egyensúly fogalmával, így az még akkor is biztonságérzetet kelt, ha alapvetően veszélyben vagyunk. A modern korban az aszimmetria, az egyensúlyi pontok eltolódása, az amorf jelenségek felbukkanása számos területen megfigyelhető, ami által kuszábbnak, zavarosabbnak érezzük világunkat, mint a megelőző történelmi korokat. De nem szabad elfelejtenünk, hogy az aszimmetria már a kezdetektől jelen van: régebbi, mint az emberi történelem. Éppen ezért együtt kell élnünk a jelenséggel, sőt bizonyos esetekben – az aszimmetriából eredeztethető veszélyeket a magunk javára fordítva – a fejlődés szolgálatába kell állítanunk az aszimmetria formáit.

Ez különösen igaz a haderőfejlesztés és a haderőszervezés területén, ahol napjainkban a megfelelő reakció megtalálása az aszimmetrikus kihívásokra létfontosságú kérdésként jelenik meg. Nem elég azonban csak felismernünk az aszimmetria jegyeit, ismernünk kell a szükséges válaszokat, hogy meg tudjunk birkózni a kihívással, sőt akár saját javunkra fordítsuk azt.

A hadtudományok területén belül az aszimmetrikus hadviselés kérdésköre talán az elmúlt évtizedek egyik legtöbbet kutatott témája. Tudjuk, hogy nem valami új témáról, új veszélyről van szó: „...ez a harctevékenységi mód állandó elemét képezi a harccal történő érdekérvényesítésnek, csak koronként változóan hol erősebb, hol gyengébb formában jelentkezik. De mindig felerősödik, ha a harcoló, szemben álló felek létszáma, felszereltsége, kiképzettsége között jelentős eltérés adódik.”⁴

Jelenleg egy olyan korban élünk, ahol a fenyegetettségek és a kihívások mátrixának komplexitása, valamint a szemben álló felek egyedi sajátosságai, jellemzői alapján az aszimmetrikus forma felerősödött. A kihívások megváltoztak, miközben a történelem folyamán a hadművészet és a hadtudomány folyamatos fejlődése által az élőerő, majd a tüzérső koncentrációján át a reguláris haderők eljutottak a mobil harcászatiig. Ezeket a jól szervezett, felkészült, létszám és felszereltség tekintetében fölényben lévő erőket a 20. században több alkalommal is meglepetésként érte az aszimmetrikus ellenfél jelentette kihívás. A történelmi példák közül elég csak az amerikai erőkre gondolnunk a vietnámi háborúban, vagy a Szovjetunió csapataira az Afganisztán elleni offenzíva vonatkozásában.⁵ Az aszimmetrikus hadviselésre – amelyet korábban gyakran neveztek gerillatípusú hadviselésnek is – számos példát találunk a 20. század történelmében. Ezzel párhuzamosan került sor a terroriszervezetek evolúciós fejlődésének egy új szakaszára, amelynek során – több lépésben – változások történtek a szervezetek felépítésében, a tervezésben, a célpontkiválasztásban és a végrehajtás módszereiben.⁶ „Ha az ellenségnek nincs reguláris hadserege, nincsenek egyszerűen beazonosítható vezetési pontjai, nincs egyértelmű katonai infrastruktúrája és egy ezt támogató állama, mégis gyakorlatilag tetszése szerint képes csapást mérni, akkor elmondhatjuk, hogy egy negyedik generációs ellenféllel állunk szemben.”⁷ Napjainkban a negyedik generációs hadviselés legláthatóbb formája a terrorizmus, amely tökéletes példa az aszimmetrikus erőviszonyokban rejlő kihívásokra is.

⁴ Háber Péter: Az aszimmetrikus hadviselés más szempontból. Hadtudomány, 2015/E-szám, 120. http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/12_HABER_PETER.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵ Somkuti Bálint: A 4. generációs hadviselés. Hadtudományi Szemle, 2009/2., 45. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁶ Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.

⁷ Somkuti: i. m. 45.

A hidegháború végét követő lelkes optimizmus – amelyet ma leginkább Fukuyama névével szoktunk leírni – hamar ellillant. Bár számszerűen igazolható, hogy a hagyományos értelemben vett háborúk kora lezárult, de az alacsonyabb intenzitású (fegyveres) konfliktusok száma nem csökken. Azar Gat izraeli történész történelmi példákon keresztül vizsgálja a háború és a civilizáció kapcsolatát: úgy véli, hogy az emberiség történetének utolsó 10 ezer évében csökkent az erőszak eszközeinek alkalmazása, az elmúlt kétszáz évben pedig radikálisan visszaesett. Gat műve monumentális jellege miatt komoly elismerést váltott ki szakmai körökben, és a történelemet beemelte azon kiemelt szerzők körébe – mint például Steven Pinker, Joshua Goldstein, Robert Muchembled –, akik a növekvő biztonsági kihívások és a növekvő bizonytalanság ellenére hasonlóan a háború hanyatlását, a modern kori háborúk számának tendenciózus csökkenését vizionálták.⁸

De ha egy pillanatra elgondolkozunk, ez a tendencia nem feltétlen ad okot az öröme a reguláris haderők kötelékében szolgálatot teljesítők számára. Lefordítva ez annyit jelent, hogy elavulnak azok a hagyományos hadviselési formák, amelyeket az elmúlt évszázadokban alkalmaztak, miközben az új kihívásokra adott válaszokkal még nem készültünk el. Emellett a hagyományos háborúk veszélye nem szűnik meg, csak csökken a valószínűségük. Vajon elegendő biztosíték lehet ez egy haderő számára ahhoz, hogy a hagyományos hadviselésre optimalizált képességeit csökkentse az aszimmetrikus hadviselésre történő felkészülés érdekében?

AZ ASZIMMETRIKUS HADVISELÉS DEFINÍCIÓS KERETEI

Az aszimmetrikus hadviselés definiálásának legnagyobb problémája a jelenség komplexitásában rejlik. „Az aszimmetrikus hadviselés pontosan körvonalazott, politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó, közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratainkat az ellenségre.”⁹ Láthatjuk, hogy az alapvető cél Clausewitz óta nem változott: „az erőszak alkalmazása, aminek célja, hogy az ellenfelet saját akarataink teljesítésére kényszerítsük”.¹⁰ A rendelkezésre álló, szinte végtelen számú definíció közül többek között azért az idézett fogalm meghatározást emelném ki, mert rávilágít három kiemelt szempontra. E hadviselési forma esetében (1) a közvetett és közvetlen hatások egymást erősítve érnek el eredményt, (2) amelyek érintik a biztonság különböző dimenziót és (3) főleg harcászati szinten jelentenek kihívásokat. Ez utóbbi ismét dilemma elé állíthatja a reguláris haderőket: a hadászati vagy a harcászati szintű fejlesztéseket, innovációkat és gondolkodásmódot részesítsék-e előnyben?

Az aszimmetriára hajlamosak vagyunk úgy tekinteni, mint az egyes aktorok közötti látványos, jelentős eltérésre, azonban számos különböző szintje és formája létezik. Krajnc az aszimmetria négy formáját különbözteti meg: eltérést a (1) módszerekben és eljárásokban, (2) a technológiai aszimmetriát, (3) aszimmetriát az „akaratban”, a hadviselés erkölcsi oldalában és a (4) szervezeti aszimmetriát.¹¹

⁸ Paul Joseph: Reviewed Work: War in Human Civilization by Azar Gat. Social Forces, 06. 2008., 1861–1863.

⁹ Resperger–Kiss–Somkuti: i. m. 23.

¹⁰ Carl von Clausewitz: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 39.

¹¹ Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései. Repüléstudományi Közlemények, 2008. 04. (különszám), 4. http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2008_cikkek/Krajnc_Zoltan_poszter.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 07. 25.)

Még a legjobb definíciót is érdemes megtámogatni egy-egy esettanulmánnyal a gyakorlati megvalósulás illusztrálása érdekében. Az Ószövetségben találunk egy részt, amely az aszimmetrikus hadviselés egyik iskolapéldája lehetne. Ez Dávid és Góliát története – Efrájim Kishon sajátos interpretálásában. „*A tények ismertek: a filiszteus és az izraeli haderők felvonultak egymással szemben a határ mentén, s háborús feszültség jött létre. Ezekben a kritikus órákban alászállt a két tábor között elterülő völgykatlanba Góliát őrmester, és felszólította a harcoló feleket a felesleges vérontás elkerülésére. Ekkor megjelent a helyszínen egy Dávid nevezetű zsidó oroszánvadász, aki alattomos támadást intézett a filiszteus őrmester ellen, és nagy kegyetlenséggel lemészárolta. [...] Nem állítjuk azt, hogy valamely hadipárbajban részt vevő harcosok között teljes egyenrangúságra volna szükség a képességek és a felszerelés terén. Ám úgy tűnik, hogy mégis elvárhatunk bizonyos minimális azonosságot a színvonal terén: sajnálattal kell megállapítanunk, hogy Góliát és Dávid rövid összecsapásában az izraeli harcos minden tekintetben előnyt élvezett.*”¹² Efrájim Kishon *Szegény kis Góliát* című szatírájában Dávid és Góliát történetét gondolja újra, humorral megtöltve. Kishon idézete rávilágít arra, hogy az aszimmetria fogalma több oldalról is megragadható. Az egyenlőtlen erőviszonyok nem feltétlen az „erősebbnek” kedveznek. Emellett megjelenik az interpretáció kérdése is, amely az általam vizsgálni kívánt konfliktusban, a második libanoni háborúban is kiemelt jelentőséggel bír.

Az egyenlőtlen erőviszonyok, az eltérő szervezeti formák, taktikai elemek és különböző eszközök mellett megjelennek olyan dimenziók is az aszimmetrikus hadviselés vizsgálata során, amelyek el fognak minket vezetni a hibrid hadviselés kérdéséhez.

A 2006-os libanoni háború számos olyan jelenséget és eseményt foglalt magában, amely az aszimmetrikus hadviselés iskolapéldájává emelte,¹³ miközben az Izraeli Védelmi Erők (IDF) számára elveszett a szimmetria, a rend a harctéri konfliktusban. Ez önmagában is egy furcsa paradoxon, hiszen az IDF történetén végigtekintve viszonylag ritkán találunk szimmetrikus erőviszonyokkal leírható konfliktust. Ennek ellenére a libanoni offenzíva törést jelentett, amelyre a szervezetnek válaszokat kellett találnia. Ahhoz, hogy az eseményeket, a kiemelt pontokat és a válaszreakciókat felfejtsük, át kell tekintenünk az izraeli biztonsági környezetet, valamint azoknak a kihívásoknak és fenyegetettségeknek a mátrixát, amelyben az IDF működött és működik napjainkban.

AZ IZRAELI BIZTONSÁGI KÖRNYEZET VÁLTOZÁSA

Izrael Államot alapvető társadalmi, gazdasági, vallási, etnikai, világnézeti és gondolkodásmódbeli különbségek választják el a régió többi államától. „*A kép valóban összetett. Vannak vallási különbségek, sőt ütközések, az egyes hiteken belül pedig irányzatok és szekták sokasága csatázik egymással, nemegyszer fegyverek igénybevételével. Adódnak elmérgesedett nemzeti ellentétek Izrael és az arab országok között, de gyakoriak a törésvonalak az arab államok táborán belül is. Elválasztja a Közel-Kelet országait a társadalmi fejlődés választott útja – ebben a vonatkozásban nemcsak a »tiszta« képletek jelentkeznek, hanem sok-sok átmeneti formáció, árnyalat létezik.*”¹⁴

¹² Efrájim Kishon (Kishont Ferenc): *Szegény kis Góliát*. In: Efrájim Kishon: A zanyja Krausz. Európa Kiadó, Budapest, 1988, 312–316.

¹³ Somkuti: i. m. 45.

¹⁴ Oszetzky Tamás: *Arab–izraeli háborúk 1948–1982*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984, 5.

Amikor Izrael Államról beszélünk, akkor egy körülbelül 200 km szélességben és 500 km hosszan kiterjedő területről van szó, amelynek földrajzi adottságai nagyon változékonyak. Hadászati szempontból kiemelt jelentősége van a stratégiai mélység hiányának, amely 1948 óta alapvetően határozta meg az izraeli védelmi tervezést. Az egységes nemzeteti formálódásnak, a gazdaság folyamatos növekedésének, a nemzetközi kapcsolatok fejlődésének, a hivatalosan meg nem erősített nukleáris képességnek¹⁵ és a 20. század végére kiépülő *high-tech iparnak kiemelt szerepe volt abban*, hogy Izrael Állam biztosította fennmaradását és helyét a régióban. Mivel az ország híján van a természeti kincseknek, ezért a kutatás-fejlesztés (K+F) és annak támogatása Izraelben állandóan magas szintű volt és napjainkban is kiemelt nemzeti érdek.¹⁶

Az IDF elődszervezetei és az aszimmetrikus hadviselés

Az 1880-as évektől végigvezethető az okok és a reakciók egymásba kapcsolódó és egymással összefüggő hálózata, az öngerjesztő folyamat, amely meghatározza a terület biztonsági környezetét. A 19. század végén elinduló alija¹⁷ mozgalom hatására a térségben megváltoznak a demográfiai viszonyok, amely konfliktust generált az itt élő arab népcsoportok és a visszatelepülő zsidóság között. A konfliktus végigkíséri a 20. század történelmét, ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy az ellentét nem egyszerűsíthető le tisztán etnikai szembenállásra.

A kezdeti fenyegetettségre adott reakciók fokozatosan vezettek el az Izraeli Védelmi Erők elődszervezeteinek nevezett félkatonai szervezetek megalakulásához és fejlődéséhez. Ezek az elődszervezetek, mint például a Hasomer, a Hagana, a Palmah, az Irgun vagy a Lehi eltérő szinten, de alapvetően a gerilla-hadviselés módszereivel vették fel a harcot annak érdekében, hogy a szervezet céljait megvalósítsák.¹⁸ Az 1900-as évek elejétől az IDF elődszervezeteinek számító irreguláris alakulatok tevékenységükkel erősítették a zsidó közösség védelmi mechanizmusait, mindeközben azonban növelték az ellenségeskedés mértékét a térségben. Az 1920–1945 közötti időszakban végrehajtott szervezeti reformok, kiképzési és stratégiai újítások által a szervezetek bebizonyították, hogy magas fokú adaptációs képességgel rendelkeznek. A kiképzési rendszer fejlődése által egy széles társadalmi szegmensek érintő, alapvető védelmi képzettséggel rendelkező közösség jött létre a Palesztin Mandátum területén élő zsidó népesség körében. Ekkor erősödtek meg azok a társadalmi mechanizmusok, amelyek hosszú ideig meghatározták az izraeli társadalom biztonsági percepcióit. A fegyveres szervezetek – különösen a Hagana és az Irgun – kiterjesztették működésüket a gazdaság bizonyos szegmenseire is.¹⁹ Az elődszervezetek fejlődése és működése biztosította az alapot a Zsidó Ellenállási Mozgalom 1945-ös létrehozásához, ami elvezetett az Izraeli Védelmi Erők 1948-as megalapításához.²⁰

¹⁵ Mivel az izraeli atomfegyver létét Izrael Állam a mai napig nem erősítette meg, így csak találgatások vannak a robbanófejek száma és az izraeli atomfegyver alkalmazási stratégiája kapcsán. Az elemzők a közvetett adatok alapján 80–400 robbanófej közötti számot becsülnék. Lásd Avner Cohen: *Israel and the Bomb*. Columbia University Press, 1998.

¹⁶ Robert Ullian: *Frommer's Easyguide to Israel [With Map]*. Frommermedia, 2014.

¹⁷ A zsidó bevándorlás a jisuv (a palesztinai zsidó közösség), majd később Izrael területére.

¹⁸ Vö. Kaiser Ferenc – Tólas Péter: *Politikai erőszakformák. Nemzet és Biztonság*, 2012/5–6., 133–156. <http://www.nemzetesbiztonsag.hu/letolt=638> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

¹⁹ A fegyverbeszerzési és fegyvergyártási tevékenység beindulása ebben az időszakban történt.

²⁰ Rémai Dániel: *Izraeli biztonság- és védelempolitika és az izraeli hadsereg 1948 és 1956 között. A térség geopolitikai tényezőinek hatása a modern izraeli hadsereg kialakulására és jellemzőire*. Diplomamunka, NKE, 2014.

Jelen tanulmány szempontjából az irreguláris ellenálló szervezetek azért is kiemelten fontosak, mert mind szervezeti felépítésükben, mind működésükben tökéletesen megfelelnek az aszimmetrikus hadviselés definíciójában leírtaknak. Számos példát ragadhatnánk ki a szervezetek által végrehajtott támadásokból, amelyek célja az önálló zsidó állam megalapítása volt. Míg kezdetben a Hasomer, majd később a Hagana inkább az újonnan létesült zsidó telepek védelmére koncentrált, addig a Palmah – a Hagana elit egységeként – számos olyan támadást hajtott végre, amely arab vagy brit érdekeltségeket, gazdasági célpontokat – vagy ahogy ma neveznénk –, kritikus infrastruktúrákat támadott. Az Irgun és a Lehi szervezetek esetében számos merényletet, robbantást, emberrablást találunk az elkövetett akciók között.²¹ Éppen ezért az 1945 utáni időszakban a Zsidó Ellenállási Mozgalom egyik célja az volt, hogy visszaszorítsa a „fiókszervezetek” olyan akcióit, amelyek a civilek ellen irányulnak és a közvélemény szemében negatív képet alakítanak ki az ellenállási szervezetekről.

1948-tól e szervezetek és tagjaik alkotják majd a létrejövő Izraeli Védelmi Erők gerincét, valamint a korábban alkalmazott eszközök, módszerek, eljárások lesznek mérvadóak az Izraeli Védelmi Erők első évtizedeiben is. Összességében az 1948 előtti időkben elsajátított aszimmetrikus hadviselési formák tovább élnek az Izraeli Védelmi Erőkben, és több évtizednek kell eltelnie, hogy az IDF egy minden tekintetben hagyományos reguláris haderő képét mutassa majd.

A biztonsági helyzet és a biztonsági környezet változásának dinamikája

Az államalapítás korához képest napjainkra alapvetően változott meg Izrael Állam biztonsági környezete. Ugyan a térségben továbbra is fennáll az államok közötti konfliktusok ki-robbanásának a lehetősége, de kisebb eséllyel, mint korábban. Izrael az ezredfordulóra már sokkal inkább az állami szint alatti terrorista szervezetek támadásainak volt kitéve, semmint államok általi fenyegetettségnek. Ez a tendencia némileg megváltozott az iráni politika radikalizálódásával és az iráni atomprogram fejlődésével, valamint az iszlám világban végigsöprő arab tavasz és annak következményei szintén új kihívások elé állították az izraeli védelmi tervezést. Összességében Izrael biztonsági környezete nem lett kevésbé komplex, csak átférfordult, ezért a haderőnek, a rendvédelmi és biztonsági szolgálatoknak már erre a megváltozott biztonsági helyzetre kell válaszokat adniuk.

Összességében (1) ellenséges biztonsági környezet jellemzi a vizsgált országot, amelynek (2) társadalmát erős fenyegetettségérzet hatja át. Továbbra is (3) jelentős mértékű a vallási és az etnikai megosztottság. (4) Izrael lakossága erős nemzettudattal rendelkezik, amelyet erősít, hogy a régió (5) gazdaságilag és infrastrukturálisan legfejlettebb állama. (6) A gazdasági szektorban a K+F-iparágak jelenléte nagyon erős. (7) Szoros az összefonódás a katonai és a rendvédelmi biztonsági szolgálatok, valamint a civil, piaci szereplők között. (8) A világon egyedülállóan magas az állami és a piaci szektor összefonódásának mértéke. (9) A régió biztonsági szempontból halmozottan terhelt és (11) meghatározó nagyhatalmi érdekellentétek tarkítják. (12) Permanens külső és belső konfliktus jellemzi magát az államot, de biztonsági kérdésekben nincs frakciózás. (13) A megszilárdult államszerkezetből és a fenyegetettség formájának változásából eredeztethetően kialakult egy (14) gene-

²¹ Például a Dávid Király Hotelben található brit főparancsnokság elleni bombamerénylet vagy az „Agatha” művelet, amelyben jelentős számú civil vesztette életét.

rációs identitásválság, amely jelentős hatással van a hírszerző és belbiztonsági szervezetek mindennapi működésére és toborzási lehetőségeire.²²

A kihívások és a fenyegetettségek komplex rendszerében történő megfelelés érdekében az elmúlt évtizedek fejlesztései és a nemzetközi együttműködések által az IDF a világ egyik legerősebb haderejévé nőtte ki magát. A folyamatos éles harctéri cselekmények által az egyik leggyakorlottabb haderőről beszélhetünk nemcsak a harctéri tapasztalatok, hanem a hadvezetés, a szervezés és az irányítás területén is. Ahogy Móse Daján írta: „Az amerikai barátaink pénzt, fegyvert és tanácsokat ajánlottak. Elfogadtuk a pénzt, elfogadtuk a fegyvereket és visszautasítottuk a tanácsokat.”²³ Az első kézből szerzett tapasztalatoknak rendkívüli jelentősége van, amikor haderőszerzési reformok végrehajtásáról vagy szemléletváltásról van szó.

Az 1990-es években elindult közel-keleti rendezési és békefolyamatok bizonyos mértékben előrevetítették a hagyományos háborúk esélyének csökkenését a térségben, azonban a Hezbollah és a Hamász megerősödése, valamint már az első (1987–1993), de leginkább a második intifáda (2000–2005) eseményei rávilágítottak arra, hogy „ami nem béke az háború. [de] Ami a békétől eltér az még nem háború”.²⁴ Azaz összességében látható volt, hogy az IDF-nek a háború hagyományos formája helyett más típusú kihívásokra kell felkészülnie, amelyekben nem állami szereplőkkel, nem a hagyományos értelemben vett harctéri érintkezés során kell felvennie a harcot. Bár a Hezbollah és a Hamász jelentette kihívásokat ebben az időben sikerült elfogadható mértékben kezelni, de nem látszott, hogy kialakulna egy olyan átfogó stratégia, amely megoldást tudott volna nyújtani ezekre a fenyegetésekre.

A második libanoni háború és hatásai

A felvázolt előzmények után, 2006-ban jutunk el a második libanoni háború eseményeihez, amelyekről az elmúlt években számos elemzés, könyv és cikk született.

A Global Firepower²⁵ (GFP) 2006-ban az Izraeli Védelmi Erőket a világ 10. legerősebb haderejeként sorolta be,²⁶ de nem tudott stratégiai győzelmet aratni a 2006. július 12. és augusztus 14. között zajló háborúban. „Annak ellenére, hogy az izraeli haderőt érték meglepetések, a harcok befejezésekor katonailag az Izraeli Védelmi Erők győztek. Győztek harcászati és hadműveleti szinten, de nem arattak stratégiai győzelmet. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy nem értek el minden kitűzött célt, és az eredmények is a vártnál sokkal nehezebben születtek meg. Izrael tőle szokatlan módon nem ütötte ki az ellenfelét rövid idő alatt, »csupán« pontozásos győzelmet aratott.”²⁷

Az események lezárulását követően egyre inkább világossá vált, hogy a háborúnak komoly hatása volt mind Izrael nemzetközi, mind az Izraeli Védelmi Erők nemzeti megítélésére. A 2006-os libanoni háború volt az első olyan összecsapás, amely a technológiai és info-

²² Rémai Dániel: Kihívások, fenyegetettségek a 21. században az Izraeli Védelmi Erők vonatkozásában. 2020. (kézirat, megjelenés alatt)

²³ Moshe Dayan: Story of My Life. Da Capo Press, New York, 1976.

²⁴ Resperger–Kiss–Somkuti: i. m. 13.

²⁵ A Global FirePower a világ több mint száz országának haderejét elemzi és rangsorolja több mint ötven jól mérhető változó alapján.

²⁶ GFP Ranks (2005 to Present). <https://www.globalfirepower.com/global-ranks-previous.asp> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

²⁷ Tomolya János mk. alezredes: A „34 napos” izraeli–libanoni háború. Hadtudomány, 2007/1., 21. http://mhht.eu/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

kommunikációs fejlődésnek köszönhetően a nagy nyilvánosság előtt zajlott. A világ vezető hírügynökségei és televíziós csatornái élőben közvetítettek a harcterről, az éppen szárnyait bontogató blogoszféra pedig korábban nem látott mértékben és kontrollálhatatlan formában ontotta a híreket. Az IDF nem volt képes uralni a közösségi tájékoztatást, elvesztette a lehetőséget, hogy saját narratíváját közvetítse a világ felé.²⁸

Az Izraeli Védelmi Erők elvesztette a sebezhetetlenség látszatát:²⁹ a 34 napos háború egyértelműen bebizonyította, hogy a modern média és tájékoztatási formák fegyverként funkcionáltak egy aszimmetrikus konfliktusban,³⁰ és azok használatában a Hezbollah hatékonyabbnak bizonyult.³¹

A háborút követő izraeli vizsgálat 2008-ban zárult le a Vinograd-jelentés nyilvánosságra hozásával. A jelentés megállapította, hogy bár a háború „*csaknem nélkülözhetetlen volt, megindítása nem volt hiba*”, de „*súlyos hiba volt távozási stratégia nélkül háborúba lépni*”.³²

Új idők, új kihívások, új válaszok

A 2006-os, második libanoni háború eseményei komoly önvizsgálatra készítették mind az IDF vezetését, mind az izraeli védelmi politikát, aminek hatására elkezdődött a védelmi tervezés megújítása. Ez kezdetben főleg harcászati kérdések tekintetében manifesztálódott. A 2008 decembere és 2009 januárja között tartó gázai háború, valamint a Pillar of Defense (2012) és a Protective Edge (2014) műveletek a Gázai övezetben alapvetően a Hamász jelentette fenyegetések felszámolására irányultak, és fő céljuk a Hamász erőinek felőrlése volt. Ehhez az IDF felhasználta a rendelkezésére álló haderőnemek szinte mindegyikét: a főerőket a szárazföldi alakulatok jelentették, amelyek képzésében a városi harcászat elemei nagyobb hangsúlyt kaptak a libanoni eseményeket követően. A szárazföldi erőket légitámaszokkal támogatták, míg az ellenség utánpótlásának elzárását részben a haditengerészet által a Gázai övezet tengerparti része elé vont blokádot hívatott biztosítani.

A Gázai övezetben végrehajtott akciók nemzetközi megítélése erősen negatív volt. A kritikusok kiemelték az aszimmetrikus erőviszonyokat, az arab–izraeli konfliktus átdimenzionálódásában sokan a több évtizede tartó ellenségeskedés megújulását és további elhúzódását látták.³³ Még az izraeli biztonsági elemzők körében is felmerült az a kérdés, hogy a látható sikerek, a Libanonból és a Gázai övezetből érkező rakétatámadások csökkenésének

²⁸ Rémai Dániel: #Hadsereg – Haderőszerzés a közösségi média segítségével. 2020. (megjelenés alatt)

²⁹ Nik Gowing: Traditional News Media: Optimism, Pessimism and Realism. Panel Discussion, Harvard University, Cambridge, 14. 10. 2006.

³⁰ Marvin Kalb – Carol Saivetz: The Israeli–Hezbollah war of 2006: The Media as a Weapon in Asymmetrical Conflict. 18. 02. 2007. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/2007islamforum_israel-hezb-war.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

³¹ William D. Sullivan et al.: Lessons of the 2006 Israeli–Hezbollah War. Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C., 2007.

³² Nagy és súlyos kudarc volt Izrael libanoni háborúja. Index, 2008. 01. 30. <http://index.hu/kulfold/lib080130/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

³³ Paul R. Pillar: Asymmetric Warfare in Gaza. The National Interest, 12. 07. 2014. <https://nationalinterest.org/blog/paul-pillar/asymmetric-warfare-gaza-10869/>; John B. Judis: John Kerry’s First Peace Effort in Israel and Palestine Failed, But Now He Needs to Try Again. The New Republic, 10. 07. 2014. <https://newrepublic.com/article/118630/israel-palestine-murders-cause-criss-will-john-kerry-step> (Letöltések időpontja: 2020. 04. 02.)

ellenére „Képes lesz-e Izrael felkészülni arra, hogy nemzeti támogatást szerezzen az ilyen jellegű jövőbeni műveletekhez?”³⁴

A modern kor kihívásai azonban nem korlátozódnak szigorúan a katonai perspektívára. Számolni kell a politikai, gazdasági és társadalmi tényezőkkel, sok esetben az egyes elemek nem választhatóak el egymástól olyan élesen, mint azt a Buzan-féle biztonsági szektorok elméletében látjuk.³⁵ A kritikák miatt a 2010-es évek elején számos kezdeményezés indult azzal a céllal, hogy reformok sorozatán keresztül az IDF visszaszerezze a 2006 előtti presztízsét, valamint növelje védelmi képességeit a tényleges fenyegetésekkel szemben. Ez a szemléletváltás alapjaiban érintette a szervezet több területét. Ezt a következő néhány példa szemlélteti, a teljesség igénye nélkül bemutatva a változások dimenzióinak sokrétűségét.

Az IDF és az izraeli társadalom közötti szoros kapcsolat még az állam megalapítása előtti időkre nyúlik vissza. A 20. század utolsó évtizedében viszont már egy olyan generáció nőtt fel Izraelben, amelynek nem kellett megtapasztalnia a mindennapi fenyegetettség érzését, így egyre inkább eltávolodott a militáns életformától. Az IDF e fiatalok számára már nem azt a szervezetet jelentette, amely ellátja a nemzet védelmét, és amelynek ők is részei akarnak lenni. Jelentős mértékben megnőtt a kötelező sorozást ellenzők tábora, így az IDF számos olyan újítást vezetett be, amelyek által nyitott a fiatalabb generációk irányában – például a közösségi média használatával – és növelni tudta a motivációt.³⁶

Az IDF az izraeli gazdaságba is mélyen beágyazott szervezet: fennállása óta támogatta a védelmi ipar fejlesztését és nyitott a piaci szektor felé is. 2010 után ez újabb lendületet kapott; megfigyelhető, hogy számos izraeli start-up és technológiai cég vezetésében helyet kapnak volt katonatisztek, a cégek igyekeznek a valós védelmi igényeket kiszolgálni, és az IDF is szorgalmazza az együttműködést a piaci szektor szereplőivel. Ennek egyik legekleltásabb példája az állami-piaci kooperációban készült Vaskupola elnevezésű rendszer, amely egy többlépcsős, háromszintű légvédelmi rendszer. A konstrukció első elemei 2011-ben kezdtek el működni azzal a céllal, hogy az Izrael ellen irányuló rakétatámadásokat észleljék és az érkező objektumokat semlegesítsék. A rendszer az izraeli védelmi struktúra egyik alapköve lett a 2010-es évek végére. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető a külkereskedelmi nyitás: Izrael egyre több országgal alakít ki vagy szélesíti ki már meglévő kereskedelmi kapcsolatait (például India, Brazília, Németország), és ebben jelentős szerepe van a hadiipari termékek exportjának. Az IDF fokozta tevékenységét a humanitárius missziókban, és ennek keretében az IDF Home Front alakulatai – vagyis a katasztrófaelhárításért felelős egységek – részt vesznek nemzetközi kutató-mentő műveletekben.³⁷

A fentiekkel párhuzamosan zajlott az IDF szervezetének átalakítása, a felkészülés az aszimmetrikus kihívások kezelésére. Ebben nagy szerepe volt Gadi Eisenkot tábornoknak, aki 2015–2019 között volt az IDF vezérkari főnöke. Eisenkot nevéhez kötődött a Dahija³⁸ doktrína kidolgozása a második libanoni háborút követően, amely alapvetően az aszimmetrikus hadviselés katonai stratégiája. Lényege, hogy a háborús siker mielőbbi elérése érdek-

³⁴ Shaul Shay: Lessons from Israel on Asymmetric Warfare. Jewish Policy Center, Summer 2010. <https://www.jewishpolicycenter.org/2010/05/31/israel-asymmetric-warfare/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

³⁵ Gazdag Ferenc – Remek Éva: A biztonsági tanulmányok alapjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 282.

³⁶ Rémai: #Hadsereg ...

³⁷ The IDF's Humanitarian Aid Through the Years. IDF, 19. 08. 2017. <https://www.idf.il/en/minisites/humanitarian-aid-through-the-years/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

³⁸ Angol átírásban Dahiya/Dahya, jelentése: elutasítás.

ben – akár „aránytalan erő” alkalmazása által is – meg kell semmisíteni azokat a polgári infrastruktúrális rendszerelmeket, amelyeket az ellenség fel tud használni.³⁹ A doktrína számos vitát kiváltott, amelyek alapvetően morális szempontokat vetettek fel, ugyanakkor katonai alkalmazásának előnyeit nem vonták kétségbe.⁴⁰

2015 augusztusában hozták nyilvánosságra a *Detering Terror – How Israel Confronts the Next Generation of Threats*⁴¹ című dokumentumot, amely katonai szempontból elemzi és ismerteti a stratégiai szintű fenyegetéseket, valamint az IDF által felvázolt válaszokat. Az Eisenkot nevével fémjelzett koncepció egy összetett dokumentum, amely felhívja a figyelmet a hagyományos fenyegetések mellett megjelenő, állami szint alatti fenyegetésekre, és emiatt felszólít az IDF működési alapelveinek és mechanizmusainak felülvizsgálatára, aktualizálására. A dokumentum a felkészülés fő sarokpontjaiként határozza meg a szcenárióalapú harctéri tervezést, a technológiai fejlesztéseket és a harci morál növelését.

2015 nyarán az IDF közzétette a legrelevánsabbnak vélt fenyegetések listáját is, amelyek nagyrészt földrajzi irányokhoz, területekhez kötődtek, úgymint:

- az Iszlám Államhoz köthető ellenséges tevékenység a Sínai-félsziget irányából;
- a terrorizmus ismételt megerősödése Gázában;
- a palesztin erőszak kiújulása Ciszjordániában;
- a szíriai polgárháború;
- a Hezbollah jelentette fenyegetés a libanoni határnál.⁴²

A nem állami szereplők – különösen az Iszlám Állam – térnyerése jelentős nyomást helyezett a közel-keleti államokra, és számos elemző egy izraeli–arab együttműködésben látta a helyzet megoldását.⁴³ Ez az elképzelés végül nem valósult meg, de érezhető, hogy a régióban az állami szintű együttműködés számos területen megerősödött, ami jelentős mértékben csökkentette egy hagyományos konfliktus kitörésének esélyét. A biztató tendenciák ellenére Aviv Kohavi – aki 2019 januárja óta az IDF vezérkari főnöke – 2019 novemberében a nyilvánosság előtt úgy fogalmazott, hogy a biztonsági helyzet „*törékeny és romolhat*”.⁴⁴

³⁹ Yaron London: The Dahya Strategy – Israel finally realizes that Arabs should be accountable for their leaders’ acts. 10. 06. 2008. <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3605863,00.html> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁴⁰ Richard Falk: Israel’s Violence Against Separation Wall Protests: Along the Road of State Terrorism. Citizen Pilgrimage blog, 07. 01. 2011. <https://richardfalk.wordpress.com/2011/01/07/israel%E2%80%99s-israeli-violence-against-separation-wall-protests-along-the-road-of-state-terrorism/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁴¹ Detering Terror – English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces. Harvard Kennedy School, Belfer Center, Special Report, 08. 2016. <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDF%20doctrine%20translation%20-%20web%20final2.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁴² The 5 Major Threats Facing Israel. IDF, 06. 04. 2015. <https://www.idf.il/en/articles/terror-and-threats/the-5-major-threats-facing-israel/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁴³ Anthony H. Cordesman: The Influence of Regional Military Threats on Israeli Security – Playing Three Dimensional Chess Without Rules. CSIS, 30. 08. 2010. <https://www.csis.org/analysis/influence-regional-military-threats-israeli-security> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁴⁴ Yaakov Katz: It’s time Kochavi speaks up, tell truth about threats to Israel – analysis. The Jerusalem Post, 06. 11. 2019. <https://www.jpost.com/Israel-News/Its-time-Kochavi-speaks-up-tell-truth-about-threats-to-Israel-analysis-607040> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

Az IDF a 2020-as évek elején

A Kohavi által vizionált változó biztonsági helyzetben az IDF négy állami, illetve állam alatti szintű szereplőkhöz köti a kihívások és a fenyegetettségek mátrixának alakulását:

- a Hamász;
- a Hezbollah;
- a palesztin terrorizmus;
- és Irán.⁴⁵

Irán megjelenése a kihívások között alapvető változást jelent, hiszen a 2015-ös lista esetében még olyan szereplők és kihívások jelentek meg, amelyek az aszimmetrikus hadviselés formáira építettek. Ezzel szemben Irán felkerülésével a listára a korábban háttérbe szorult hagyományos háború képe került ismét előtérbe.

A Global Firepower 2020-as listája alapján Irán a tizennegyedik, míg Izrael a tizenharmadik legerősebb haderővel rendelkezik a vizsgált 138 ország közül.⁴⁶ A számok mögött jelentős eltérések fedezhetőek fel több dimenzió tekintetében is – például népesség, gazdasági eredmények stb. –, de egy potenciális konfliktusban jelentős szerepe lenne a nemzetközi szövetségeknek, amelyeket alapvetően meghatároz az Amerikai Egyesült Államok és Irán szembenállása, valamint a siíta–szunnita ellentét a közel-keleti befolyásért. Ugyanakkor az Irán által folytatott politika a Közel-Keleten – mint például a Hezbollah támogatása – számos esetben a hibrid hadviselés nyomait viseli magán. Nehéz pontosan megállapítani az Izrael és Irán közötti ellentét pontos „hőfokát”, de az elmúlt években érezhetően folyamatosan növekszik a feszültség a két nemzet között.

Az Izraeli Védelmi Erők azonban nem a „holnap”, hanem a „holnapután” kihívásaira próbál felkészülni. Ennek az alapja a Benjamin Netanjahu miniszterelnök kezdeményezésére 2017-ben készített új izraeli nemzeti biztonsági stratégia. Az új stratégiai dokumentum határozza meg az izraeli védelmi tervezést. Fő irányvonala, hogy Izraelnek meg kell őriznie relatív előnyét az ellenségeivel szemben, és fejlesztenie kell a nemzetközi kapcsolatokat. Netanjahu felfogásában az izraeli biztonság négy fő pilléren nyugszik: (1) katonai, (2) gazdasági, (3) politikai és (4) társadalmi alapokon. A katonai pillér további tagolásában megmaradt a Ben-Gurion-féle hármas felosztás – (1) elrettentés, (2) korai figyelmeztetés és (3) támadó-védekező erő –, de bekerült a védekező erő fogalma.⁴⁷

Az Izraeli Védelmi Erők esetében haderőszerzési, logisztikai és stratégiai szempontból kiemelt jelentősége van annak, hogy a Netanjahu-féle nemzeti biztonsági stratégia szerint erősíteni kell a szárazföldi képességeket, ugyanakkor fenn kell tartani a légiertő és a hírszerzés fejlesztését is. A szárazföldi képességek erősítésének kiemelt pontjai a modern technológiák fejlesztése, beszerzése és integrálása az IDF arzenáljába.⁴⁸ Ennek sorvezetője az IDF-ben a Kohavi által 2019 áprilisában meghirdetett Tenufa (lendület) elnevezésű terv, amely egy öt évre szóló fejlesztési koncepció annak érdekében, hogy az IDF „halálósabbá,

⁴⁵ Terror and threats. IDF. <https://www.idf.il/en/minisites/terror-and-threats/> (Letöltés időpontja: 2020. 02. 07.)

⁴⁶ 2020 Military Strength Ranking. GFP. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁴⁷ David Ben-Gurion: Memoirs. The World Publishing Company, New York, 1970.

⁴⁸ Jacob Nagel – Jonathan Schanzer: From Ben-Gurion to Netanyahu: The Evolution of Israel's National Security Strategy. 13. 05. 2019. <https://www.fdd.org/wp-content/uploads/2019/05/fdd-memo-ben-gurion-to-netanyahu-evolution-of-Israel%E2%80%99s-national-security-strategy.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 07. 25.)

hatékonyabbá és felkészültebbé váljon a felmerülő fenyegetésekre”.⁴⁹ A Tenufa célja, hogy az IDF-et felkészítse egy fegyveres konfliktus lehető leggyorsabb megvívására, amelynek fő elemei: az előzetes szcenáriók elkészítése, a célpontok listájának felvázolása és folyamatos aktualizálása, a fegyveres arzenál növelése és modernizálása, valamint a városi harcászatra irányuló képzések, gyakorlatok számának növelése. Az Irán jelentette fenyegetés kiemelt jelentőségét mutatja, hogy Kohavi egy önálló részleget állított fel, amely elemzi és értékeli a Teherán által jelentett fenyegetéseket, valamint végzi egy esetleges hadjárat tervezését.⁵⁰ Ahogy az a Benjamin Netanjahu által hirdetett nemzeti biztonsági stratégiában is szerepel, Kohavi terve is jelentős hangsúlyt fektet a légierő és a hírszerzés fejlesztésére – a szárazföldi erők és az informatikai rendszerek modernizálása és fejlesztése mellett.⁵¹

Összességében láthatjuk, hogy 2006 óta az IDF folyamatos változásokon megy keresztül, amelyek során mindig megpróbál igazodni az aktuális fenyegetettséghez és kihívásokhoz.

AZ IRÁN JELENTETTE FENYEGETÉS ÉS HIBRID HADVISELÉS

2019. szeptember 4-én dróntámadás érte a Saudi Aramco olajvállalat Szaúd-Arábia déli részén, Abkaikban és Huraiszban található két létesítményét. A támadást a jemeni Ansar Allah szervezet vállalta magára, szaúdi és amerikai hírszerzési források azonban úgy vélték, hogy Irán áll a támadások hátterében.⁵² Omar Ahmed cikkében az Aramco olajvállalat ellen intézett dróntámadást elemezve, Clausewitzet idézve a „háború kódéhez” hasonlította a támadást és az azt körülölgő bizonytalanságot. Ahmed nemcsak a drónok szerepének erősödését vetítette előre elemzésében, hanem az ilyen jellegű, bizonytalan eredetű támadások számának növekedését a Közel-Keleten, ami jelentős mértékben növeli a bizonytalanságot.⁵³

Irán szerepvállalása a Közel-Keleten folyamatosan növekedett az elmúlt években. Ebben többek szerint jelentős szerepe volt a 2020 januárjában amerikai dróntámadás által likvidált Kászem Szolejmáni tábornoknak, aki az Iszlám Forradalmi Gárda vezetőjeként próbálta különböző együttműködésekkel, szélsőséges szervezetek támogatásával erősíteni Irán pozícióját a térségben.⁵⁴ Szolejmáni halála komoly csapást jelent Irán számára, ugyanakkor feltételezhető, hogy az általa megalapozott és alkalmazott eljárások, hibrid műveletek a jövőben is fennmaradnak és részei lesznek a közel-keleti hatalmi harcnak.

⁴⁹ Judah Ari Gross: IDF unveils first-of-its-kind unit unifying pilots, tank drivers and more. 01. 01. 2020. <https://www.timesofisrael.com/idf-unveils-first-of-its-kind-unit-unifying-pilots-tank-drivers-and-more/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵⁰ Anna Anronheim: IDF appoints general to lead new Iran Command as threat escalates. The Jerusalem Post, 13. 02. 2020. <https://www.jpost.com/israel-news/idf-appoints-general-to-head-up-new-iran-command-as-threat-escalates-617507> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵¹ Israel presenta un nuevo plan para hacer su Ejército más letal ante enemigos como Irán. RT, 14. 02. 2020. <https://actualidad.rt.com/actualidad/343033-israel-presentar-plan-momentum-fdi-iran> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵² David Reid: Saudi Aramco reveals attack damage at oil production plants. CNBC, 20. 09. 2019. <https://www.cnbc.com/2019/09/20/oil-drone-attack-damage-revealed-at-saudi-aramco-facility.html> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵³ Ahmed Omar: Israel and the evolution of asymmetric warfare. Middle East Monitor, 27. 09. 2019. <https://www.middleeastmonitor.com/20190927-israel-and-the-evolution-of-asymmetric-warfare/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵⁴ Ali Alfoneh: Brigadier General Qassem Suleimani: A Biography. American Enterprise Institute, 24. 01. 2011. <https://www.aei.org/research-products/report/brigadier-general-qassem-suleimani-a-biography/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

A hibrid és az aszimmetrikus hadviselés szorosan összekapcsolódik: „...a támadó aszimmetrikus eljárások alkalmazásával, nem katonai eszközökkel (pl. politikai, információs és gazdasági megfélemlítéssel, illetve manipulációval) felderíti és kihasználja a gyengeségeket”.⁵⁵ A hibrid hadviselés – hasonlóan az aszimmetrikus hadviseléshez – egy viszonylag új fogalom, amely szintén definíciós nehézségekkel küzd. Vannak, akik úgy vélik, hogy ez egy teljesen új hadviselési forma, míg mások szerint formai elemei már korábban is megjelentek a történelemben, és igazából a hibrid hadviselés egy állomás, az irreguláris hadviselés változása, alkalmazkodása a modern kori kihívásokhoz.⁵⁶ A hibrid hadviselés számos hadviselési formát egyesít magában, és ezek aránya, mértéke minden esetben eltérő lehet. „A hibrid műveletek alapja, hogy a támadó hatalmi eszközeit jól koordinált, szinkronizált módon a megtámadott állam alrendszereiben azonosított kritikus gyengeségek ellen fordítja. A támadás sikerének legfontosabb feltétele, hogy e gyengeségek már létezzenek a megtámadott államban: a támadó nem tudja létrehozni, legfeljebb csak felerősítheti azokat (pl. propagandával, döntéshozók megvesztegetésével).”⁵⁷ Éppen a sokrétűség miatt jelent problémát az ellene való felkészülés és védekezés. Új ismeretek, képességek és területek bevonása szükséges a hibrid hadviselés alkalmazásához és az ellene való védekezéshez. Ilyenek lehetnek az infokommunikációs területek, a kiberhadviselés vagy akár a felderítési terület erősítése. Ahogy Kiss Álmos Péter fogalmaz: „Nélkülözhetetlen egy robusztus felderítőképeség, mely azonosítja a kritikus gyengeségeket és garantálja a műveletek tervezéséhez és vezetéséhez szükséges valós idejű helyzetismeretet.”⁵⁸

Nem feltételezhetjük, hogy a hibrid hadviselés a jövőben teljesen felváltja a hagyományos hadviselési formákat.⁵⁹ Számolnunk kell egy összekapcsolt formával, a hibrid háborúval, amely „a »kemény és a könnyű erő« (hard and soft power) vegyes használatára utal, [amely esetén] [...] a katasztrofális társadalmi, gazdasági és politikai következmények tekintetében az új típusú hadviselés összehasonlítható egy igazi háború következményeivel”.⁶⁰

KONKLÚZIÓ

Elveszni látjuk a szimmetriát, a rendet a modern harctéri konfliktusokban. Ez rémisztő lehet, hiszen a szimmetria iránti vágy végigkíséri az emberiség történetét. Ez az új helyzet azonban inkább egy kihívás, mintsem egy negatív állapot manifesztálódása. Az aszimmetrikus hadviselés korunkban történő megjelenése felfogható egy olyan kihívásként, amelynek leküzdése magasabb szintre emeli a reguláris haderők ütőképességét. Ehhez azonban komoly koncepcióra, tervezésre, stratégiára és olykor áldozatokra van szükség.

Az Izraeli Védelmi Erők napjainkban egy olyan komplex biztonsági helyzetben van, ahol egyszerre kell számolni a hagyományos és az aszimmetrikus kihívásokkal. A második libanoni háború példáján okulva az izraeli védelmi tervezés hozzálátott az IDF szervezeti reformjához, hogy felkészítse azt az aszimmetrikus kihívásokra. Ugyanakkor láthatjuk az új

⁵⁵ Somkuti: i. m. 45.

⁵⁶ Porkoláb Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? Hadtudomány, 2015/3–4., 6. http://real.mtak.hu/29824/1/2015_3_4_5.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵⁷ Kiss Álmos Péter: A hibrid hadviselés természetrajza. Honvédségi Szemle, 2019/4., 34. https://honvedelem.hu/files/files/116701/hsz_2019_4_017_037_4557.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 04. 02.)

⁵⁸ Kiss: i. m. 34.

⁵⁹ Porkoláb: i. m. 46.

⁶⁰ Simicskó: i. m. 15.

nemzeti biztonsági stratégiai, a haderőre vonatkozó Tenufa terv vagy akár a konkrét intézkedések és haderőfejlesztési irányok alapján, hogy a védelmi tervezés nem egy irányba tekint: *egyszerre készülnek a hagyományos és aszimmetrikus kihívások kezelésére*. Ez a kettősség egyrészt hihetetlenül költséges, másrészt nagyon komoly terheket ró a szervezetre, hogy e kettősségnek való megfelelés ellenére fennmaradjon annak konzisztenciája.

Valószínűleg a világ számos hadereje hasonló dilemmával fog szembenézni a nem túl távoli jövőben. Az IDF számára előnyt jelentenek a történelmi hagyományok, amelyeket „leporolva” és integrálva a modern, hagyományos, reguláris szervezetrendszerbe egy olyan haderő kialakítása valószínűleg meg, amely egyszerre, sőt akár egy időben is képes felvenni a küzdelmet az esetlegesen felmerülő hagyományos és aszimmetrikus kihívásokkal. Ehhez szükség van a biztonsági környezet helyes felmérésére, az ezen alapuló stratégiai tervezésre, a társadalmi és a politikai támogatásra, valamint egy erős, határozott, koncepciózus szervezeti vezetésre. Ezek együttállása esetén az Izraeli Védelmi Erők képesek megbirkózni a jövő kihívásaival, mert egy olyan ütőképességű haderő jön létre, amely összhangban áll Móse Daján elképzelésével, miszerint „*Izraelnek olyannak kell lennie, mint egy veszett kutyának, túl veszélyesnek, hogy zavarni merjék*”.⁶¹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2020 Military Strength Ranking. GFP. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
- Alfoneh, Ali: *Brigadier General Qassem Suleimani: A Biography*. American Enterprise Institute, 24. 01. 2011. <https://www.aei.org/research-products/report/brigadier-general-qassem-suleimani-a-biography/>
- Anronheim, Anna: *IDF appoints general to lead new Iran Command as threat escalates*. The Jerusalem Post, 13. 02. 2020. <https://www.jpost.com/israel-news/idf-appoints-general-to-head-up-new-iran-command-as-threat-escalates-617507>
- Auden, H. W. – Kronenberger, Louis: *The Viking Book of Aphorisms*. Viking Press, New York, 1966.
- Ben-Gurion, David: *Memoirs*. The World Publishing Company, New York, 1970.
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Cohen, Avner: *Israel and the Bomb*. Columbia University Press, 1998.
- Cordesman, Anthony H.: *The Influence of Regional Military Threats on Israeli Security – Playing Three Dimensional Chess Without Rules*. CSIS, 30. 08. 2010. <https://www.csis.org/analysis/influence-regional-military-threats-israeli-security>
- Dayan, Moshe: *Story of My Life*. Da Capo Press, New York, 1976.
- Deterring Terror – English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces. Harvard Kennedy School, Belfer Center, Special Report, 08. 2016. <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDF%20doctrine%20translation%20-%20web%20final2.pdf>
- Falk, Richard: *Israel's Violence Against Separation Wall Protests: Along the Road of State Terrorism*. Citizen Pilgrimage blog, 07. 01. 2011. <https://richardfalk.wordpress.com/2011/01/07/israel%E2%80%99s-israeli-violence-against-separation-wall-protests-along-the-road-of-state-terrorism/>

⁶¹ Dayan: i. m.

- Gazdag Ferenc – Remek Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- GFP Ranks (2005 to Present). <https://www.globalfirepower.com/global-ranks-previous.asp>
- Gowing, Nik: *Traditional News Media: Optimism, Pessimism and Realism*. Panel Discussion, Harvard University, Cambridge, 14. 10. 2006.
- Gross, Judah Ari: *IDF unveils first-of-its-kind unit unifying pilots, tank drivers and more*. 01. 01. 2020. <https://www.timesofisrael.com/idf-unveils-first-of-its-kind-unit-unifying-pilots-tank-drivers-and-more/>
- Háber Péter: *Az aszimmetrikus hadviselés más szempontból*. Hadtudomány, 2015/E-szám, 119–128. http://mhht.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/12_HABER_PETER.pdf, DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.E.119
- Israel presenta un nuevo plan para hacer su Ejército más letal ante enemigos como Irán. RT, 14. 02. 2020. <https://actualidad.rt.com/actualidad/343033-israel-presentar-plan-momentum-fdi-iran>
- Joseph, Paul: *Reviewed Work: War in Human Civilization by Azar Gat*. Social Forces, 06. 2008.
- Judis, John B.: *John Kerry's First Peace Effort in Israel and Palestine Failed, But Now He Needs to Try Again*. The New Republic, 10. 07. 2014. <https://newrepublic.com/article/118630/israel-palestine-murders-cause-criss-will-john-kerry-step>
- Kaiser Ferenc – Tálás Péter: *Politikai erőszakformák*. Biztonságpolitikai Szemle, 2012/5–6., 133–156. <http://www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=638>
- Kalb, Marvin – Saivetz, Carol: *The Israeli–Hezbollah war of 2006: The Media as a Weapon in Asymmetrical Conflict*. 18. 02. 2007. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/2007islamforum_israel-hezb-war.pdf
- Katz, Yaakov: *It's time Kochavi speaks up, tell truth about threats to Israel – analysis*. The Jerusalem Post, 06. 11. 2019. <https://www.jpost.com/Israel-News/Its-time-Kochavi-speaks-up-tell-truth-about-threats-to-Israel-analysis-607040>
- Kishon, Efrájim (Kishont Ferenc): *Szegény kis Góliát*. In: Kishon, Efrájim: *A zanyja Krausz*. Európa Kiadó, Budapest, 1988.
- Kiss Álmos Péter: *A hibrid hadviselés természetrajza*. Honvédségi Szemle, 2019/4., 17–37. https://honvedelem.hu/files/files/116701/hsz_2019_4_017_037_4557.pdf
- Krajnc Zoltán: *Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései*. Repüléstudományi Közlemények, 2008. 04. (különszám). http://www.repulestudomany.hu/kulonszamok/2008_cikkek/Krajnc_Zoltan_poszter.pdf
- Leibniz, Gottfried Wilhelm: *Gottfried Wilhelm Leibniz válogatott filozófiai írásai*. Európa Kiadó, Budapest, 1986.
- London, Yaron: *The Dahya Strategy – Israel finally realizes that Arabs should be accountable for their leaders' acts*. 10. 06. 2008. <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3605863,00.html>
- Nagel, Jacob – Schanzer, Jonathan: *From Ben-Gurion to Netanyahu: The Evolution of Israel's National Security Strategy*. 13. 05. 2019. <https://www.fdd.org/wp-content/uploads/2019/05/fdd-memo-ben-gurion-to-netanyahu-evolution-of-Israel%E2%80%99s-national-security-strategy.pdf>
- Nagy és súlyos kudarc volt Izrael libanoni háborúja. Index, 2008. 01. 30. <http://index.hu/kulfold/lib080130/>
- Omar, Ahmed: *Israel and the evolution of asymmetric warfare*. Middle East Monitor, 27. 09. 2019. <https://www.middleeastmonitor.com/20190927-israel-and-the-evolution-of-asymmetric-warfare/>
- Osztzky Tamás: *Arab–izraeli háborúk 1948–1982*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984.

- Pillar, Paul R.: *Asymmetric Warfare in Gaza*. The National Interest, 12. 07. 2014. <https://nationalinterest.org/blog/paul-pillar/asymmetric-warfare-gaza-10869>
- Porkoláb Imre: *Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?* Hadtudomány, 2015/3–4., 36–48. http://real.mtak.hu/29824/1/2015_3_4_5.pdf, DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36
- Reid, David: *Saudi Aramco reveals attack damage at oil production plants*. CNBC, 20. 09. 2019. <https://www.cnbc.com/2019/09/20/oil-drone-attack-damage-revealed-at-saudi-aramco-facility.html>
- Rémai Dániel: *#Hadsereg – Haderőszerzés a közösségi média segítségével*. 2020. (megjelenés alatt)
- Rémai Dániel: *Izraeli biztonság- és védelempolitika és az izraeli hadsereg 1948 és 1956 között. A térség geopolitikai tényezőinek hatása a modern izraeli hadsereg kialakulására és jellemzőire*. Diplomamunka, NKE, 2014.
- Rémai Dániel: *Kihívások, fenyegetettségek a 21. században az Izraeli Védelmi Erők vonatkozásában*. 2020. (megjelenés alatt)
- Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Shay, Shaul: *Lessons from Israel on Asymmetric Warfare*. Jewish Policy Center, Summer 2010. <https://www.jewishpolicycenter.org/2010/05/31/israel-asymmetric-warfare/>
- Somkuti Bálint: *A 4. generációs hadviselés*. Hadtudományi Szemle, 2009/2., 42–51. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf
- Sullivan, William D. – Cordesman, Anthony H. – Sullivan, George: *Lessons of the 2006 Israeli–Hezbollah War*. Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C., 2007.
- Terror and threats. IDF. <https://www.idf.il/en/minisites/terror-and-threats/>
- The 5 Major Threats Facing Israel. IDF, 06. 04. 2015. <https://www.idf.il/en/articles/terror-and-threats/the-5-major-threats-facing-israel/>
- The IDF's Humanitarian Aid Through the Years. IDF, 19. 08. 2017. <https://www.idf.il/en/minisites/humanitarian-missions/the-idf-s-humanitarian-aid-through-the-years/>
- Tomolya János: *A „34 napos” izraeli–libanoni háború*. Hadtudomány, 2007/1. http://mhht.eu/hadtudomany/2007/1/2007_1_8.pdf
- Ullian, Robert: *Frommer's Easyguide to Israel [With Map]*. Frommermedia, 2014.

Kisvári Tamás alezredes:

KÍNA LÉPÉSEI A HADÁSZATI EGYENSÚLY MEGVÁLTOZTATÁSÁRA A DÉL-KÍNAI-TENGER TÉRSÉGÉBEN

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.3](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.3)

ÖSSZEFOGLALÓ: Kína történelmileg igényt tart a Dél-kínai-tenger szigeteire, de az igénye nincs összhangban az ENSZ Tengerjogi Egyezménye által biztosított területi és gazdasági jogosultságokkal. A kínai térképek a Dél-kínai-tenger területén 1947-től tartalmaznak egy határvonalat, amelyet Kínán kívül egyik ország sem ismert el, mivel ez nem egyeztethető össze az 1994-ben hatályba lépett tengerjogi egyezménnyel. A Dél-kínai-tengeren Kína területi vitában áll Vietnámmal, a Fülöp-szigetekkel, Malajziával és a Brunei Szultánátussal a szigetek és a kizárólagos gazdasági övezet kérdéskörében. 2014-től Kína mesterséges szigetek építésével és úszó olajfúró torony alkalmazásával teljesen át tudta venni az ellenőrzést a terület felett, és teljes mértékben megváltoztatta a Dél-kínai-tenger stratégiai egyensúlyát a saját javára. A térség Kína és az Amerikai Egyesült Államok katonai vetélkedésének színtere lesz a délkelet-ázsiai régióban. Ez a térség országait arra kényszeríti, hogy válasszanak az Amerikai Egyesült Államok és Kína között, ami nem könnyű feladat, mivel gazdaságilag sokkalta nagyobb mértékben függenek Pekingtől, mint Washingtontól, ugyanakkor Kína gazdasági és katonai erősödése egyre nagyobb veszélyt is hordoz a számukra.

KULCSSZAVAK: Kínai Népköztársaság, Fülöp-szigetek, Vietnám, Amerikai Egyesült Államok, területi viták, ENSZ Tengerjogi Egyezménye

A DÉL-KÍNAI-TENGER STRATÉGIAI FONTOSSÁGA

A Dél-kínai-tenger egy Magyarországtól és az Európai Uniótól távol eső délkelet-ázsiai tengerszakasz, aminek nincs közvetlen hatása Magyarországra és az Európai Unió biztonságára, de a térség területi vitáinak, különösen az ehhez kapcsolódó, az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti rivalizálás miatt igen komoly közvetett hatásai lehetnek. Ez könnyen belátható, ha figyelembe vesszük, hogy az Amerikai Egyesült Államok a világ legnagyobb, Kína a második legnagyobb gazdasága, de ne feledkezzünk meg a harmadik legnagyobb gazdaságról, Japánról és a szintén jelentős gazdaságnak minősülő Dél-Koreáról sem, amely a kereskedelmének jelentős részét a Dél-kínai-tengeren bonyolítja. Kína az Európai Unió importját tekintve a legjelentősebb partner, míg az Amerikai Egyesült Államok után a második legnagyobb exportpiacot biztosítja. A világ kereskedelmi volumenének 80%-át tengereken továbbítják, ennek 60%-a az ázsiai térségben történik, és a világ tengeri kereskedelmének egyharmada érinti a Dél-kínai-tengert.¹

¹ How much trade transits the South China Sea? China Power. <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

A fentiek alapján a Dél-kínai-tengeren kialakuló bármiféle feszültség vagy konfliktus globális hatású lesz. Ha figyelembe vesszük, hogy az európai országok legfontosabb partnere a biztonság és védelempolitika területén az Amerikai Egyesült Államok, Kína pedig fontos partner a gazdasági területen, akkor érthető, hogy egy esetleges konfliktus a két ország között az EU és tagállamai számára komoly dilemmát és szükségszerű balanszírozást eredményezne az érdekek között. A kérdéskör katonai vetületét illetően megemlítendő, hogy a 11 amerikai harctéri és műveleti parancsnoksága, illetve az ezen belül található hat harctéri parancsnoksága közül a délkelet-ázsiai térséget az Indiai- és Csendes-óceáni Parancsnokság (USINDOPACOM²) felügyeli, melynek az amerikai Hollywoodtól az indiai Bollywoodig terjedő felelősségi területe a világ lakosságának 50%-át öleli fel.³ Az USINDOPACOM létszámában is a legnagyobb parancsnokság, ahol 375 ezer amerikai katona és polgári alkalmazott szolgál, 200 hadihajó – köztük öt repülőgéphordozó-kötélék – és 1100 repülőgép áll rendelkezésre. Ha ezt összevetjük az amerikai haderő kb. 1,38 milliós létszámával⁴ és a haditengerészet kb. 290 hajóegységével, akkor érzékelhető,⁵ hogy az USINDOPACOM az amerikai haderő legnagyobb haditengerészeti erőt képviselő területi parancsnoksága. Az adott parancsnokság számára a Kínai Népköztársaság hadereje az első számú kihívás, és jelenleg a Dél-kínai-tenger az a terület, ahol a két haditengerészet és a két légi erő közvetlen kapcsolatba kerül egymással a területi viták következtében.

A DÉL-KÍNAI-TENGER TERÜLETI VITÁINAK JOGI TERMÉSZETE

Kína történelme során mindig is saját tengerszakaszának tekintette a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tenger területét, de hasonlóan sajátjukként kezelték a térség egyéb tengerparti államait is. A Kelet-kínai-tenger területén a legfőbb területi vita Japán és Kína között a japánul Szenkaku, kínaiul Tiaojü (Diaoyu)⁶ nevű szigetek körül van, és a feszültség legutóbb 2014-ben érte el a csúcspontját. A Dél-kínai-tenger területén a legfőbb vita két szigetcsoport, az északabbra található Paracel- és a délebbre található Spratly-szigetek kapcsán áll fenn.

Kína konkrét területi igénye a Dél-kínai-tenger kapcsán térképen először a még Kínai Köztársaság által térképre vetett 11 vonásból álló határvonal formájában jelent meg 1947-ben.⁷ Az 1950-es évek elején a Kínai Népköztársaság – az észak-vietnámi kommunista erőket támogató – eltávolította a Kína és Vietnám határterületén található Tonkin-öbölben lévő két vonást, amellyel kialakult az ország által használt térképeken található kilenc vonásból álló jelzés, amit azonban a nemzetközi térképeken nem alkalmaznak.

Pekingi katonai attaséi beosztásban töltött szolgálatom idején kiemelt kérdéskör volt a kilenc vonásból álló térképjelzés jogi jelentése. Ezt a tájékoztatók többségén nem sikerült egyértelműen meghatározni. Egy kerekasztal-beszélgetésen a kínai haditengerészet illetéke-

² United States Indo-Pacific Command.

³ USINDOPACOM – Area of Responsibility. U.S. Indo-Pacific Command. <https://www.pacom.mil/About-USINDOPACOM/USPACOM-Area-of-Responsibility/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

⁴ DOD Personnel & Workforce Report. Defense Manpower Data Center. https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/dwp_reports.jsp (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

⁵ US Ship Force levels. Naval History and Heritage Command. <https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/research/histories/ship-histories/us-ship-force-levels.html#2000> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

⁶ A kínai neveknél a magyar átírás mellett zárójelben jelölöm a kínai nyelv angol nyelvű átírását tartalmazó változatát, pl. Tiaojü (Diaoyu).

⁷ Rupert Wingfield-Hayes: China's Island Factory. BBC News, 09. 09. 2014. <https://www.bbc.co.uk/news/resources/ídt-1446c419-fc55-4a07-9527-a6199f5dc0e> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

sei az adott térképjelzés kapcsán kifejezték, hogy az jogi értelemben nem jelent határvonalat a Dél-kínai-tenger területén, de a jelzésen belül található minden olyan tengeri képződményt, amely kiemelkedik a vízből, Kína történelmileg saját területének tekinti.

Ugyanakkor az 1994-ben hatályba lépett ENSZ Tengerjogi Egyezmény (UNCLOS⁸) három különböző tengeri képződményt határoz meg: sziget, sziklaszirt és apálykor szárazra kerülő magaslat, és ez utóbbit leginkább homokzátonynak nevezik:

- 121. cikk 1. pont: A sziget olyan természetesen képződött, vízzel körülvelt szárazföld-terület, amely a dagálykor beálló vízszint felett helyezkedik el.
- 121. cikk 3. pont: Az olyan sziklaszirtok, melyek önálló emberi lakhatásra, illetve gazdasági tevékenységre alkalmatlanok, saját kizárólagos gazdasági övezettel és kontinentális talappal nem rendelkeznek.
- 13. cikk 1. pont: Az apálykor szárazra kerülő magaslat olyan természetesen képződött, vízzel körülvelt szárazföld, amely apálykor a víz szintje felett van, de dagálykor víz borítja. Ahol az apálykor szárazra kerülő magaslat a szárazföldtől vagy szigettől teljesen vagy részben a parti tenger szélességét meg nem haladó távolságon belül helyezkedik el, az ilyen magaslat apályvonala ezen a szinten a parti tenger szélességének a mérésére szolgáló alapvonalként használható.⁹

A szigetnek van 12 tengeri mérföldes parti tengere és felette elhelyezkedő, a nemzeti légtér részét képező légtere, valamint jogot ad 200 tengeri mérföld szélességű kizárólagos gazdasági övezet létrehozására. A sziklaszirtnek is van parti tengere, míg az apálykor szárazra kerülő magaslatnak nincs, és kizárólagos gazdasági övezetre sem a sziklaszirt, sem pedig az apálykor szárazra kerülő magaslat nem ad lehetőséget. A dokumentum a 60. cikkében szabályozza a mesterséges szigetek létrehozásának a jogát a kizárólagos gazdasági övezetben azzal a kitételrel, hogy a mesterséges szigethez 500 méteres szélességű biztonsági zóna tartozik.

Magyarország az UNCLOS aláírója, és azt a 91/2001-es országgyűlési határozattal ratifikálta, majd a 24/2008-as kormányrendelettel hirdette ki csatlakozásunkat a nemzetközi szerződéshez. A területi vitákban érintett országok közül a Fülöp-szigetek, Malajzia, Vietnám és Brunei aláírta és ratifikálta az egyezményt. A Kínai Népköztársaság aláírta, majd azzal a kitételrel ratifikálta az egyezményt, hogy annak előírásai nem alkalmazhatók a Kelet-kínai- és a Dél-kínai-tenger területi vitáiban, míg az Amerikai Egyesült Államok a mai napig nem ratifikálta az egyezményt.¹⁰

A kínai, kilenc vonásból álló térképjelzéssel megadott területi igény nincs összhangban az UNCLOS előírásaival, de ennek Kínára nézve nincs kötelező érvényű negatív következménye, mivel Kína a területi vitákat kivette az UNCLOS hatálya alól azáltal, hogy ilyen korlátozással ratifikálta a nemzetközi egyezményt. A kilenc vonásból álló határvonal akadályt

⁸ United Nations Convention on the Law of the Sea.

⁹ 24/2008. (II. 10.) Korm. rendelet az Egyesült Nemzetek 1982. december 10-i tengerjogi egyezményében foglalt, a kizárólagos gazdasági övezeteken túlnyúló halállományok és a hosszú távon vándorló halállományok védelmére és kezelésére vonatkozó rendelkezések végrehajtásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0800024.KOR> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 06.)

¹⁰ United Nations Convention on the Law of the Sea. United Nations Treaty Collections, 16. 11. 1994. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

1. ábra A Dél-kínai-tenger kizárólagos gazdasági övezetei (sűrű szaggatott) és a kínai, kilenc vonásból álló (ritka szaggatott) határvonal¹¹

jelent a Dél-kínai-tenger part menti országai számára, hogy azok élhessenek a kizárólagos gazdasági övezetre vonatkozó előírások adta lehetőségekkel. Kínának és a part menti országoknak az adott kérdéskört az UNCLOS ajánlásai szerint kétoldalú tárgyalásokkal kellene rendezniük, de a tárgyalásokat jelentősen nehezítik az országok közötti gazdasági és katonai erőviszonyban fennálló különbségek.

KÍNA LÉPÉSEI 2012 ELŐTT A HADÁSZATI EGYENSÚLY ÁTALAKÍTÁSA ÉRDEKÉBEN

Kína 1974-ben egy Dél-Vietnámmal folytatott tengeri ütközetben szerezte meg az ellenőrzést a Paracel-szigetek teljes egésze felett, amely összesen 15 ezer négyzetkilométernyi tengeri területet ölel fel.¹² A Paracel-szigetek többségében emberi tartózkodásra nem alkalmas homokzátonyok és kis szigetek. A szigetcsoport legnagyobb szigetén, a Woody-szigeten Kína 2012-ben létrehozott egy prefektúraszintű várost Szansa (Sansha) néven, amely a déli Hajnan (Hainan) tartományhoz tartozik. A városban ivóvíz előállítására alkalmas sóatlanító berendezést telepítettek, postahivatalt hoztak létre az ott élő mintegy ezerfős kínai lakosság részére. A lakosság többségét az ott dolgozó halászok és családjaik képezik. Műholdfelvételek igazolták, hogy a szigetcsoport területére még 2016-ban telepítettek egy kínai gyártású

¹¹ South China Sea: Obama urges Beijing to abide by ruling. BBC News, 03. 09. 2016. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-37267372> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 06.)

¹² Ngo Minh Tri – Koh Swee Lean Collin: Lessons from the Battle of the Paracel Islands. The Diplomat, 23. 01. 2014. <https://thediplomat.com/2014/01/lessons-from-the-battle-of-the-paracel-islands/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

HQ-9 típusú légvédelmi rakétaegységet, illetve a kínai légierő különböző repülőgépei rendszeresen látogatják a szigetcsoport repülőterét.¹³

A Spratly-szigetek feletti felügyelet sokkal megosztottabb, mivel a térség országai osztoznak a mintegy 409 ezer négyzetkilométernyi tengeri területen található közel 750 tengeri képződményen, amelyek közül 12 tekinthető szigetnek. A Kínai Népköztársaság egy természetes szigettel sem rendelkezik a Spratly-szigetek területén, viszont a tajvani ún. Kínai Köztársaság felügyeli a szigetcsoport legnagyobb szigetét (Itu Aba), emellett a Fülöp-szigetek öt, Vietnám szintén öt, míg Malajzia egy szigetet felügyel. A szigetek közül négyen van 1200-1300 m hosszúságú kifutópályát magában foglaló repülőter.

1988-ban a Kínai Népköztársaság egy tengeri ütközetben, melyben 64 vietnámi tengerész vesztette életét, megszerezte a Johnson South-homokzátony és további öt homokzátony feletti felügyeletet.¹⁴ 1994-ben Kína nyolc hajóegységgel megközelítette a Mischief-homokzátonyt, ott építkezésbe kezdett, és a zátonyon kítűzték az ország zászlaját. A Fülöp-szigetek a túlerő miatt nem lépett fel a kínai területfoglalás ellen.¹⁵

1999-ben a Fülöp-szigetek haditengerészetének egyik, még a második világháború idejéből származó, az Amerikai Egyesült Államoktól beszerzett partraszálló hajója, a Sierra Madre megfeneklett a Second Thomas-homokzátonyon.¹⁶ A szétesés szélén álló hajón azóta is Fülöp-szigeteki tengerészgyalogosok tartózkodnak, hogy biztosítsák a Fülöp-szigeteki kizárólagos gazdasági övezet szélén lévő tengeri képződmény felügyeletét. A Fülöp-szigetek haditengerészete mindent elkövet, hogy a hajót egyben tartsa, hogy az a homokzátonyon tudjon maradni, és hogy Kína ne szerezhesse meg a terület felügyeletét.

Kína és a Fülöp-szigetek között 2012 áprilisában komoly konfliktus alakult ki a Scarborough-homokzátony területén.¹⁷ Az U alakú homokzátony által határolt tengeri területen, amely halászati szempontból nagyon gazdag területnek számít, 2012 áprilisa előtt a kínai és a Fülöp-szigeteki halászhajók együtt folytatták gazdasági tevékenységüket. 2012 márciusában a Fülöp-szigetek haditengerészete az Amerikai Egyesült Államoktól új hajót kapott, amelyet korábban az amerikai parti őrség használt. Az új hajó a Fülöp-szigeteki haditengerészet legnagyobb hadihajója lett. A Fülöp-szigetek az új hadihajóval belépett a Scarborough-homokzátony által körülvett tengerszakaszra és feltartóztatta az ott tartózkodó kínai halászhajókat. A halászhajók értesítették a kínai parti őrséget, amely két járőrhajót küldött a térségbe. A kínai hadihajók behajóztak a halászhajók és a Fülöp-szigeteki hadihajó közötti területre, hogy megakadályozzák a konfliktus kitörését.

¹³ A HQ-9 típusú légvédelmi rakétarendszer az orosz Sz-300 licence alapján gyártott kínai változat. Lucas Tomlinson – Yonat Frilling: Exclusive: China sends surface-to-air missiles to contested island in provocative move. Foxnews, 16. 02. 2016. <https://www.foxnews.com/world/exclusive-china-sends-surface-to-air-missiles-to-contested-island-in-provocative-move>; Brad Lendon: South China Sea: Satellite image shows Chinese fighter jets deployed to contested island. CNN, 20. 06. 2019. <https://edition.cnn.com/2019/06/20/asia/china-fighters-satellite-image-woody-island-intl-hnk/index.html> (Letöltések időpontja: 2019. 10. 06.)

¹⁴ Greg Torode: Spratly Islands dispute defines China-Vietnam relations 25 years after naval clash. South China Morning Post, 17. 03. 2013. <https://www.scmp.com/news/asia/article/1192472/spratly-islands-dispute-defines-china-vietnam-relations-25-years-after> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

¹⁵ Stanley E. Meyer: Incident at Mischief Reef: Implications for the Philippines, China, and the United States. US Army War College, 08. 01. 1996. <https://www.hsdl.org/?view&did=451792> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

¹⁶ China protests at Philippine repair of military ship in South China Sea. BBC News, 16. 07. 2015. <https://www.bbc.com/news/world-asia-33546458> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

¹⁷ Philippine warship 'in stand-off' with Chinese vessels. BBC News, 11. 04. 2012. <https://www.bbc.com/news/world-asia-17673426> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

A Fülöp-szigetek kormánya valós nemzetközi támogatás hiányában végül kivonta hadihajóját az adott tengerszakasról, Kína azonban nem tette ugyanezt. Jelenleg is Kína dönt arról, hogy ki halászhat a zsákmányban gazdag tengerszakaszon. 2016-ig, amíg a Fülöp-szigeteki kormány kevésbé volt együttműködő Kínával, addig csak kínai halászhajók léphettek a homokzátony által elzárt területre. 2016 nyara után a frissen megválasztott Rodrigo Duterte elnök együttműködőbb politikája azt eredményezte, hogy a kínai parti őrség engedélyezte a Fülöp-szigeteki halászhajók belépését a Scarborough-homokzátony által körbevett tengerszakaszra.¹⁸

A Kína és a Fülöp-szigetek közötti 2012-es konfliktusnak nem csak katonai vonatkozásai voltak, mivel Kína felfüggesztette a Fülöp-szigetéről a mangó és a banán importját minőségi kifogásokra hivatkozva, továbbá arra figyelmeztette a kínai állampolgárokat, hogy biztonsági okokból kerüljék a Fülöp-szigetekre történő turisztikai célú utazásokat.¹⁹ Ez mutatja, hogy a Kínai Népköztársaságban egy adott ország, illetve vállalatai elleni fellépés teljes mértékben egységes, amit az államhoz fűződő speciális viszonya miatt minden kínai vállalat be is tart.

AZ ÚJ KÍNAI INNOVATÍV MEGKÖZELÍTÉS A TERÜLETI VITÁKHOZ

A Kínai Népköztársaság 2012 után két olyan, a hibrid hadviselés kategóriájába is sorolható intézkedést hozott, amelyekkel hosszabb távon teljes mértékben meg tudta változtatni a Dél-kínai-tenger stratégiai erőviszonyát. Ez a két intézkedés a mesterséges szigetek építése, valamint az úszó olaj- és gázkitermelő fúrótornyok mozgatása az adott területen.

Kína 2012-ben már teljes egészében felügyelte a Paracel-szigetcsoportot, a Fülöp-szigetektől a 2012. áprilisi haditengerészeti összetűzést követően teljes ellenőrzése alá vonta a kínaiul Középső-szigetcsoportnak²⁰ nevezett Scarborough-homokzátonyt, de továbbra is igen korlátozottan ellenőrzi a kínaiul Déli-szigetcsoportnak²¹ nevezett Spratly-szigeteket. A 12 sziget közül, amelyből négy lakott, a Kínai Népköztársaság egyet sem felügyel, és a terület több száz homokzátonyából is csak az 1988-ban Vietnámtól tengeri útközzel és a Fülöp-szigetektől 1994-ben a kialakult feszültséget követően sikerült hét homokzátony – Subi, Mischief, Gaven, Fiery Cross, Johnson South, Cuarteron és McKennan – felett megszerezni a felügyeletet az adott tengerszakaszon (lásd a 2. ábrát).

¹⁸ Simon Denyer: Duterte's deal with China seen by satellite: Fishing allowed but no change in control of disputed shoal. Washington Post, 02. 11. 2016. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/11/02/dutertes-deal-with-china-seen-by-satellite-fishing-allowed-but-no-change-in-control-of-disputed-shoal/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

¹⁹ Karen Lema – Manuel Mogato: Philippines seeks new markets amid sea dispute with China. Reuters, 17. 05. 2012. <https://www.reuters.com/article/uk-philippines-china/philippines-seeks-new-markets-amid-sea-dispute-with-china-idUSLNE84G02520120517> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 06.)

²⁰ A Scarborough-homokzátony kínai neve Csongsa (Zhongsha), ami magyarul Középső-szigetcsoport.

²¹ A Spratly-szigetek kínai neve Nansa (Nansha), ami magyarul Déli-szigetcsoport.

2. ábra A Kínai Népköztársaság által felügyelt hét homokzátóny a Spratly-szigetcsoportban²²

Kína 2012-ben kezdett építkezésbe a teljes ellenőrzése alatt álló Paracel-szigetcsoporton. Annak legnagyobb szigetén, a Woody-szigeten és két kisebb kapcsolódó szigeten – Tree és Dummond) – hajtott végre komoly munkálatokat, aminek eredményeként a korábbi rövidebb kifutópályájú repülőtéren egy 3000 m hosszúságú kifutópályát magában foglaló repülőteret, illetve nagyobb hadihajók fogadására is alkalmas kikötőt hozott létre.

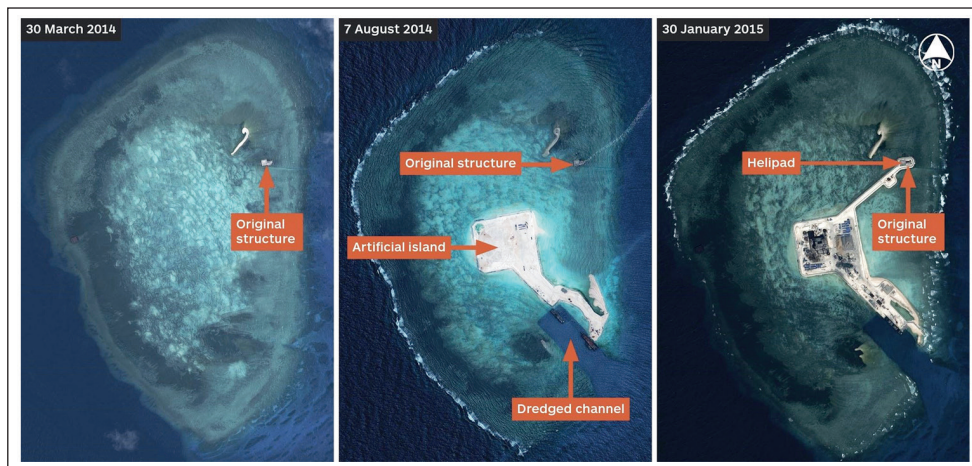
A Spratly-szigetcsoport területén mesterséges szigetek építéséről első ízben 2014-ben jelentek meg híradások a nemzetközi sajtóban. Kína a szigetcsoport hét homokzátonyán a tengerfenék kotrásával kinyert alapanyaggal olyan mesterséges szigeteket hozott létre, amelyeken katonai létesítményeket helyezett el. Kezdetben Kína cáfolta, hogy a szigeteket katonai célokra kívánná használni, az építkezéseket a hajózás biztonságának növelésével indokolta, de a 2016-tól megjelenő műholdképek már egyértelműen bizonyították, hogy az épülő mesterséges szigetek alapvetően katonai célokra szolgálnak majd.²³

A tengerfenékről kotróhajóval kiszedett homokkal növelik a tengeri képződmény területét. A szigetek építésének ütemét jól mutatja az alábbi kép, amely a Gaven-homokzátóny építését mutatja időrendben. A bal oldali, 2014 márciusában készült fotón látható a homokzátóny eredeti állapota, a középső a 2014. augusztusi, a jobb oldali pedig a 2015. január-

²² China media denounce US warship in South China Sea. BBC News, 28. 10. 2015. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-34655845> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 06.)

²³ China is building man-made islands in the South China sea. Here's how they're doing it. National Post, 27. 10. 2015. <https://nationalpost.com/news/graphics/china-is-building-man-made-islands-in-the-south-china-sea-heres-how-to-theyre-doing-it>; Derek Watkins: What China Has Been Building in the South China Sea. The New York Times, 27. 10. 2015. <https://www.nytimes.com/interactive/2015/07/30/world/asia/what-china-has-been-building-in-the-south-china-sea.html> (Letöltések időpontja: 2019. 10. 07.)

ri állapotot mutatja. A kínaiaknak egy éven belül sikerült az egy kis épülettel rendelkező homokzátonyból egy kikötőt és helikopter-leszállóhelyet is magában foglaló mesterséges szigetet létrehozniuk.²⁴

1. kép A Gaven-homokzátony átépítésének folyamata²⁵

A mesterséges szigetek építését követően megkezdődött azok átalakítása katonai célokra. A szigetek közül három tartalmaz egy a Liszt Ferenc repülőteréhez hasonló hosszúságú kifutópályát is magában foglaló repülőteret. A Mischief- és Fiery Cross-homokzátonyon 3100 m, a Subi-homokzátonyon 3000 m hosszúságú kifutópályájú repülőtereket építettek megfelelő hangárokkal a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg harci repülőgépeinek elhelyezésére. Mindhárom repülőteret tesztelték előbb polgári, majd katonai repülőgépekkel. Valószínűsíthető, hogy a Mischief-homokzátonyon létesített katonai infrastruktúra lesz a kínai haderő legfőbb haditengerészeti és logisztikai bázisa, a Fiery Cross-homokzátony pedig a légierő bázisa lesz a Dél-kínai-tenger területén. A Vietnámtól 1988-ban tengeri ütközetben megszerzett Johnson South-homokzátony – a megjelent képek alapján – várhatóan a légvédelmi zóna központja lesz.²⁶

A műholdfelvételek tanulsága szerint a Kínai Népköztársaság mintegy 1200 hektárnyi területtel bővítette ki az általa felügyelt hét dél-kínai-tengeri homokzátony területét, hogy azokon katonai eszközöket és berendezéseket helyezhessen el. A Mischief-homokzátonyon kialakították a repülőtér teljes kommunikációs és irányítórendszerét, felépítettek nyolc repülőgép elhelyezésére alkalmas hangárokat és a kikötőhely legalább három hadihajó fogadására is alkalmas. A Fiery Cross-homokzátonyon négy repülőgép elhelyezésére alkalmas

²⁴ Joshua Keating: The Great Wall of Sand. SLATE, 09. 04. 2015. <https://slate.com/news-and-politics/2015/04/the-great-wall-of-sand-china-is-building-new-islands-in-the-disputed-south-china-sea.html> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 07.)

²⁵ Alexander Smith: China Builds Islands in Disupted South China Sea: IHS Jane's Defense Weekly. NBC News, 19. 02. 2015. <https://www.nbcnews.com/news/china/china-builds-islands-disupted-south-china-sea-ihs-janes-defense-n308856> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 06.)

²⁶ Jamie Siedel: Photos reveal China's South China Sea island fortresses are complete. News Com Australia, 07. 02. 2018. <https://www.news.com.au/technology/innovation/photos-reveal-chinas-south-china-sea-island-fortresses-are-complete/news-story/776e1a695fb41ccb7e47a436594c1530> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 07.)

hangárokat és légvédelmi eszközök elhelyezésére alkalmas épületeket alakítottak ki. A Subi-homokzátonyon a légierő mellett a haditengerészet igényeit kiszolgálni képes kikötői létesítmények is épültek. A négy másik homokzátonyon alapvetően radarberendezések, illetve légvédelmi rendszerek kialakítására látszanak előkészületek.

Kína várhatóan folytatja az építkezéseket, mivel 2019-ben egy újabb, a korábbiaknál nagyobb teljesítményű kotróhajót fejlesztettek ki és helyeztek üzembe. A 140 m hosszú és 27,8 m széles kotróhajó – amely a Tian Kun Hao nevet kapta – 35 m mélyből képes óránként 6000 köbméter homokot a felszínre pumpálni.²⁷

A Kínai Népköztársaság által alkalmazott másik módszer az olajfúró torony alkalmazására épül a magáénak tartott, a kilencvonásos térképjelzésen belüli területeken. Még a 60-as években fedezték fel, hogy a Dél-kínai-tenger mélye komoly olaj- és gázkincset rejt, de ennek érdemi kitermelése még nem kezdődött meg. Az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának becslése szerint az adott területen 2500 Mrd USD értékű olaj- és gázkincs található.²⁸ A nagy nemzetközi olajvállalatok, mint az orosz Rosznyefty vagy az amerikai Exxon Mobil komoly érdeklődést mutatnak az energiahordozók iránt, és ehhez partnereket keresnek a térségben. Az orosz vállalatok fő partnere Vietnám, míg az Amerikai Egyesült Államok korábban a Fülöp-szigetek kormányával próbált egyezsre jutni az energiahordozók kiaknázása érdekében.

Az első komolyabb összetűzésre 2014 nyarán került sor, amikor a Kínai Népköztársaság az 1 Mrd USD értékű Ocean Oil 981 úszó olajfúró toronnyal próbafúrásokba kezdett Vietnám kizárólagos gazdasági övezetében, a vietnámi partoktól 119 tengeri mérföld távolságban. Vietnám kormánya elrendelte, hogy a parti őrség lépjen fel a kínai behatolás ellen, és 29 hajóegységet rendelt a térségbe. Ugyanakkor a kínai fúrótornyot legalább 50 kínai hajó, köztük a haditengerészet hajóegységei kísérték a kínai légierő járőrözése mellett. A vietnámi fellépés nem tudta megszüntetni a kínai jelenlétet, de az eset tömegtüntetéseket eredményezett Vietnámban, és a feldühödött tüntetők több kínai érdekeltséget megtámadtak.

A Kínai Népköztársaság 2014 óta folyamatosan jelen van a térségben a kínai úszó fúrótoronnyal, és több ízben hasonló konfliktusba keveredett Malajziával és Vietnámmal. Korábban a Fülöp-szigetekkel és Brunei Szultanátussal is voltak hasonló vitái, de az utóbbi időszakban a két ország egyre elfogadóbb lett Kínával, és hajlandóságot mutatnak az együttműködésre, az ásványi kincsek közös kutatására.

A jövőt illetően fontos körülményként értelmezhető, hogy a Kínai Népköztársaság 2019-ben egy újabb úszó fúrótornyot helyezett üzembe Ocean Oil 982 néven, amely 5500 m mélységig képes a tengerfenéken próbafúrásokat végezni.²⁹ Mindez elővetíti, hogy a jövőben Kína növelni fogja az energiahordozók utáni kutatást, és a térség kisebb gazdasági teljesítményű országai pedig nem vehetik fel a versenyt ezen a területen sem a világ legnépesebb országával.

²⁷ Asia's largest dredging vessel returns after completing sea trial. Xinhua News Agency, 09. 01. 2019. http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/09/c_137731266.htm (Letöltés időpontja: 2019. 10. 07.)

²⁸ Steve Mollman: The US says China is blocking \$2.5 trillion in South China Sea oil and gas. QUARTZ, 25. 08. 2019. <https://qz.com/1694322/south-china-seas-oil-and-natural-gas-pretty-important-after-all/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 07.)

²⁹ Laura Zhou: Beijing deploys new deepwater drilling rig in South China Sea. South China Morning Post, 25. 09. 2019. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3030320/beijing-deploys-new-deepwater-drilling-rig-south-china-sea> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 07.)

ÖSSZEZGÉS

A Dél-kínai-tenger térsége az elmúlt időszakban felértékelődött, mert az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság közötti rivalizálás fő színterévé vált a délkelet-ázsiai térségben. Kína az új mesterséges szigetek létrehozásával és úszó fúrótorony alkalmazásával a vitatott tengeri területeken alapvetően változtatta meg az erőviszonyokat, mivel a térség kisebb országai számára egyértelművé vált, hogy az egyetlen esélyük arra, hogy legalább részben részesüljenek a terület ásványkincseiben és egyéb gazdasági lehetőségekben, ha együttműködnek Kínával. Erre jó példa a Fülöp-szigetek, amely 2016-ot megelőzően teljes mértékben az Amerikai Egyesült Államok oldalán állt, Kínával szemben pedig konfrontatív politikát folytatott, majd a 2016-os választásokon hatalomra került új vezetés felismerte, hogy Kína gazdasági segítsége nélkül nem képes olyan ütemben fejlődni, mint azzal együtt, így békülékeny hangot ütött meg vele szemben.

A kínai mesterséges szigetek – amelyek az ENSZ Tengerjogi Egyezménye szerint szigorúan csak 500 m széles biztonsági zónával rendelkezhetnek – előbb-utóbb a lakosság, de főleg a haderő állománya is megjelenik, és olyan szigetekké válnak, amelyek a kínai álláspont szerint 12 tengeri mérföldes területi vízre és 200 tengeri mérföldes kizárólagos gazdasági övezetre jogosítja a Kínai Népköztársaságot. Ezt az Amerikai Egyesült Államok és térségbeli főbb szövetségesei mindig is vitatni fogják, de kérdés, hogy hogyan tudnak érvényt szerezni követelésüknek. Kína következetesen felszólítja majd a külföldi hajóegységeket a kínai területi vizek elhagyására, és elegendő erőt állomásoztat majd a térségben, hogy mérlegelésre készítse az ott járőröző külföldi erőket. Véleményem szerint biztosra vehető az, hogy a szigetek hosszabb távon fennmaradnak és azok *de facto* szigetek lesznek, még ha *de jure* sosem lesznek valódi, nemzetközileg elismert szigetek az egyezmény eredeti szellemisége szerint.

Az Amerikai Egyesült Államok a navigáció szabadsága (FONOP³⁰) elnevezésű, rendszeres haditengerészeti és légi járőrözéssel próbálja megkérdőjelezni a kínai törekvéseket, de ehhez még nem sikerült valódi partnert találni a Dél-kínai-tenger part menti országai között. Az Amerikai Egyesült Államoknak nincs közvetlen gazdasági érdeke, nincs konkrét területi igénye a térségben, az ország csak a térség part menti országainak azon jogáért küzd, hogy élhessenek az ENSZ Tengerjogi Egyezménye által biztosított jogokkal a kizárólagos gazdasági övezet vonatkozásában, amit a Kínai Népköztársaság a kilenc vonásból álló térképjelzésre hivatkozva vitat. Mindezt úgy, hogy Washington nem is ratifikálta az egyezményt, Peking viszont nem tekinti azt mérvadónak a Kelet- és a Dél-kínai-tenger vizein.

Az Amerikai Egyesült Államok csak akkor építhet sikeres szövetségi rendszert a Dél-kínai-tenger part menti országai között, ha képes ellensúlyozni Kína gazdasági erejét a térségben. Erre jelenleg nem látszik reális esély, még ha továbbra is az Amerikai Egyesült Államok a világ legnagyobb gazdasága, de a térségben a kínai gazdasági kitétség jóval nagyobb, és az ország képes több pénzt áldozni a térségbeli államokkal folytatandó együttműködésre. Ráadásul a kínai gazdaság a lassulása ellenére még mindig nagyobb ütemben növekszik, mint az amerikai, így hosszabb távon Kína átveheti a legnagyobb gazdaság szerepét globálisan is.

Ha a Kínai Népköztársaság növelni kívánja a feszültséget a térségben, akkor el fogja rendelni a légtérvédelmi azonosítási zónát a Dél-kínai-tenger területére is, ahogy tette azt

³⁰ Freedom of Navigation Operation.

2013-ban a Kelet-kínai-tengeren is, amikor a területi vitája Japánnal a kínaiul Tiaojü-, japánul Szenkaku-szigetecsoport kapcsán épp a tetőfokára hágott. Ha az Amerikai Egyesült Államok és egyes térségbeli szövetségesei – például Japán, Ausztrália – növelik a haditengerészeti járőrtevékenységét és a berepüléseik számát a térségben, akkor Kína minden bizonnyal meg fogja tenni a szükséges lépéseket a légtérvédelmi azonosítási zóna kialakítása érdekében, amihez a felépített mesterséges szigetek biztosítják a technikai feltételeket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 24/2008. (II. 10.) Korm. rendelet az Egyesült Nemzetek 1982. december 10-i tengerjogi egyezményében foglalt, a kizárólagos gazdasági övezeteken túlnyúló halállományok és a hosszú távon vándorló halállományok védelmére és kezelésére vonatkozó rendelkezések végrehajtásáról szóló Megállapodás kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0800024.KOR>
- Asia's largest dredging vessel returns after completing sea trial. Xinhua News Agency, 09. 01. 2019. http://www.xinhuanet.com/english/2019-01/09/c_137731266.htm
- China is building man-made islands in the South China sea. Here's how they're doing it. National Post, 27. 10. 2015. <https://nationalpost.com/news/graphics/china-is-building-man-made-islands-in-the-south-china-sea-heres-how-to-theyre-doing-it>
- China media denounce US warship in South China Sea. BBC News, 28. 10. 2015. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-34655845>
- China protests at Philippine repair of military ship in South China Sea. BBC News, 16. 07. 2015. <https://www.bbc.com/news/world-asia-33546458>
- Denyer, Simon: *Duterte's deal with China seen by satellite: Fishing allowed but no change in control of disputed shoal*. Washington Post, 02. 11. 2016. <https://www.washingtonpost.com/news/world-views/wp/2016/11/02/dutertes-deal-with-china-seen-by-satellite-fishing-allowed-but-no-change-in-control-of-disputed-shoal/>
- DOD Personnel & Workforce Report. Defense Manpower Data Center. https://www.dmdc.osd.mil/appj/dwp/dwp_reports.jsp
- How much trade transits the South China Sea? China Power. <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>
- Keating, Joshua: *The Great Wall of Sand*. SLATE, 09. 04. 2015. <https://slate.com/news-and-politics/2015/04/the-great-wall-of-sand-china-is-building-new-islands-in-the-disputed-south-china-sea.html>
- Lema, Karen – Mogato, Manuel: *Philippines seeks new markets amid sea dispute with China*. Reuters, 17. 05. 2012. <https://www.reuters.com/article/uk-philippines-china/philippines-seeks-new-markets-amid-sea-dispute-with-china-idUSLNE84G02520120517>
- Lendon, Brad: *South China Sea: Satellite image shows Chinese fighter jets deployed to contested island*. CNN, 20. 06. 2019. <https://edition.cnn.com/2019/06/20/asia/china-fighters-satellite-image-woody-island-intl-hnk/index.html>
- Meyer, Stanley E.: *Incident at Mischief Reef: Implications for the Philippines, China, and the United States*. US Army War College, 08. 01. 1996. <https://www.hsdl.org/?view&did=451792>
- Mollman, Steve: *The US says China is blocking \$2.5 trillion in South China Sea oil and gas*. QUARTZ, 25. 08. 2019. <https://qz.com/1694322/south-china-seas-oil-and-natural-gas-pretty-important-after-all/>
- Philippine warship 'in stand-off' with Chinese vessels. BBC News, 11. 04. 2012. <https://www.bbc.com/news/world-asia-17673426>

- Siedel, Jamie: *Photos reveal China's South China Sea island fortresses are complete*. News Com Australia, 07. 02. 2018. <https://www.news.com.au/technology/innovation/photos-reveal-chinas-south-china-sea-island-fortresses-are-complete/news-story/776e1a695fb41ccb7e47a436594c1530>
- Smith, Alexander: *China Builds Islands in Disputed South China Sea: IHS Jane's Defense Weekly*. NBC News, 19. 02. 2015. <https://www.nbcnews.com/news/china/china-builds-islands-disputed-south-china-sea-ihs-janes-defense-n308856>
- South China Sea: Obama urges Beijing to abide by ruling. BBC News, 03. 09. 2016. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-37267372>
- Tomlinson, Lucas – Frilling, Yonat: *Exclusive: China sends surface-to-air missiles to contested island in provocative move*. Foxnews, 16. 02. 2016. <https://www.foxnews.com/world/exclusive-china-sends-surface-to-air-missiles-to-contested-island-in-provocative-move>
- Torode, Greg: *Spratly Islands dispute defines China-Vietnam relations 25 years after naval clash*. South China Morning Post, 17. 03.2013. <https://www.scmp.com/news/asia/article/1192472/spratly-islands-dispute-defines-china-vietnam-relations-25-years-after>
- Tri, Ngo Minh – Collin, Koh Swee Lean: *Lessons from the Battle of the Paracel Islands*. The Diplomat, 23. 01. 2014. <https://thediplomat.com/2014/01/lessons-from-the-battle-of-the-paracel-islands/>
- United Nations Convention on the Law of the Sea. United Nations Treaty Collections, 16. 11. 1994. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-6&chapter=21&Temp=mtdsg3&clang=_en
- USINDOPACCOM – Area of Responsibility. U.S. Indo-Pacific Command. <https://www.pacom.mil/About-USINDOPACCOM/USPACOM-Area-of-Responsibility/>
- US Ship Force levels. Naval History and Heritage Command. <https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/research/histories/ship-histories/us-ship-force-levels.html#2000>
- Watkins, Derek: *What China Has Been Building in the South China Sea*. The New York Times, 27. 10. 2015. <https://www.nytimes.com/interactive/2015/07/30/world/asia/what-china-has-been-building-in-the-south-china-sea.html>
- Wingfield-Hayes, Rupert: *China's Island Factory*. BBC News, 09. 09. 2014. <https://www.bbc.co.uk/news/resources/1446c419-fc55-4a07-9527-a6199f5de0e>
- Zhou, Laura: *Beijing deploys new deepwater drilling rig in South China Sea*. South China Morning Post, 25. 09. 2019. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3030320/beijing-deploys-new-deepwater-drilling-rig-south-china-sea>

Szvercsek Dávid:

A VALLÁSKÖZI PÁRBESZÉD JELENTŐSÉGE A LIBANONI VÁLSÁGKEZELÉSBEN

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.4](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.4)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az elmúlt évtizedek fegyveres konfliktusai gyakran olyan területen zajlottak, ahol az interkulturális és a vallási különbségek nagy jelentőséggel bírtak. Kiemelkedően igaz ez a közel-keleti országokra, ahol a keresztények vallásuk miatt állami diszkriminációval, sok esetben nyílt üldöztetéssel találták szemben magukat. Bár Libanon az egyetlen állam a Közel-Keleten, amelynek tartósan keresztény vezetője van, a keresztények százalékos aránya a térségben – főként a muszlimok termékenységi rátája miatt – az elmúlt évszázad alatt csaknem a felére csökkent. Mivel az ország etnikai, vallási és felekezeti szempontból meglehetősen heterogén, a békés együttélés – főként az 1941-ben kikiáltott szuverenitás óta – az államot kihívás elé állította. Bár a térségbeli véres polgárháború (1975–1990) 30 éve lezárult, a tartós béke időszaka nem azonnal köszöntött be. Mind a polgárháború lezárásának előmozdításában, mind az azt követő megbékélésben elvitathatatlan érdemei vannak az elmúlt évtizedek pápáinak és az Apostoli Szentszék mérsékelt és kiegyensúlyozott diplomáciai törekvéseinek.

KULCSSZAVAK: kereszténység, Szentszék, Libanon, diplomácia

LIBANON KERESZTÉNYSÉGFELEKEZETI SOKSZÍNŰSÉGÉNEK MŰLTBELI KIALAKULÁSA ÉS JELENLEGI HELYZETE

A libanoni keresztények büszkék kétezres éves múltjukra, bár már letűnt a kor, amikor a térség lakosságának és az államigazgatásnak a többségét alkották. A keresztény hit regionális története egészen Jézusig vezethető vissza, aki tanítótúja során érintette Tírusz vidékét, ahol meggyógyított egy démon által megszállott kánaánita gyermeket.¹ Az ókorban már jelentős történelemmel rendelkező terület Péter és Pál apostoloknak a figyelmét is felkeltette, akik térítőtújaik során eljutottak a föníciaiakhoz is, akik később az ősi antiochiai pátriárkához csatlakoztak.²

A libanoni katolikus egyház erősen töredezett, és több *sui iuris*³ közösségből tevődik össze. A legdominánsabb a maronita egyház, amely a népesség 21%-át teszi ki.⁴ A re-

¹ Márk evangéliuma 7,24–30. <https://abibliamindenkie.hu/uj/MRK/7/> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 11.)

² Apostolok Cselekedetei 21, 2-6. <http://immanuel.hu/biblia/biblia.php?konyv=44&fejezet=21&o1=4&o2=5&o3=3>; Apostolok Cselekedetei 15, 2-3. <http://immanuel.hu/biblia/biblia.php?konyv=44&fejezet=15&o1=4&o2=5&o3=3> (Letöltések időpontja: 2020. 08. 11.)

³ Saját jogú (latin).

⁴ International Religious Freedom Report for 2012, Lebanon. Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. Department of State. <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2012religiousfreedom/index.htm?dliid=208400&year=2012#wrapper> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 19.)

gionális dominanciával és az évszázadokon keresztüli politikai befolyással rendelkező maroniták Szíria területéről származnak, magukat Szent Maron (†410) aszkéta hittérítő követőinek tekintik. Egyházuk kialakulása több szakaszban zajlott le a 4. és a 7. század között. Az első korszakot a „gyülekezeti mozgalom” időszaka jellemezte, amelynek szellemi és lelki atyja a Taurus-hegységből származó Szent Maron volt. A keleti hagyományokat ápoló egyház második időszaka a Szent Márk-kolostor megalapításával vette kezdetét, amikor Szent Maron követői annak sírja fölött monostort építettek. A 8. század elején az antiochiai pátriárka az arab terjeszkedés miatti fenyegetettségétől tartva Konstantinápolyba helyezte át székhelyét, a maronita szerzetesek patriarchát választottak vezetőjüknek. Antiochiától történő autonómiájuk megőrzése, valamint II. Jusztiniánusz (669–711) császár üldöztetéseitől történő szabadulás biztosítása érdekében a maronita szerzetesek a Libanoni-hegység és a mai főváros, Bejrút térségében telepedtek le.⁵ A maroniták már 1182-ben kifejezték szándékukat a katolikus egyházzal történő egyesülést illetően, de a teljes közösség eléréséhez csak a filozófiai, teológiai és kánonjogi diszkrpanciák szinkronba hozását követően, 1445-ben nyílt lehetőség.⁶ Később Róma ferences, domonkos és jezsuita misszionáriusokat küldött a területre a libanoni maroniták latinizálása céljából. A maronita egyházhoz négy érsekség és hat püspökség tartozik, amelyek az antiochiai pátriárka irányítása alatt működnek.⁷

A libanoni kereszténység második legjelentősebb közössége a helyi görög ortodox egyház, amely a népesség 8%-át teszi ki.⁸ A közösség a Rómával nem teljes egységben lévő, antiochiai ortodox pátriárka fennhatósága alatt álló, autokefál⁹ bizánci rítusú keleti egyház. A libanoni görög ortodox keresztények folyamatos kapcsolatot tartanak fenn a keleti ortodox egyházakkal számos európai ország esetében is, mint például Görögország, Ciprus, Oroszország, Ukrajna, Bulgária, Szerbia és Románia. Az antiochiai pátriárka a 14. században Damaszkuszba helyezte át székhelyét, s tekintettel arra, hogy jól integrálódtak a térség lakosságába, ezért mind a pátriárka, mind püspökei 1899 óta az arab populáció köréből kerülnek ki.¹⁰ A Nemzeti Paktumnak nevezett íratlan megállapodás alapján a libanoni politikai vezetők közül a parlamenti miniszterelnök-helyettesnek és a libanoni miniszterelnök-helyettesnek görög ortodox keresztényeknek kell lenniük.¹¹

Jelentős keresztény közösség a melkita egyház, amely a népesség 5%-át adja.¹² Maga a melkita közösség Konstantinápoly közelsége miatt bizánci rítusú és szír nyelvű egyházként alakult ki a 4–6. század során. Jellegzetessége, hogy az 1054-es nyugati egyházszakadást követően is igyekezett megőrizni kapcsolatait Rómával. Az egyház kialakulásában

⁵ Asis Suryal Atilya: *History of Eastern Christianity*. Methuen & Co Ltd., London, 1967, 394–396.

⁶ Ujházi Lóránd: A libanoni keresztények biztonsági helyzete. *Hadtudományi Szemle*, 2017/4., 361. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00037/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2017_04_357-372.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 12.)

⁷ Maronite Church. <http://www.gcatholic.org/dioceses/data/rite-M.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 19.)

⁸ International Religious Freedom Report for 2012, Lebanon: i. m.

⁹ Autokefál (saját fejű) egyház: A helyi ortodox egyházak kánonjogi függetlensége, amely azt fejezi ki, hogy az ortodox egyházak saját fővel (vezetővel) rendelkeznek, és így nem tartoznak más autoritás alá.

¹⁰ Greek Orthodox Patriarchate of Antioch and All the East. *Encyclopaedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Greek-Orthodox-Patriarchate-of-Antioch-and-All-the-East> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 19.)

¹¹ July–December, 2010 International Religious Freedom Report. Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. Department of State, 13. 09. 2011. https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2010_5/168269.htm (Letöltés időpontja: 2020. 04. 19.)

¹² International Religious Freedom Report for 2012, Lebanon: i. m.

meghatározó pillanat volt, amikor 1724-ben a szíriai melkita püspökök VI. Kirill néven új pátriárkát választottak. Mivel Jeromos konstantinápolyi pátriárka Kirillt Róma-barátnak tartotta, a szavazást érvénytelennek nyilvánította és saját emberét nevezte ki.¹³ 1729-ben XIII. Benedek pápa elismerte VI. Kirillt, és megerősítette, hogy Kirill és utódai teljes közösségben vannak a Római Katolikus Egyházzal.¹⁴ A libanoni különféle vezetők között a Nemzeti Paktum értelmében a melkita közösség nyolc fenntartott helyet foglal el a libanoni parlamentben.

Említést érdemel még az örmény ortodox egyház, amely a népesség 4%-át teszi ki.¹⁵ A 4. század elején Örményország területén megalakult egyház a monofizita tanítás követése mellett köteleződött el. A libanoni örmény ortodoxok az első világháború és az örmény genocídium alatt Törökországból elmenekült keresztények voltak, akik elsősorban Bejrút és Anjar városokban telepedtek le.

A katolikus és az ortodox közösségek mellett a térség körülbelül 1%-os protestáns kisebbséggel is rendelkezik.

AZ ISZLÁM TÖRTÉNETE LIBANONBAN A KÖZELMÚLTBAN ÉS JELENLÉTE NAPJAINKBAN

Libanon kereszténysége évszázadokon keresztül az ország mai területének vallási többségét alkotta, napjainkban azonban az ország népességének mintegy 61%-át az iszlám populáció adja, körülbelül azonos felekezeti arányban vannak a szunniták és a síiták.¹⁶ A parlamentben az iszlám két nagy irányzata méltányos képviselést úgy oldják meg, hogy a miniszterelnök szunnita muszlim, a parlament elnöke síita muszlim. A két nagy felekezet mellett a 16. századtól önálló felekezetként működő drúz hívek is jelen vannak, körülbelül 5%-kal képviselve magukat a társadalomban. A 11. században élt al-Hakim imámot alapítóként tisztelő vallási közösség nem tekinti az iszlámot missziós jellegűnek és az emberiség számára univerzálisan járandó útnak.¹⁷

Az iszlám megjelenése és térhódítása a térségben szintén egy időben és azonos módon zajlott le, a levantei muszlim hódítás részeként, 634–640 között.¹⁸ A középkorban Libanon a kereszties hadjáratok támogatásában betöltött szerepének köszönhetően azok részévé vált, ugyanakkor a terület a 13. század végére újra muszlim kézre került: előbb a Mameluk Birodalom, majd 1516-tól az Oszmán Birodalom uralta. Az iszlám kormányzat ellenére a maronita kereszténység a Közel-Kelet többi államához képest viszonylagos autonómiát élvezhetett.¹⁹

¹³ Ken Parry et al. (eds.): *The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*. Blackwell Publishing, Malden, 1999, 312.

¹⁴ Charles Herbermann (ed.): *Melchites – Catholic Encyclopedia*. Robert Appleton Company, New York, 1913.

¹⁵ Nicola Migliorino: *Constructing Armenia in Lebanon and Syria: Ethno-Cultural Diversity*. Berghahn Books, New York – Oxford, 2008, 166.

¹⁶ *The world factbook – Lebanon*. CIA. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 19.)

¹⁷ Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. 2. kötet. Szent István Társulat, Budapest, 1998. <http://lexikon.katolikus.hu/> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

¹⁸ John F. Devlin: *Syria: Modern State in an Ancient land*. Taylor & Francis, Boulder, 1983, 7–9.

¹⁹ *Lebanon in History*. The World Lebanese Cultural Union. <https://wlcu.world/ng/blog/2017/02/14/lebanon-in-history/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 19.)

KONFLIKTUSOK ÉS PÁRBESZÉD A VALLÁSI ÉS FELEKEZETI KÖZÖSSÉGEK KÖZÖTT LIBANON TERÜLETÉN

A közel-keleti meglehetősen heterogén kereszténységet is egymással rivalizáló, gyakran konfrontáló felekezetek gyakori összeütközése jellemezte. A területen élő vallási közösségek konfliktusaikat egészen a drúz–maronita (1840–1860) vitáig belső hatáskörben intézték, de a 1860-os damaszkuszi mézárálást követően az európai nagyhatalmak politikai és katonai jelenléte a térségben megerősödött. A Libanoni-hegy északi felén élő maronita parasztek felkeltek az északi területeket birtokló drúz földesurak ellen. A parasztlázadás átterjedt délre is és polgárháborúvá nőtte ki magát. 1858–1860 között keresztényellenes pogromok söpörtek végig a Levantén, a drúzok és a szunnita muszlimok ekkor csaknem 20 ezer keresztényt mézároltak le.²⁰ Az Oszmán Birodalom katonái által is támogatott genocídium során 326 keresztény települést, 560 templomot, 42 kolostort és 28 iskolát égettek fel, valamint megközelítőleg 10 ezer keresztény kényszerült menekülésre.²¹

1860-ban III. Napóleon francia császár (1852–1870) felszólalt a szír keresztények védelmében, majd csapatokat küldött a térség békéjének biztosítására. Az 1860. szeptember 5-én aláírt megállapodás a francia tartózkodást a régióban mindössze hat hónapra korlátozta, Libanon frankofón külpolitikája viszont a későbbiekben is megmaradt. A konfliktus az európai hatalmak körében nagy felháborodást keltett, ezért szavatolni kívánták a térségben élő keresztények jogait. 1861 júniusában a Nemzetközi Bizottság új rendszabályt dolgozott ki, amelyet az Oszmán Birodalom és az európai nagyhatalmak 1861. június 9-én írtak alá Konstantinápolyban. A hegyvidéki régió autonómmá vált, élén egy Bejrúttól és a damaszkuszi pasától független kormányzóval. A kormányzó fennhatósága alatt 12 férfiból álló igazgatási tanácsot hoztak létre, amelybe a Libanonban élő hat jelentős vallási csoport mindegyike két-két tagot delegálhatott.²²

Az ország területén élő 18 vallási felekezet közül valós befolyással csak néhány rendelkezik.²³ Az állam ötédté kitevő maroniták jelentősége emelkedik ki, mert vallási közösség politikai szerepvállalása meghatározta az állam kialakulását. Az első világháborút követő 1919-es párizsi béketárgyalásokon Elias Peter Hoyek (1843–1931) maronita pátriárka ösztönözte a nagyhatalmak képviselőit, hogy hozzanak létre egy Szíriától független, francia mandátum alatt álló Libanont. 1920. szeptember 1-jén Franciaország helyreállította a történelmi „Nagy-Libanont”, amely a keresztény többség lakta északi terület mellett magában foglalta Bejrút, Bekaa-völgy, Tripoli, Szidón és Tírusz területét is.²⁴

Libanon alapvetően keresztény ország volt, de a muszlimok és a drúzok lakta területek miatt a vallási és az etnikai jellegű összetűzések lehetőségét is magában hordozta. Az 1943-ig fennálló részleges autonómia a libanoni államiság alapjául szolgált, és alapvető elveit (hatalommegosztás, vallási és felekezeti csoportok által szerveződő politikai képviselő) a mai

²⁰ Samir Khalaf: Communal Conflict in Nineteenth-Century Lebanon. In: Benjamin Braude – Bernard Lewis (eds.): Christians and Jews in the Ottoman Empire: The Functioning of a Plural Society. Vol. 2., Holmes & Meier Pub, London, 1982, 107–134.

²¹ David Grafton: The Christians of Lebanon: Political Rights in Islamic Law. Tauris-Academic Studies, New York – London, 2003, 79.

²² Vladimir Borisovich Lutsky: Modern History of the Arab Countries. Chapter IX. Progress Publishers, Moscow, 1969, 135–138. <https://www.marxists.org/subject/arab-world/lutsky/index.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

²³ International Religious Freedom Report for 2012, Lebanon: i. m.

²⁴ Youssef Mouawad: Hoyek, Elias. International Encyclopedia of the First World War. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/hoyek_elias (Letöltés időpontja: 2020. 04. 26.)

államigazgatás is magában hordozza. Az 1926. május 9-én elfogadott új alkotmány előírta a keresztények és a muszlimok közötti egyenlő, illetve a felekezeteik közötti lakosságfüggő arányos képviseletét.²⁵

Az írott alkotmány mellett a kormányzaton belüli vallási, felekezeti csoportok arányáról rendelkezik még a libanoni függetlenség kivívásakor, 1943 nyarán született Nemzeti Paktum, amely általános követelményként támasztja, hogy a jövőben a köztársasági elnöknek maronita kereszténynek, a miniszterelnöknek szunnita muszlimnak, a parlament elnökének pedig síita muszlimnak kell lennie. A parlamenti helyek elosztását 6:5-höz arányban határozták meg a keresztények javára.²⁶

Mivel a második világháborúban Franciaországot irányító Vichy-kormány (1940–1944) a megszállás alatti időszakban kénytelen volt engedélyezni a német hadsereg Szírián, Libanonon történő esetleges áthaladását, a szövetségesek a területre csapatokat küldtek. Charles de Gaulle (1890–1970) tábornok 1941-ben elismerte Libanon függetlenségét. Libanonban 1943-ban választásokat tartottak, amelyet követően 1943. november 8-án az új kormány egyoldalúan lemondta a francia mandátumot. A franciák két héttel később, november 22-én elismerték Libanon függetlenségét.²⁷ Az utolsó francia csapatok azonban csak 1946-ban hagyták el az ország területét.

A keresztény és a muszlim vezetők arányos kvóta szerint osztották fel az államigazgatás tisztségeit, a két oldal közti harmonikus kapcsolat és kölcsönös együttműködés azonban már korántsem volt magától értetődő. A feszültséget táplálta, hogy az évtizedek során megváltozott a lakosság körében a vallások aránya, ami a térségbeli keresztények számának csökkenéséhez, valamint politikai és társadalmi térségtérvesztésükhöz vezetett. Az államigazgatást a múltban kezükben tartó maroniták egy abszolút keresztény állam létrehozását követelték. A muszlimok ellenségesen reagáltak, és az egyiptomi elnök, Gamal Abden-Nasszer (1918–1970) pánarab nacionalizmusát átvéve fellázkodtak a keresztény uralom, a frankofon külpolitikai orientáció, valamint a társadalmi egyenlőtlenség ellen.²⁸

Az első komolyabb konfrontációra a főként keresztény kormányzat (Camille Samun elnök és támogatói) és a túlnyomóan muszlim ellenzék között 1958. július 15. és október 25. között került sor. Az 1958-as libanoni válság – Samun elnök (1952–1958) segítségkérésnek köszönhetően – amerikai katonai beavatkozással ért véget. Tartós megoldás azonban nem született, mert a libanoni politikai és vallási szélsőséges csoportok fokozatosan éleződő konfliktusai végül egy másfél évtizedes (1975–1990) polgárháborúba torkollottak.²⁹

A libanoni polgárháborúban a keresztény csoportok izraeli támogatással harcoltak a baloldali drúz és muszlim milíciák ellen. Elias Szarkisz libanoni elnök (1976–1982) kérte a szír hadsereg beavatkozását a keresztények oldalán a mielőbbi béke helyreállítása érdeké-

²⁵ Constitution de la République Libanaise promulguée le 23 mai 1926. <http://www.dircost.unito.it/cs/docs/Libano%20franc.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 26.)

²⁶ Leonard Binder: *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, New York, 1966, 276.

²⁷ Majid Khadduri: *The Franco-Lebanese dispute and the crisis of november, 1943*. *An American Journal of International Law*, vol. 38/4., 10. 1944., 601–620. <https://www.jstor.org/stable/2192794?seq=1> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

²⁸ Heiko Wimmen: *Lebanon – history and politics*. Bundeszentrale für politische Bildung, 31. 08. 2016. <https://www.bpb.de/geellschaft/migration/laenderprofile/233352/history-and-politics> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 08.)

²⁹ Itamar Rabinovich: *The War for Lebanon, 1970–1983*. Cornell University Press, Ithaca & London, 1984, 10.

ben.³⁰ Egyre több környékbeli állam szállt be a háborúba, erősen internacionális színezetet adva Libanon belső konfliktuskezelésének. Az összecsapások 120 ezer ember életét követelték és 650 000-1 000 000 libanoni lakost kényszerítettek az ország elhagyására.³¹ A polgárháborúnak az 1989. október 22-én aláírt taifi megállapodás vetett véget, amely a nemzeti megbékélés dokumentumául szolgált.

A dokumentum egy olyan alkotmányos reformcsomagot tartalmaz, amely módosított formában állítja helyre a korábbi alkotmányt. A megállapodás rögzíti a kölcsönös együttélés alapjait, a politikai szektarianizmus felszámolását alapvető nemzeti célnak említi, ellenben a Képviselőház választásánál még meghatározza a keresztények és a muszlimok közötti egyenlő képviseletet. A libanoni keresztények számára leghátrányosabb rendelkezése a maronita köztársasági elnök politikai halalmának csökkentése, jogainak mérséklése volt.³² A polgárháború lezárásával sem szűnt meg az idegen milíciák jelenléte, az állam déli részén egy 25 km-es sáv izraeli megszállás alatt maradt, illetve a Bekaa-völgyben, valamint Bejrút-tól keletre pedig továbbra is szír katonák állomásoztak.

Az izraeli hadsereg 2000-ig volt jelen és támogatta a libanoni keresztényeket. Bár a taifi megállapodás 1989-ben Szíria két éven belüli katonai kivonulását írta elő Libanonból, a szír megszállás teljes felszámolására csak 2005 áprilisában került sor. A szír és az izraeli csapatok kivonásával sem jött el azonban Libanon számára a béke időszaka, hiszen a konfliktusok, a határ menti feszültségek és a menekültügyi válság mind feszültségforrásként vannak jelen az állam életében. Libanon előző kormányának miniszterelnöke, Szaad Hariri a folyamatos politikai zavargások és tömeges tüntetések miatt 2019. október 29-én lemondott,³³ de az új választásokat követően 2020. január 21-én megalakult új kormány 10 keresztény és hét muszlim miniszterével szintén megosztó a lakosság körében.³⁴

A válságövezetek közül Libanon abból a szempontból is kiemelendő, hogy a térség nagyszámú keresztény lakossága, illetve az üldöztetés elleni védelmük megjelenik Magyarország külpolitikai törekvéseiben. Humanitárius indíttatásból a Magyar Honvédség is részt vesz az ENSZ Libanoni Békefenntartó Missziójában (UNIFIL³⁵) a 44/2006. (X. 10.) OGY határozat módosításáról szóló jogszabály alapján.³⁶

A második világháborút követő közel-keleti változások és a régió szomszédos országainak instabilitása miatt egyre több bevándorló érkezett Libanonba, így a menekültek száma a mintegy 6 milliós államban 1,5 millió környékére tehető, vagyis a népesség negyedét teszi ki.

³⁰ Mattia Toaldo: *The origins of the US War on Terror – Lebanon, Libya and American intervention in the Middle East*. Routledge, London – New York, 2013, 45.

³¹ Implementation of general assembly resolution 60/251 of 15 March 2006 entitled Human Rights Council. United Nations Human Rights Council, 13. 11. 2006., 18. https://digitallibrary.un.org/record/587605/files/A_HRC_3_2-EN.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

³² The Taif Agreement. https://www.un.int/libanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_taif_agreement_english_version_.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 05. 15.)

³³ Vivian Yee: Lebanon's Prime Minister, Saad Hariri, Steps Down in Face of Protests. *The New York Times*, 29. 10. 2019. <https://www.nytimes.com/2019/10/29/world/middleeast/saad-hariri-stepping-down-lebanon.html> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 16.)

³⁴ Gedő Ágnes: 10 keresztény és 7 muzulmán minisztere van az új libanoni kormánynak. *Vatican News*, 2020. 01. 30. <https://www.vaticannews.va/hu/vilag/news/2020-01/10-keresztény-7-muzulman-az-uj-libanoni-kormanyban.html> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 16.)

³⁵ United Nations Interim Force in Lebanon.

³⁶ 53/2007. (VI. 13.) OGY határozat az ENSZ libanoni békefenntartó missziójában (UNIFIL) való magyar részvételről szóló 44/2006. (X. 10.) OGY határozat módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a07h0053>. OGY (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

Sok keresztény ugyanis Libanont tekinti egyetlen menedéknek a térségben. Az arab országok 1948-as Izrael elleni háborúja során körülbelül százezer palesztin menekült Libanomba, akik hazatérését Izrael a fegyverszünet után sem engedélyezte.³⁷ A palesztin menekültek száma jelenleg 175–450 ezer közé tehető, jelentős részük menekülttáborokban él, jogi státuszrendezést nélkülözve.³⁸ A legjelentősebb számú külföldi bevándorló a 2011. március 15-én kezdődött szíriai polgárháború során menekült Libanomba, számuk 2019 végén közel egymillió volt.³⁹

2020. augusztus 4-én robbanás rázta meg Bejrút Golfe de Saint-Georges kikötőjét, amely a libanoni főváros jelentős részén nagy károkat okozott, közel 200 ember életét követelte, a sebesültek száma pedig meghaladta a 6500-at. A tragikus katasztrófa eredményeként kialakult tüntetések során a tömegek az ország gazdasági és politikai válságáért az állam kormányát hibáztatták.⁴⁰ Az esemény, valamint az általa kiváltott mézárás hatására 2020. augusztus 10-én Libanon maronita katolikus pátriárkája, Bechara Boutros Rai bíboros az egész libanoni kormányt lemondásra szólította fel, amelyre még aznap este Hassan Diab miniszterelnök vezetésével sor is került.⁴¹

AZ APOSTOLI SZENTSZÉK SZEREPE A VALLÁSKÖZI PÁRBESZÉDBEN ÉS A VÁLSÁGKEZELÉSBEN

Az Apostoli Szentszék az egyetemes egyház és a helyi egyház teológiai egységéből adódóan nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy tevékeny kapcsolatot ápoljon a regionális keresztény egyházközösségekkel szerte az egész világon. E törekvésének megvalósítását szolgálja az az évszázadok óta bevett gyakorlat, hogy lehetőséget biztosít a különféle nemzetek klerikusainak színvonalas képzésére pápai egyetemeken Rómában. Az antikvitásba visszanyúló keresztény gyökerekkel rendelkező, a Libanoni-hegy térségében számos évszázadon keresztül szinte egyoldalú kormányzati vezetést gyakorló maroniták klerikusai számára XIII. Gergely pápa (1572–1585) alapított kollégiumot.⁴²

A Szentszék nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolattartásának alapjait Libanonnal *XII. Piusz pápa* (1938–1958) 1947. március 22-én teremtette meg, amikor apostoli nunciátúrát alapított az országban bejrúti székhellyel.⁴³ A diplomáciai kapcsolattartás mellett az ország területén megtalálható számos saját jogú, keleti rítusú egyházzal történő kommunikációról, illetve az őket érintő kérdésekről a Szentszék egy speciális hatáskörrel megbízott hivatala, a Keleti Egyházak Kongregációja gondoskodik. A Római Katolikus Egyházban a

³⁷ Lebanon: Exiled and suffering: Palestinian refugees in Lebanon. Amnesty International, 18. 10. 2007. <https://www.amnesty.org/download/Documents/68000/mde180102007en.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

³⁸ Andrew Lee Butters: Palestinians in Lebanon: A forgotten people. Time Magazine, 25. 02. 2009. <https://web.archive.org/web/20130826165651/http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1881651,00.html> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 16.)

³⁹ UNHCR: Lebanon. <https://reporting.unhcr.org/node/2520> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 12.)

⁴⁰ Nach Explosion in Beirut Libanische Regierung gibt auf. <https://tagesschau.de/ausland/libanon-regierung-beirut-101.html> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 05.)

⁴¹ After Beirut blast, what some lebanese christians are doing to help their neighbors. <https://the.catholictelegraph.com/beirut-explosion-lebanese-christians-charity/68480> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 05.)

⁴² Walter Farquhar Hook: A Church dictionary. Bolland & Kemplay, London, 1846, 581. https://books.google.hu/books?id=X_tOAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

⁴³ XII. Pius, Litterae apostolicae: Nuntiatura Apostolica in Republica Libanensis erigitur. 21. 03. 1947. Acta Apostolicae Sedis (AAS) vol. XXXIX, 223. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-39-1947-ocr.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 20.)

II. Vatikáni Zsinat *Orientalium Ecclesiarum* című dokumentum megjelenése óta kiemelt hangsúlyt kap a keleti és a nyugati részegyházak egyenjogúságának gondolata, bár azok szertartásaikban, egyházfegyelmükben, lelki örökségükben részben különböznek egymástól.⁴⁴

A keleti és a nyugati részegyházak kölcsönös tiszteletben tartása mellett a szentszéki diplomácia másik princípiuma az ökumenizmus, a kapcsolattartás a térségben élő nem katolikus hívekkel. A keresztények egységének előmozdítását szorgalmazó tevékenység koordinálására egy speciális szentszéki hivatal, a Keresztény Egység Előmozdításának Pápai Tanácsa hivatott. A keresztény testvéregyházakkal folytatott dialógus mellett a szentszéki diplomácia – a II. Vatikáni Zsinat *Nostra Aetate* dokumentumának fényében – kiemelt hangsúlyt fektet a vallások közötti párbeszédre is.⁴⁵ A Közel-Kelet országaiban mérsékelt mozgástér van a vallások közötti aktív dialógus gyakorlásában, az Apostoli Szentszék igyekszik rendszeres gesztusokat tenni a más vallású hívek felé. E törekvés eminens bizonyítéka a pápa által több alkalommal az országban tett apostoli látogatás, valamint a számos esetben a kérdéskörben megfogalmazott pápai megnyilatkozás.

A Szentszék számára mindig is kiemelt jelentőségű volt Libanon békéje, a Vatikán a maronita elképzelés szerinti keresztény kisállam létrehozását nem nézte jó szemmel, hiszen egyértelmű volt, hogy a közel-keleti keresztények védelmét egy esetlegesen kialakítandó keresztény törpeállam nem garantálhatja. A Vatikán a térség keresztényeinek védelmet biztosító, 1920-ban létrejött „nagy” Libanon állam integritása melletti elkötelezettségét demonstrálva, valamint a különböző elképzelést valló felek közötti párbeszéd megteremtése érdekében több alkalommal is küldött diplomáciai küldöttséget a térségbe. Habár a Szentszék gondosan figyelt arra, hogy a Libanonba küldött delegáció élén mindig olyan személy álljon, aki széles körű helyi ismerettel és tapasztalattal, valamint megfelelő szintű lokális kapcsolatrendszerrel rendelkeztek, ezek a missziók csekély eredményt értek el.

Az első delegációt 1959–1960 között a korábbi libanoni apostoli nuncius, *Paulo Bertoli bíboros* vezette. A küldöttség célja a Szentszék álláspontjának ismertetése és a felek közötti mielőbbi konszenzus elősegítése volt. Ez a kezdeményezés eredménytelenül végződött, nem hozta közelebb az érintetteket.⁴⁶ Az 1976-ban *Mario Brini érsek*, a Keleti Egyházak Kongregációjának titkára által vezetett második küldöttség a térségben legmeghatározóbb politikai vezetőkkel, valamint Jasszer Arafat palesztin elnökkel is találkozáva biztosította őket a Vatikán elkötelezettsége felől az egységes Libanon megmaradása mellett.⁴⁷ A polgárháború kitörését követő, a maroniták közötti megosztottságra adott vatikáni diplomáciai válasz a *Paulo Bertoli bíboros* által vezetett harmadik misszió volt, amely a keresztény felekezetek belső és külső egységének, valamint a keresztény–iszlám dialógus mielőbbi megteremtésének előmozdítását tűzte ki célul.

A vatikáni delegációk mellett a pápa mint az Apostoli Szentszék és az egyetemes egyház feje tudatos diplomáciával viselte gondját Libanon vallási közösségeinek, szám-

⁴⁴ Vö. Decretum de Ecclesiis orientalibus catholicis – Orientalium Ecclesiarum. 3. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19641121_orientalium-ecclesiarum_lt.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁴⁵ Vö. Declaratio de ecclesiae habitudine ad religiones non-christianas – Nostra Aetate. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_lt.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 16.)

⁴⁶ David C. Gordon: *Lebanon: The Fragmented Nation*. Croom Helm, California, 1980.

⁴⁷ Ujházi: i. m. 370.

talán gesztusával kísérelte meg előmozdítani azok békés együttélését. VI. Pál pápa 1964 decemberében megvalósított indiai apostoli útja során leszállt Bejrútban, találkozott Libanon politikai és vallási vezetőivel. Rövid beszédében köszönetét fejezte ki a kormánzatnak, a vallási és a civil hatóságok vezetőinek, hogy lehetővé tették közvetlen kapcsolatba lépését Libanonnal, valamint méltatta a libanoni keresztény lakosság ősi és a rítusok harmonikus sokszínűségében megélt hitéletét.⁴⁸ Libanon köztársasági elnökének 1965 májusában a Vatikánban tett látogatása során a pápa beszédében dicsérte a fejlődő államot sokrétű vallási közösségeivel együtt, ugyanakkor megemlítette, hogy a különböző spirituális családok és a nemzetek közötti béke folyamatos erőfeszítést kíván a vezetőktől.⁴⁹ A pápa utalt XXIII. János *Pacem in terris* enciklikájára is, emlékeztetve arra, hogy hiteles béke csak az igazság, az igazságosság, a szeretet és a szabadság négy imperatíváján alapulhat.⁵⁰

1968. június 11-én VI. Pál audiencián fogadta Fuad Butroszt, a libanoni Miniszterek Tanácsa alelnökét, és az 1967 júniusában lezajlott hatnapos arab–izraeli háborúra reflektálva hangsúlyozta Libanon különleges szerepét és felelősségét a térség békéjének megteremtésében és a vallások közötti békés együttélés jó példájának demonstrálásában. A pápa üdvözölte az ENSZ által 1967 őszén jóváhagyott, az említett háború megoldását célzó intézkedéseit, buzdította a libanoni kormányzati vezetőket annak támogatására.⁵¹ VI. Pál legemlékezetesebb megnyilatkozása az 1975. november 30-án, az új maronita pátriárka, Antoine Pierre Khoraiiche érseki pallium átadása során mondott beszéde. A pápa fájdalommal említi a Libanonban háromnegyed éve zajló polgárháború miatt szenvedő polgárok és híveinek szenvedéseit, felhívást intéz a béke érdekében és a különféle harcok megszüntetése mellett.⁵²

A Szentszéknek a libanoni polgárháború miatti aggodalmát mutatja, hogy I. János Pál pápa 33 napos pontifikátusa alatt két alkalommal is érinti Libanon aktuálpolitikai helyzetét. Az 1978. augusztus 27-én mondott rádióüzenetében megemlékezik Libanon meggyötört földjéről, buzdít minden embert, különösen minden állami vezetőt a béke és az őszinte együttműködés iránti törekvése.⁵³ Az 1978. szeptember 8-án megtartott audiencia alkalmával I. János Pál pápa reményét fejezi ki a közeljövőben aláírásra kerülő Camp David-i egyezmény kapcsán, amely várhatóan meghozza a békét Libanon és a Közel-Kelet életében egyaránt.⁵⁴

⁴⁸ Pélerinage du pape Paul VI. en Inde Salut du Saint-Père au present de la Republique du Libanon. Libreria Editrice Vaticana, 02. 12. 1964. http://www.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1964/documents/hf_p-vi_spe_19641202_liban.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 17.)

⁴⁹ VI. Pál, *Litterae Apostolicae: Expositio debitum*. AAS vol. LVII (1965), 11. 05. 1965., 515–517. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-57-1965-ocr.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 21.)

⁵⁰ XXIII. János, *Litterae encyclicae. Pacem in terris*. AAS vol. LV (1963), 11. 04. 1963., 257–304. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-55-1963-ocr.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 21.)

⁵¹ Address of Paul VI to H. E. Fouad Boutros, vice president of the Council of Ministers of Lebanon. Libreria Editrice Vaticana, 11. 06. 1968. http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1968/june/documents/hf_p-vi_spe_19680611_vice-presidente-libano.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁵² Appel du pape Paul VI pour la paix au Liban. 30. 11. 1975. Libreria Editrice Vaticana, 30. 11. 1975. https://www.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1975/documents/hf_p-vi_spe_19751130_pace-libano.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁵³ Urbi et Orbi Radiomessage of His Holiness John Paul I. Libreria Editrice Vaticana, 27. 08. 1978. http://www.vatican.va/content/john-paul-i/en/messages/documents/hf_jp-i_mes_urbi-et-orbi_27081978.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁵⁴ John Paul II General Audience. Libreria Editrice Vaticana, 06. 09. 1978. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/audiences/documents/hf_jp-ii_aud_06091978.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

II. János Pál pápa szintén szíven viselte Libanon sorsát, amint ezt már megválasztását követő első, a Sixtus-kápolnából közvetített rádióüzenete is mutatja.⁵⁵ A pápa 1982. június 7-én, Ronald Reagan amerikai elnökkel történt találkozója alkalmával elhangzott beszédében a világ vezetőinek felelősségét emeli ki a világbéke megteremtésének előmozdításában és az emberiség háborúktól, konfliktusoktól való megszabadítását az államok kormányzatai kötelezettségének tulajdonítja.⁵⁶ Az 1982 augusztusában a keresztény és a muzulmán képviselők többsége által demokratikusan megválasztott Basir Dzsemajel elnök ellen 1982. szeptember 14-én elkövetett gyilkos bombatámadás híreről értesülve II. János Pál gyász-táviratot küldött. A maronita elnök elvesztése miatti részvétnyilvánítás mellett levelében aggodalmát fejezi ki a merénylet esetleges szélsőségesen negatív következményei, valamint a korábbiakban a térség békéje megteremtése érdekében megtett diplomáciai erőfeszítések meghiúsulása miatt.⁵⁷

A későbbiek igazolták a pápa aggodalmának indokolt voltát, hiszen még csaknem egy évtized telt el a polgárháborút lezáró taifi megállapodásig. II. János Pál a polgárháború befejezését követően, 1997. május 10–11-én apostoli látogatást tett Libanonban, ennek során találkozott az ország politikai és vallási vezetőivel is. A 300 ezer fő jelenlétében Bejrútban tartott szentmise homíliájában a pápa kiemelte Libanon történelmi küldetését, amellyel az évszázadok során példát mutatott a Közel-Kelet valamennyi állama számára, hogy a különféle vallások hogyan élhetnek egymás mellett békében, testvériségben és kölcsönös együttműködésben.⁵⁸

A szolgálatban elődeinek diplomáciáját követve XVI. Benedek pápa célkitűzései között is kiemelkedő helyet foglalt el a keresztény–muszlim dialógus és megállapodás előmozdítása. 2007 júniusában a Keleti Egyházak Kongregációjánál tett látogatása alkalmával beszédében felhívja a világ vezetőinek figyelmét a keresztény hitélet teljes szabadságának biztosítására, és azoknak a területeknek, köztük Libanonnak a békéjéért fohászkodik, amelyek a menthetetlen erőszak spiráljába sodródtak.⁵⁹ 2012 szeptemberében háromnapos vizitációt tett Libanonba, ahol találkozott az ország állami és vallási vezetőivel, valamint nagyszámú hívő közösséggel. Látogatását kissé beárnyékolta az a kedvezőtlen biztonságpolitikai helyzet, amely egyrészt a nem sokkal korábban megjelent, Mohamed próféta alakjával ironizáló film miatti tömeges tüntetések, másrészt az egyiptomi, szíriai belpolitikai összetűzések következtében alakult ki a Közel-Kelet országaiban. A pápa a Bkerké maronita pátriárka téren a fiatalokkal történt találkozója alkalmával elmondott beszédében szólt a vallásszabadság mindenkit megillető jogáról, valamint hangsúlyozta a más vallá-

⁵⁵ First radiomessage „Urbi et Orbi” Adress of His Holiness John Paul II. Libreria Editrice Vaticana, 17. 10. 1978. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1978/documents/hf_jp-ii_spe_19781017_primo-radio-messaggio.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁵⁶ II. János Pál, Allocutiones. Ad Exc.mum Virum Reginaldum Reagan, Foederatarum Civitatum Americae Septentrionalis Praesidem, qui Summum Pontificem invisit. AAS vol. LXXIV (1982), 851–853. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-74-1982-ocr.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 21.)

⁵⁷ Discorso di Giovanni Paolo II per la scomparsa di Bechir Gemayel, presidente del Libano. Libreria Editrice Vaticana, 15. 09. 1982. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1982/september/documents/hf_jp-ii_spe_19820915_morte-gemayel.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁵⁸ Celestine Bohlen: Pope Calls on Lebanon to Resume Special Role for Peace. The New York Times, 12. 05. 1997. <https://www.nytimes.com/1997/05/12/world/pope-calls-on-lebanon-to-resume-special-role-for-peace.html> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁵⁹ Visit of His Holiness Benedict XVI to the Congregation for the Oriental Churches. Libreria Editrice Vaticana, 09. 06. 2007. http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2007/june/documents/hf_ben-xvi_spe_20070609_congr-orientchurch.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

sok, kultúrák és nemzeti csoportok közötti kölcsönös tisztelet és elfogadás fontosságát.⁶⁰ 2012. szeptember 19-én, az apostoli utat követő általános kihallgatás alkalmával a pápa örömmel számolt be a libanoni útvjáról, amelynek eseményein keresztény és muszlim csoportok egyaránt nagy számban vettek részt, és hogy érezhetővé vált számára az a kétoldalú tisztelet és testvéri megértés, amely mindig jellemzője kell legyen a keresztény–iszlám dialógusnak.

Ferenc pápa a Közel-Kelet vallási ellentétjeinek kiküszöbölése érdekében folytatja elődei békéltető politikáját. Megválasztása első hónapjában, 2013 nagypéntekén a Colosseumnál tartott keresztútja során a libanoni keresztények elmélkedéseit imádkozták. A pápa ez alkalommal tartott rövid beszédében Libanont mint a remény jelét állítja Közel-Kelet és az egész világ elé, amely szép példát mutat a keresztény–muszlim együttélés vonatkozásában.⁶¹ 2015 őszén a „*Cor Unum*” Pápai Tanács által az iraki és a szíriai humanitárius válságról szóló ülés résztvevői számára tartott beszédében a pápa kiemeli Libanon nagylelkűségét, amit a Közel-Kelet számos országából érkező, fegyveres konfliktus sújtotta övezetekből bevándorló menekültek irányában tanúsít.⁶² Bár Ferenc pápa még nem látogatott el Libanonba, mégis számos beszédében említi a Közel-Kelet szempontjából kulcsfontosságú állam aktuális helyzetét, habitusából adódóan sokszor tesz a térségben megjelent humanitárius válsággal és menekültkérdéssel kapcsolatos megnyilatkozásokat. 2020. május 14-én az Apostoli Szentszék Sajtóirodája tájékoztatta a közvéleményt Ferenc pápa szép gesztusáról, hogy a pápa Libanon állam megalapításának 100. évfordulója alkalmából 200 ezer dollár értékben adományt küldött 400 libanoni ösztöndíj támogatására.⁶³

ÖSSZEFOGLALÁS

Az alig száz éve mesterségesen kialakított állam ókorba visszanyúló keresztény közösségeinek sokszínűségével, valamint az 1943-as Nemzeti Paktumban meghatározott konfesszionális politikai vezetésével igazi kuriózum a Közel-Kelet államai között. A területen heterogén kereszténység mellett az első évezredfordulóra az iszlám főbb felekezetei is megjelentek a régióban. A vallások és felekezeteik sok évszázados együttélése a történelem során számos összetűzést és konfliktust eredményezett. A dekolonizációt követő szuverén időszak óta azonban az etnikai, politikai és vallási okokból fakadó feszültségek folyamatos fegyveres konfliktusokhoz és véres polgárháborúkhoz vezettek. Bár számos környező és távolabbi állam, valamint több nemzetközi szervezet is segítségül sietett Libanon belügyi rendezésének elősegítésére, tartós béke az ellenségeskedő csoportosulások között nem valósult meg. A Szentszék mindig is kiemelt figyelmet szentelt a bibliai cédrusok földjén élő hívei békéje

⁶⁰ Meeting with young people address of His Holiness Pope Benedict XVI. Libreria Editrice Vaticana, 15. 09. 2012. http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2012/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20120915_giovani.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁶¹ Ansprache von Papst Franziskus. Libreria Editrice Vaticana, 29. 03. 2013. http://www.vatican.va/content/francesco/de/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130329_via-crucis-colosseo.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁶² Address of His Holiness Pope Francis to participants of the meeting organized by the Pontifical Council „*Cor Unum*” on the iraqi-syrian humanitarian crisis. Libreria Editrice Vaticana, 17. 09. 2015. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150917_cor-unum.html (Letöltés időpontja: 2020. 05. 18.)

⁶³ Pope provides funding for scholarship in Lebanon. Vatican News, 14. 05. 2020. <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2020-05/pope-provides-funding-for-scholarships-in-lebanon.html> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 19.)

és biztonsága támogatásának, az elmúlt bő fél évszázad pápai pedig számos gesztusuk és megnyilatkozásuk révén igyekeztek előmozdítani az ország különböző vallási csoportjai közötti dialógust és megbékélést.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 53/2007. (VI. 13.) OGY határozat az ENSZ libanoni békefenntartó missziójában (UNIFIL) való magyar részvételről szóló 44/2006. (X. 10.) OGY határozat módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a07h0053.OGY>
- Address of His Holiness Pope Francis to participants of the meeting organized by the Pontifical Council „Cor Unum” on the iraqi-syrian humanitarian crisis. Libreria Editrice Vaticana, 17. 09. 2015. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150917_cor-unum.html
- Address of Paul VI to H. E. Fouad Boutros, vice president of the Council of Ministers of Lebanon. Libreria Editrice Vaticana, 11. 06. 1968. http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1968/june/documents/hf_p-vi_spe_19680611_vice-presidente-libano.html
- After Beirut blast, what some lebanese christians are doing to help their neighbors. <https://the.catholic-telegraph.com/beirut-explosion-lebanese-christians-charity/68480>
- Ansprache von Papst Franziskus. Libreria Editrice Vaticana, 29. 03. 2013. http://www.vatican.va/content/francesco/de/speeches/2013/march/documents/papa-francesco_20130329_via-crucis-colosseo.html
- Apostolok Cselekedetei 15. <http://immanuel.hu/biblia/biblia.php?konyv=44&fejezet=15&o1=4&o2=5&o3=3>
- Apostolok Cselekedetei 21. <http://immanuel.hu/biblia/biblia.php?konyv=44&fejezet=21&o1=4&o2=5&o3=3>
- Appel du pape Paul VI pour la paix au Liban. Libreria Editrice Vaticana, 30. 11. 1975. https://www.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1975/documents/hf_p-vi_spe_19751130_pace-libano.html
- Atilya, Asis Surya: *History of Eastern Christianity*. Methuen & Co Ltd., London, 1967.
- Binder, Leonard: *Politics in Lebanon*. John Wiley & Sons, New York, 1966.
- Bohlen, Celestine: *Pope Calls on Lebanon to Resume Special Role for Peace*. The New York Times, 12. 05. 1997. <https://www.nytimes.com/1997/05/12/world/pope-calls-on-lebanon-to-resume-special-role-for-peace.html>
- Butters, Andrew Lee: *Palestinians in Lebanon: A forgotten people*. Time Magazine, 25. 02. 2009. <https://web.archive.org/web/20130826165651/http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1881651,00.html>
- Constitution de la République Libanaise promulguée le 23 mai 1926. <http://www.dircost.unito.it/cs/docs/Libano%20franc.htm>
- Declaratio de ecclesiae habitudine ad religiones non-christianas – Nostra Aetate. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_lt.html
- Decretum de Ecclesiis orientalibus catholicis – Orientalium Ecclesiarum. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19641121_orientalium-ecclesiarum_lt.html
- Devlin, John F.: *Syria: Modern State in an Ancient land*. Taylor & Francis, Boulder, 1983.
- Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. Szent István Társulat, Budapest, 1993–2010. <http://lexikon.katolikus.hu/>

- Discurso di Giovanni Paolo II per la scomparsa di Bechir Gemayel, presidente del Libano. Libreria Editrice Vaticana, 15. 09. 1982. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1982/sep-tember/documents/hf_jp-ii_spe_19820915_morte-gemayel.html
- First radiomessage „Urbi et Orbi” Adress of His Holiness John Paul II. Libreria Editrice Vaticana, 17. 10. 1978. http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/speeches/1978/documents/hf_jp-ii_spe_19781017_primo-radiomessaggio.html
- Gedő Ágnes: *10 keresztény és 7 muzulmán minisztere van az új libanoni kormánynak*. Vatican News, 2020. 01. 30. <https://www.vaticannews.va/hu/vilag/news/2020-01/10-kereszteny-7-muzulman-az-uj-libanoni-kormanyban.html>
- Gordon, David C.: *Lebanon: The Fragmented Nation*. Croom Helm, California, 1980.
- Grafton, David: *The Christians of Lebanon: Political Rights in Islamic Law*. Tauris-Academic Studies, New York – London, 2003.
- Greek Orthodox Patriarchate of Antioch and All the East. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/Greek-Orthodox-Patriarchate-of-Antioch-and-All-the-East>
- Herbermann, Charles (ed.): *Melchites – Catholic Encyclopedia*. Robert Appleton Company, New York, 1913.
- Hook, Walter Farquhar: *A Church dictionary*. Bolland & Kemplay, London, 1846. https://books.google.hu/books?id=X_tOAAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false
- Implementation of general assembly resolution 60/251 of 15 March 2006 entitled Human Rights Council. United Nation Human Rights Council, 13. 11. 2006. https://digitallibrary.un.org/record/587605/files/A_HRC_3_2-EN.pdf
- International Religious Freedom Report for 2012, Lebanon. Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. Department of State. <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2012religiousfreedom/index.htm?dliid=208400&year=2012#wrapper>
- II. János Pál, Allocutiones. Ad Exc.mum Virum Reginaldum Reagan, Foederatarum Civitatum Americae Septemtrionalis Praesidem, qui Summum Pontificem invisit. AAS vol. LXXIV (1982), 851–853. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-74-1982-ocr.pdf>
- XXIII. János, Litterae encyclicae. Pacem in terris. AAS vol. LV (1963). 11. 04. 1963. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-55-1963-ocr.pdf>
- John Paul II General Audience. Libreria Editrice Vaticana, 06. 09. 1978. http://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/audiences/documents/hf_jp-ii_aud_06091978.html
- July–December, 2010 International Religious Freedom Report. Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, U.S. Department of State, 13. 09. 2011. https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2010_5/168269.htm
- Khadduri, Majid: *The Franco-Lebanese dispute and the crisis of november, 1943*. An American Journal of International Law, vol. 38/4., 10. 1944., 601–620. <https://www.jstor.org/stable/2192794?seq=1>
- Khalaf, Samir: *Communal Conflict in Nineteenth-Century Lebanon*. In: Braude, Benjamin – Lewis, Bernard (eds.): *Christians and Jews in the Ottoman Empire: The Functioning of a Plural Society*. Holmes & Meier Pub, London, 1982, vol. 2., 107–134.
- Lebanon: Exiled and suffering: Palestinian refugees in Lebanon. Amnesty International, 18. 10. 2007. <https://www.amnesty.org/download/Documents/68000/mde180102007en.pdf>
- Lebanon in History. The World Lebanese Cultural Union. <https://wlcu.world/ng/blog/2017/02/14/lebanon-in-history/>
- Lutsky, Vladimir Borisovich: *Modern History of the Arab Countries*. Progress Publishers, Moscow, 1969. <https://www.marxists.org/subject/arab-world/lutsky/index.htm>
- Márk evangéliuma 7. <https://abibliamindenkie.hu/uj/MRK/7/>

- Maronite Church. <http://www.gcatholic.org/dioceses/data/rite-M.htm>
- Meeting with young people address of His Holiness Pope Benedict XVI. Libreria Editrice Vaticana, 15. 09. 2012. http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2012/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20120915_giovani.html
- Migliorino, Nicola: *Constructing Armenia in Lebanon and Syria: Ethno-Cultural Diversity*. Berghahn Books, New York – Oxford, 2008.
- Mouawad, Youssef: *Hoyek, Elias*. International Encyclopedia of the First World War. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/hoyek_elias
- Nach Explosion in Beirut Libanische Regierung gibt auf. <https://tagesschau.de/ausland/libanon-regierung-beirut-101.html>
- VI. Pál, Litterae Apostolicae: Exposit debitum. AAS vol. LVII (1965). 11. 05. 1965. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-57-1965-ocr.pdf>
- Parry, Ken – Melling, David J. – Brady, Dimitri – Griffith, Sidney H. – Healey, John F. (eds.): *The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*. Blackwell Publishing, Malden, 1999.
- Pèlerinage du pape Paul VI. en Inde Salut du Saint-Père au present de la Republique du Libanon. Libreria Editrice Vaticana, 02. 12. 1964. http://www.vatican.va/content/paul-vi/fr/speeches/1964/documents/hf_p-vi_spe_19641202_liban.html
- XII. Pius, Litterae apostolicae: Nuntiatura Apostolica in Republica Libanensis erigitur. Acta Apostolicae Sedis (AAS) vol. XXXIX. 21. 03. 1947. <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-39-1947-ocr.pdf>
- Pope provides funding for scholarship in Lebanon. Vatican News, 14. 05. 2020. <https://www.vatican-news.va/en/pope/news/2020-05/pope-provides-funding-for-scholarships-in-lebanon.html>
- Rabinovich, Itamar. *The War for Lebanon, 1970–1983*. Cornell University Press, Ithaca & London, 1984.
- The Taif Agreement. https://www.un.int/lebanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_tauf_agreement_english_version_.pdf
- The world factbook – Lebanon. CIA. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>
- Toaldo, Mattia: *The origins of the US War on Terror – Lebanon, Libya and American intervention in the Middle East*. Routledge, London – New York, 2013.
- Ujházi Lóránd: *A libanoni keresztények biztonsági helyzete*. Hadtudományi Szemle, 2017/4., 357–372. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00037/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2017_04_357-372.pdf
- UNHCR: Lebanon. <https://reporting.unhcr.org/node/2520>
- Urbi et Orbi Radiomessage of His Holiness John Paul I. Libreria Editrice Vaticana. 27. 08. 1978. http://www.vatican.va/content/john-paul-i/en/messages/documents/hf_jp-i_mes_urbi-et-orbi_27081978.html
- Visit of His Holiness Benedict XVI to the Congregation for the Oriental Churches. Libreria Editrice Vaticana, 09. 06. 2007. http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2007/june/documents/hf_ben-xvi_spe_20070609_congr-orientchurch.html
- Wimmen, Heiko: *Lebanon – history and politics*. Bundeszentrale für politische Bildung, 31. 08. 2016. <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/233352/history-and-politics>
- Yee, Vivian: *Lebanon's Prime Minister, Saad Hariri, Steps Down in Face of Protests*. The New York Times, 29. 10. 2019. <https://www.nytimes.com/2019/10/29/world/middleeast/saad-hariri-stepping-down-lebanon.html>

Csóka Attila alezredes:

AZ ÖNKÉNTES TERÜLETVÉDELMI TARTALÉKOS ALEGYSÉGEK ABV-VÉDELMI FELADATAI

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.5](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.5)

ÖSSZEFOGLALÓ: *A Magyar Honvédség átalakította az önkéntes tartalékos rendszert. Olyan új meghatározások jelentek meg, mint önkéntes területvédelmi tartalékos, önkéntes műveleti tartalékos, illetve önkéntes védelmi tartalékos. Az önkéntes területvédelmi tartalékos századok Magyarország járásaiban szervezve lefedik az ország teljes területét. Interoperabilitásukat megkönnyíti, hogy elvileg azonos alapfelkészítésben részesülnek, így tervezhetően azonos elvárásokat lehet velük szemben támasztani. A különböző járássok földrajzi elhelyezkedésükből és a települt ipari létesítmények jellemzőiből adódóan az alegységek eltérő kihívásokkal szembesülnek, ami a kötelékek szakosodását indokolhatja. Az írás összefoglalja az alegységeknek az erők megóvása érdekében teendő ABV-védelmi feladatait, bemutatja az önkéntes területvédelmi tartalékos katonák kiképzését, felhívja a figyelmet az eltérő kihívásokra, valamint vizsgálja a szakkiképzés esetleges szükségességét, különös figyelemmel az ABV-védelem területére.*

KULCSSZAVAK: *területvédelmi tartalékos, területvédelmi század, ABV-védelem*

BEVEZETÉS

2004. november 3-án hatályba lépett az egyes honvédelmi tárgyú országgyűlési határozatok módosításáról szóló 112/2004. (XI. 3.) Országgyűlési határozat, amely felhívja a Kormányt, hogy „*az önkéntes professzionális haderőre történő áttérés érdekében a hadkötelesek behívását szüntesse meg, s a [...] legénységi állományú létszámkeretet – a Honvédség feladatainak teljesítéséhez szükséges mértékben – kizárólag szerződéses, illetőleg önkéntes tartalékos katonákkal töltsse fel*”.¹ Ezt követően, 2004. november 8-án elfogadták a 2004. évi CV. törvényt a honvédelemről és a Magyar Honvédségről,^{2,3} amely a hadköteleességet az általános honvédelmi kötelezettség részeként megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején szabta meg.

A tartalékosok csekély száma miatt a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008 (VI. 13.) Országgyűlési határozat szakértői bizottság felállítására hívta fel a Kormányt a tartalékos rendszer felülvizsgálata érdekében. A felülvizsgálat megállapította, hogy „*a tartalékos állomány sem létszám, sem kiképzettség szempontjából nem jelent komoly potenciált, továbbá hogy a társadalom tagjainak ala-*

¹ 112/2004. (XI. 3.) OGY határozat egyes honvédelmi tárgyú országgyűlési határozatok módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A04H0112.OGY> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 13.)

² 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400105.TV> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 13.)

³ 2012. 01. 01-től hatálytalanította a 2011. évi CXIII. törvény.

csony szolgálatvállalási hajlandósága mellett a munkaadói oldal sem érdekelt abban, hogy a munkavállalói önkéntes tartalékos szolgálatot vállaljanak”.⁴ A jelentést az Országgyűlés elfogadta és felhívta a kormányt a rendszer további fejlesztésére, valamint a megfelelő jogi környezet kialakítására.⁵

A 2010-ben végrehajtott árvízi védekezés, valamint a bekövetkezett vörösiszap-katasztrófa is nyilvánvalóvá tette, hogy a Magyar Honvédség személyi tartalékai nem elégségesek egy váratlan feladat esetén. A honvédelmi miniszter a Magyar Honvédség tartalékos rendszere fejlesztéséhez kapcsolódó egyes feladatokról szóló 95/2010 (XI. 16.) HM utasításában⁶ feladatként szabta a Magyar Honvédség tartalékos rendszerének fejlesztését. Az utasítás ekkor még csupán az önkéntes védelmi tartalékost, illetve az önkéntes műveleti tartalékost nevezte meg az önkéntes tartalékos rendszer komponenseiként.

2016-ban került regionális alapokra a területvédelmi tartalékos rendszer. A koncepció kidolgozását követően a Magyar Honvédség Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság átalakításának második ütemével kapcsolatos szervezési feladatokról szóló 59/2017. (XI. 16.) HM utasítás⁷ kettes pontja az önkéntes tartalékos katonák területvédelmi feladatokra történő felkészítését végző szervezeti elemek vezetési rendszerének kialakításával és a létrehozandó önkéntes területvédelmi tartalékos kiképzőszázadok kialakításával összefüggő szervezési feladatokat tartalmazta.

A TERÜLETVÉDELMI EGYSÉGEK RENDELTETÉSE, SZERVEZETE

2018. október 1-jén békében két területvédelmi ezred került megalakításra, amelyek ma-
gukban foglalják a megyénként megalakuló területvédelmi zászlóaljak és kiképzőszázadok
állományát. Különleges jogrend esetén hét ezred került betervezésre. A békeidőszakban ak-
tív egységek a székesfehérvári MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred, illetve a Nyíregyhá-
zán települt MH 2. vitéz Vattay Antal Területvédelmi Ezred. A további ezredek települési
helyei Budapest, Kaposvár, Győr, Szolnok és Szeged. A megyeszékhelyeken területvédelmi
zászlóaljak kerültek megalakításra (Budapesten kettő), illetve a járasonként háromszakaszos
területvédelmi (járási) századok tagozódnak a zászlóaljak alárendeltségébe.

Az ezredszintű szervezet rendeltetése többek között Magyarország függetlenségének,
területi épségének és határainak katonai védelme, valamint a nemzetközi szerződésből eredő
közös védelmi feladatok ellátása is.⁸

⁴ Kun Szabó István: Az önkéntes tartalékos rendszer és a honvédelmi nevelés fejlesztése és összefüggései. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 2018, 68. https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/KSZI_doktori%20%C3%A9rtekezés%C3%A9s%201.0_jav_OK.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 06. 13.)

⁵ 124/2008. (XII. 3.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatokról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a08h0124.OGY> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 13.)

⁶ 95/2010. (XI. 16.) HM utasítás a Magyar Honvédség tartalékos rendszere fejlesztéséhez kapcsolódó egyes feladatokról. Hivatalos Értesítő, 2010/26., 13349–13351. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2010/96.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 13.)

⁷ 59/2017. (XI. 16.) HM utasítás a Magyar Honvédség Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság átalakításának második ütemével kapcsolatos szervezési feladatokról. Honvédelmi Közlöny, 2017/12., 1059–1063. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2017/12.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 13.)

⁸ MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred (MH 6. TVE) Szervezeti és Működési Szabályzata. 2018, 6.

A fogalmak tisztázása érdekében meg kell említeni a területvédelmi erők és a területvédelem meghatározását. Ezeket Urbán Lajos a következőképpen definiálja: a területvédelmi erők „*az országvédelem komplex rendszerét alkotó és működtető védelmi erők azon elemei, amelyek alaprendeltetésük által meghatározott feladataikat az állandó diszlokációjukhoz tartozó működési területen végzik*”,⁹ a területvédelem pedig „*az ország biztonságát veszélyeztető tényezők szerint kialakítandó működési körzetekben a különböző védelmi feladatokat ellátó területvédelmi erők együttes tevékenysége*”.¹⁰

A rendeltetéshez illeszkedik a feladatrendszer, amely magában foglalja a hátszágban folyó katonai műveletek és a katonai igazgatási feladatok végrehajtásának irányítását, vezetését, a hátszág létfontosságú rendszerelemeinek védelmét, hozzájárul a lakosság élet- és vagyónbiztonságának védelméhez, valamint részt vesz a befogadó nemzeti támogatás feladataiban.¹¹ Az előzőeken túl az SZMSZ-ben külön pont hangsúlyozza a részvételt Magyarországon védelmében, az államterület területvédelmi biztosításában.

Megjelenik feladatként a részvétel a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszerben, az együttműködés a védelmi igazgatás, az országos hatáskörű szervek helyi, területi képviselőivel, valamint a helyi védelem vezetésével.

KIKÉPZÉSI RENDSZER

Az önkéntes területvédelmi tartalékos állomány alapfelkészítése a Honvéd Vezérkar főnöke által jóváhagyott 224/172. nyilvántartási számú Kiképzési Program¹² (KP) és annak kiegészítése alapján történik. A KP a korábbi változatában 10 modul tartalmazott 120 óra időtartamban, ez azonban nem foglalta magában az ABV-védelmi kiképzést. Ezt követően két modullal kiegészítették (ABV-védelem, illetve lökiképzés III.),¹³ amelyekkel az összóraszám így 144-re bővült.

A modulok a következők:

- honvédelmi ismeretek;
- katonai testnevelés;
- alaki kiképzés;
- jogi és hadijogi ismeretek;
- szabályzatismeret;
- munka-, tűz-, baleset- és környezetvédelmi ismeretek;
- műszaki kiképzés;
- katonai tereptan;
- logisztikai ismeretek;
- egészségügyi kiképzés;
- híradókiképzés;

⁹ Urbán Lajos nyugállományú altábornagy: A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai a magyar nemzeti haderőben. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, 2010, 58. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12196/ertekezes.pdf;jsessionid=CF24130EE5BB37DD653B89C25ED2A326?sequence=1> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 13.)

¹⁰ Uo.

¹¹ MH 6. TVE SZMSZ: i. m. 6.

¹² Kiképzési Program a Magyar Honvédség Önkéntes Területvédelmi Tartalék (ÖTT) állomány alapfelkészítése és az Önkéntes Honvédelmi Előképzés (ÖHE) végrehajtásához. MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság, Budapest, 2017. Nyt. szám: 224/172.

¹³ MH HFKP PK 196/2018. intézkedése a 2019. (2020–21.) évi kiképzési feladatokról. 16., 18.

- általános lökiképzés;
- általános harcászat;
- területvédelmi ismeretek;
- ABV-védelem;
- lökiképzés III. modul.

A KP alapján az ABV-védelmi kiképzés célja felkészíteni a katonákat feladataik sikeres végrehajtására, egyéni védőeszközök használatára ABV-körülmények esetén.

Az ABV-védelmi kiképzés az alábbi tárgyköröket tartalmazza:

- atom-, vegyi, biológiai és gyújtófegyverek és az ellenük való védekezés lehetőségei, 2 óra időtartamban;
- az egyéni és a kollektív ABV-védelem eszközei és alkalmazásuk szabályai, 2 óra időtartamban;
- vegyi és sugárfelderítő, valamint mentesítőeszközök és -anyagok, 2 óra időtartamban;
- gyakorlati ABV-foglalkozás, 4 óra időtartamban.

A foglalkozások során alapszintű ismeretek kerülnek átadásra, amelyek az erők megóvása részeként a túlélőképességet fejlesztik. Az alapfelkészítést követően a szinten tartó kiképzésre kiképzési program nem áll rendelkezésre, azok az alapfelkészítés tárgyköreinek ismétléséből állnak.

ABV-VÉDELMI FELADATOK

A túlélőképesség megóvása érdekében a kiképzetteknek a KP foglalkozásai alapján alapvető ismeretekkel kell rendelkezniük:

- az ABV-anyagok típusairól, jellemzőiről, a pusztító hatásokról és az azokkal szembeni védekezés lehetőségeiről;
- fel kell ismerniük az ABV-fegyverek alkalmazására utaló jeleket, tüneteket, veszélyjeleket;
- ismerniük kell a rendszeresített légzésvédelmi és bőrvédő eszközöket, valamint a kollektív védőeszközöket;
- tisztában kell lenniük az ABV-felderítés alapjaival, ismerniük kell az alegységnél rendszeresített vegyi és sugárfelderítő eszközök rendeltetését, használatuk rendjét, technikai kiszolgálásuk feladatait;
- ismerniük kell az ABV-mentesítés alapjait, a szennyezett területek szabványos jelölését;
- ismereteket kell szerezniük az alegységnél rendszeresített mentesítőeszközök rendeltetéséről, felépítéséről, használatuk rendjéről;
- be kell gyakorolniuk a vegyi és sugárfelderítést, a gyakorló-védőruha és gázálc le- és felvételét, a szennyezett terepszakasz kijelölését, fegyverek, gép- és harcjárművek alegység szinten történő részleges mentesítését.

A fenti feladatokra való megfelelést az ABV-védelmi kiképzés tárgyköreinek foglalkozásai biztosítják. A hatékonyság, ezzel párhuzamosan a foglalkozások átadni kívánt ismeretanyaga és a rá kiszabott idő megfelelése további vizsgálatok tárgyát képezheti, de a szándék nyomon követhető.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság Kiképzési Intézkedése korábban évente további ABV-védelmi feladatot szabott meg. Minden századszintű szervezeti elemnek felkészített századmegbízott ABV-védelmi altiszttel, továbbá egy háromfős nem szervezetszerű ABV-felderítőrajjal kellett rendelkeznie. Jelenleg (2020 májusa) az MHP Kiképzési Intézkedése¹⁴ vélhetően adminisztratív okok miatt ezt még nem tartalmazza, a következő évi kiadványban várhatóan már szerepelni fog. A feladatszabás alapján a területvédelmi századok is szembesülnek a feladattal, amelynek ellátása folyamatos szinten tartó kiképzést igényel. A rajok és az altisztek ehhez kapcsolódó feladatai és alkalmazási lehetőségei külön cikkben kerültek ismertetésre.¹⁵

Az ABV-védelem szempontjából a járásokénti országos lefedettség a Magyar Honvédség ABV Riasztási és Értesítési Rendszerét (MH ABV RIÉR) tekintve remek lehetőség annak támogatására. A két aktív területvédelmi ezredet bevonták az MH ABV RIÉR-be, emellett ABV-értékelő alközpont üzemeltetésére kötelezettek és közvetlenül jelentenek a területileg illetékes ABV regionális értékelő központnak. Ezután az első lépést követően a további lépéseket is meg kell tenni.

Az MH ABV RIÉR elemeit ki kell jelölni és fel kell készíteni egészen a forrásszintű elemekig, beleértve a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajokat is annak érdekében, hogy az ABV regionális értékelő központ által biztosított információkat idővesztés nélkül továbbítani lehessen a végrehajtó alegységek részére.

A jelenleg hiányzó szintek kialakítása nemcsak az információnak a rendszerből történő kinyerése, de annak adatokkal való támogatása érdekében is szükséges. A Magyar Honvédség Automata Mérő és Adatgyűjtő Rendszere (AMAR) az országot 38 állomással fedi le. Ez jelentős szám, mivel „Magyarországon a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság a Magyar Honvédség, az MVM Paksi Atomerőmű Zrt., az Országos Meteorológiai Szolgálat, az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Radioaktív Hulladékokat Kezelő Közhasznú Nonprofit Kft. üzemeltetésében mintegy 150 radiológiai mérőállomás ellenőrzési folyamatosan az ország sugárzási helyzetét”.¹⁶ Ha azonban a járásokénti egy század elképzelést (ambíciót) vesszük alapul, akkor a századmegbízott ABV-védelmi altiszt és a nem szervezetszerű ABV-felderítőraj képességekkel – Magyarország járásainak száma alapján – ez 174 forrásszintű elemet jelent vidéken és további 23-at Budapesten (ha annak kerületeit járásoknak tekintjük), vagyis összesen 197 elem nyújtotta információról van szó, amivel a területi lefedettség nyilvánvalóan megvalósítható.

A területvédelmi egységek/alegységek feladatrendszere magában foglalja a résztvételt a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer (HKR) feladataiban. Ez a forrásszintű képesség – amellett, hogy illeszkedik a feladatrendszerbe – a területvédelmi erők fogalmával is összhangban áll, miközben hatékonyabbá teszi a HKR-t, ezáltal működőképesebbé teheti az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszert, s hatással lehet az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Intézkedési Tervre.

¹⁴ MH PK intézkedése a Magyar Honvédség 2020–2021. (2022–2023.) évi kiképzési feladatairól.

¹⁵ Csóka Attila alezredes: Századmegbízott ABV-védelmi altisztek és a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok alkalmazási lehetőségei. Honvédségi Szemle, 2020/1., 78–90. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/11/9> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 14.)

¹⁶ Mindenki folyamatosan elérheti az aktuális sugárzási adatokat. Országos Atomenergia Hivatal, 2014. 12. 04. <https://www.haea.gov.hu/web/v3/OAHPortal.nsf/web?OpenAgent&article=news&uid=3D3D419BF30DC576C1257DA40038D4D4> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 08.)

Szükséges az MH ABV RIÉR jelenleg hiányzó elemeinek felkészítése és rendszerbe állítása, hogy ez a 197 forrásszintű elem alkalmazható legyen. A járási századszinten már a megfelelő formátumú ABV-jelentéseknek kell elkészülniük, ami a századmegbízott ABV-védelmi altisztek felelőssége, a zászlóaljkat pedig képessé kell tenni a jelentések fogadására, validálására, feldolgozására és továbbítására. Tekintettel arra, hogy egy zászlóaljhoz a járáások száma alapján 6-18 század tartozhat, ez zászlóaljszinten már jól felkészített ABV-értékelőcsoport működését követeli meg.

A vonatkozó NATO-kiadvány¹⁷ megállapítja az ABV-védelmi képességek három szintjét.

Az alapvető (*basic*) ABV-védelmi képesség a túlélés érdekében elért képesség, beleértve az egyéni ABV-védelmi eszközök rendelkezésre állását. Beazonosítható az alapfelkészítés ABV-védelmi modulja során megszerzett képességnek, ha az ellátottság a védőeszközökkel megfelelő.

A megnövelt (*enhanced*) ABV-védelmi képesség magában foglalja az ABV-védelmi rendszabályok megfelelő alkalmazását, valamint műveletek végzését ABV-környezetben. Az ABV-védelmi feladatokat kijelölt és megfelelően felkészített állomány – a századmegbízott ABV-védelmi altiszt és a nem szervezetszerű ABV-felderítőraj – hajtja végre.

A speciális (*specialized*) ABV-védelmi képesség ABV-védelmi feladatok végrehajtását jelenti szakalegységek által. A területvédelmi egységeknél/alegységeknél ez nem beazonosítható képesség.

Míndezeneken túl további követelmény ABV-szakértők jelenléte a vezetés különböző szintjein, akik a parancsnokokat megfelelő tanácsokkal látnák el. Ez a kitétel század szintig teljesül a századmegbízott ABV-védelmi altisztekkel, zászlóaljszinten pedig – ahol nincs alárendelt ABV-védelmi szakalegység – minimum ABV-védelmi altiszt, egyébként ABV-védelmi tiszt, magasabb szinteken azonban minden esetben ABV-védelmi tiszt támogatása szükséges.

Az ABV-védelmi képességek háromszintű felosztása vonatkozásában meg kell említeni a német ABV-védelmi parancsnokság korábbi kezdeményezését, amely egy ideig négy képességszint szerinti felosztást használt, bevonva a megnövelt és a speciális képességszintek közé a minősített (*qualified*) szintet.¹⁸ A szándék ezzel nem a 2. és a 3. szintek közötti távolság felosztása volt. Minősített szintűként kezelték a hagyományos ABV-védelmi szakcsapatokat, speciális szintnek pedig azokat az interdiszciplináris területeket tekintették, amelyek további felkészítést követeltek meg az ABV-szakcsapatok állományától, hogy azok képesek legyenek például váratlan vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris események azonnali kivizsgálására, valamint a vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris lőszeres és robbanóanyagok hatástalanítására. A kezdeményezéstől Németország visszalépett, jelenleg is a NATO-felosztást alkalmazzák.

¹⁷ NATO Standard ATP-3.8.1 Volume II Specialist CBRN Defence Capabilities, Edition A, Version 1. 1-3., 13. 05. 2014.

¹⁸ Henry Neumann: The German Bundeswehr CBRN Defense Command – A traditionally strong capability in a new type of organization. CBRNe.Portal, 25. 11. 2015. http://www.cbrneportal.com/the-german-bundeswehr-cbrn-defense-command-a-traditionally-strong-capability-in-a-new-type-of-organization/#_ftn1 (Letöltés időpontja: 2020. 05. 08.)

ELTÉRŐ TERÜLETI JELLEMZŐK

A felkészített alegységek interoperabilitását megkönnyíti az, hogy egymással azonos alapfelkészítésben részesülnek. Visszatérve azonban a területvédelmi erők definíciójára, látható kitétel az, hogy feladataikat a saját működési területükön végzik. Ebből következik, hogy bár a kiképzettség azonos, de az alegységeket nem azonos körülmények között alkalmazzák, így eltérő kihívásokkal kell szembesülniük a végrehajtóknak és a szolgálati út egymást követő szintjein a parancsnokoknak is.

A feladatok között – HKR-ben való részvétel mellett – megtalálható a hátország létfontosságú rendszerelemeinek védelme. A létfontosságú rendszerelemek tíz ágazata közé tartozik az energiaágazat – magában foglalva többek között a kőolaj- és földgázipart –, továbbá a vízágazat is, beleértve az ivóvíz-szolgáltatást, a szennyvíztisztítást stb.¹⁹ Általánosítva kijelenthető, hogy ezek a létesítmények veszélyes ipari anyagokat alkalmaznak a technológia során. Az ágazat tüzeiből, létesítményeiből ezek a veszélyes ipari anyagok kikerülhetnek a környezetbe szabotázs, fegyveres incidens során is, vagyis a biztosító erőknek a következmények felszámolására, kárenyhítésre nem csak a HKR kapcsán kell készülniük.

Ha az alegységek csak a saját alkalmazási területükön működnek, akkor a várható kihívások prognosztizálhatók, ezek a kihívások azonban járasként különbözőek lehetnek, mivel a járások kockázati tényezői is eltérőek. A feladatrendszerből kiemelhető az alábbi négy pont:

- országhatárral hozzátétőlegesen a járások negyede rendelkezik,²⁰ így határvédelmi feladattal a századok nagy része feltehetően nem fog szembesülni;
- a befogadó nemzeti támogatással kapcsolatos feladatok tekintetében meghatározhatók a repülőtérral, kikötővel, gyakorlótérrel, a feladat végrehajtására alkalmas, bevonható ingatlannal rendelkező járások;
- a létfontosságú rendszerelemek beazonosítottak, azok nem kívánt emissziójával kapcsolatos következmények felszámolására az érintett járások állománya előzetesen felkészülhet;
- bár adatvédelmi rendszabályok miatt a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság már nem teszi közzé az alsó és a felső küszöbértékű üzemek listáját, így is belátható, hogy a veszélyes ipari objektumok eloszlása a járások között nem egyenletes, ennek következtében a várható feladatok között is van különbség.

Az egységes alapfelkészítés az általános feladatok végrehajtását támogatja, a fentiek alapján azonban megállapítható, hogy az eltérő kihívásoknak történő megfelelés érdekében eltérő képességek szükségesek. A hadművelleti követelmények és az alkalmazás rendjéből adódnak a kiképzési követelmények. Azokban a járásokban, amelyekben kifejezett túlsúlyt kap valamely kockázati tényező, megfontolandó a lövész-alapképzettség mellett az adott kockázati tényezőre megoldást nyújtó szakalegység létrehozása.

Belátható, hogy a feladat aprólékos tervezést igényel, hiszen az minden egyes járás felülvizsgálatát, képességigényének meghatározását, majd annak megfelelő kiképzések végrehajtását követeli meg. A zászlóaljok törzseinek 6-18 járás kockázatelemzését kell végrehaj-

¹⁹ 2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200166.tv> (Letöltés időpontja: 2020. 06. 14.)

²⁰ Magyarország Járásai, 2019. október 13. Központi Statisztikai Hivatal. <https://www.ksh.hu/docs/teruletiatasz/jarasok.png> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 08.)

taniuk, majd javaslatot tenniük. Az információk egy része a Magyar Honvédségnél található, a civil infrastruktúrával kapcsolatos adatok a megyei (fővárosi) katasztrófavédelmi igazgatóságok birtokában vannak. Az adatok és a várható igények további pontosítása lehetséges a megyei védelmi bizottságok ülései során, amelyeken megyénként a katonai igazgatás területi szervének vezetője, képviselője, továbbá a Magyar Honvédség parancsnoka által kijelölt katonai szervezet képviselője – meghívott tagként – vesz részt, de bevonhatóak az elemzésbe a járásoként szerveződő helyi védelmi bizottságok is.

A háromrajos szakaszok állománya 29 fő, a század három szakaszból áll, így a létszámkeret lehetővé teszi kisebb szakalegység kijelölését. Ahogy korábban említésre került, a szinten tartó kiképzés során az alapképzés foglalkozásait ismétlik, ezek egy részét lehet kiváltani a kijelölt alegységek esetében a szakkiképzéssel – az adott járásra jellemző feladatok figyelembevételével.

Az ABV-védelmi képességek háromszintű felosztását figyelembe véve a kívánt előrenedő képesség meghaladja az enhanced szintet, a rendszeresített aktív ABV-alegységek képességét viszont várhatóan nem éri el, tekintettel a kiképzési foglalkozások között eltelt időre. Amennyiben van lehetőség rá, akkor az önálló alkalmazásuk előtti „ismeretfrissítő” kiképzés megnövelheti a szakmaiságot, de a váratlanul, hirtelen bekövetkező eseménykor azonnali feladat-végrehajtás várható el tőlük.

ÖSSZEFOGLALÁS

Eltérő kihívásokra eltérő képességekkel lehet reagálni. Az általános képességek kialakítását követően a szakkiképzés határozott, gyors és szakmai választ alapot meg. Az új képességek kialakításánál a doktrinális, szervezeti, kiképzési, anyagi, vezetési, személyügyi, intézményi és interoperabilitási (DOTMLPFI²¹) megközelítés kiterjed annak összetevőire, így ennek mentén javasolt a munkát folytatni. A tartalékos alegységek szakkiképzésének feladatait nem lehet csak a területvédelmi ezredek felelősségébe utalni, annak végrehajtásába bevonhatóak az aktív csapatok is. Az ABV-védelem esetében kiaknázható az MH 93. Petőfi Sándor Vegyivédelmi Zászlóalj ABV-védelmi rendszergyakorlata és szakkiképzései, továbbá az MH Görgei Artúr Vegyivédelmi Információs Központ szakmai felkészítései.

A tanulmány az ABV-védelmi feladatokra fókuszált, de az egy adott járásra jellemző kockázati tényező megkívánhat eltérő szakmai képességet, például ipari üzemmel nem rendelkező, vagy annak hatásának nem kitett, de árvízveszélyes járások esetén. A szakmai irányítás érdekében az előljáró szervezeteknél az adott terület szaktisztjének a munkája szükséges, megalapozva ezzel a kiképzés kézben tartását, valamint a feladatok előkészítésénél és az elért eredmények értékelésénél a parancsnokok döntéseinek szakmai támogatását.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 112/2004. (XI. 3.) OGY határozat egyes honvédelmi tárgyú országgyűlési határozatok módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A04H0112.OGY>
- 124/2008. (XII. 3.) OGY határozat a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének felülvizsgálatáról szóló 80/2008. (VI. 13.) OGY határozat alapján elvégzett vizsgálat elfogadásáról és a kapcsolódó feladatokról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a08h0124.OGY>

²¹ Doctrine, organisation, training, material, leadership, personnel, facilities and interoperability.

2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400105.TV>
2012. évi CLXVI. törvény a létfontosságú rendszerek és létesítmények azonosításáról, kijelöléséről és védelméről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200166.tv>
- 59/2017. (XI. 16.) HM utasítás a Magyar Honvédség Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság átalakításának második ütemével kapcsolatos szervezési feladatokról. Honvédelmi Közlöny, 2017/12., 1059–1063. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2017/12.pdf>
- 95/2010. (XI. 16.) HM utasítás a Magyar Honvédség tartalékos rendszere fejlesztéséhez kapcsolódó egyes feladatokról. Hivatalos Értesítő, 2010/26., 13349–13351. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2010/96.pdf>
- Csoka Attila alezredes: *Századmegbízott ABV-védelmi altisztek és a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok alkalmazási lehetőségei*. Honvédségi Szemle, 2020/1., 78–90. <https://kiadvany.magyar-honvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/11/9>, DOI: 10.35926/HSZ.2020.1.6
- Kiképzési Program a Magyar Honvédség Önkéntes Területvédelmi Tartalék (ÖTT) állomány alapfelkészítése és az Önkéntes Honvédelmi Előkészítés (ÖHE) végrehajtásához. MH Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképző Parancsnokság, Budapest, 2017. Nyt. szám: 224/172.
- Kun Szabó István: *Az önkéntes tartalékos rendszer és a honvédelmi nevelés fejlesztése és összefüggései*. Doktori (PhD-) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, 2018. https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/KSZI_doktori%20%C3%A9rtekez%C3%A9s%201.0_jav_OK.pdf
- Magyarország Járásai, 2019. október 13. Központi Statisztikai Hivatal. <https://www.ksh.hu/docs/teruletiasz/jarasok.png>
- MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred Szervezeti és Működési Szabályzata. 2018.
- MH HFKP PK 196/2018. intézkedése a 2019. (2020–21.) évi kiképzési feladatokról.
- MH PK intézkedése a Magyar Honvédség 2020–2021. (2022–2023.) évi kiképzési feladatairól.
- Mindenki folyamatosan elérheti az aktuális sugárzási adatokat. Országos Atomenergia Hivatal, 2014. 12. 04. <https://www.haea.gov.hu/web/v3/OAHPortal.nsf/web?OpenAgent&article=news&uid=3D3D419BF30DC576C1257DA40038D4D4>
- NATO Standard ATP-3.8.1 Volume II Specialist CBRN Defence Capabilities, Edition A, Version 1. 13. 05. 2014.
- Neumann, Henry: *The German Bundeswehr CBRN Defense Command – A traditionally strong capability in a new type of organization*. CBRNe.Portal, 25. 11. 2015. http://www.cbrneportal.com/the-german-bundeswehr-cbrn-defense-command-a-traditionally-strong-capability-in-a-new-type-of-organization/#_ftn1
- Urbán Lajos nyugállományú altábornagy: *A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai a magyar nemzeti haderőben*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, 2010. <https://nke.repo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12196/ertekezés.pdf;jsessionid=CF24130EE5BB37DD-653B89C25ED2A326?sequence=1>

Barna Boglárka sz. hadnagy:

A PÁLYAKEZDŐ KATONÁK MEGSZÓLÍTÁSÁNAK ÉS MEGTARTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE A SZERVEZETI SZOCIALIZÁCIÓ ESZKÖZÉVEL

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.6](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.6)

ÖSSZEFOGLALÓ: A biztonságpolitikai környezet folyamatos változásával a fegyveres erők szerepe is átalakul. A technológiai vívmányok új lehetőségeket teremtenek és folyamatosan változtatják a háborúról alkotott vélekedésünket. A megújuló eszközkészlet mellett azonban figyelemmel kell kísérni a társadalmi változások főbb tendenciáit és ezek biztonsági környezetünkre gyakorolt hatását is. A globalizáció eredményeképpen a felnövekvő generációk gondolkodásmódja és értékrendje más alapokra helyeződik. A szocializáció során végbemegy a személyiség változása az egyént körülvevő ingerek hatására. A folyamat kétirányú, vagyis a személyiség változása mellett az egyén is aktívan alakítja környezetét. Ennek fényében a szocializáció eszközként is értelmezhető. A fegyveres erők esetében a szervezeti szocializáció lehet a szervezetek hatékonyságának növeléséhez használt egyik kulcstényező. Több országban a fegyveres erők elöregedő, lassan változó, rugalmatlan szervezetet takarnak. A folyamatosan változó biztonsági környezet azonban nem teszi lehetővé a hosszú „válaszidőket”, a lassú, bürokratikus szervezeti utak megtartását. A szervezet ütőképessé tételére a fiatal, jó adottságokkal rendelkező katonák jelenthetnek megoldást. A pályakezdő generációval azonban újabb igények és értékek jelennek meg a munkaerőpiacon, amelyek sok esetben a fegyveres erők megszokott értékeitől távolinak hatnak. A látszólag hiányzó közös metszet kialakítására használható a tudatosan felépített szervezeti szocializációs folyamat. Jelen tanulmány szerzője a szocializáció eszközként való tudatos használatának első lépéseként munka- és szervezeti szocializációs elméleteket mutat be, majd ismerteti azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével a jövőben lehetségessé válik egy adott célcsoportra illeszthető szocializációs stratégia kialakítása.

KULCSSZAVAK: szervezeti szocializáció, szocializációs stratégia, fegyveres erők, Magyar Honvédség

A SZERVEZETI SZOCIALIZÁCIÓ FOGALMA ÉS A SZOCIALIZÁCIÓS ELMÉLETEK CSOPORTOSÍTÁSA

A szervezeti szocializáció fogalma

A szocializáció fogalmának meghatározására számos elméletalkotó tett kísérletet. A fejlődépszichológiában például az egyén társadalmi lényé válásának folyamatát jelöli, amelynek során strukturáltan beépülnek a személyiségbe a társas viszonyok, a társadalmi hatások és a kulturális háttér. A folyamat élethosszig tart, tekintettel az élethelyzetek, a

viselkedésmódok és az interperszonális kapcsolatok folyamatos változására.¹ A definíció tükrözi a jelenség komplexitását és alapot teremt a szocializáció színtereinek, elemeinek és hatásainak mélyebb értelmezésére. Ahogy a társadalmi hatások és a kulturális háttér formálja a személyiséget, úgy a pályaválasztás (beleértve az oktatást és a tervezett karrierutakat), később pedig a munka és a szervezet is alakítja gondolkodásunkat, meghatározza döntéseink irányát.² A szocializáció pályaválasztásra és munkára irányuló általános vizsgálata során a szakirodalom szakmai szocializációnak nevezi a választott munkára, hivatásra való felkészülés folyamatát, és megkülönbözteti több, időben eltérő szakaszát: a pályaorientációt (az adott szakmára való beállítódás időszaka), a pályakezdést (a szakmai ismeretek gyakorlatba ültetésének időszaka), valamint a pályavitelt (a pálya mélyebb megismerése).³ A szervezeti szocializáció tehát nem más, mint az általános definíció adaptálása a szervezetbe lépés és az integráció, vagyis a pályakezdés és a pályavitel szakaszára. A továbbiakban bemutatott elméletek ezt a folyamatot, valamint a folyamat lehetséges főbb aspektusait írják le.

A szervezeti szocializációs elméletek főbb csoportosítása

A szervezeti szocializációs folyamat feltárása során figyelembe kell venni mind a munkavállalók, mind pedig a szervezet oldalán megjelenő tényezőket. A munkavállaló részéről elengedhetetlen vizsgálni az embernek a munkáról való gondolkodását, a munkaválasztást követő felkészülését, a munkát érintő döntések (munkahelyváltás, pályamódosítás, kilépés a munka világából stb.) meghozatalának mechanizmusát. A szervezet oldaláról pedig szükséges feltárni és megnevezni azokat a paramétereket, amelyek elengedhetetlenek a sikeres munkavégzéshez.⁴

Tekintettel arra, hogy az idők során számos elmélet született a folyamat leírására, szükségessé vált a csoportosításuk. Fókuszuk alapján elkülöníthetők a fejlődés különböző szakaszait feltáró (*developmental*), szükségletalapú (*needs*), pszichoanalitikus (*psychoanalytical*), a társas környezet befolyásoló hatását vizsgáló (*sociological*), döntéshozatali (*decision-making*) és egzisztenciális (*existential*) elméletek.⁵ Azonban ahogy az a csoportosításból is jól látható, egyik esetben sem beszélhetünk a folyamat általános érvényű, minden helyzetre biztonsággal illeszthető leírásáról. Fontos továbbá megjegyezni, hogy a legtöbb elmélet kultúrafüggő.⁶ A továbbiakban ismertetett elméletek tehát mindezek fényében mindössze alapot teremtenek a témában való újabb kutatások tervezésére és újabb, általánosabb érvényű alapok lefektetésére.

¹ Lengyel Zsuzsánna: A katonai pályaszocializáció néhány sajátosságáról. *Hadtudományi Szemle*, I. évf. (2008/1.), 64.

² Adrian Furnham: Vocational choice, organizational selection and socialization. In: Adrian Furnham (ed.): *The Psychology of Behaviour at Work. The individual in the organization*. Psychology Press, Hove – New York, 2012, 107–158.

³ Dr. Szabó István: *Bevezetés a szociálpszichológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998.

⁴ Furnham (2012): i. m. 107–158.

⁵ Adrian Furnham: *Personality at work*. Routledge, London, 1992.

⁶ Paul Kline: *The psychology of vocational guidance*. Batsford, London, 1975.

A SZERVEZETI SZOCIALIZÁCIÓS ELMÉLETEK FEJLŐDÉSE A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

A kétfaktoros elmélet (Herzberg és mtsai., 1959)

A korai elméletek közül széles körben vált elterjedtté Frederic Herzberg, Bernard Mausner és Barbara Bloch Snyderman kutatása, amelynek eredményeként született meg a kétfaktoros elmélet.⁷ Az elmélet kialakítását megalapozó kutatás fókuszában a vizsgálati személyek karrierútja állt. A megkérdezettek többségében adminisztratív és gazdasági területen dolgozó alkalmazottak voltak. A vizsgálat során az elméletalkotók arról kérdezték alanyaikat, melyek voltak azok a pontok karrierjük alatt, amelyek erős pozitív érzéseket váltottak ki belőlük. Később ugyanezt a kérdést feltették a vizsgálati személyek negatív élményeivel kapcsolatban is. Mind a két esetben rákérdeztek a lehetséges okokra és következményekre.⁸ Herzberg és munkatársai megállapították, hogy leírhatók olyan alapvető tényezők, amelyek meghatározzák a munkavállaló általános vélekedését saját munkájáról, helyzetéről, továbbá megfigyelték, hogy a pozitív és negatív érzelmeket kiváltó okok közt jelentős az eltérés. Ennek alapján Herzberg – megtörve a korábban ellentétpárnak vélt elégedettség és elégedetlenség egyenesét – létrehozta a higiénés és motivátor tényezők halmazát. A higiénés tényezők (munkabiztonság, fizetés, fizikai munkakörülmények) az alapvető szükségleteket elégítik ki, míg a motivátor tényezők (kihívást jelentő munka, teljesítmény elismerése, döntésekben való részvétel) arra sarkallják a munkavállalót, hogy viselkedésével elérje a vágyott állapotot.⁹ Herzberg és munkatársai azonban felismerték, hogy a vizsgálat során vétett jelentős módszertani hibák miatt általános érvényű következtetések levonása a kinyert adatokból nem lehetséges. Az elmélet kapcsán tehát mindössze a téma hipotetikus értelmezéséről beszélhetünk.¹⁰ Ennek ellenére az elmélet alapot adott az 1960-as években divatosá váló munkakör-gazdagításnak és a további motivációra irányuló kutatásoknak.¹¹

A szocializációs modell fejlődése a karrierhorgonyok megalkotásáig (Schein, 1971–1996)

Míg a kétfaktoros elmélet a munkavégzésre ható tényezőket foglalja össze, Schein szocializációs modellje már a foglalkozási szerepek kialakulására – vagyis a munkahelyi szocializáció eredményére – helyezi a hangsúlyt. Az elméletalkotó vizsgálja a szocializációs stratégiákat a szervezeti kultúra fényében;¹² felhívja a figyelmet az új belépő munkán túlmutató szerepköreire, amelyek befolyásolhatják a szocializációs folyamat sikerét;¹³ rámutat

⁷ Klein Sándor: Munkapszichológia a 21. században. Edge 2000, Budapest, 2018, 44.

⁸ Frederic Herzberg et al.: The motivation to work. Wiley, New York, 1959.

⁹ Klein: i. m. 826.

¹⁰ Herzberg et al.: i. m.

¹¹ Henk Thierry: Motivation and Satisfaction. In: Pieter J. D. Drenth et al. (eds.): Handbook of Work and Organizational Psychology. Vol. 4. Psychology Press, Hove, 1998, 253–289.

¹² Edgar H. Schein: The Individual, the Organization, and the Career: A Conceptual Scheme. The Journal of Applied Behavioral Science, Volume 7 (1971/4.), 401–426.

¹³ Lotte Bailyn – Edgar H. Schein: Life/career considerations as indicators of quality of employment. In: Albert D. Biderman – Thomas F. Drury (eds.): Measuring Work Quality for Social Reporting. Sage, New York, 1976, 151–168.

a toborzás során szerzett téves benyomások tisztázására mind a személy, mind a szervezet részéről,¹⁴ és meghatároz karrierhorgonyokat, amelyek mentén a munkavállaló a munkájukról gondolkodnak.¹⁵

Szervezeti sajátosságok és szocializációs stratégiák (1971)

A szocializációs stratégiákat három fő csoportba sorolhatjuk attól függően, hogy a személy új munkakörnyezetbe illesztése milyen módon megy végbe. *Gondnokságnak* nevezi a szakirodalom, amikor az egyén a foglalkozási szerep követelményeit adottságként értelmezi. Ez esetben a munkavállaló elfogadja a szerep elvárásait, a követelményrendszert, vagyis alkalmazkodik a szervezet és a feladatkör sajátosságaihoz. A szocializációs folyamat során a személy „belesimul” a rendszerbe, így a szerepbetöltésnek e formáját olyan személyek tudják vállalni, akik képesek az elvárások megkérdőjelezése nélkül alkalmazkodni. A gondnokság stratégiája olyan szervezetekben válhat preferált módszerré, ahol a szervezeti kultúra merev szerephatárokat, erős hierarchikus elemeket és a foglalkozási szereptől való eltérés esetén (vélt vagy valós) szankciókat alkalmaz. A *tartalmi fejlesztés* típusa a gondnoksághoz hasonlóan tartalmazza a szerepcélok elfogadását, viszont ezek megvalósításához nem áll a munkavállaló rendelkezésére egy előre kijelölt és szabályozott út. Ellenében a gondnoksággal, a tartalmi fejlesztést olyan személyek tudják és képesek vállalni, akik maguk is erős belső motivációval rendelkeznek és elkötelezettek a szervezeti innováció területén. Ebből adódóan olyan szervezetek preferálhatják a tartalmi fejlesztés típusát, amelyek maguk is rugalmasak, teret engednek a változásnak, valamint szervezeti értékként kezelik a diverzitást és innovációt. E szervezetek előnye, hogy képesek gyorsan, hatékonyan reflektálni a világ, a piac vagy akár a társadalom folytonos változására. A harmadik szocializációs stratégia Schein szerint a *szerepmódosítás*, ami a módszerek megválasztásán túl a munkacélok munkavállaló általi újradefiniálását is lehetővé teszi. Ez esetben a tartalmi fejlesztés rugalmassága a szerep meghatározására is kiterjed. Leginkább fiatal szervezetekben alkalmazható, ahol még nem tisztáztak a pontos szerepkörök, a munkavállaló nemcsak a módszert, eszközt választhatja meg, hanem személyes preferenciáival a szerepkört is alakíthatja, személyre szabhatja.¹⁶

A szocializációt befolyásoló külső tényezők: interperszonalitás és szerepkörök (1976)

A szervezeti kultúra jellemzői mellett a munkán túlmutató szerepekre is érdemes figyelmet fordítani. A munkavállalót szervezetbe lépésekor a belső, szervezeti és munkaköri sajátosságok mellett egyéb külső tényezők is befolyásolják a beilleszkedésben.¹⁷ Lotte Bailyn és Edgar Schein közös tanulmányában¹⁸ kiemeli a munka mellett betöltött szerepkörök, továbbá társas kapcsolatok jelentőségét. Az interperszonális kapcsolatok több kutatásban is

¹⁴ Edgar H. Schein: *Career Dynamics: Matching Individual and Organizational Needs*. Addison-Wesley, Massachusetts, 1978.

¹⁵ Edgar Schein: *Career Anchors Revisited: Implications for Career Development in the 21st Century*. Academy of Management, Volume 10 (1996/4.), 80–88.

¹⁶ Schein (1971): i. m. 401–426.

¹⁷ Donna M. Randall: *Multiple Roles and Organizational Commitment*. Journal of Organizational Behavior. Volume 9 (1988/4.), 309–317.

¹⁸ Bailyn–Schein: i. m. 151–168.

jelentősen befolyásoló személyiséghez fűződő faktornak bizonyultak.¹⁹ Amennyiben például a magánéletben megjelenő referenciaszemélyek pozitívan értékelik az új munkahelyet, verbális és nonverbális kommunikációjukban is támogató attitűdöt közvetítenek az új munka betöltésével kapcsolatban, akkor az új szerep kialakítása, a feladatkör betöltése és az új közegbe illeszkedés folyamata magasabb arányban zárul sikeresen. Ennek fényében tehát, azokban az esetekben, amikor a munkába lépés ütközik a már korábban kialakított szerepekkel vagy a referenciaszemélyek támogatása elmarad, a szervezeti szocializáció lassabb és növekszik a szervezet elhagyásának valószínűsége. A szerepkonfliktusok elkerülése vagy felismerése és kezelése tehát gyorsabbá, sikeresebbé teszi a szervezeti elköteleződés folyamatát. Robert Dubin és munkatársai szerint a szervezeti szocializáció sikerének növelése érdekében ideális, ha a belépő nem rendelkezik erős, elkötelezettséget igénylő kapcsolatokkal a munkán kívül.²⁰ Fontos azonban megjegyezni, hogy a társas kapcsolatok magas fokú befolyásoló ereje a megfelelő eszközökkel felhasználható többek közt a munkaerő megtartásában és a reziliencia növelésében is.²¹

A benyomásokon túlmutató első valós információcsere és a szervezeti szocializáció kezdete (1978)

A munkahelyi szocializáció folyamatának szervezeti tényezői (szervezeti kultúra, feladatkörök stb.) tartalmaznak olyan markereket, amelyek mind a szervezet tagjai, mind pedig az új jelöltek és belépők számára magas információtartalommal bírnak.²² Ezek az információk hozzásegítik a munkavállalókat ahhoz, hogy már a munkakeresés során felhasználják, értékeljék, besorolják a munkaerőpiaci lehetőségeket, megkönnyítve ezzel a döntéshozatal folyamatát. A szocializáció nulladik lépésének is nevezett információgyűjtés során azonban sok esetben a munkavállaló és a munkáltató is kölcsönösen téves elvárásokat fogalmaznak meg egymással szemben.²³ Így, bár az első információcsere a toborzás-kiválasztás során végbemegy, a szervezeti szocializáció valójában a jelölt felvétele és beléptetése után kezdődik meg.²⁴ A belépést követő időszakban az egyén részéről kialakulhat a szervezeti realitás megismerése és elfogadása. Ennek egyik eszköze a belépő részéről az aktív információkeresés, ami lehetővé teszi a szervezeti normák és az egyéni szükségletek összehangolását.

A szervezet oldaláról az egyéni erőfeszítéseket javasolt tréningekkel támogatni, amelyek során a belépő rendszerezett ismeretanyagot kap (szóban és írásban) a munkáltatótól. A tréningeknek tartalmazniuk kell a munkáltató által fontosnak vélt szervezeti jellegzetességeket; a szervezet által elvárt és támogatott viselkedésmintákat; a belépő pozíciójának, feladatkörének, munkájának helyét és hasznosulását a szervezeti működésben; a munkavég-

¹⁹ Gerald. R. Salancik – Jeffrey Pfeffer: A Social Information Processing Approach to Job Attitudes and Task Design. *Administrative Science Quarterly*, Volume 23 (1978/2.), 224–253.; Adam K. Matz et al.: Predictors of Turnover Intention among Staff in Juvenile Correctional Facilities: The Relevance of Job Satisfaction and Organizational Commitment. *Youth Violence and Juvenile Justice*, Volume 11 (2013/2.), 115–131.

²⁰ Robert Dubin et al.: Central Life Interests and Organizational Commitment of Blue-Collar and Clerical Workers. *Administrative Science Quarterly*, Volume 20 (1975/3.), 411–421.

²¹ Eric G. Lambert et al.: Social support's relationship to correctional staff job stress, job involvement, job satisfaction, and organizational commitment. *The Social Science Journal*, Volume 53 (2016/1.), 22–32.

²² Schein (1971): i. m. 401–426.

²³ Schein (1978): i. m.

²⁴ Takács Ildikó: A munkahelyi szocializáció és a munkahelyi beilleszkedés pszichológiai tényezői. In: Mészáros Aranka (szerk.): *A munkahelyi szociálpszichológia jelenségvilága. I. Egyének és csoportok*. Z-Press Kiadó Kft., Miskolc, 2006, 296–315.

zéshez szükséges (formális) interperszonális kapcsolati háló bemutatását; a munka jellemzőit. A megfelelő információk birtokában ugyanis a beillesztés folyamata felgyorsul, továbbá a minőségi ismeretanyag segíti a munkavállalót a változásokkal szembeni megküzdésben. Emellett a sikeres integráció érdekében kulcsfontosságú a megfelelő szocializációs stratégia kiválasztása, valamint a folyamatos visszajelzés (*feedback*) a belépő teljesítményéről. Schein a folyamat sikerét a szervezet és személy kölcsönös elfogadásában határozza meg.²⁵

Munkavállalói preferenciák a munkavégzés során (1996)

Az információcsere hatékonyságához és a megfelelő szocializációs stratégia kiválasztásához figyelembe kell venni az integrálni kívánt személy tulajdonságait is.²⁶ Schein meghatároz olyan csoportosító tényezőket, alapértékeket, vagyis *kARRIERHORGONYOKAT*, amelyek segítségével a munkavállaló személyes preferenciái behatárolhatók. A karrierhorgonyok öt olyan alapvető tényezőre épülnek, amelyek mentén a vizsgálat résztvevői munkájukhoz kapcsolódó szükségleteikről gondolkodnak. Az öt csoportot az autonómia-függőség, a biztonság és stabilitás, a technikai és funkcionális kompetencia, az általános vezetői kompetencia, valamint a kreativitás dimenziói alkotják.²⁷ Tekintettel arra, hogy az elmélet alapjául szolgáló elemzés az 1970-es évekre datálható, az 1990-es évek közepére időszerűvé vált egy utánkövetéses, ismétlődő vizsgálat. Ennek során Schein a következő további három karrierhorgonyt nevezte meg: egy ügy iránti elköteleződés és ennek szolgálata, a kihíváskeresés és az életstílus. A munkavállalói preferenciák bővülését a globalizáció hatására változó munkaerőpiaci helyzettel, továbbá a betöltött szerepkörök bővülésével magyarázta.²⁸

A szervezeti szocializáció lépései az információátadás fényében (Morrison, 1993)

A szocializáció elemei, valamint a folyamatra ható tényezők ismertetése során az információátadás szerepe megkerülhetetlen. Az 1990-es évek elején született elméletek már az ismeretátadás aspektusa mentén elemzik a szocializációt.²⁹ Ennek fényében a folyamat legalább négy szakaszra bontható: betanulás (*task mastery*), szereptisztázás (*role clarification*), kultúraátvétel (*acculturation*), valamint társas és szervezeti integráció (*social integration*).³⁰ A betanulás célja a munkavégzés menetének elsajátítása. Ehhez a személynek meg kell szereznie azokat a készségeket, képességeket, amelyek birtokában az első szakasz teljesíthetővé válik. A szükséges készségek, képességek elsajátításához az elméletalkotó szerint a szervezet új tagjainak legcélszerűbb begyűjteni a munkavégzéshez kapcsolódó technikai információkat. A szakasz sikeres teljesítését befolyásolja továbbá a teljesítményre vonatkozó aktív feedback-keresés, ugyanis a visszajelzések által az újoncok számára is beazonosíthatóvá és fejleszthetővé válnak a belépést követő munkavégzéssel kapcsolatos hiányosságok. A betanulást a szereptisztázás szakasza követi. Ebben az időszakban az újoncok saját, szervezetben betöltött szerepük tisztázására törekcsenek. Így, míg az első szakaszban a legnagyobb hang-

²⁵ Takács: i. m. 296–315.

²⁶ John L. Holland: *Making vocational choices: A theory of careers*. Prentice-Hall, New Jersey, 1973.

²⁷ Schein (1996): i. m. 80–88.

²⁸ Uo.

²⁹ Elizabeth W. Morrison: *Longitudinal Study of the Effects of Information Seeking on Newcomer Socialization*. *Journal of Applied Psychology*, Volume 78 (1993/2.), 173–183.

³⁰ Takács: i. m. 296–315.

súly szorosan a munkavégzéshez kapcsolódó technikai információk megszerzésére helyeződik, addig a szerepkeresés során a társak és a csoport által közvetített elvárások megismerése kerül előtérbe. Az első szakaszhoz hasonlóan a visszajelzések nagymértékben befolyásolják a megfelelő viselkedésmintázat kialakulását az elvárások teljesítése érdekében. A harmadik periódus a szervezeti kultúraátvételhez kapcsolódó információk megszerzését takarja. A belépők töreksenek azoknak az adaptív viselkedésmintázatoknak és attitűdöknek a megismerésére és elsajátítására, amelyeket a szervezet elvár és jutalmaz.³¹ Ebben a szakaszban ismeri meg az újonc azokat a szervezeti normákat és értékeket, amelyek mentén a szervezeti kultúra is leírható.³² A szakasz sikeres teljesítéséhez azonban már nem elégséges a szervezet oldalát vizsgálni. A társadalmi megítélés dimenziója ugyanis jelentős hatást gyakorolhat a belépő integrációjára. Ennek oka, hogy az újonc ekkor már nem csupán a szervezet tagjaitól, hanem a szervezeten kívüli személyektől is visszajelzést vár.³³

A szervezeti és társadalmi visszajelzés keresése mellett a munkahelyi interperszonális kapcsolatok kialakítása, szorosabbra fűzése is kulcsfontosságú. A kapcsolatépítés a belépést követő első szakasztól jelen van a szervezeti szocializáció során. Társas interakciók segítségével jut hozzá az újonc minden szükséges ismerethez vagy információforráshoz. Így abban az esetben, amikor a személy már elsajátította az első három szakasz kritériumait, a szocializáció valós sikerét az fogja meghatározni, hogy az információ- és visszajelzés-keresés során képes volt-e a szervezeti kapcsolati háló részévé válni.

A SZERVEZETI SZOCIALIZÁCIÓT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A korábbiakban bemutatott elméletek meghatároznak öt fő tényezőt, amelyek befolyásolják a szervezeti szocializáció sikerét.

A *szervezeti realitások és szervezeti kultúra* ismerete mind a szervezet, mind a személy részéről szükséges ahhoz, hogy a két fél közti együttműködés megvalósuljon. A szervezet saját, szervezeti működését meghatározó szokásai, írott és íratlan szabályai, jelrendszerei mentén határozza meg a szervezeti célokat és ezek elérési módját. Ennek köszönhetően a szocializáció típusa, módszere és eszközkészlete is a szervezeti kultúrához igazodik. Abban az esetben, amikor a szervezet torzít, és a valóstól (akár pozitív, akár negatív irányban) eltérő képet közvetít magáról a jelöltek és az új belépők felé, a beválás arányának előrejelzése nem lehetséges. Fontos megjegyezni ugyanis, hogy a szervezettől értékrendjükben, gondolkodásmódjukban, döntési mechanizmusaikban nagymértékben eltérő személyek integrálása erőforrásigényes, a folyamat sikere pedig kérdéses. Ezzel szemben azoknak a munkavállalóknak a szervezetbe illesztése, akik a kezdetektől magasabb fokú összeillést mutatnak, gyorsabb és kevesebb erőforrást igényel.

A szervezet oldaláról a *tudásmegosztásra való hajlandóság és transzparencia* legalább annyira jelentős, mint a szervezet belső jegyeinek ismerete. A tudásmegosztásra való hajlandóság mértéke ugyanis támogathatja vagy hátráltathatja a belépőt a feladatköréhez szükséges ismeretek megszerzésében.³⁴ Emellett, kevésbé támogató közegben a munkahelyi

³¹ Morrison: i. m. 174.

³² Daniel Katz et al. (eds.): *The study of organizations*. Jossey-Bass, San Francisco, 1980.

³³ Susan J. Ashford: *Feedback-Seeking in Individual Adaptation: A Resource Perspective*. *The Academy of Management Journal*, Volume 29 (1986/3.), 465–487.

³⁴ Thomas A. Wright – Douglas G. Bonett: *Growth Coping, Work Satisfaction and Turnover: A Longitudinal Study*. *Journal of Business and Psychology*, Volume 6 (1991/1.), 133–145.

interperszonális kapcsolatok kiépítése és elmélyítése is magasabb fokú erőfeszítést igényel. A szervezet iránti kötődés kialakulása előtt tehát az újonc számára a szervezet elhagyása kedvezőbb alternatívaként jelenik meg, mint az erőforrás-igényes beilleszkedés.³⁵ Fontos kitérni a szervezet sajátosságai mellett a személy oldaláról felmerülő belső és külső befolyásoló tényezőkre is.

A személyiségjegyek mellett a munkára irányuló hitek és elképzelések, vagyis a *munkahiedelmek* nagyban befolyásolják a folyamat sikerét, később pedig meghatározzák a munkaelégedettség mértékét.³⁶

Emellett, ahogy a korábbiakban már szó volt róla, a beilleszkedésre (szerepkörökön, munkahiedelmeken stb. keresztül) ható³⁷ egyéb *külső tényezők* önmagukban is képesek a szervezeti szocializációs törekvések gátlására. Az intim kapcsolatok és a munkatársak hatására például változhatnak a munkáról vallott gondolataink és a munkával kapcsolatos érzéseink.³⁸ Több kutató azt találta, hogy a társas kapcsolatok jelentősebb befolyásoló tényezők, mit például a személyiséghez fűződő faktorok, így tehát nagyobb mértékben befolyásolják az attitűdöket és a viselkedést.³⁹

Ötödik tényezőként a *személy–munka–szervezet összeillésének (P-J-O fit)* mértéke jelenik meg. A sikeres beilleszkedéshez a személy és a munka is interakcióba lép.⁴⁰ A személy, amint átveszi munkafeladatait, kapcsolatba lép a kollégáival, részt vesz a szervezet életét meghatározó eseményeken, és – például a fegyveres erők esetében azzal, hogy felveszi az egyenruhát – a szervezettel mint entitással is kapcsolatba lép. Emellett napi feladatainak ellátásakor a saját munkájával, feladatkörével is hasonló módon érintkeznek.⁴¹ A személy–munka–szervezet közti interakciók mentén vizsgálható a P-J-O fit mértéke. Meghatározhatók a személy és szervezet oldaláról is azok a preferenciák, készségek, képességek és jellegzetességek, amelyek magas fokú hasonlósága pozitív irányba befolyásolhatja a szervezeti szocializáció sikerét.

Az ismertetett elméletek meghatározzák azokat a leglényegesebb tényezőket, amelyek mentén a szervezeti szocializációt értelmezhetjük, vizsgálhatjuk. Nem térnek ki azonban a gazdaságot, társadalmat és környezetet, ezzel pedig az egyén mindennapi életét és kognitív folyamatait is befolyásoló tényezőkre. A jelenségre részben magyarázatul szolgálhat, hogy a szervezeti szocializáció folyamata a szervezetbe lépés pillanatától ragadható meg. Fontos azonban kitérni arra is, hogy a globalizáció hatására jelentős változások zajlanak életterünkben. Ezek a változások az egyre hatékonyabb információáramlás hatására felgyorsultak, s új ingereket, új tereket, új kommunikációs lehetőségeket teremtenek. Kapcsolódva a fejlődés-

³⁵ Anne M. O’Leary-Kelly – Ricky W. Griffin: Job Satisfaction and Organizational Commitment. In: Neil Brewer – Carlene Wilson (eds.): *Psychology and Policing*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, 1995, 367–394.

³⁶ Remus Ilies – Timothy A. Judge: Understanding the dynamic relationships among personality, mood, and job satisfaction: A field experience sampling study. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Volume 89 (2002/2.), 1119–1139.

³⁷ Salancik–Pfeffer: i. m. 224–253.

³⁸ M. Rijavec: A katonai alegység mint közösség. In: Želimir Pavlina – Zoran Komar (szerk.): *Katonapszichológia*. I. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007, 167–180.

³⁹ Matz et al.: i. m. 115–131.; Lambert et al.: i. m. 22–32.

⁴⁰ Daniel Charles Feldman: The Multiple Socialization of Organization Members. *The Academy of Management Review*, Volume 6 (1981/2.), 309–318.

⁴¹ Jeffrey R. Edwards: Person-job fit: A conceptual integration, literature review, and methodological critique. In: Hodgkinson, Gerard P. – Ford, J. Kevin – Cary L. Cooper – Ivan T. Robertson (eds.): *International Review of Industrial and Organizational Psychology*. Vol 6. John Wiley & Sons, Oxford, 1991, 283–357.

pszichológiai értelemben vett szocializáció fogalmához, a jelenkori környezetünk egyénre gyakorolt hatásának vizsgálata is szükséges a szervezeti szocializációs módszerek, eszközök hatékony alkalmazásához. A munkaerőpiac aktív tagjait többek közt a fiatalok kohorszélmények mentén sorolhatjuk csoportokba. A csoportok, vagyis generációk jellegzetességei felhasználhatók a szervezet számára a pályakezdők megszólítását és megtartását célzó stratégiák kidolgozása során. Továbbá a célcsoport kommunikációs stratégiájának, valamint munkára irányuló preferenciáinak ismerete hozzájárul a munkaerő és szakértelem megtartásához.

A SZERVEZETI SZOCIALIZÁCIÓS STRATÉGIA LEHETŐSÉGEI A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Pályaszocializációs kihívások

A korábbiakban ismertetett tényezők mentén kialakítható a szervezet jellemzőihez illesztett szervezeti szocializációs stratégia. Bár a szakmai szocializáció pályaorientációs és szakmai képzésre irányuló szakasza nem tekinthető az ismertetett elméletek részének, a fegyveres erők esetén szükséges ezekről az időszakokról is említést tennünk.⁴² Ez esetben ugyanis olyan speciális munkakörökről beszélünk, amelyek betöltése hatással lehet a katona munkán kívüli interperszonális kapcsolataira, a munka-magánélet egyensúlyára, a katona fizikai állapotára.⁴³ A folyamatos munkaerőpiaci utánpótlás biztosítása érdekében tehát minden esetben szükséges, hogy a munkaerőpiacon jelen legyenek olyan személyek, akik alkalmasak a szervezet speciális igényeinek kielégítésére. Ennek érdekében már a pályaorientáció és szakmai képzés szakasza is felhasználható a szervezeti értékek és preferenciák átadására, vagyis a szervezeti szocializáció kezdetére.⁴⁴ A potenciális jelöltek bevonásához, valamint a szervezet versenyképességének növelése érdekében elengedhetetlen vizsgálni a Magyar Honvédség társadalmi megítélését és munkaerőpiaci megjelenését is.⁴⁵ Továbbá a társadalom felé közvetített arculati elemek mellett a szervezeti értékek rendszeres monitorozása, felülvizsgálata is hozzájárulhat a szervezet versenyképességének és a sikeresnek tekinthető szervezeti szocializációs folyamat arányainak növeléséhez. A szervezeti értékek frissítése, jelenlegi biztonsági környezetünkhöz adaptálása ugyanis lehetővé teszi a pályakezdő fiatalok magasabb arányú bevonását. A fiatalok beléptetése kapcsán több kérdés felmerülhet: például használható-e a gondnokság stratégiája, valamint szükséges-e a szervezetnek változtatnia saját értékein, működésén ahhoz, hogy új tagokat integráljon? Tekintettel arra, hogy a Z generáció tagjai fiatalok kohorszélményeiknek köszönhetően már otthonosan mozognak abban a közegben, amelyre a fegyveres erőknek reflektálnia kell feladatai ellátásához, jelenlétük a szervezetekben elengedhetetlen. Azonban éppen a fejlődésüket meghatározó külső ingerek azok, amelyek a korábban adaptív szocializációs stratégiák módosítását szükségessé teszik. A gondnokság stratégiája így önmagában már azokban az esetekben sem használható,

⁴² Frank Parsons: *Choosing a Vocation*. Houghton Mifflin, Boston, 1909.

⁴³ Barna Boglárka: A munkahelyi stressz idői vetülete és forrásai a hadseregben. *Hadtudományi Szemle*, XI. évf. (2018/1.), 124–141.

⁴⁴ A Magyar Honvédségben ilyen információátadás történhet például a Honvéd Kadét Program keretein belül. <https://www.kadetprogram.hu/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 05.)

⁴⁵ Madarász Tibor: Időszerű katona pedagógiai kérdések. *Képzés és Gyakorlat*, 11. évf. (2013/1–4.), 147–161. http://trainingandpractice.hu/sites/default/files/kepzes_es_gyakorlat/tanulmanyok/12-Madarasz_T-kozlemleny.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 12. 07.)

amikor a szervezet korán, a pályaaorientációs és szakmai képzésre irányuló szakaszra építve kezdi meg az utánpótlásra szolgáló állomány kinevelését. Azokban az esetekben pedig, amikor a pályakezdő felvételére szakismerete miatt kerül sor, a merev, változásidegen környezet olyan szabályokkal, elvárásokkal szembesíti a belépőt, amelyeket korábbi élettapasztalatai alapján nem vagy nehezen tud értelmezni.⁴⁶

A szervezeti szocializációs stratégia kialakításának alapjai

A globalizáció a szervezeti szocializációt is kihívások elé állítja. Az integráció folyamatát befolyásoló tényezők mellett a generációs különbségek is markáns szerepet játszanak a szocializációs stratégiák kialakításában. A munkaerőpiac aktív tagjait a baby boomerek, az X, az Y⁴⁷ és a Z generáció képviselői alkotják. Míg a baby boomerek és az X generációk tagjai egymáshoz közelebb eső, egymás számára érthető értékeket képviselnek (baby boomerek: stabilitás, lojalitás, tapasztalat, [munka]fegyelem; X: önállóság, találékonyság, felelősségvállalás), addig az Y és Z generációk gondolkodása, döntéshozatali mechanizmusai jelentős eltérést mutatnak. Az információáramlás felgyorsulása és a virtuális közösségek aktív használata lehetővé tette ugyanis olyan tulajdonságok felértékelődését, amelyek korábban kisebb arányban jelentek meg a munkavállalók válaszaiban.⁴⁸ Az Y-oknál az önbizalom, agilitás, rugalmasság, élvezet, (keretek) értelmének keresése, a Z-knél pedig a multitasking, együttműködő tanulás, agilitás, minőségi feedback, (keretek) értelmének keresése válik hangsúlyossá.

A szervezeti szocializációs stratégia kialakítása során első szempontként a szervezeten belülről hiányzó munkaerő feltöltésének ütemét és az integráció mélységét célszerű átgondolni. Érdemes tehát megtervezni, hogy mennyire gyorsan kívánja a szervezet feltölteni az üres pozíciókat, valamint rövid (pár hónaptól néhány évig) vagy hosszú távon (néhány évtől akár nyugdíjazásig) tervezni alkalmazni a belépőket. A Magyar Honvédség esetében az üres helyek feltöltésére több lehetőséget ismerünk. Gyors és viszonylag hatékony megoldásként *a szervezet korábban bevált tagjainak visszahívása* rövid távon megoldást nyújthat. Ennek a formának az előnye az, hogy az integráció lényegében elhagyható, a beválás aránya pedig magas. Hátránya lehet viszont, hogy a baby boomerek és a „korai” X-ek szakismerete nem illeszkedik a modern kor kihívásaihoz, valamint életkorukból adódóan várhatóan csak néhány évre tervezhető a beosztásokra.⁴⁹ A fiatalabb, *szakmai tapasztalattal rendelkező X-ek bevonása* is instant megoldást jelenthet. Számolni kell azonban azzal, hogy a fegyveres erők munkakörei speciálisak, így más szervezetenél szerzett szakmai tapasztalataik nem minden esetben adaptálhatók a Magyar Honvédség jelenlegi működéséhez. Továbbá szervezetbe illesztésük erőforrás-igényesebb, és nagyobb kockázattal jár, mint az elsőként említett esetben. Harmadik lehetőségként a helyek gyors feltöltésére az *Y és Z generációs szakértők bevonása* jelenhet meg. Ennek a lehetőségnek az előnye az, hogy hosszú távú megoldást kínál a pozíciók feltöltöttsége terén, valamint a „kései” Y-ok és Z-k már otthonosan mo-

⁴⁶ Kissné András Klára: Hogyan motiválhatóak a különböző generációk tagjai? HRportal, 2010. <https://www.hrportal.hu/hr/hogyan-motivalthatoak-a-kulonbozo-generaciok-tagjai-20100804.html> (Letöltés időpontja: 2019. 12. 10.)

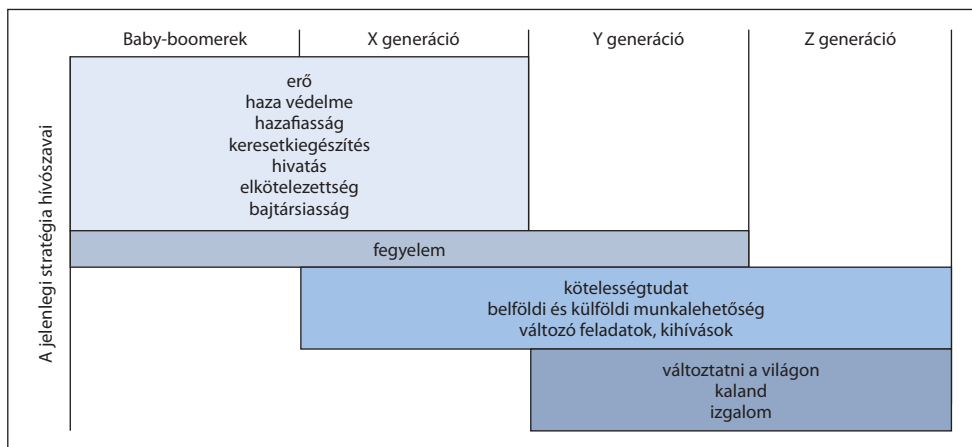
⁴⁷ Jim Jenkins: Leading the Four Generations at Work. AMA, 01. 24. 2019. <https://www.amanet.org/articles/leading-the-four-generations-at-work/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 05.)

⁴⁸ Schein (1996): i. m. 80–88.

⁴⁹ A limitált időtartam adódhat a visszahívott munkavállalók egészségügyi állapotából, életkorából, mentális egészségből, továbbá a korszerű ismeretek és innovatív gondolatok hiányából.

zognak abban a környezetben, amelyek a modern kori kihívások alapját képezik. Továbbá innovatív hozzáállásuk segíthet hozzájárulni a szervezet fiatalításához, rugalmasabbá tételéhez. Nehézség azonban az új kommunikációs stratégiák kialakítása, amellyel a szervezet valós kapcsolatot teremthet a fiatalokkal.⁵⁰ A hiányzó munkaerő feltöltési ütemének lassú, de legkevesebb kockázattal járó megoldása az *utánpótlás kinevelése*. A szervezeti értékek korai életszakaszra⁵¹ irányuló közvetítése hosszú távon növelheti azoknak a fiataloknak az arányát, akik a szervezetet és a katonai hivatást preferálják pályaválasztásuk során. Fontos azonban megemlíteni, hogy ezek a fiatalok magas elvárásokat táplálnak a szervezet felé, így a megfelelő munkaeszközök biztosításának, modern technológiák aktív használatának és az innovatív, gyors válaszreakciók hiányában elvesztik a katonai pálya iránti érdeklődésüket.

Az integráció tervezett üteme és mélysége mellett a célcsoport kommunikációs preferenciáinak vizsgálata sem nélkülözhető. Ahogy nem létezik egyetlen olyan átfogó szervezeti szocializációs elmélet sem, ami minden szervezetre illeszthető, úgy nem lehet mindössze egy, általános stratégiával sem integrálni a belépőket. Ez részben a terület komplexitásával,⁵² részben a munkaerőpiacon jelenleg aktív generációk közti különbségekkel magyarázható.⁵³ Tekintettel arra, hogy a baby boomerek és az X generáció értékei közelebb állnak egymáshoz, valamint a „kései” Y-ok és Z-k értékei is hasonlóak, a szocializációs stratégia tervezésénél is érdemes két csoportot alkotni. A célcsoport kommunikációs preferenciáinak, gondolkodásmódjának, döntéshozatali mechanizmusának jellegzetességeihez illesztett információátadás növelheti a szervezeti elköteleződés mértékét. A Magyar Honvédségnek a társadalom felé közvetített értékei a következőképpen illeszkednek a munkaerőpiaci generációk értékeihez:

1. ábra A Magyar Honvédségi szervezeti hívószavainak megoszlása a munkaerőpiaci generációk közt (Szerkesztette a szerző)

Forrás: *Irány a sereg!* – A Magyar Honvédség karrieroldala. <http://www.iranyasereg.hu/>

⁵⁰ Az új kommunikációs stratégiák kialakítása a toborzás területén már megkezdődött. Bővebben: <http://www.iranyasereg.hu/>. Fontos azonban a munkába lépés után is kialakítani és fenntartani azokat a kommunikációs csatornákat és lehetőségeket, amelyekkel az új belépők a szervezetben tarthatók.

⁵¹ Már általánosiskolás-korú gyermekeknek is szervezhetőek olyan programok, amelyek segítségével a szervezeti értékek, valamint a szervezet főbb céljai, feladatai a korcsoportozás igazítva átadhatók.

⁵² Parsons: i. m.

⁵³ Schein (1996): i. m. 80–88.

Az ábra bemutatja, hogy a 14 különböző kulcsszóból 8 a baby boomerek és az X generáció képviselői számára bír többtartalommal, míg a többi megoszlik az X, Y és Z generációk közt. Bár a kulcsszavak eloszlása viszonylag arányosnak tűnhet, szükséges megjegyezni, hogy az Y és Z generációkhoz illesztett értékek lényegében nem kapcsolódnak a katonai hivatáshoz. Ahhoz, hogy a szervezet számára fontos, specifikus tulajdonságok a szervezeti szocializáció folyamán a „kései” Y-ok és Z-k által is értelmezhető értékekké váljanak, szükséges kidolgozni az ő preferenciáikra és kommunikációs csatornáikra alapozó stratégiát is.

ÖSSZEGZÉS

A fegyveres erők esetében az új belépők felvétele és kiképzése igen erőforrásigényes. Minden esetben, amikor a kiképzés vagy a későbbi szolgálati helyeken megkezdődő integrációs folyamat a szervezet elhagyásával zárul, a szervezet számára jelentős anyagi és időbeli veszteség keletkezik. Az erőforrások gazdaságos felhasználása érdekében tehát szükséges olyan személyek felvételét kezdeményezni, akiknek beválása akár személyiségjegyeik, akár korábbi, szervezethez fűződő tapasztalataik, interperszonális kapcsolataik, gondolkodásmódjuk, döntéshozatali mechanizmusaik vagy preferált kommunikációs stratégiáik miatt biztosabban megjósolható. Ezeknek a személyeknek a száma azonban korlátozott, így a fegyveres erők munkaerőigényének kielégítésére más alternatíva kidolgozása is javasolt. A szervezeti szocializáció eszközként való értelmezése és alkalmazása megoldást jelenthet olyan személyek integrálására is, akik látszólag kevésbé illeszkednek a szervezet elvárásaihoz. Ennek segítségével ugyanis létrehozhatók szervezetspecifikus integrációs stratégiák, amelyek segítségével a szervezeti értékek átadása olyan belépők esetén is sikeres lehet, akik a szervezet már megszokott kommunikációs módjától eltérő utakat használnak.

A Magyar Honvédségben a szükséges állomány biztosítására négy lehetőséget mutattam be. Ezek közül minimum két esetben szükséges a szervezeti szocializáció tudatos, célcsoporthoz igazított megtervezése. A munkavállalók ideális létszáma mellett a fegyveres erők esetében elengedhetetlen figyelembe venni a világ változásával járó újabb biztonsági kihívásokat. Az újabb kihívásokra gyorsan és hatékonyan olyan szervezetek képesek reflektálni, amelyekben a rugalmasság és a diverzitás értéként jelenik meg, valamint az állomány tagjainak jelentős része otthonosan mozog a megváltozott környezetben. A fegyveres erők esetében tehát a technológiai fejlesztés mellett az emberi erőforrás tudatos tervezése is elengedhetetlen. A tervezés során érdemes megjelölni azt a célcsoportot, amelynek a felvétele és integrálása növelheti a szervezeti hatékonyságot. Abban az esetben, amennyiben e munkavállalók a szervezetétől eltérő kommunikációs preferenciákkal rendelkeznek, szintén megoldást jelenthet a szervezeti szocializációs stratégia célcsoporthoz igazítása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ashford, Susan J.: *Feedback-Seeking in Individual Adaptation: A Resource Perspective*. The Academy of Management Journal, Volume 29 (1986/3.), 465–487.
- Bailyn, Lotte – Schein, Edgar: *Life/career considerations as indicators of quality of employment*. In: Biderman, A. D. – Drury, T. F. (eds.): *Measuring Work Quality for Social Reporting*. Sage, New York, 1976.
- Barna Boglárka: *A munkahelyi stressz idői vetülete és főbb forrásai a hadseregben*. Hadtudományi Szemle, XI. évf. (2018/1.), 124–141.

- Dubin, Robert – Champoux, Joseph E. – Porter, Lyman W.: *Central life interests and organizational commitment of blue-collar and clerical workers*. *Administrative Science Quarterly*, Volume 20 (1975/3.), 411–421. DOI: 10.2307/2392000
- Edwards, Jeffrey R.: *Person-job fit: A conceptual integration, literature review, and methodological critique*. In: Hodgkinson, Gerard P. – Ford, J. Kevin – Cooper, Cary L. – Robertson, Ivan T. (eds.): *International review of industrial and organizational psychology*. John Wiley & Sons, Oxford, 1991, 283–357.
- Feldman, Daniel Charles: *The Multiple Socialization of Organization Members*. *The Academy of Management Review*, Volume 6 (1981/2.), 309–318. DOI: 10.2307/257888
- Furnham, Adrian: *Personality at work*. Routledge, London, 1992.
- Furnham, Adrian: *Vocational choice, organizational selection and socialization*. In: Furnham, Adrian (ed.): *The Psychology of Behaviour at Work. The individual in the organization*. Psychology Press, Hove – New York, 2012.
- Herzberg, Frederic – Mausner, Bernard – Snyderman, Barbara B.: *The motivation to work*. Wiley, New York, 1959.
- Holland, John: *Making vocational choices: A theory of careers*. Prentice-Hall, New Jersey, 1973.
- Ilies, Remus – Judge, Timothy A.: *Understanding the dynamic relationships among personality, mood, and job satisfaction: A field experience sampling study*. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, Volume 89 (2002/2.), 1119–1139. DOI: 10.1016/S0749-5978(02)00018-3
- Írány a sereg! – A Magyar Honvédség karrieroldala. <http://www.iranyasereg.hu/>
- Jim Jenkins: *Leading the Four Generations at Work*. AMA, 01. 24. 2019. <https://www.amanet.org/articles/leading-the-four-generations-at-work/>
- Katz, Daniel – Kahn, Robert L. – Adams, John S. (eds.): *The study of organizations*. Jossey-Bass, San Francisco, 1980.
- Kissné András Klára: *Hogyan motiválhatóak a különböző generációk tagjai?* HRportal, 2010. <https://www.hrportal.hu/hr/hogyan-motivalthatoak-a-kulonbozo-generaciok-tagjai-20100804.html>
- Klein Sándor: *Munkapszichológia a 21. században*. Edge 2000 Kiadó, Budapest, 2018.
- Kline, Paul: *The psychology of vocational guidance*. Batsford, London, 1975.
- Lambert, Eric G. – Minor, Kevin I. – Wells, James B. – Hogan, Nancy L.: *Social support's relationship to correctional staff job stress, job involvement, job satisfaction, and organizational commitment*. *The Social Science Journal*, Volume 53 (2016/1.), 22–32.
- Lengyel Zsuzsánna: *A katonai pályaszocializáció néhány sajátosságáról*. *Hadtudományi Szemle*, I. évf. (2008/1.), 63–69.
- Madarász Tibor: *Időszerű katona pedagógiai kérdések*. *Képzés és Gyakorlat*, 11. évf. (2013/1–4.), 147–161. http://trainingandpractice.hu/sites/default/files/kepzes_es_gyakorlat/tanulmanyok/12-Madarasz_T-kozlemony.pdf
- Matz, Adam K. – Wells, James B. – Minor, Kevin I. – Angel, E.: *Predictors of turnover intention among staff in juvenile correctional facilities: The relevance of job satisfaction and organizational commitment*. *Youth Violence and Juvenile Justice*, Volume 11 (2013/2.), 115–131. DOI: 10.1177/1541204012460873
- Morrison, Elizabeth W.: *Longitudinal Study of the Effects of Information Seeking on Newcomer Socialization*. *Journal of Applied Psychology*, Volume 78 (1993/2.), 173–183. DOI: 10.1037/0021-9010.78.2.173
- O'Leary-Kelly, Anne M. – Griffin, Ricky W.: *Job Satisfaction and Organizational Commitment*. In: Brewer, Neil – Wilson, Carlene (eds.): *Psychology and Policing*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, 1995, 367–394.

- Parsons, Frank.: *Choosing a Vocation*. Houghton Mifflin, Boston, 1909.
- Randall, Donna M.: *Multiple Roles and Organizational Commitment*. Journal of Organizational Behavior, Volume 9 (1988/4.), 309–317. DOI: 10.1002/job.4030090403
- Rijavec, Majda: *A katonai alegység mint közösség*. In: Pavlina, Želimir – Komar, Zoran (szerk.): *Katonapszichológia*. I. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007, 167–180.
- Salancik, Gerald R. – Pfeffer, Jeffrey: *A social information processing approach to job attitudes and task design*. Administrative Science Quarterly, Volume 23 (1978/2.), 224–253. DOI: 10.2307/2392563
- Schein, Edgar: *Career Anchors Revisited: Implications for Career Development in the 21st Century*. The Academy of Management Executive, Volume 10 (1996/4.), 80–88.
- Schein, Edgar H.: *Career dynamics: matching individual and organizational needs*. Addison-Wesley, Massachusetts, 1978.
- Schein, Edgar H.: *The Individual, the Organization, and the Career: A Conceptual Scheme*. The Journal of Applied Behavioral Science, Volume 7 (1971/4.), 401–426. DOI: 10.1177/002188637100401
- Takács Ildikó: *A munkahelyi szocializáció és a munkahelyi beilleszkedés pszichológiai tényezői*. In: Mészáros Aranka (szerk.): *A munkahelyi szociálpszichológia jelenségvilága*. I. Egyének és csoportok. Z-Press Kiadó Kft., Miskolc, 2006, 296–315.
- Thierry, Henk: *Motivation and Satisfaction*. In: Drenth, Pieter J. D. – Thierry, Henk – de Wolff, Charles J. (eds.): *Handbook of Work and Organizational Psychology*. Vol. 4. Psychology Press Ltd., Hove, 1998, 253–289.
- Wright, Thomas A. – Bonett, Douglas G.: *Growth Coping, Work Satisfaction and Turnover: A Longitudinal Study*. Journal of Business and Psychology, Volume 6 (1991/1.), 133–145. <https://www.kadetprogram.hu/>

Szatai Zsolt József őrnagy – Horváth Tibor alezredes:

A ROBBANÓSZERKEZETEK FELDERÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE 1. (700–1950)

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.7](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.7)

ÖSSZEFOGLALÓ: A kétrészes tanulmányban a robbanószerkezeteket és azok felderítésének történetét mutatják be a szerzők. A robbanószerkezetek feltalálásával és tudatos alkalmazásával jelentősen megváltoztak a hadviselés módszerei. Új eszközök és eljárások jelentek meg, amelyek már elképzelhetetlenek voltak robbanószerkezetek alkalmazása nélkül. Az egyre nagyobb pusztítóképeségű robbanószerkezetek létrejöttével párhuzamosan megjelent az igény azok semlegesítésére is. A szemben álló felek egyre nagyobb erőfeszítéseket tettek a robbanószerkezetek felderítésére, azok semlegesítésére és megsemmisítésére. A katonai műveletek befejezését követően a robbanószerkezetek felderítése nem vesztett fontosságából, hanem alapvető feltételként jelent meg, hiszen a területeket meg kellett tisztítani a katonai cselekményből visszamaradt és gyilkos veszélyt rejtő robbanószerkezetektől.

KULCSSZAVAK: robbanószerkezet, akna, aknamező, felderítés, mentesítés

BEVEZETÉS

Az emberiség történelme a háborúk történelme. Különösen igaz ez az állítás a 20. század történelmére, ahol nem múlt el év fegyveres konfliktus nélkül.¹ Az ember történelme során folyamatosan fejlesztette harceszközeit és harc eljárásait. Ismert az ősi legenda Prométheuszról, aki ellopta a tüzet az istenektől, hogy átadja azt az embereknek. Ebben a mítoszban távoli őseink előre láthatták, hogy az emberiség növekedésének kulcsa a tűz irányításában rejlik. Hiszen aki uralni tudja az erejét, az előnyre tesz szert másokhoz képest. Ugyanezt gondolták a robbanóanyagokról is.

A robbanóanyagok feltalálása óta igen hosszú idő telt el, és ezeket a „szereket” megszámlálhatatlan esetben alkalmazták az emberiség javára és ellene is. A felfedezés vagy gyártás során bekövetkezett véletlen robbanások egyértelműen bizonyították ezeknek az anyagoknak a „bűvös erejét”. Bár hosszú időn keresztül csak vallási ünnepeken és tűzijátékként használták őket, rájöttek arra is, hogy „másra” is felhasználhatók.² A robbanóanyagok tulajdonságainak tudatos felhasználása eredményezte a robbanószerkezetek létrejöttét. A robbanószerkezetek alkalmazhatóak a védelmi és a támadó műveletek során is. Az ilyen

¹ Bardócz József et al. (szerk.): A modern haditechnika enciklopédiája – 1945-től napjainkig. Gulliver Kiadó, Budapest, 2001, 7.

² Szabó Sándor – Tóth Rudolf: Építmények robbantásos cselekmények elleni védelmének növelési lehetőségei. Műszaki Katonai Közöny, XXII. évf. 2012. különszám, 14. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2012_k_03%20Robb%20cselekm%20elleni%20v%C3%A9delem%20-%20Szab%C3%B3_S%20T%C3%B3th_R.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 05.)

irányú katonai alkalmazás megváltoztatta a hadművészet jellegét. Az alkalmazásukkal egy időben megfogalmazódott a robbanószerkezetek elleni védekezésre való igény, ezáltal növelve a saját csapatok túlélőképességét. A robbanószerkezetek felderítésének története közel azonos időre nyúlik vissza, mint a robbanószerkezetek hadi alkalmazásának története.

A KÖZÉPKORTÓL AZ ÚJKOR VÉGÉIG

Az emberiség évszázadok óta alkalmazza a robbanóanyagokat katonai és ipari célokra egyaránt. A robbanóanyagok katonai célú felhasználása eredményezte a robbanószerkezetek létrejöttét. A mai megfogalmazás szerint robbanószerkezetnek nevezünk minden olyan tárgyat, eszközt, amely robbanó- vagy pirotechnikai anyagot tartalmaz.³ Az ember által legkorábban készített robbanóanyag a fekete- vagy füstös lőpor volt, amit a köznyelvben általában puska-pornak hívnak, hiszen nagyon sokáig főként fegyverek lövedékeinek kilövésére használták. A feketelőpor története i. sz. 700 körül kezdődik, amikor Kínában felfedezték, hogy salétrom, kén és faszén megfelelő arányú keverésével olyan anyag hozható létre, amellyel látványos tűzijáték készíthető.⁴ Katonai alkalmazására azonban közel 300 évig nem került sor. Dokumentumok utalnak arra, hogy Kínában 970-ben, a Szung-dinasztia idején Feng Jü-seng és Jüe Jü-feng gyújtónyilakat használt, amelyeknek hegyeit lőporba mártották,⁵ továbbá más fegyvereket is alkalmaztak, melyek működtetéséhez feketelőport használtak.⁶ Ezt követően Kínában rendszeresen alkalmazták katonai célokra is. 1232-ben Kajfengfü városában, a mongolok ostromának megállítására érdekében a város védelmezői „Ho-Pao”⁷ szerkezeteket alkalmaztak. Az eszköz hatásainak leírásaiból arra lehet következtetni, hogy ez lehetett a világ első robbanószerkezete.⁸

Felfedezése után meglehetősen lassan terjedt el a világban, amely annak tudható be, hogy a kínaiak felismerve a „fekete por” fontosságát, azt titkos fegyverként rejtgették. Európa számára Robert Bacon angol szerzetes hozta el a feketelőport és ismertette meg annak működésével és stratégiai fontosságával a pápát⁹ 1240-ben.¹⁰ Bacon 1242-ben a *Liber de Nullitate Magiae* című könyvében a „füstpor” pontos receptjével szolgál a tűzijátékokhoz: a feketelőpor 40% salétrom, 30% szén és 30% kén összekeverésével állítható elő.¹¹

Az európai megjelenésével közel azonos időben jelent meg a feketelőpor a Közel-Keleten is. Nem ismeretes, hogy Kínából „kölcsönözték” azt, vagy önállóan fejlesztették ki, de egyes feljegyzések szerint a muzulmánok már a 13. században használták a keveréket. Az

³ Mú/41, a Magyar Honvédség Tűzszerész Szabályzata, I. rész, I-2,1.2.12. A Magyar Honvédség kiadványa, 2014.

⁴ Lukács László: Épületek elleni robbantásos cselekmények és jellemzőik. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évf., 2012. különszám, 4–6. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2012_k_02%20%C3%89p%C3%BCletek%20elleni%20robb%20cselekm-ek%20-%20Luk%C3%A1cs_L_.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 06.)

⁵ K. K. Андреев: Взрыв и взрывчатые вещества. Военное Издательство Министерство Обороны Союза ССР, Москва, 1956, 19.

⁶ Lapat Attila: A robbanóanyagok világa. Természettudományi Közlöny, 132. évf. 2001/6., 279. <https://docplayer.hu/2666889-A-robbanoanyagok-vilaga.html> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 06.)

⁷ A „Ho-Pao” szerkezet egy vasból készült, jól zárható edény volt, melyet feketelőporral és egyéb éghető anyaggal töltöttek meg, amely tűzön történő hevítés után felrobbant.

⁸ E. В. Колганов – В. А. Соснин: Промышленные взрывчатые вещества-1-я книга. издательство ГосНИИ Кристалл, Дзержинск Нижегородской обл, 2010, 7.

⁹ A római katolikus egyház 178. pápája, IX. Gergely.

¹⁰ Lapat: i. m. 280.

¹¹ Колганов–Соснин: i. m. 8.

általuk korábban alkalmazott gyúlékony anyagokkal bevont gyújtónyilak nem voltak elég hatékonyak, ugyanis repülés közben könnyen kialudtak. Rájöttek arra, hogy a sótartalmú vegyületekkel kevert feketelőpor lényegesen stabilabb és nem alszik ki repülés közben, így a korábbi hiányosságok könnyen kiküszöbölhetők voltak. Megállapították azt is, hogy ha az ilyen összetételű keveréket egy csőbe töltik, amelynek egyik végét lezárják, akkor a gyújtáskor keletkező gázok a nyitott részen távoznak. A szerkezetet nem kell eldobni, mert az önmagát hozza működésbe és elrepül, repülés közben pedig a visszaáramló gázok vezetnek az elmozdulást. E folyamat eredményeként feltalálták a rakétát. Ilyen kezdetleges rakétákat alkalmaztak a mongolok és a keresztiesek elleni háborúkban.¹²

Annak ellenére, hogy a feketelőpor robbanószerkezetben történő alkalmazásával bizonyítottan előnyre tettek szert az azt használó csapatok, ilyen irányú alkalmazása mégsem terjedt el széles körben. Vélhetően ez a lőpor tárolásához szükséges körülményekkel hozható összefüggésbe, ugyanis ha a feketelőport nem megfelelően száraz körülmények között tartották, akkor az átnedvesedett és használhatatlanná vált. A tároláshoz szükséges száraz körülményeket pedig a harcoló felek nem minden esetben tudták megteremteni a harctéren, mivel táboraikat gyakran költöztették. Így e feltételek megteremtését kizárólag a lőfegyverek alkalmazásához szükséges lőpor biztosítására korlátozták.

A 15. században a tűzfegyverekben történő alkalmazáson túl a feketelőport föld alá ásott alagutak, aknajáratok bontási munkáiban kezdték használni, melynek célja az ellenséges erődítmények rongálása volt. A cél érdekében az erődítmény falaihoz minél közelebb alagutakat ástak, azokat megtöltötték feketelőporral, illetve egyéb gyújtóanyag-keverékekkel, majd azokat felrobbantva rombolták az erődök falait. Az így keletkezett részen a támadó gyalogság bejuthatott az erődbe. Ilyen módszert alkalmazott IV. „Rettegett” Iván Vasziljevics orosz cár serege is 1552-ben Kazany ostroma során.¹³

A robbanóanyagok ilyen irányú felhasználásával párhuzamosan megfogalmazódott a védők részéről az igény azok felderítésére. Számos történet szól arról, hogy az aknamentesítés valójában hogyan is kezdődött. A középkorban – tekintettel az akkori eljárásrendre, miszerint az aknákat alagutakban elrejtett robbanóanyagok voltak – az ellenük való védekezés lehetséges módjaként is alagutakat ástak. A felderítő alagutak ásása közben azt remélték, hogy megtalálják az ellenség által készített alagutakat, valamint az abban elrejtett robbanóanyagot még annak elműködése előtt.¹⁴ Ez rendkívül fárasztó feladat volt, és sok esetben nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A módszer továbbfejlesztett változata az volt, hogy „ellenalagutakat” ástak, melyben szintén robbanóanyagot és gyújtóanyagot helyeztek el, amely megfelelő időben elindítva a támadó ellenség által ásott alagutakat beomlasztotta, így megakadályozták az abban történő aknatelepítést. Ezt az aknamentesítési eljárást az erők védelme érdekében egészen az első világháborúig alkalmazták.¹⁵ A későbbiekben, az aknákat fejlődésével párhuzamosan új és új felderítési és mentesítési eljárások jelentek meg. Megpróbálták az aknajáratokat vízzel elárasztani, ezáltal semlegesítve az abban elhelyezett,

¹² Belal Ahmed Ghazal – Ahmad Faris Ismail: The contribution of Hassan Al-Rammah to gunpowder and rocket technology. In: Abdi O. Shuriye – Waleed F. Faris (szerk.): Contributions of Early Muslim Scientists to Engineering Studies and Related Sciences. IIUM Press, Batu Caves, 2011, 36–40. <http://irep.iium.edu.my/21131/> (Letöltés időpontja: 2020. 03.02.)

¹³ Н. П. Шевцов et al.: Разрушение горных пород взрывом. <https://nashaucheba.ru/v3171/?cc=1&page=2> (Letöltés időpontja: 2020. 03. 21.)

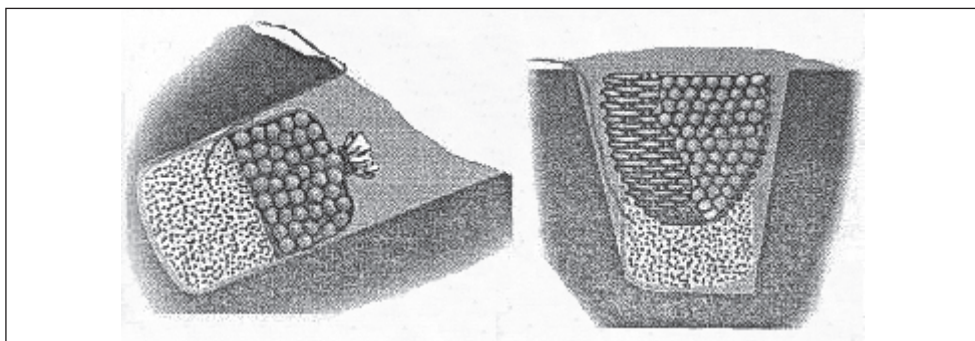
¹⁴ Sidney Toy: A History of Fortification from 3000 BC to AD 1700. Pen and Sword Books, London, 1966, 23.

¹⁵ Philip J. King – Lawrence E. Stager: Life in Biblical Israel. Westminster John Knox Publishing, Louisville, 2002, 233.

főként lőport tartalmazó robbanószerkezetet, de az alkalmazott módszerek között megjelent a melléhelyezett töltettel történő megsemmisítés is.

A 16. század közepén egyes feljegyzések megemlítik a feketelőpor bűncselekményekre történő alkalmazását is. Az egyik ilyen eset a skóciai Kirk o' Fieldnél 1567-ben végrehajtott merénylet, amely Lord Darnley¹⁶ halálával végződött.¹⁷ Mivel az ilyen esetek egyediek voltak, és azok kifejezetten egy személy ellen irányultak, a robbanószerkezetek ilyen irányú alkalmazását nem tekinthetjük széles körben elterjedtnek. A korabeli hatóságok sem általánosan elterjedt veszélyforrásként azonosították, így azok felderítésére nem törekedtek. A világon elsőként a feketelőpor ipari robbanóanyagként történő alkalmazására 1627-ben került sor Selmecbányán, ahol Weindl Gáspár bányamester a bányafal repesztésére használta.¹⁸

A 16. században katonai alkalmazásban a harctéren újabb lőfegyverek jelentek meg, de a feketelőpor robbanószerkezetben történő használata jellemzően csak a talajszint alá rejtett aknában jelent meg. Az első irányított hatású repeszaknát a harctéren George Washington¹⁹ egyik mérnöke, François de Fleury alkalmazta New Jersey-ben, a Delaware folyó partján 1777 októberében.²⁰ Az akna földbe ásott robbanóanyagból és a repeszképzés érdekében rá- vagy melléhelyezett kövekből állt.

1. kép Irányított hatású repeszaknák (18. század vége)²¹

Később a módszert továbbfejlesztették és állandó erődítmények védelmére alkalmazták a támadó ellenség megállítására. Működése egy földbe ásott ágyúhoz hasonlított. A csövet a domboldalban vízszintesen a földbe ásták, jellemzően az erődítési létesítmények bejáratának vagy sebezhetőbb pontjainak a közelében. A csövet lőporral és repeszképző anyaggal (kő-, vas- és cserépdarabok) töltötték meg. Megfigyelt aknaként alkalmazták és gyújtózsinnórral indították. Ezáltal a mai irányított repeszaknához hasonló hatást értek el. Az ilyen eszközöket később áldozat által működtetett aknaként alkalmazták. Működtetésükhöz általában dörzsgyújtót használtak, amely nyomásra vagy húzásra lépett működésbe. Az ilyen

¹⁶ Más néven Stuart Henrik (1545–1567), Stuart Mária skót királynő második férje, az angol korona várományosa volt.

¹⁷ Lapat: i. m. 280.

¹⁸ Magyar életrajzi lexikon, 2. kötet, L–Z. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982, 1030.

¹⁹ Az Amerikai Egyesült Államok első elnöke, a függetlenségi háború főparancsnoka és győztes hadvezére.

²⁰ Paul K. Walker: Engineers of Independence, A Documentary History of the Army Engineers in the American Revolution 1775–1783. University Press of Pacific, Honolulu, 2002, 158–159.

²¹ Ю. Г. Веремеев: Мины вчера, сегодня, завтра. Часть 1, Предыстория мин. 2014. <https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%92/veremeev-yurij-georgievich/mini-vchera-segodnya-zavtra/2> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 08.)

módon szükséganyagokból készített repeszaknákat később előszeretettel alkalmazták olyan félkatonai erők, melyek nem rendelkeztek nagyobb erőforrásokkal, mint például a Vietkong, a közép-amerikai gerillák és a bosnyák felkelők a délszláv háborúban.²²

A feketelőpor robbanószerkezetek tölteteként, illetve ipari robbanóanyagként történő alkalmazásának korlátai az újkor vége felé nyilvánvalóvá váltak. Egy magasabb hatóerejű robbanóanyagra volt szükség.

1847-ben az olasz Ascanio Sobrero kísérleteket végzett glicerinnel, melyet koncentrált salétromsav és kénsav keverékéhez adott hozzá. Ennek eredményeként fedezte fel a nitroglicerint, amely tulajdonságaiban jelentősen meghaladta a piroxilint,²³ melyet főleg lövedékek kivető tölteteként alkalmaztak. A nitroglicerint kezdetben a bányászatban használták, később azonban a felhasználását túlzott robbanásérzékenysége miatt felfüggesztették. Katonai alkalmazására ugyanezen okok miatt nem került sor. A nitroglicerint tulajdonságait és biztonságos előállításának lehetőségeit Alfred Nobel tanulmányozta. Kísérletekkel igazolta, hogy a kovafölddel kevert nitroglicerint robbantási tulajdonságai egyáltalán nem változtak, míg annak érzékenysége jelentősen csökkent. A vizsgálatok eredményeként új kezelésbiztos anyagot hozott létre, és 1866-ban megalkotta a dinamitot.²⁴ A 19. század második fele jelentős változást hozott a katonai felhasználású robbanóanyagok fejlődésében is. 1885-ben megalkották a pikrinsavat, és robbantási kísérleteket folytattak trinitro-toluollal, aminek eredményeként a századfordulón szabadalmaztatták a TNT-t.²⁵ Az új anyagok robbanószerkezetek tölteteként történő alkalmazása forradalmasította a löszergyártást, főként nagy űrméretű tüzérségi gránátokba töltötték. A robbanószerkezetek felderítésének módszere azonban továbbra is a talajszint alá elhelyezett aknák felderítésére irányult.

A JELENKOR KEZDETÉTŐL A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ VÉGÉIG

A 19. és a 20. század fordulóján a folyamatosan fejlődő lőfegyverek és tüzérségi eszközök mellett egyre nagyobb számban alkalmaztak aknákat. A brit hadsereg széleskörűen használt nyomásra működő gyalogság elleni aknákat 1899–1902 között a második búr háborúban, hogy megállítsák a zulu harcosokat Szudánban. Az orosz hadsereg szintén eredményesen alkalmazott aknákat a szárnyak védelme érdekében a támadó japán gyalogsággal szemben 1902–1904 között az orosz–japán háborúban.²⁶ A pozitív tapasztalatok hatására az aknák és azok alkalmazásának ugrásszerű fejlődése az első világháború idején következett be.

Kezdetben olyan aknákat használtak, melyek hagyományos tüzérségi gránátokból kényszerültek. Azokat a talajszint alá süllyesztették úgy, hogy a gyújtószerkezetük a talajból kissé kilátszott. Sok esetben alkalmaztak ilyen módszerrel hosszú, akár 48 órás késleltetésű vegyi gyújtóval szerelt gránátokat is, melyek hatékonyak voltak a gyalogság ellen. Ezek az eszközök azonban vizuálisan viszonylag könnyen felderíthetőek voltak, ezért fontos volt, hogy azokat a védők folyamatosan megfigyeljék és tűzzel fedezzék, ellenkező esetben az erre felkészített csapatok a melléjük helyezett töltetekkel megsemmisítették őket.²⁷

²² Mike Croll: *The History of Landmines*. Pen and Sword Books, Barnsley, 1998, 8–9.

²³ Андреев: i. m. 22.

²⁴ Révai nagy lexikona, XIV. kötet: Mons-Ottó. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1916, 497.

²⁵ Lapat: i. m. 280.

²⁶ Croll: i. m. 21.

²⁷ C. E. E. Sloan: *Mine Warfare on Land*. Pergamon Press, London, 1986, 17.

Másik lehetséges módszerként előszeretettel alkalmazták a rálövessel történő „távoli aknamentesítést” is. Ezt úgy végezték, hogy az elaknásított területet tűzérési eszközökkel lőtték, és a robbanásátadást kihasználva próbálták az aknákat megsemmisíteni. Ez az eljárás azonban nem minden esetben volt megbízható. Sok esetben a robbanás ereje nem működte el a talajba rejtett robbanószerkezeteket, hanem szétszórta azokat, vagy részleges robbanást idézett elő, így továbbra is jelentős mennyiségű kezelésre veszélyes eszköz maradt a területen. Különösen igaz ez nagy ürméretű eszközök alkalmazása esetén. A módszer másik hátránya az volt, hogy a sorozatos robbanások hatására megváltozott a talajfelszín, ami jelentősen befolyásolta annak későbbi járhatóságát.

Az első világháborúban a harckocsik megjelenésével jelentősen megváltozott az aknamentesítés rendszere. Megjelentek a harckocsikra szerelhető aknataposó és aknakifordító eszközök. Első alkalommal a világháború vége felé szereltek aknakifordító ekét a francia Renault FT–17 harckocsira,²⁸ mellyel jelentősen megnövelték a támadó csapatok sebességét. A háború lezárását követően az aknafelderítési és -mentesítési eljárásokat a robbanószerkezetek és azok maradványai kezelésében és megsemmisítésében szerzett tapasztalatok alapján fejlesztették.

Tekintettel azonban arra, hogy az első világháborúban milyen méreteket öltött az aknák elterjedése, a fent nevezett eszközök harcászati, hadműveleti alkalmazása nem volt ezzel egyenesen arányos. A háború befejezését követően a végrehajtott haditechnikai fejlesztések fő iránya már nem ezekre az eszközökre koncentrált, és az aknák fejlesztése és felderítése kissé perifériára szorult.

1929-ben a Hollywoodban élő Gerhard Fischer mérnök kifejlesztette a „metaloszkópnak” nevezett eszközt. Ez egy meglehetősen nehéz, 10 kg-os szerkezet volt, de kezelése egyszerű volt, nem igényelt semmiféle különösebb előképzettséget. Nagyon népszerű eszköz volt a városi önkormányzatok építészeti szolgálatainál, ahol a földben eltemetett csővezetékek, sínek, kábelkötegek és egyéb fémtárgyak helyének pontos meghatározására használták. A metaloszkóp katonai alkalmazására nem került sor, így továbbra is a kézzel történő aknafelderítés és mentesítés maradt az alapvető módszer.

A második világháború hadviselését már az aknák tömeges alkalmazása határozta meg, olyannyira, hogy a szemben álló felek a műveletek során közel 300 millió aknát telepítettek. Folyamatosan fejlesztették harceszközeiket és azok alkalmazási módjait. Az aknatelepítés módszereit a minél nagyobb hatékonyság érdekében matematikai alapokra helyezték. Egyes számítások szerint a második világháborúban a harckocsiveszteségek 20%-át aknák okozták.²⁹ A harckocsi elleni aknák mellett egyre nagyobb számban alkalmaztak gyalogság elleni repesz- és rombolóhatású aknákat is. Bár ebben az időszakban a németek voltak az aknatechnika legfontosabb újítói, mégis a brit katonák alkalmaztak először nyomásra működő gyalogsági aknákból kialakított összefüggő aknamezőket – Észak-Afrikában, az egyiptomi–líbiai határon – az olasz erőkkal szemben, hogy lassítsák azok előrenyomulását.³⁰ A csapatok mozgásszabadságának biztosítása érdekében az aknamezők felszámolása kiemelt fontosságúvá vált. „Az aknák keresése és eltávolítása, kiváltképpen az aknamentesítés rendkívül nehéz, de különösen fontos munka.”³¹ Ennek megfelelően a második világháborúban

²⁸ William C. Schneck: The Origins of Military Mines: Part II. Engineer Bulletin, 11. 1998. <https://fas.org/man/dod-101/sys/land/docs/981100-schneck.htm> (Letöltés időpontja: 2020. 02. 11.)

²⁹ Sloan: i. m. 23.

³⁰ Croll: i. m. 55.

³¹ Heinz Guderian: Riadó! Páncélosok! Kossuth Kiadó, Budapest, 1999, 229.

2. kép A metaloszkóp összecusukott és működésre kész helyzetben³²

minden állam kiemelt jelentőséget tulajdonított a területhez kapcsolódó kutatás-fejlesztésnek. Különböző programokat hajtottak végre az aknafelderítés és aknamentesítés területén, melyek elsődleges célja a folyamatok felgyorsítása és a feladatban érintett műszaki csapatok túlélőképességének javítása volt. Ebben a folyamatban mérföldkőnek számított az indukciós aknakutató eszközök megjelenése.³³

A két világháború közötti időszakban a franciák fejlesztették ki az első, gépjárműre szerelt indukciós aknakereső eszközt, és azt R-35 típusú harckocsira szerelve tesztelték. Ezzel párhuzamosan a brit, az amerikai, a német, az olasz és a szovjet csapatok is jelentős kutatásokat folytattak, melynek célja a hordozható indukciós aknakutató műszer kifejlesztése volt. Szovjet források szerint a Vörös Hadsereg már a második világháború kitörése előtt rendelkezett ilyen eszközzel, melyet IZ-nek³⁴ hívtak. Az eszköz továbbfejlesztett változatát rendszeresítették 1940-ben a Vörös Hadsereg műszaki-utász alegységeinél VIM-210 néven.³⁵ A modell különlegessége annak multifunkciós alkalmazási lehetőségeiben rejlett, ugyanis a készlet szétszedhető volt, így részegységeit a gyári rudazaton kívül egyéb más eszközre is felszerelheték. Erre a célra a kézi aknamentesítéshez alkalmazott szűrőbot, egy puskacső, de akár egy faág is megfelelt.³⁶

³² Павел Провин: История создания металлоискателей: дальнейшее развитие. Часть 2. 18. 05. 2016. <https://www.mdregion.ru/o-kladoiskatelstve/27-nowosti-poiska/3466-istoria-sozdania-metalloiskatelei-chast-2.html> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 12.)

³³ Russel H. Stolfi: Mine and Countermine Warfare in Recent History 1914–1970. Report No. 1582. Ballistic Research Laboratory, Aberdeen, 1972, 21.

³⁴ IZ – Индукционный Зонд, vagyis IZ; magyarul indukciós szonda.

³⁵ VIM-210 – Винтовочный Индукционный Миноискатель; puskára szerelhető indukciós aknakutató.

³⁶ Ю. Г. Веремеев: Мины вчера, сегодня, завтра. Часть 3, Вторая мировая война. Современная школа, Минск, 2014. <https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%92/veremeev-yurij-georgievich/mini-vchera-segodnya-zavtra/4> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 06.)

3. kép Szovjet műszaki katonák a nagy honvédő háború alatt VIM–210 műszerrel³⁷

1942 elejére már az európai hadszínterén harcoló valamennyi nemzet rendelkezett indukciós aknakutató eszközzel.³⁸

A nagyszámú gyakorlati alkalmazásból adódó tapasztalatok alapján egyre fejlettebb műszerekkel látták el a hadműveleti területen szolgáló katonákat, ezáltal mind hatékonyságba vált az aknafelderítés. 1942 végére már megjelent az eszközök érzékelőinek frekvencia-modulációs változata, amely már rendelkezett a talajhoz történő hangolás képességével, így lehetővé tette az adott terület jellegéhez, szennyezettségéhez viszonyított mérések végrehajtását. Az alkalmazott technikai megoldások magas fejlettségét bizonyítja például, hogy az amerikaiak által 1943-ban rendszeresített PRS–1 indukciós aknakutató műszer – kisebb módosításokat és technikai fejlesztéseket leszámítva – egészen az 1980-as évek elejéig rendszerben volt az amerikai hadseregben.

Az indukciós aknakutató eszközök alkalmazása nagyban meggyorsította a terület átkutatását. Használatukkal a műszaki csapatok viszonylag rövid idő alatt képesek voltak az aknákkal lezárt területek megtisztítására, vagy azokon biztonságos átkelést biztosító átjáró létesítésére. Az ilyen eszközök – a működési elvük miatt – csak fémtartalmú aknák esetében voltak eredményesen alkalmazhatók. Ezt felismerve a szemben álló felek aknafejlesztéseinek célja már az lett, hogy a robbanószerkezet működésének hatékony megtartása mellett az minél kevesebb fémet tartalmazzon. Így 1943-ra a hadszínterén megjelentek a nem fémtestű aknák.

³⁷ https://sovietarmorer.files.wordpress.com/2014/10/stal_m42-154lnc3eyjmok8ogkcoogkocc-ajcuplo110oo0sk-8c40s8osc4-th.jpeg (Letöltés időpontja: 2020. 08. 06.)

³⁸ Blanche D. Coll et al.: United States Army in World War II. The Technical Services, The Corps of Engineers: Troops and Equipment. Createspace Independent Publishing Platform, Wahington D.C., 2015, 468.

4. kép Amerikai katona PRS-1 indukciós aknakutató műszerrel 1944-ben³⁹

Németországban az aknagyárak tömegével gyártották a nagyon jó minőségű nem fémtestű aknákat. Ilyen volt például a Topfmine, melyet alakja miatt általában csak „kenyéraknának” hívtak. Az akna testét barnaszénpor és bitumen keverékéből készítették, de annak egészen különleges változatai is megjelentek, ilyen volt a fajanszból készült Topfmine 4531, valamint ide sorolható a szintén német Glasmine 43 is, amely üvegből készült.⁴⁰ A szovjet Vörös Hadsereg is nagy számban gyártott nem fémtestű aknákat, ezek jellemzően egyszerűbb anyagokból készültek, például ragasztott fából, rétegelt lemezből, kartonból és egyszerű fahulladékból is. A nem fémtestű akna elterjedésével az indukciós aknakutató eszközök alkalmazhatósága korlátozódott, aminek következtében ismét előtérbe került a hagyományos kézi aknafelderítés és -mentés.

A kézzel történő mentés megnehezítése érdekében az aknagyártók az aknákat – azok alján vagy oldalán – kiegészítő gyújtófészekkel látták el, amelybe húzásra működő gyújtószerkezetet helyezhettek el, ezzel biztosították az aknát felszedés ellen. Ilyen feladatra a szovjetek eredményesen alkalmazták az 1932-ben kifejlesztett MUV-gyújtószerkezetet. 1942-től a szovjet gyújtóhoz nagyon hasonló szerkezetet gyártottak Németországban Z.Z.42 és Csehszlovákiában RO-1 néven.⁴¹

A felszedés elleni biztosítás mellett további gondot jelentett a húzásra működő botlódrótos repeszaknák – a korabeli szóhasználat szerint érintőaknák – tömeges alkalmazása.

³⁹ Type 95 Ha Go tanks and California National Guardsman Sweeps for Mines Leyte 1944. World War Photos. <https://www.worldwarphotos.info/gallery/japan/japanese-tanks/type-95-ha-go-tanks-and-california-national-guardsman-sweeps-for-mines-leyte-1944/> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 11.)

⁴⁰ Беремеев: i. m. 69.

⁴¹ Uo. 47.

Az ilyen típusú aknák felderítése – főleg a növényzettel már benőtt területeken – kellően időigényes és veszélyes feladat volt.

A németek a világon elsőként légi távaknásító rendszert alkalmaztak. 1939-ben a Ju-87 bombázó-repülőgéphez szórókonténereket fejlesztettek ki, és ezekben – a más néven bomba-kazettákba – SD-1 vagy SD-2 típusú robbanószerkezeteket tölthettek be, amelyek a földet érés előtt kiszóródtak a kazettából. Volt olyan típus is, mely akkor robbant fel a talajon, amikor elmozdították a helyéről.⁴²

5. kép Német SD-2 típusú szórt repeszbombák amerikai, M83 típusú változata, törött szórókonténerben⁴³

„A robbanószerkezeteket egyrészt gyalogos oszlopok, illetve csoportosítások bombázására használták, másrészt ezzel kívánták megnehezíteni egy adott terepszakasz alkalmazását az ellenség részére. A bomba-kazettákba kerülő robbanószerkezetek nagyobbik hányada egyszerű csapódó gyújtós volt, néhányat szereltek csak késleltetett gyújtóval és mozdításra robbanó gyújtókészülékkel.”⁴⁴ Bár a németek voltak az elsők, akik a légi távaknásítási rendszert kifejlesztették, de később többi nemzet is rendelkezett ezzel a képességgel, és eredményesen alkalmazták például Észak-Afrikában is.⁴⁵ A második világháború alatt a légi távaknásító rendszert még nem használták aknamezők létesítésére, általában a szórt aknákat gépjárműoszlopok vagy települési körletek ellen alkalmazták.⁴⁶ Mivel a szórt aknák a talaj felszínén helyezkedtek el, így azok vizuálisan felderíthetők voltak. Semlegesítésük – mivel nem tudták, milyen gyújtószerkezetet tartalmaz – az esetek többségében melléhelyezett töltettel történt. De az is előfordult, hogy egy legalább 50 m-es kötélre rögzített aknakifordító horoggal mozdították ki a helyzetéből, és így idéztek elő robbanást.

⁴² Lukács László: Kis akna-történelem. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 6. évf. 2002/3., 31.

⁴³ Бомба-мина SD-2 в СССР (SD-2B „Schmetterling”). Livejournal. <https://ivagkin.livejournal.com/82869.html> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 16.)

⁴⁴ Lukács (2002): i. m. 31.

⁴⁵ Uo. 31.

⁴⁶ Uo. 32.

A kézi aknamentesítés veszélye és időigényessége miatt a kutatás-fejlesztés résztvevői egyre nagyobb figyelmet fordítottak a technikai felderítés és mentesítés fejlesztésére. A hatékonyan alkalmazott aknataposó hengerek és aknakifordító ekék mellett egyre szélesebb körben alkalmazták az első világháborúban még prototípusként megjelent, mechanikus kalapácsoló aknamentesítő rendszert, a *flailt* (buzogány, cséphadaró). A rendszer lényege, hogy egy páncélvédett alapgépre egy keretre rögzített forgótengelyt vagy dobót szereltek, amelynek felszíne mentén megfelelő távolságban rögzített hosszú láncon lévő különböző formájú fejek helyezkednek el. A szerkezetet nagy sebességgel forgatva heves ütést gyakorol a talajra, melynek következtében az abban lévő aknák elműködnek, miközben az alapgépben utazó kezelőszemélyzet és maga az eszköz nem szenved károsodást. Ezt hatékonyan, főleg gyalogság elleni aknákkal szennyezett területek mentesítésére alkalmazták 1939–1945 között.⁴⁷

Az előzőekben említett felderítési módszereken kívül a második világháború előtt és alatt kísérletek folytak az állatokkal támogatott aknafelderítés területén is. Egyes források szerint a Szovjetunióban kísérleti jelleggel már 1938-ban képeztek robbanóanyagok felkutatására alkalmas kutyákat. A szovjet–finn „téli háborúban” 1940 tavaszán már éles körülmények között alkalmaztak kutyákat aknák keresésére. A pozitív tapasztalatokat felhasználva és a képességet továbbfejlesztve a kutyák a nagy honvédő háború idején is nagy létszámban vettek részt aknafelderítési feladatokban.

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ BEFEJEZÉSÉT KÖVETŐ ÉVEK

A második világháború alatt az emberiség történelmében soha nem látott mennyiségű robbanószerkezetet használtak fel. Azok felderítése és mentesítése a harcokkal egyidejűleg folyamatosan történt. Különösen igaz volt ez a városi harcokra, hiszen a műveletek sikerességének alapja volt a közterületek és az épületek átvizsgálása és az aknacsapdától történő mentesítése.⁴⁸ Ez a tevékenység azonban kizárólag a műveletek eredményes befejezéséhez szükséges szintre korlátozódott, így a területek teljes megtisztítása a harcok idején nem történt meg. Ebből következően a világháború befejezését követően a katonai kötelékek fő feladata az országok területének lőszer- és aknamentesítése volt.

A harctevékenységek körzeteiben több millió fel nem robbant aknavetőgránát és tüzérségi lövedék, gyalogsági lőszer és kézigránát maradt vissza. Ezek többsége kilőtt, de fel nem robbant szerkezet volt, továbbá nagy számban fordultak elő elhagyott tüzelőállások, egykori lőszerellátó pontok és ideiglenes tábori raktárak területén vagy utak mentén még nem kilőtt robbanószerkezetek is.⁴⁹ A nagyvárosok romeltakarítását és az infrastruktúra újjáépítését sok esetben akadályozták az épület romjai alá több méter mélységben befürödött légibombák és nagy űrméretű romboló tüzérségi gránátok.

⁴⁷ A Study of Mechanical Application in Demining. Geneva International Centre for Humanitarian Demining, Geneva, 05. 2004., 18. https://www.gichd.org/fileadmin/GICHD-resources/rec-documents/Mechanical_study_complete.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 06. 05.)

⁴⁸ Bucsák Mihály et al.: 70 év az életveszély árnyékában – A magyar tüzserész- és aknakutató alakulatok története 1945–2015. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015, 29.

⁴⁹ Horváth Tibor: Magyarország akna- és lőszermentesítésének története. A kezdetek 1944–1948. Műszaki Katonai Közlöny, XXVIII. évf. 2018/1., 73. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2018_1_07_Horvath%20T_Aknamentesites_MKK.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 08. 08.)

Az egyes országok politikai és katonai vezetése a kezdetekben kellőképpen fel sem tudta mérni a robbanóeszközök által okozott veszélyeztetettség fokát, méretét, felszámolásának bonyolultságát, erő- és eszközigényét, valamint gyakorlati lehetőségeit. Mivel ezt megelőzően ehhez hasonló, akár egy egész ország területére kiterjedő ilyen mennyiségű, robbanó veszélyforrás nem fordult elő, az azok felderítésére és hatástalanítására szolgáló tapasztalatokkal az újonnan megalakult hadseregek vezetése nem rendelkezett. Az egyre nagyobb számban előforduló emberi áldozatok miatt egyre sürgetőbb lett a területek akna- és lőszermentesítésének elvégzése.

Az óriási mennyiségű hátrahagyott veszélyes hadianyag felderítése és megsemmisítése hatalmas feladat elé állította a katonai kötelekeket. A háború magyarországi befejezésétől 1946 novemberéig például a tűzszerész- és aknakutató alegységek Magyarországon több mint 2500 tonna veszélyes robbanószerkezetet távolítottak el.⁵⁰ A második világháború utáni években a mentesítés és a hatástalanítás feladatainak biztosításához szükséges technikai felszerelések gyártásán túl – tekintettel a győztes nagyhatalmak egyre erősebb szembenállására, a szemben álló tömbök és befolyásolási övezetek kialakulására – a katonai fejlesztések a minél hatékonyabb robbanószerkezetek kifejlesztésére irányultak.

1946-ban kirobbant az indokínai háború a francia gyarmati hadsereg és a Viet Minh⁵¹ között. A nyolc éven át tartó háború első éveiben gyenge intenzitású gerillaháború volt. A Viet Minh csapatai főleg aknákat és meglepőaknákat alkalmaztak, de nem túl nagy számban. A harcoló felek felszereléseinek fejlesztése eredményeként 1949-re a korábbi gerillaháborút felváltotta két szemben álló, modern fegyverekkel felszerelt hadsereg háborúja, ahol tömegével alkalmaztak aknákat a katonai műveletek során. A konfliktus kiterjedt a szomszédos Laosz és Kambodzsa területére is, ahol szintén óriási területek váltak aknaszenyvezetté. Mindezek ismeretében kijelenthető, hogy a második világháború után közvetlenül kirobbant háborúkban és fegyveres konfliktusokban a robbanószerkezetek felderítése még mindig főleg az aknákra és az aknamezőkre irányult, és kizárólag a talajszint alá rejtett vagy a talaj felszínén lévő különféle típusú aknák felkutatására és megsemmisítésére korlátozódott. Ezeket a feladatokat továbbra is katonai kötelekek hajtották végre a műszaki támogatás részeként, illetve a fegyveres konfliktus lezárását követően a terület biztonságossá tétele érdekében.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Az emberiség történelme során vívott háborúkban a robbanószerkezetek felderítése és mentesítése mindvégig kiemelt jelentőségű volt. A robbanószerkezetek fejlődésével párhuzamosan fejlődött a felderítésükre alkalmas eszköztár, illetve módszerek és eljárások összessége is. A harctéren napjainkban is az egyik legfontosabb feladat a csapatok mozgásszabadságának biztosítása. A NATO műszaki doktrínája⁵² alapfeladatként határozza meg az aknamentesítést a műszaki támogatás részeként, de a doktrína az egyéb támogatási feladatai között megjelenő tűzszerészeti mentesítés is e feladatokhoz kapcsolódhat.

A 20. század második felétől napjainkig a robbanószerkezetek alkalmazásában óriási fejlődés tapasztalható. Mind az alkalmazás, mind az ellenük való védekezés eszköztárában

⁵⁰ Gellért Tibor: Tűzszerészek és aknakutatók. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1981, 14.

⁵¹ A Ho Si Minh vezetése alatt álló Liga Vietnám Függetlenségéért elnevezésű szervezet.

⁵² ATP-3.12.1 – Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, Edition A, Version 1. NATO Standardization Office (NSO), 02. 2016.

megtalálhatóak a legmodernebb technikai eszközök. Ebben az időszakban bekövetkezett fontos változás, hogy a terrorizmus révén a robbanószerkezetek jelentette veszély a mindennapi életünk részévé vált. A tanulmány második részében ezt az időszakot mutatjuk be.

(A tanulmány második, befejező részét folyóiratunk 2021/1. számában közöljük.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Study of Mechanical Application in Demining. Geneva International Centre for Humanitarian Demining, Geneva, 05. 2004. https://www.gichd.org/fileadmin/GICHD-resources/rec-documents/Mechanical_study_complete.pdf
- ATP-3.12.1 – Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, Edition A, Version 1. NATO Standardization Office (NSO), 02. 2016.
- Bardócz József – Barta Klára – Hatos János – Nagy Éva – Helfrih Viktor (szerk.): *A modern haditechnika enciklopédiája – 1945-től napjainkig*. Gulliver Kiadó, Budapest, 2001.
- Bucsák Mihály – Csurgó Attila – Horváth Tibor – Láng László – Molnár Sándor – Posta Lajos – Szatai Zsolt – Vörös Mihály: *70 év az életveszély árnyékában – A magyar tüzserész- és aknakutató alakulatok története 1945–2015*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- Coll, Blanche D. – Keith, Jean E. – Rosenthal, Herbert H.: *United States Army in World War II. The Technical Services, The Corps of Engineers: Troops and Equipment*. Createspace Independent Publishing Platform, Wahington D.C., 2015.
- Croll, Mike: *The History of Landmines*. Pen and Sword Books, Barnsley, 1998.
- Gellért Tibor: *Tüzserészek és aknakutatók*. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1981.
- Ghazal, Belal Ahmed – Ismail, Ahmad Faris: *The contribution of Hassan Al-Rammah to gunpowder and rocket technology*. In: Shuriye, Abdi O. – Faris, Waleed F. (szerk.): *Contributions of Early Muslim Scientists to Engineering Studies and Related Sciences*. IIUM Press, Batu Caves, 2011, 36–40. <http://irep.iium.edu.my/21131/>
- Guderian, Heinz: *Riadó! Páncélosok!* Kossuth Kiadó, Budapest, 1999.
- Horváth Tibor: *Magyarország akna- és lőszermentésének története. A kezdetek 1944–1948*. Műszaki Katonai Közlöny, XXVIII. évf. 2018/1., 68–75. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2018_1_07_Horvath%20T_Aknamentesites_MKK.pdf
- King, Philip J. – Stager, Lawrence E.: *Life in Biblical Israel*. Westminster John Knox Publishing, Louisville, 2002.
- Lapat Attila: *A robbanóanyagok világa*. Természettudományi Közlöny, 132. évf. 2001/6. <https://docplayer.hu/2666889-A-robbanoanyagok-vilaga.html>
- Lukács László: *Épületek elleni robbantásos cselekmények és jellemzőik*. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évf., 2012. különszám, 4–13. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2012_k_02%20C3%89p%C3%BCletek%20elleni%20robb%20cselekm-ek%20-%20Luk%C3%A1cs_L_.pdf
- Lukács László: *Kis akna-történelem*. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 6. évf. 2002/3., 29–37.
- Magyar életrajzi lexikon, 2. kötet, L–Z. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.
- Mű/41, a Magyar Honvédség Tüzserész Szabályzata, I. rész, 1-2, 1.2.12. A Magyar Honvédség kiadványa, 2014.
- Révai nagy lexikona, XIV. kötet: Mons-Ottó. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, 1916.

- Schneck, William C.: *The Origins of Military Mines: Part II*. Engineer Bulletin, 11. 1998. <https://fas.org/man/dod-101/sys/land/docs/981100-schneck.htm>
- Sloan, C. E. E.: *Mine Warfare on Land*. Pergamon Press, London, 1986.
- Stolfi, Russel H.: *Mine and Countermine Warfare in Recent History 1914–1970*. Report No. 1582. Ballistic Research Laboratory, Aberdeen, 1972.
- Szabó Sándor – Tóth Rudolf: Építványok robbantásos cselekmények elleni védelmének növelési lehetőségei. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évf. 2012. különszám, 14–25. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2012_k_03%20Robb%20cselekm%20elleni%20v%C3%A9delem%20-%20Szab%C3%B3_S%20-T%C3%B3th_R.pdf
- Toy, Sidney: *A History of Fortification from 3000 BC to AD 1700*. Pen and Sword Books, London, 1966.
- Type 95 Ha Go tanks and California National Guardsman Sweeps for Mines Leyte 1944. World War Photos. <https://www.worldwarphotos.info/gallery/japan/japanese-tanks/type-95-ha-go-tanks-and-california-national-guardsman-sweeps-for-mines-leyte-1944/>
- Walker, Paul K.: *Engineers of Independence – A Documentary History of the Army Engineers in the American Revolution 1775–1783*. University Press of Pacific, Honolulu, 2002.
- Андреев, К. К.: Взрыв и взрывчатые вещества. Военное Издательство Министерство Обороны Союза ССР, Москва, 1956.
- Бомба-мина SD-2 в СССР (SD-2B „Schmetterling”). Livejournal. <https://ivagkin.livejournal.com/82869.html>
- Веремеев, Ю. Г.: Мины вчера, сегодня, завтра. Часть 3, Вторая мировая война. Современная школа, Минск, 2014. <https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%92/veremeev-yurij-georgievich/mini-vchera-segodnya-zavtra/4>
- Веремеев, Ю. Г.: Мины вчера, сегодня, завтра. Часть 1, Предыстория мин. 2014. <https://litresp.ru/chitat/ru/%D0%92/veremeev-yurij-georgievich/mini-vchera-segodnya-zavtra/2>
- Колганов, Е. В. – Соснин, В. А.: Промышленные взрывчатые вещества-1-я книга. издательство ГосНИИ Кристалл, Дзержинск Нижегородской обл, 2010.
- Провин, Павел: История создания металлоискателей: дальнейшее развитие. Часть 2. 18. 05. 2016. <https://www.mdregion.ru/o-kladoiskatelstve/27-nowosti-poiska/3466-istoria-sozdania-metalloiskatelei-chast-2.html>
- Шевцов, Н. Р. et al.: Разрушение горных пород взрывом. <https://nashaucheba.ru/v3171/?cc=1&page=2>
- https://sovietarmorer.files.wordpress.com/2014/10/stal_m42-154lnc3eyjmok8ogkcoogkocc-ejcuplo-110o0sk8c40s8osc4-th.jpeg

Szakály Sándor:

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD LUDOVIKA AKADÉMIA II. FŐCSOPORT, MAJD JOGUTÓD INTÉZMÉNYEI¹ PARANCSNOKAI (1931–1945)

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.8](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.8)

ÖSSZEFOGLALÓ: *A trianoni békediktátum által létszámában és fegyverzetében erősen korlátozott magyar haderő – 1922. január 4-től magyar királyi Honvédség – számára a tiszti utánpótlást egyetlen képzőintézmény, a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia biztosította.² A szerző tanulmányában – folytatva a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia parancsnokairól készített összegzést³ – azokról a parancsnokokról készült rövid életrajzi vázlatokat adja közre, akik ezen intézmények élén álltak. Mivel a honvéd repülő-tisztek képzése részben itt zajlott, ezért az 1938 őszén létrejött magyar királyi vitéz nagybányai Horthy Miklós Honvéd – 1943-tól vitéz nagybányai Horthy István – Repülő Akadémia parancsnokait (mindösszesen két főt) is bevonta a vizsgálatba, ezzel teljes képet adva az 1919 és 1945 közötti magyar honvédtisztképzés képzőintézményeinek parancsnokairól.⁴*

KULCSSZAVAK: *Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia, Horthy Miklós Honvéd Repülő Akadémia, Horthy István Repülő Akadémia, Ludovika Akadémia II. főcsoport, háborús érték, minősítések, parancsnokok, Illy Sándor, Nagy Gábor, Orosz Béla, Schindler Szilárd, Schmoll Endre, Stirling László, Zelenka Zoltán*

BEVEZETŐ

A békediktátum katonai előírásának betartására hivatott, a Magyar Királyság területén tartózkodó Szövetségek Katonai Ellenőrző Bizottság 1927. március 31-én befejezte működését.⁵ A titokban adig is megindult haderőfejlesztés nagyobb lehetőséget és teret kapott, jöllehet a bizottság működésének

¹ Magyar királyi „Bolyai János” Honvéd Műszaki Akadémia, magyar királyi vitéz nagybányai Horthy Miklós Honvéd – 1943-tól vitéz nagybányai Horthy István – Repülő Akadémia.

² A trianoni békediktátum szövegét lásd: 1921. évi XXXIII. törvénycikk az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés beikkelyezéséről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100033.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fkeyword%3D1921.%2520%25C3%25A9vi%2520XXXIII> (Letöltés időpontja: 2020. 04. 20.)

³ Szakály Sándor: A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia parancsnokai (1919–1945). Honvédségi Szemle, 148. évf., 2020/4., 130–150.

⁴ Nem ismeretes, hogy Nagy Gábort, illetve Orosz Bélát ki váltotta a beosztásukból történt felmentésük után. Az 1941-ben megkezdődött hadapródiskolai képzéssel, illetve azon iskolák parancsnokaival a jelen írásban nem foglalkozom. Az ott folyó tisztképzés és az intézmények parancsnokainak bemutatása külön tanulmányt igényel.

⁵ A Szövetségek Katonai Ellenőrző Bizottság magyarországi működésére vonatkozóan lásd Juhász Balázs: A Szövetségek Katonai Ellenőrző Bizottság Magyarországon. In: Rapaich Richárd: Antant-ellenőrzés Magyarországon. Meritum Közhasznú Egyesület, Szeged, 2019, 11–62.

megszűnte nem jelentette ugyanazt a trianoni előírásokra vonatkozóan is, de a titokban végrehajtandó fejlesztések útjából ezzel jelentős akadály hárult el. A magyar katonai vezetés érzékelve azt, hogy a majdan jelentősen nagyobb létszámú honvédség hivatásos tisztigénye is megnövekszik, igyekezett a tisztképzés intézményét „kiegészíteni”. 1928 és 1931 között Pécsen működött a magyar királyi Zrínyi Miklós Közrendészeti Akadémia – amely alapvetően a csendőrtiszti utánpótlást biztosította volna –, de a hozzá fűzött remények nem váltak be, és a világgazdasági válság is arra ösztönözte a döntéshozókat, hogy a Pécsen tanuló tisztjelöltek a Ludovika Akadémiára kerüljenek át. Ez az 1931-es tanévvel meg is történt. A tisztképző intézmény megnövekedett feladatai és létszáma arra ösztönözték a katonai vezetést, hogy a Ludovika Akadémiát két főcsoportra bontsák és gyakorlatilag a fegyvernemi képzéseket két külön főcsoportba szervezve folytassák tovább.

A Ludovika Akadémia I. főcsoport a gyalogos-, lovas- és tüzértisztképzés színtere lett, míg a műszaki csapatok, híradók, vonatcsapatbeliek, folyamőrök képzése a Ludovika Akadémia addigi Műszaki csoportjából létrejövő Ludovika Akadémia II. főcsoportjában folytatódott.⁶ Az intézmény a Hűvösvölgyben található egykori budapesti császári és királyi gyalogsági hadapródiskola épületében nyert elhelyezést, amely 1931-ig is a katonai nevelést szolgálta, hiszen a Bocskai István reáliskolai nevelőintézetnek – rejtett katonai középiskolának – adott otthont.

A vizsgálatban szereplő hét személy közül valamennyi az Osztrák–Magyar Monarchia fennállásának éveiben született, és születési helyük az adott időszakban a Magyar Királyság területén volt. A trianoni békediktátumot követően a hét, vizsgálatban szereplő személy esetében a születési helyek a következőket mutatják:

- a trianoni Magyarország területére esik a születés helye: 4 fő – 57,14%,
- a Csehszlovákiához került országrészre esik a születés helye: 2 fő – 28,57%,
- a Romániához csatolt országrészre esik a születés helye: 1 fő – 14,28%.

Egy nagyobb mintavétel esetében ezek az arányok más eredményt mutatnak. Az elcsatolt területeken született az 1938 és 1945 közötti évek magyar katonai felső vezetése tagjainak több mint 57%-a.⁷ Alacsony minta esetében az eredmények általában nem pontosak.

A korban a vallásfelekezeti hovatartozást minden esetben feltüntették a korabeli dokumentumokban, így e hét személy esetében is. A katonai pályafutás során ennek nem volt túlzottan nagy jelentősége – ahogy a nemzetiségi hovatartozásnak sem az Osztrák–Magyar Monarchia fennállásának éve alatt –, de a kor szokásait megtartva a következő eredményeket kapjuk:

- római katolikus: 5 fő – 71,42%;
- evangélikus: 2 fő – 28,57%.⁸

⁶ A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia II. főcsoport létrejöttére röviden utalnak könyvükben: Siposné Kecskeméthy Klára – Bánffyné Kalavszky Györgyi: A Ludovika egykor és most. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.; foglalkozik vele és a magyar királyi Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémiával és a magyar királyi vitéz nagybányai Horthy Miklós Honvéd – 1943-tól vitéz nagybányai Horthy István – Repülő Akadémiával: Rada Tibor (szerk.): A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945), I–II., Gálos-Nyomdász Kft. – Magyar Történelmi Társulat, Calgary–Budapest, 1998–2001.

⁷ A nagyobb mintavétel alapján született eredményt lásd Szakály Sándor: A magyar katonai elit 1938–1945. Magvető, Budapest, 1987, 63–65.

⁸ Az alacsony mintavétel miatt ez az adat kevésbé értékelhető, de amint már jeleztem, a katonai hivatás választásában, illetve a katonai pályafutás alakulásában nem bírt érdemi jelentőséggel. Az 1910-es országos adatok – Magyarbirodalom – szerint a felekezeti megoszlás a következő volt (A Magyar Szent Korona Országainak

A katonatiszti hivatás választásában jelentős szerepe lehetett az apák foglalkozásának is. Mind a hét személy esetében ismert az apák foglalkozása:

- 2 jogász (ügyvéd, illetve városi ügyész) – 28,57%,
- 1 mérnök – 14,28%,
- 1 cs. és kir. katonatiszt (őrnagy) – 14,28%,
- 1 postai és távírdai altiszt – 14,28%,
- 1 pénzügyi ellenőr – 14,28%,
- 1 napszámos – 14,28%.

Ha az apák foglalkozását nézzük, akkor elmondható, hogy a vizsgálatban szereplő egykori akadémiaparancsnokok kivétel nélkül a 19. század végének alsó középosztályába, illetve a kispolgári rétegbe sorolható családokból kerültek ki.⁹ Ennek megfelelő volt a családok anyagi helyzete is. Állíthatjuk ezt annak ellenére, hogy konkrét, az anyagi helyzetre vonatkozó adatok csak töredékesen álltak a rendelkezésünkre. Ezekben az esetekben viszont szinte kivétel nélkül a „vagyonatlan” megjelölés szerepel, és a jobb anyagi helyzetben lévők esetében a vagyon általában egy lakóházat és évi két-háromezer korona jövedelmet jelentett. Arról, hogy a jövedelmekből vajon mekkora családot kellett eltartani, elég pontosak lehetnek az ismereteink, ugyanis hat esetben – 85,71% – rendelkezünk korabeli adatokkal. Ezek szerint hét testvére volt 1 személynek (16,66%), négy testvére 2 személynek (33,33%), három testvére 2 személynek (33,33%) és két testvére 1 személynek (16,66%). A 19. század második felében, illetve végén ez a gyermekszám az akkori Magyarországon természetes és átlagos gyermekszámnak felelt meg. Esetünkben, egy családra vetítve az adatokat ez a gyakorlatban átlag több mint három (3,83) testvért jelent.

Nyilván a családok nagysága, anyagi helyzete, a családfenntartó jövedelme is befolyásolta a gyermekek iskola- és egyben pályaválasztását. A katonatiszti hivatást választók esetében ugyanis már 10 esztendő életkortól lehetőség nyílt katonai nevelőintézetben (katonai alreáliskola) tanulni, és azokat befejezve tisztképző intézetekben – esetleg azt megelőzően a katonai főreáliskolában – folytatni a tanulmányokat. A nevelő- és tisztképző intézetek állami és magánalapítványi helyei pedig gyakorlatilag az ingyenes tanulás lehetőségét biztosították.

A jelen vizsgálatban szereplő hét személy esetében négy fő tanult katonai nevelőintézetben – császári és királyi katonai alreáliskolában – már tízesztendősen. Egy személy a főreáliskola első négy osztályát, míg egy fő a főgimnázium első négy osztályát végezte el. Egy személy esetében nem ismeretes a 10 és 14 éves életkor között elvégzett iskola típusa.

1910. évi népszámlálása, I. rész, A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Statisztikai Közlemények, Új sorozat, 42. kötet. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1912, I. Általános jelentés 1. 8.):

- római katolikus – 49,3%
- görögkatolikus – 11,0%
- református – 14,3%
- evangélikus – 7,1%
- görögkeleti – 12,8%
- izraelita – 5,0%
- unitárius – 0,4%
- egyéb – 0,1%.

⁹ Szakály (1987): i. m. 76–80.

A 14. életévük betöltése után négyen császári és királyi katonai főreáliskolában, egy személy magyar királyi honvéd főreáliskolában tanult tovább, míg ketten gyalogsági hadapródiskolában – egy császári és királyiban (Budapest) és egy honvéd hadapródiskolában (Nagyvárad) – kezdték meg a tanulmányaikat. A katonai főreáliskolát végzetek közül mind az öten a császári és királyi Műszaki Katonai Akadémián (Bécs, majd Mödling) folytatták tanulmányaikat,¹⁰ míg a két, hadapródiskolában tanuló személy közül a császári és királyiban tanuló onnét avattatott zászlóssá,¹¹ a honvéd hadapródiskolában tanuló pedig a harmadik évfolyam sikeres befejezése után átlépett a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémiára.¹²

Így elmondható, hogy a hét személy közül hat fő katonai akadémiai tanulmányai után avattatott hivatásos tiszté, hadnaggyá. Közülük öten a császári és királyi haderőhöz, míg egy személy a magyar királyi Honvédséghez került. A hadapródiskolát végzett személy zászlóssá történt felavatása után a császári és királyi haderő állományába került.

Magasabb katonai végzettséget hárman szereztek még az Osztrák–Magyar Monarchia fennállása idején, amikor is elvégezték a császári és királyi felsőbb hadmérnöki, illetve császári és királyi felsőbb tüzértanfolyamot, és azt követően kerültek be a hadmérnökkarba, illetve a tüzértörzskarba. E két „kar” a fegyvernemi sajátosságoknak megfelelően a császári és királyi vezérkarhoz volt hasonlítható. Két személy végzett a(z első) világháború után a magyar királyi Honvédség vezérkari tisztképző intézményében, a rejtési okok miatt az akkor még magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tisztii továbbképző tanfolyamnak nevezett Hadiakadémián.¹³ Egy személy sikeresen tette le a hadiműszaki törzskari törzstiszti vizsgát, és mindössze egy személy nem végzett a Hadiakadémián. A vizsgálatba bevont személyek közül két fő¹⁴ már hivatásos tisztii pályafutása idején gépészmérnöki diplomát is szerzett.

¹⁰ Az Osztrák–Magyar Monarchia fennállásának éveiben a 10 és 14 éves életkor közötti gyerekek katonai alreáliskolában tanulhattak négy évig, majd azt követően katonai főreáliskolában három évig, azután pedig a katonai akadémiaikon folytathatták tanulmányaikat három évig. A katonai alreáliskola négy osztályának elvégzését követően lehetőség volt a tisztképzés „másik” formáját választani, a négy évfolyamos hadapródiskolai képzést. A polgári – civil – iskolák különböző „fajtáinak” részben vagy egészben történő elvégzését követően volt lehetőség a különböző katonai tanintézetekben tanulni. Az egymásra épülő képzőintézetek nem jelentettek kizárólagosságot. A katonai al- és főreáliskolát végzetteknek nem kellett felvételezniük a katonai tisztképző intézetekbe, míg a polgári iskolákból jelentkezőknek igen.

¹¹ Az Osztrák–Magyar Monarchiában 1908-ban végrehajtott haderőreform előtt a hadapródiskolát végzettek hadapród-tiszthelyettesé – tiszjelölt – avatták, és az avatást követő évben nevezték ki őket hadnaggyokká, míg az 1908 októbertől felavatottak zászlósi kinevezést nyertek, és szintén egyesztendei szolgálat után kapták meg a hadnaggyi csillagot. 1901-ig a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémiát végzettek is hadapród-tiszthelyettesi rendfokozatot nyertek el, viszont az évfolyam két legkiválóbbja azonnal hadnaggyi kinevezést kapott. A tanulmányaikat 1898-ban kezdett ludovikások már hadnaggyi kinevezést nyertek, és 1901-ben egyszerre avatták az utolsó hadapródiskolai és az első „akadémikus” évfolyamot.

¹² A magyar királyi honvéd hadapródiskolákban (létrehozásukról az „1897. évi XXIII. törvények a honvéd nevelő- és képző-intézetekről” intézkedett) – amelyek 1898 és 1918 között működtek Nagyváradon és Pécsen – tanuló növendékek közül a 3. évfolyam legjobbjai átkerülhettek a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia vagy a császári és királyi haderő katonai akadémiai egyikének – „Mária Terézia” Katonai Akadémia (Bécsújhely), Műszaki Katonai Akadémia (Bécs, majd Mödling) – első évfolyamába, amelyhez érettségi vizsgát kellett tenniük.

¹³ A Hadiakadémia történetére és annak névváltozásaira is lásd Oroszi Antal: A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia története, 1920–1945. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001. A kötettel kapcsolatban megjegyzendő, hogy az abban évfolyamonként felsorolt végzetek között nem minden esetben lehet megtalálni minden végzetet, és számos esetben a nevüket megváltoztatók kétszer, külön személyként is szerepelnek.

¹⁴ Schindler Szilárd és Nagy Gábor. Utóbbi esetében ismert, hogy a budapesti József Műegyetemen (1934-től Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem) kapott gépészmérnöki diplomát.

A dualizmus időszakában – az Osztrák–Magyar Monarchia soknemzetiségű mivolta okán is – nagy hangsúlyt fektettek az idegen nyelvi képzésre. Természetes volt, hogy a német tannyelvű nevelő- és képzőintézetekben végzetek kitűnően ismerték a német nyelvet, de számukra a francia és egy másik nyelv elsajátítása is kötelező volt.¹⁵ Különösen vonatkozott ez a magasabb – vezérkari, hadmérnöki, felsőbb tüzérszti – képzésben résztvevőkre. A rendelkezésre álló adatok alapján mind a hét személy németnyelv-tudása tökéletes volt. Tökéletes volt a francianyelv-ismerete két főnek, jó egynek és gyenge kettőnek. Hárman használták jól az angol nyelvet, míg egy személy gyengén bírta azt. Olaszul egy fő tökéletesen, egy fő jól és egy fő gyengén beszélt. Az orosz nyelv ismerete Stirling László esetében ismert, de nem ismeretes a nyelvtudásának szintje. A hét katonai vezető közül egy személy gyengén beszélt szlovákul. Öt nyelvet használt – a magyaron kívül – egy személy (14,28%), négyet ugyancsak egy személy (14,28%), hármat két személy (28,57%), kettőt pedig három személy (42,85%)

Az idegen nyelvek ismerete egyébként a két világháború közötti időszakban is fontos és hasznos volt, hiszen az alapvető – német, francia, angol olasz, orosz nyelvű – katonai szakirodalom rendszeresen beérkezett az országba, és a katonai tanintézetek könyvtárában ugyanúgy megtalálható volt, mint a tiszti kaszinókban és a magasabbparancsnokságokon, de a hivatásos tisztek döntő többségének saját könyvtárában is.

A hivatásos tisztté felavatott hét későbbi akadémiaparancsnok közül hatan a császári és királyi haderőben kezdték meg a katonai szolgálatukat, míg egy személy a Magyar Királyi Honvédségben indította el a katonai pályafutását. Az első világháború harcaiban valamilyen részt vettek. Szinte kivétel nélkül hosszabb-rövidebb ideig arcvonaliszolgálatot is teljesítettek. Közülük egy személy, Stirling László 1915 márciusában orosz hadifogságba esett, és csak 1920-ban térhetett vissza Magyarországra, míg Nagy Gábor 1918 novemberétől 1919 decemberéig szenvedett olasz hadifogságban.

A világháborús teljesítményüket – amelyet a háború folyamán szerzett hadikitüntetések, az arcvonalban és a hadrakelt seregnél, illetve a mögöttes országrészekben töltött idő alapján számítottak ki – a következőképp értékelték. Négy személyről – köztük az 1915 márciusától orosz hadifogságban lévő Stirling Lászlóról – nincs adat. A fennmaradó négy személy esetében a háborús érték a következő: egy személy (Illy Sándor) – kimagasló (6), három személy (Nagy Gábor, Schindler Szilárd és Schmoll Endre) – kiváló (5). Mind a heten kiérdemelték a Katonai Érdemkereszt III. osztályát hadidíszítménnyel, kardokkal kitüntetést is, és számos más hadikitüntetés birtokosai is voltak. Eddigi ismereteink szerint a Vitézi Rendbe való felvételt egy személy, Orosz Béla kérte. 1934. október 26-án avatta őt vitézzé vitéz nagybányai Horthy Miklós, a Vitézi Rend főkapitánya, s vált ezt követően a Vitézi Rend tagjává.¹⁶

¹⁵ Az adott korban a „nemzetközi nyelv”, illetve a diplomácia nyelve a francia volt, ezért kötelező volt annak tanulása. (A császári és királyi katonai akadémiákon a 19. század második felében a cseh nyelv is a kötelezően tanult nyelvek közé tartozott.) A császári és királyi haderőben a különböző csapattestek személyi állománya különböző nemzetiséghez tartozó legénységből állt össze, ezért elvárás volt a tisztektől, hogy a legénység által használt nyelveket elfogadható szinten elsajátítsák. (A német vezényleti és szolgálati nyelv mellett, ha az adott csapattestben szolgáló legénységi állományúak 20%-a azonos nyelvet használt, akkor az adott nyelv „ezrednyelv” lett. Így előfordult, hogy egyes csapattesteknél két-három ezrednyelv is használatos volt.)

¹⁶ A Vitézi Rend történetére és a rendbe történő felvételhez szükséges elvárásokra vonatkozóan is lásd Fekete Ferenc: A Vitézi Rend története. HK Hermanos, Szeged, 2011.; valamint Kerepeszki Róbert: A Vitézi Rend, 1920–1945. Attraktor, Máriabesenyő, 2013.

A két világháború közötti évekből rendelkezésre álló minősítési adatok szerint szinte kivétel nélkül minden esetben „kiváló” minősítést kaptak előljáróiktól, parancsnokaiktól a vizsgálatban szereplő személyek. Katonai pályafutásuk gyakorlatilag töretlen volt. A katonai pályát lezáró nyugállományba helyezés idején közülük egy fő vezérezeredesi, három fő altábornagyi rendfokozatot ért el, míg a (második) világháború befejezéséig tényleges szolgálatban álló másik három személy közül ketten vezérőrnagyi, míg egy személy ezrederesi rendfokozatot ért el.

A második világháború éveiben a hét katonai felső vezető közül mindenki szolgált egy ideig, és három személy a háború befejeztékor is tényleges állományban volt. Addigra viszont már nyugállományba került négy fő, és közülük két személy, Zelenka Zoltán és Schindler Szilárd el is hunyt.

A nyugállományba kerültek az 53., illetve 56. életévüket töltötték be, de a nyugállományba helyezéshez szükséges szolgálati idővel – 36 év szolgálat a tisztté avatás után – rendelkeztek.

A világháború során szovjet hadifogságba került Nagy Gábor és a nyilas-hungarista fogságot elszenvedő Orosz Béla Magyarországon maradt, míg az életben lévő másik három tábornok – Stirling László, Schmoll Endre és Illy Sándor – az emigrációt választotta. Az itthon maradottakat a honvédelmi miniszter állandó igazoló bizottsága igazoltnak nyilvánította, de a nyugellátásukat 1950-ben megvonta. Ők különböző fizikai munkával tartották el magukat és családjukat.

A rendszerváltás utáni posztumusz „megkövetésük”, rehabilitációjuk előttem nem ismeretes.

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉD LUDOVIKA AKADÉMIA II. FŐCSOPORT (1931–1939), MAJD MAGYAR KIRÁLYI BOLYAI JÁNOS HONVÉD MŰSZAKI AKADÉMIA (1939–1945) PARANCSNOKAI¹⁷

ZELENKÁ Zoltán, kutnai és eörvistyei, altábornagy (műszaki)

*Losonc, 1884. 03. 07. – †Budapest, 1942. 02. 18.

Apja: Zelenka Gyula, kutnai és eörvistyei, ügyvéd és főügyész

Anyja: Svehba Mária

Vallása: evangélikus

Iskolái, végzettsége: cs. és kir. katonai alreáliskola 1–4. évfolyam (1894–1898), Kassa, „igen jó”; cs. és kir. katonai főreáliskola 1–3. évfolyam (1898–1901), Morva-Fehértemplom, „teljesen díjmentes magyar állami alapítványi helyen”; cs. és kir. Műszaki Katonai Akadémia 1–3. évfolyam (1901–1904), Bécs, „teljesen díjmentes magyar állami alapítványi helyen”, „igen jó”; cs. és kir. felsőbb hadmérnöki tanfolyam (1910–1913), Bécs, „igen jó”.

Nyelvismerete: német (t), angol (j)

Rendfokozatai: hadnagy: 1904. 08. 18. (1903. 09. 01-jei rang, 30. rangszám), főhadnagy: 1909. 11. 01. (73. rangszám), százados: 1914. 09. 01. – 1914. 11. 01. (42. rangszám), őrnagy: 1920. 09. 01. (1918. 09. 01-jei rang, 109. rangszám), alezrederesi:

¹⁷ Az összeállításban a következő rövidítéseket alkalmaztam: K. E. – Kormányzói Elhatározás; L. E. – Legfelsőbb Elhatározás; m. kir. – magyar királyi; cs. és kir. – császári és királyi; n. a. – nincs adat; n. m. – nincs minősítve; gy – gyenge; j – jó; t – tökéletes.

1920. 09. 01., ezredes (főtanácsnok): 1924. 05. 01., tábornok: 1932. 05. 01., altábornagy: 1936. 11. 01. (3. rangszám).

Beosztásai: 1904. 10. 01.-től: cs. és kir. 7 utász zászlóalj (Budapest), századszolgálat; 1917. 01. 20. – 1917. 04. 20.: cs. és kir. 4/4. árkászszázad-parancsnok; 1917. 04. 22. – 1917. 05. 15.: porosz Landwehr hadosztály, utászcsoporthadparancsnok; 1917. 12. 24. – 1918. 10. 30.: m. kir. 74. honvéd gyaloghadosztály műszaki törzstiszt és árkászszázad-parancsnok; 1919. 08. 01.: belépett a Nemzeti Hadseregbe; 1919. 08. 01. – 1919. 09. 15.: Hadügyminisztérium 5. osztályon beosztott tiszt; 1919. 09. 15. – 1922. 09. 01.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémián tanár (műszaki szolgálat, hídépítés, utásztan, erődítés és csapatpedagógia, tanulmánycsoport-vezető); 1922. 09. 01. – 1925. 10. 01.: n. a., 1925. 10. 01. – 1928. 09. 10.: HM 1. osztály, beosztott tiszt, műszaki alcsoport vezető, 1928. 09. 01. – 1931. 05. 01.: HM 1/c osztály, osztályvezető; 1931. 05. 01. – 1931. 07. 01.: HM 1/c. osztály létszámfeletti állományában; 1931. 07. 01. – 1931. 09. 01.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémia „Ny” állományában; 1931. 09. 01. – 1931. 11. 01.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémia műszaki rész parancsnoka; 1931. 11. 01. – 1934. 01. 17.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémia II. főcsoport, parancsnok; 1934. 02. 01. – 1940. 02. 01.: m. kir. Honvédség Főparancsnoka mellé beosztott műszaki szemléző, és a Legfelsőbb Honvéd Törvényszék elnöki teendőinek ellátásával ideiglenesen megbízva? – 1939. 08. 01.; ? – 1940. 03. 01.: HM törzstiszti becsületügyi tanács elnöke; 1940. 05. 01.: nyugállomány.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend középkeresztjéhez a csillag (1940. 08. 16.); Magyar Érdemrend középkeresztje (1937); Magyar Érdemkereszt III. osztálya (1932. 01. 29.); Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon; Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme, szalagján az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal miniatűrjével; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragdzöld szalagon (1927); Károly Csapatkereszt, Háborús Emlékérem kardokkal és sisakkal; Tiszti Katonai Szolgálati Jel II. osztálya, Katonai Jubileumi Kereszt (1908), 1912–1913. évi Emlékkereszt.

Háborús érték (I. világháború): n. a.; arcvonalban – 3 hónap, hadrakelt seregnél – 49 hónap

Minősítései: 1926–1930: kiváló; 1932–1934: kiváló; 1935–1939: igen jó

Hadmérnök törzskarban: 1915. 05. 01. – 1918.

Vezérkari testületben: 1919–?

Vezérkari törzstiszti vizsga: –

Családi állapot: nő (1919), felesége: Góbi Mária (1889. 08. 20. – ?), elvált

Lakása: Budapest II. ker., Margit körút 39.

Temetése, sírja: Budapest, 1942. 02. 20., Farkasréti temető

Egyebek: nemessége igazolt: Büm. 174. 337/1930. (1930. 10. 27.)

STIRLING László, szentgyörgyvári, altábornagy (tüzér)

*Nagykanizsa, 1889. 01. 35. – †Montreal (Kanada), 1969. 06. 04.

Apja: Stirling Sándor, nyugállományú cs. és kir. őrnagy

Anyja: Semetke Mária

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: cs. és kir. katonai alreáliskola 3–4. osztály (1900–1902) Kismarton, „teljesen díjmentes, államköltséges helyen”; cs. és kir. katonai főreáliskola 1–3. évf. (1902–1905) Kismarton; cs. és kir. Műszaki Katonai Akadémia 1–3. évfolyam (1905–1908), Mödling, „igen jó”; cs. és kir. felsőbb tüzér tanfolyam (1913–1914).

Nyelvismerete: német (t), angol (j), francia (j), orosz (n. m.)

Rendfokozatai: hadnagy: 1908. 08. 18. (1908. 09. 01.-jei rang, 89. rangszám), főhadnagy: 1913. 05. 01. (17. rangszám), százados: 1915. 11. 01. (1919. 12. 17.-én új rangja: 1915. 07. 01.), őrnagy: 1922. 09. 01., alezredes: 1927. 05. 01., ezredes: 1930. 11. 01., tábornok: 1938. 05. 01. (2. rangszám), altábornagy: 1940. 09. 01. (2. rangszám).

Beosztásai: 1908. 08. 18 – 1908. 10. 13.: cs. és kir. 2. vartüzér-zászlóalj, századszolgálat (Bilek); 1908. 10. 13. – 1909. 04. 30.: a VIII. védmű egyik objektumának tüzérparancsnoka; 1905. 05. 01. – 1910. 01. 10.: cs. és kir. 2. vartüzér-zászlóalj, századszolgálat (Bilek); 1910. 01. 10. – 1910. 07. 31.: részlegparancsnok (Kalinovik); 1910. 07. 31. – 1910. 08. 27.: vartüzér-lőiskola, hallgató; 1910. 08. 27. – 1910. 12. 01.: részlegparancsnok (Kalinovik); 1910. 12. 01. – 1911. 04. 30.: altisztképző iskola tanára (Mostar); 1911. 05. 01. – 1912. 07. 01.: cs. és kir. 2. vartüzér-zászlóalj, századszolgálat; 1912. 07. 01. – ? (1911. 07. 15. – 1912. 08. 10.: altisztképző iskola tanára is): részlegparancsnok (Kalinovik); 1915. 03. 22. – 1920. 11. 20.: orosz hadifogság; 1920. 12. 02. – 1921. 04. 02.: budapesti katonai körletparancsnokságon beosztott tiszt; 1921. 04. 02. – 1921. 06. 30.: m. kir. 1. tüzérosztálynál beosztott tiszt, 1921. 06. 30. – 1923. 09. 11.: HM-beosztott; 1923. 09. 11. – 1927. 11. 01.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémia, tanár (harcászat); 1927. 11. 01. – 1928. 01. 01.: Pénzügyminisztérium XIII. osztályon beosztott; 1928. 01. 01. – 1928. 12. 15.: Állami Térképészeti Intézet, beosztott; 1928. 12. 15. – 1934. 01. 17.: közlekedési ezred (Rendőrujone Iskola), parancsnok; 1934. 01. 17. – 1936. 09. 01.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémia II. főcsoport, parancsnok; 1936. 09. 01. – 1939. 01. 01.: m. kir. 7. vegyesdandár tüzérségi parancsnok (Miskolc); 1939. 01. 01. – 1940. 11. 04.: Központi Átvételi Bizottság, elnök (közben ? – 1940. 03. 01.: HM törzstiszti becsületügyi tanács, elnökhelyettes; 1940. 03. 01. – ? : HM törzstiszti becsületügyi tanács, elnök); 1940. 11. 04. – 1942. 02. 01.: m. kir. IX. honvéd hadtest, parancsnok; 1942. 02. 01. – 1942. 08. 01.: Központi Átvételi Bizottság, elnök; 1942. 11. 01.: nyugállomány; 1942. 01. 24. – 1944. 10.: a Hadianyaggyártás Országos felügyelője.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend középkeresztjéhez a csillag (1940. 11. 18.); Magyar Érdemrend középkeresztje; Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme, szalagján a Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal miniatűrjével; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragdzöld szalagon (1932. 01. 29.); Károly Csapatkereszt; Háborús Emlékérem kardokkal és sisakkal; Erdélyi Emlékérem (1940); Katonai Jubileumi Kereszt (1908); Bosznia-Hercegovinai Emlékérem; 1912–1913. évi Emlékkereszt; Német Sas Rend érdemkeresztje a csillaggal (1942); osztrák Háborús Emlékérem kardokkal.

Háborús érték (I. világháború): 4 (igen jó); arcvonalban – 8 hónap, hadifogság – 67 hónap.

Minősítései: 1930–1939: kiváló

Vezérkari testületben: n. a.

Vezérkari törzstiszti vizsga: nem ismert

Vitéz: –

Családi állapota: nős (1923. 03. 28.), felesége: Simkovic Irma (Budapest, 1890. 04. 03. – ?)

Gyermeke: Stirling Olga, szentgyörgyvári (Budapest, 1924. 07. 13. – ?)

Lakás: Budapest XI. kerület, Bicskei út 6.

Temetése, sírja: n. a.

Egyebek: Magyar nemesség, szentgyörgyvári előnévvel: 1890. 09. 08., nemessége igazolt: Büm. 809/1902. 1945 januárjában Németországba távozott, majd onnét emigrált. Az 1950-es években a Dominikai Köztársaságban volt fegyvergyári szakértő.

SCHINDLER Szilárd, vezérezredes (műszaki)

*Körmöcbánya, 1887. 07. 24. – †Budapest, 1943. 11. 25.

Apja: Schindler József ügyvéd, Körmöcbánya ügyésze

Anyja: Brandl Balbina

Vallása: evangélikus

Iskolái, végzettsége: reáliskola 1–4. osztály (1897–1901), Körmöcbánya; m. kir. honvéd főreáliskola 1–3. évfolyam (1901–1904), Sopron, „Bars vármegyei alapítványi helyen”; cs. és kir. Műszaki Katonai Akadémia 1–3. évfolyam (1904–1907), Mödling, „igen jó”; cs. és kir. felsőbb hadmérnöki tanfolyam 1–3. évfolyam (1911–1914), Bécs, „igen jó”.

Nyelvismeret: német (t), angol (j), francia (t), olasz (t), szlovák (gy)

Rendfokozatai: hadnagy: 1907. 08. 18. (1907. 09. 1-jei rang, 47. rangszám); főhadnagy: 1912. 11. 01.; százados: 1915. 07. 01.; vezérkari szolgálatot teljesítő őrnagy: 1921. 09. 01.; alezredes: 1925. 05. 01. (1. rangszám); ezredes: 1928. 11. 01.; tábornok: 1937. 11. 01.; altábornagy: 1939. 11. 01.; vezérezredes: 1941. 11. 01. (1. rangszám).

Katonai pályafutása: 1907. 10. 01. – 1911: cs. és kir. 1. (az átszervezést követően 5.) utászászlóaljnál beosztott tiszt; 1911–1914: cs. és kir. felsőbb műszaki tanfolyam, hallgató; 1914. – 1915. 09. 30.: a rivai, a brixeni, a trienti és ismét a rivai hadmérnöki igazgatóságoknál beosztott; 1915. 10. 01. – 1918. 06. 01.: a rivai hadmérnöki igazgatóság vezetője; 1918. 06. 01. – 1918. 09. 01.: a cs. és kir. XXVI. hadtestnél árkászcsoporthatóság parancsnok; 1918. 09. 01. – 1918. 11. 03.: az Isonzó hadsereg műszaki csoportjában hadmérnökkari előadó; 1919–1924: Honvédelmi Minisztérium 1. osztály, szervezési alcsoport, vezető; 1924–1926: n. a.; 1926. 01. 10. – 1927. 11. 14. (1927. 11. 01-jei hatállyal): a római quirinali követségen I. osztályú követségi titkár (katonai szakelőadó); 1927. 11. 14. (1927. 11. 01-jei hatállyal) – 1932. 06. 15.: katonai attasé a római quirinali követségen; 1928. 03. 30. (K. E.) – 1932. 06. 15.: katonai attasé Albániában (Róma állomáshellyel); 1932. 06. 15. – 1936. 10. 01.: HM 1/a. osztály, osztályvezető; 1936. 10. 01. – 1939. 01. 13.: M. kir. honvéd Ludovika Akadémia II. főcsoport, parancsnok; 1939. 01. 13. – 1940. 11. 01.: M. kir. Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia, parancsnok; 1940. 11. 01. – 1941. 03. 01.: Honvédelmi Minisztérium I. csoportfőnök; 1941. 03. 01. – 1942. 11. 01.: Honvédelmi Minisztérium Földi Főcsoportfőnök; 1943. 02. 01.: nyugállomány.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend nagykeresztje (1943. 07. 01.); Magyar Érdemrend középkeresztjéhez a csillag (1941. 08. 12.); Magyar Érdemrend középkeresztje; Magyar Érdemkereszt III. osztálya (1930. 03. 01.); Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal (két ízben); Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Kormányzó Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragdzöld szalagon (1936); Károly Csapatkereszt; Háborús Emlékérem kardokkal és sisakkal (1932); Tiszti Katonai

Szolgálati Jel II./A. osztálya; Erdélyi Emlékérem; Katonai Jubileumi Kereszt (1908);
 albán Szkanderbég Rend nagytiszti keresztje (1931. 07. 11.); Olasz Korona Rend pa-
 rancsnoki keresztje (1928. február 15.); osztrák Háborús Emlékérem kardokkal.
Vezérkari testületében: 1919–1937 (1914–1918 között a hadmérnöki törzskarban)
Vezérkari törzstiszti vizsga: n. a.
Háborús érték (I. világháború): 5 (kiváló); arcvonalban – 7 hónap, hadrakelt seregnél – 44
 hónap
Minősítés: 1927–1941: kiváló
Vitéz: –
Családi állapota: nős (1932), felesége: Simonne Marie Estelle Joffet *Mamers (Franciaor-
 szág), 1896. 02. 18. – ?)
Gyermekei: n. a.
Lakás: Budapest I. kerület, Pasaréti út 1. I. em. 3. (telefon: 152-825)
Temetése, sírja: Budapest, 1943. 11. 29., Farkasréti temető
Egyebek: mérnök. 1936-ban nevének Körmöczy-Schindlerre történő változtatását kérel-
 mezte. A kérelmét elutasították, jelezve, hogy csak Körmöczy lehetne. Azt nem fo-
 gadta el.

SCHMOLL Endre, altábornagy (műszaki)

*Patvarc, 1894. 04. 15. – †Braunau am Inn (Ausztria), 1949. 05. ?

Apja: Schmoll Endre m. kir. pénzügyi ellenőr

Anyja: Latkóczy Margit

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: cs. és kir. katonai alreáliskola 1–4. osztály (1905–1909), Kismarton, „jó”; cs. és kir. katonai főreáliskola 1–3. évfolyam (1909–1912), Kismarton, „jó”; cs. és kir. Műszaki Katonai Akadémia 1–2. évfolyam (1912–1914), Mödling, „magyar állami alapítványi helyen”; Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam (1922–1924).

Nyelvismerete: német (t), francia (gy)

Rendfokozatai: hadnagy: 1914. 10. 15., főhadnagy: 1915. 07. 01. (317. rangszám), szá-
 zados: 1923. 09. 01., altanácsnok (örnagy): 1931. 11. 01. (6. rangszám), alezredes:
 1935. 05. 01. (6. rangszám), ezredes: 1939. 05. 01. (15. rangszám), vezérörnagy:
 1942. 04. 01. (1942. 03. 30-i rang, 8. rangszám), altábornagy: 1944. 07. 01. (1. rang-
 szám).

Beosztásai: 1914. 10. 15. – 1918.: cs. és kir. vasúti ezred, beosztott tiszt (1914. 12. – 1915. 01.
 30.: vasútépítő század kötelékében a bochniai híd helyreállításán, 1915. 01. – 1915. 04.:
 a delatyni völgyátjáró helyreállításán, közben a MÁV I. és MÁV III. számú páncél-
 vonatok parancsnoka; 1915. 04. – 1916. 10.: a cs. és kir. 36. vasúti századdal az Ison-
 zó-arcvonalon; 1916. 10. – 1917. 12.: cs. és kir. 36. vasúti századdal a belgrádi vasúti
 híd helyreállításán; 1917. 12. – 1918. 08.: az Isonzó-arcvonalon; 1918. 08. – 1918. 10.:
 elektromos tábori vasúti tanfolyam hallgatója, Bécsújhely; 1918. 10. – 1918. 11.: olasz
 hadszíntéren; 1918. 11. – 1920.: n. a.; 1920. – 1921. 08. 29.: vasútépítő zászlóalj;
 1921. 08. 29. – 1922. 10. 01.: Honvédelmi Minisztérium Felszámoló Hivatalnál beoszt-
 va; 1922 – 1924. 10. 01.: Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam, hallgató;
 1924. 10. 01. – 1925. 01. 01.: HM Elnökség 20 fős állományában, tartósan vezényelve
 az I. utászászlóaljhoz csapatszolgálatra 1925. 03. 31-ig; 1925. 01. 01. – 1927. 11. 01.:
 Minőség Ellenőrző Hivatal debreceni kirendeltségének „B” állományában (közben

1927. 08. 10. – 1927. 09. 15.: csapatszolgálaton a m. kir. 3. honvéd utászszázlójánál); 1927. 11. 01. – 1932. 08. 01.: Budapesti Szabályzatismertető tanfolyam, tanár (közben a jegyzői tanfolyamon is tanár; 1929. 04. 01. – 1929. 04. 30.: csapatszolgálaton a Rendőrújonc Iskolánál; 1931. 04. 18. – 1931. 07. 27.: törzstiszti tanfolyamon is tanár); 1932. 08. 01. – 1937: Honvédelmi Minisztérium VI-7/k. osztály, osztályvezető-helyettes; 1937–?: Honvédelmi Minisztérium VI-7/k. osztály, osztályvezető; 1937. 05. 01. – 1940. 11. 01.: 7/m. vkf. osztály, osztályvezető; 1940. 11. 01. – 1941. 05. 01.: *m. kir. Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia, parancsnok*; 1941. 05. 01. – 1942. 05. 01. (másutt 1942. 05. 16.): Honvédelmi Minisztérium III. csoportfőnök 1. helyettes; 1942. 05. 01. (másutt 1942. 06. 15.) – 1944. 10. 01.: Honvédelmi Minisztérium III. (anyagi) csoportfőnök; 1944. 10. 01-től, a nyugállományba helyezés előtt 3 havi egészségügyi szabadságon; 1945. 01. 04.: beosztva a totális mozgósítás és harcbaállítás törzsébe.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend középkeresztje (1940. 08. 01.); Magyar Érdemrend tisztikeresztje (1936); Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal (két ízben); Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme, szalagján a Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal miniatűrjével; Újjólagos Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Ezüstérme vörös-fehér szegélyes smaragdzöld szalagon; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme hadiszalagon; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragdzöld szalagon (1927); Károly Csapatkereszt; Nemzetvédelmi Kereszt (1941. 09. 30.); Háborús Emlékérem kardokkal és sisakkal; Tiszti Katonai Szolgálati Jel II./A. osztálya; Erdélyi Emlékérem; Légoltalmi Jelvény (1944. 10. 19.); Német Sas Rend I. fokozatú érdemkeresztje (1939. 10. 27.); Olasz Korona Rend tisztikeresztje (1940. 06. 15.).

Háborús érték (I. világháború): n. a.; arcvonalban – 22 hónap, hadrakelt seregnél – 21 hónap, mögöttes országrészben – 4 hónap

Minősítései: 1931–1935: kiváló

Vezérkari testületben: 1925–1942

Vezérkari törzstiszti vizsga: n. a.

Vitéz: –

Családi állapota: nőtlen

Lakás: n. a.

Temetése, sírja: –

Egyebek: –

NAGY Gábor, vezérőrnagy (műszaki)

*Völcsej, 1893. 06. 16. – †Budapest, 1972. 08. 03.

Apja: Nagy Sándor napszámos

Anyja: Szőke Márta

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: cs. és kir. katonai alreáliskola 1–4. osztály (1904–1908), Kismarton „Nemes Kéry János alapítványi helyen”; cs. és kir. katonai főreáliskola 1–3. évfolyam (1908–1911), Kismarton; cs. és kir. Műszaki Katonai Akadémia (1911–1914) Mödling, „alapítványi helyen”.

Nyelvismerete: német (t), angol (gy), olasz (gy)

Rendfokozatai: hadnagy: 1918. 08. 01., főhadnagy: 1918. 09. 01., százados: 1921. 09. 01., őrnagy: 1932. 05. 01. (1. rangszám, később 1930. 05. 01-re javítva), alezredes: 1937. 11. 01. (később 1935. 11. 01-jére javítva), ezredes: 1940. 05. 01. (2. rangszám), vezérőrnagy: 1942. 10. 01. (2. rangszám, a kinevezés időpontja: 1942. 11. 01.).

Beosztásai: 1914. 08. 01. – 1917. 04.: cs. és kir. 4. árkászszázalaj, 1/4. árkászszázad, beosztott tiszt; 1917. 04. – 1917. 05.: cs. és kir. 4. árkáspótszázad; 1917. 06. – 1918. 11. 04.: 2/40. árkászszázad, beosztott tiszt; 1918. 11. 04. – 1919. 11. 08.: olasz hadifogság; 1920–1921: szombathelyi utászszázalaj, beosztott tiszt; 1921: árkásztiszti tanfolyam, tanár; 1921–1922: műegyetemi hallgató; 1923. 08. 06. – 1928. 10. 01.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémia, tanár (árkászszolgálat, építési szerkezettan, út- és vasútépítés, oktatótiszt); 1928. 10. 01. – 1937. 11. 01.: Honvédelmi Minisztérium 1/c. osztály (közben 1930. 06. 02. – 1930. 06. 20.: csapatszolgálaton a m. kir. 14. honvéd gyalogezrednél; 1934. 02. 03. – 1934. 07. 14.: harcászati hadművelési tanfolyamra vezényelve; 1936. 08. 01. – 1937. 10. 31.: csapatszolgálat a magyar királyi honvéd Egyesített hídászszakaszoknál, Szentendrén); 1937. 11. 01. – 1938. 11. 01.: m. kir. „Bor-nemissza Gergely” 1. honvéd utászszázalaj, parancsnokhelyettes; 1938. 11. 01. – 1939. 10. 01.: m. kir. VII. utászszázalaj, parancsnok; 1939. 10. 01. – 1941. 01. 15.: m. kir. Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia, beosztott; 1941. 01. 15. – 1941. 05. 11.: Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője; 1941. 05. 01. – 1944. 12. 20.: m. kir. Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémia, parancsnok; 1945. 01. 01. (másutt 1945. 01. 15.) – 1945. 03. 30.: m. kir. 1. honvéd hadsereg, műszaki parancsnok; 1945. 03. 30. – 1948. 07. 24.: szovjet hadifogság.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend Középkeresztje (1943. 12. 04.); Magyar Érdemrend tisztikeresztje (1938); Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal (két ízben); Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme hadiszalagon; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragdzöld szalagon (1931. 03. 15.); Károly Csapatkereszt; Háborús Emlékérem kardokkal és sisakkal; Tiszti Katonai Szolgálati Jel II./A. osztálya; Felvidéki Emlékérem; Erdélyi Emlékérem; Nagy Honvéd Sportügyeségi Jelvény.

Háborús érték (I. világháború): 5 (kiváló); arcvonalban – 52 hónap

Minősítései: 1933–1937: kiváló

Vezérkari testületben: –

Hadiműszaki törzskarban: n. a.

Vezérkari törzstiszti vizsga: –

Hadiműszaki törzskari törzstiszti vizsga: 5

Vitéz: –

Családi állapota: nős (Tatabánya, 1933. 07. 01.), felesége: Fritz Hildegard Adél (?–?)

Gyermekei: gyermektelen

Lakása: Budapest II. kerület, Riadó utca 2/b.

Temetése, sírja: –

Egyebek: okleveles gépészmérnök. 1948. 09. 28-án a Honvédelmi Minisztérium törzsparancsnokság állományába felvéve. A Honvédelmi Minisztérium állandó igazoló bizottsága 88/ig.biz.–1949. számú határozatával „Rendfokozatát meghagyja”. 1949. 03. 02.: a tényleges állományból elbocsátva ellátási igényeinek meghagyása mellett.

A MAGYAR KIRÁLYI VITÉZ NAGYBÁNYAI HORTHY MIKLÓS HONVÉD – 1943-TÓL VITÉZ NAGYBÁNYAI HORTHY ISTVÁN – REPÜLŐ AKADEÉMIA PARANCSNOKAI

ILLY Sándor, vezérőrnagy (vonatcsapatbeli, repülő)

*Budapest, 1898. 02. 11. – †? (Brazília), 1970. 10. 30.

Apja: Illy Rezső mérnök

Anyja: Róth Kamilla

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: cs. és kir. gyalogsági hadapródiskola (1911–1914), Budapest; Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam (Hadiakadémia), Budapest (1923–1925)

Nyelvismerete: német (t), francia (gy), olasz (j)

Renderfokozatai: zászlós: 1914. 10. 15., hadnagy: 1915. 08. 25., főhadnagy: 1917. 05. 01. (később 1921. 09. 01., 2. rangszám), százados: 1925. 09. 01. (9. rangszám, később 1924. 09. 01-re javítva), őrnagy: 1933. 11. 01. (2. rangszám), alezredes: 1937. 05. 01. (3. rangszám), ezredes: 1941. 05. 01. (35. rangszám), vezérőrnagy: 1944. 01. 01. (9. rangszám).

Beosztásai: 1914. 10. 15. – ? : cs. és kir. 4. vonatosztály, beosztott tiszt, majd cs. és kir. 34. gyalogezred; 1920 – 1923. 11. 07: debreceni vonatosztály; 1923–1925: Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam, hallgató; 1926. 01. 22. – 1926. 05. 16.: m. kir. 5. honvéd vegyesdandár parancsnokság, beosztott vezérkari tiszt; 1926. 05. 16. – 1927.: pilótaiskola (Szombathely); 1927. 05. 16. – 1927. 11. 01.: Légügyi Hivatalba beosztva; 1927. 11. 01. – 1931. 06. 15.: Légügyi Hivatal, kiképzési és szervezési alosztályvezető (közben csapatszolgálaton Székesfehérvárott, 1929. 06. 26-tól a törzstiszti tanfolyamon a légi harc tanára, „egyéb szolgálatainak csorbítatlan ellátása mellett”); 1931. 11. 01. – ? : HM VI–1. osztály, fogalmazótiszt; 1931. 06. 15. – 1931. 10. 30.: tartósan vezényelve a HM VI-7/k. osztályra; 1931. 11. 01. – 1935. 05. 01.: HM VI–1. osztály szervezési alosztályvezető; 1935. 05. 01. – 1938. 05. 01.: Légügyi Hivatal II. anyagi osztályon; 1938. 05. 01. – 1939. 01. 01.: Honvédelmi Minisztérium 14/c (légügyi) osztályon (közben 1938. 09. 12. – 1938. 10. 08.: csapatszolgálaton Kecskeméten, a m. kir. 1. honvéd repülőezrednél); 1939. 01. 01. – 1939. 09. 01.: m. kir. Légi Erők parancsnokságon beosztva (1939. 01. 01. – 1939. 06. 30.: csapatszolgálatra vezényelve a m. kir. 4. honvéd felderítő repülőezredhez); 1939. 09. 01. – 1939. 10. 17.: m. kir. „Horthy Miklós” Repülő Akadémián; 1939. 10. 17. – 1941. 10. 01.: m. kir. vitéz nagybányai Horthy Miklós Honvéd Repülő Akadémia, parancsnok; 1941. 10. 01. – 1942. 10. 01.: HM 9. osztályon beosztott tiszt; 1942. 10. 01. – 1941. 02. 03.: m. kir. honvéd Légi Erők parancsnokságán beosztott tiszt; 1942. 12. 03. (L. E.) – 1943. 09. 15. : m. kir. Honvéd Légi Erők parancsnokság közigazgatási vezető (hadművelési területen a m. kir. 102. honvéd repülődandár parancsnoka); 1943. 09. 15. – 1944. 10. 01.: m. kir. 1. honvéd repülő hadosztály, parancsnokhelyettes (1943. 09. 06-tal már a parancsnoksággal megbízva); 1944. 10. 01. – 1944. 10. 16.: Országos Repülő Kerület parancsnoka; 1944. 11. 01. – ? : m. kir. I. honvéd hadtest létszám feletti állományában; 1945. 01. 20. – ? : a Veszprémi járásban ellenőrzéssel megbízott tábornok, tartózkodási helye a m. kir. 3. honvéd hadsereg parancsnokságon.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend tisztikeresztje hadidíszítménnyel, kardokkal (1944. 03. 22.); Magyar Érdemrend tisztikeresztje (1943. 12. 04.); Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon, kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragdzöld szalagon; Károly Csapatkereszt; Háborús Emlékérem kardokkal és sisakkal; Tiszti Katonai Szolgálat Jel II/A. osztálya; Erdélyi Emlékérem; bolgár Katonai Érdemrend parancsnoki keresztje (1940. 10. 01.).

Háborús érték (I. világháború): n. a.; arcvonalban – 43 hónap, mögöttes országrészben – 7 hónap

Minősítései: 1926–1934: kiváló

Vezérkari testületben: 1926. 01. 01. – 1940. 02. 01.

Vezérkari törzstiszti vizsga: n. a.

Vitéz: –

Családi állapot: nőtlen

Gyermekei: –

Lakása: n. a.

Temetése, sírja: 1970. 11. ? – Caldas Novas (Brazília, Goiás állam)

Egyebek: a HM Elnöki osztály 1940. I. tétel 24. 141. számú rendelete az 1939. évi. II. törvény cikk 1. §-ára hivatkozva „zsidónak nem tekintendő”-nek minősítette. A HM Elnöki osztály 1942. 54. 498. számú rendelete ezt hatálytalanította: „nagyszülőkig bezárólag tiszta keresztény”. A magyar királyi vitéz nagybányai Horthy Miklós Honvéd Repülő Akadémia parancsnoki beosztásából 1941. 10. 01-gyel apja törvénytelen származása miatt mentették fel. A háború befejezte után Németország francia megszállási övezetéből hamarosan Brazíliába vándorolt ki. Caldas Novas (Goiás állam) közelében, egy erdei vadászat alkalmával villámcsapás áldozata lett.

OROSZ Béla, vitéz ditrói, ezredes (gyalogság, repülő)

*Sepsiszentgyörgy, 1894. 07. 23. – †Budapest (?), 1976. 12. 31.

Apja: Orosz Alajos, postai és távírdai segédellenőr

Anyja: Dabringer (másutt Dobringer) Berta

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: gimnázium 1–4. osztály (1904–1908), Brassó; nagyvárad-i honvéd hadapródiskola 1–3. évfolyam (1909–1912); m. kir. honvéd Ludovika Akadémia 1–3. évfolyam (1912–1914), „teljesen díjmentes államköltséges hely”.

Nyelvismerete: német (j), francia (gy)

Rendfokozatai: hadnagy: 1914. 10. 15., főhadnagy: 1919. 09. 01.; százados: 1923. 09. 01.; őrnagy: 1933. 11. 01. (1. rangszám); alezredes: 1938. 05. 01. (1. rangszám); ezredes: 1942. 04. 01. (17. rangszám).

Beosztásai: 1914. 10. 15. – 1914. 11. 20.: m. kir. 22. honvéd gyalogezred, pótszázad-parancsnok; 1914. 11. 20. – 1915. 01. 15.: m. kir. kolozsvári honvéd kerület, géppuskástanfolyam-hallgató; 1915. 01. 15. – 1915. 05. 28.: m. kir. 21. honvéd gyalogezred, I. zászlóalj, géppuskásszázad-parancsnok; 1915. 05. 28. – 1915. 07. 01.: sebesült, kórházban (Munkács); 1915. 07. 01. – 1916. 06. 20.: m. kir. kolozsvári hon-

véd kerületparancsnokság, géppuskás tanfolyamon beosztott tiszt; 1916. 06. 20. – 1917. 08. 20.: m. kir. VII/4. népfelkelő zászlóaljnál; 1917. 08. 20. – 1918. 07. 01.: sebesült (Nagyszében, Kolozsvár); 1918. 05. 05. – háromhavi egészségügyi szabadságon, várakozási illetékkal; 1918. 07. 01. – 1919. 03. 15.: szentendrei géppuskás tanfolyam, parancsnokhelyettes; 1919. 03. 15. [sic!] – 1919. 08. 01.: 21. vörös gyalogezred, 1. segédtest; 1919. 09. 01. – 1920. 10. 01.: nagykanizsai gyalogezred, századparancsnok; 1920. 10. 05. – 1921. 03. 01.: repülőmegfigyelő tanfolyamon; 1921. 03. 01. – 1923. 05. 01.: pilótakiképzésen a szombathelyi repülőgép-vezető iskolán; 1923. 05. 01. – 1927. 07. 01.: Légügyi Hivatal, előadó; 1927. 07. 01. – 1930. 11. 01.: sóstói repülőgép-javító üzem, parancsnok; 1930. 11. 01. – 1931. 08. 20.: m. kir. honvéd Ludovika Akadémia, tanár (a Repülőtanulmányi csoport vezetője), 1931. 08. 20. – 1936. 08. 20.: m. ki. honvéd Ludovika Akadémia II. főcsoport, tanár (szolgálati szabályzat és repülő gyakorlati szabályzat) és repülő század-parancsnok; 1936. 08. 20. – 1939. 11. 15.: m. kir. 2. honvéd bombázóezred-parancsnok; 1939. 11. 15. – 1941. 12. 15.: m. kir. 4. honvéd bombázóezred-parancsnok (1941. 08. 15. – 1941. 11. 20.: gyorshadtest-parancsnokság, repülő-előadó); 1941. 11. 20. (kinevezve 1941. 10. 01.-jével) – 1944. 12. 22.: a m. kir. vitéz nagybányai Horthy Miklós Honvéd – 1943-tól vitéz nagybányai Horthy István – Repülő Akadémia parancsnoka; 1944. 12. 22. – 1945. 03. 15.: letartóztatva, vizsgálati fogságban Sopronkőhidán.

Kitüntetései: Magyar Érdemrend tisztikeresztje (1941. 08. 12.); Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon, kardokkal (1941); Magyar Érdemrend lovagkeresztje (1937); Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel, kardokkal; Ezüst Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Bronz Katonai Érdemérem hadiszalagon, kardokkal; Kormányzói Dicsérő Elismerés Magyar Koronás Bronzérme vörös-fehér szegélyes smaragd zöld szalagon (1930); Károly Csapatkereszt; Sebesültek Érme, szalagján két sávval; Nemzetvédelmi Kereszt (1943. 11. 06.); Felvidéki Emlékérem; Erdélyi Emlékérem; Délvidéki Emlékérem; Olasz Korona Rend parancsnoki keresztje (1942. 03. 09.); finn Szabadságkereszt Rend I. osztálya (1942. 03. 31.); Finn Fehér Rózsa Rend parancsnoki keresztje (1942. 03. 31.); Német Sas Rend II. fokozatú érdemkeresztje kardokkal (1942. 05. 12.).

Háborús érték (I. világháború): n. a.; arcvonalban – 18 hónap, mögöttes országgrészben – 20 hónap

Minősítései: 1932 – kiváló; 1933 – igen jó; 1934–1936 – kiváló

Vezérkari testületben: –

Vezérkari törzstiszti vizsga: –

Vitéz: 1934. 10. 26.

Családi állapota: nős (1927. 07. 02.), felesége Gillemot Margit (?–?).

Gyermekei: Béla (Budapest, 1928. 09. 09. – ?), Claudia (Budapest, 1929. 10. 04. – ?)

Lakása: n. a.

Temetése, sírja: –

Egyebek: nemessége igazolt – Büm. 29. 180/1936. 1946. 01. 06.: a honvédelmi miniszter állandó igazoló bizottsága 6. 062/ig. biz.–1946. számú határozatával „Igazolt”-nak nyilvánította. Nyugellátását 1950. 04. 30-ával beszüntették.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1921. évi XXXIII. törvénycikk az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100033.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fkeyword%3D1921.%2520%25C3%25A9vi%2520XXXIII>
- A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása, 1. rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Statisztikai Közlemények, Új sorozat, 42. kötet. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1912.
- Fekete Ferenc: *A Vitézi Rend története*. HK Hermanos, Szeged, 2011.
- Juhász Balázs: *A Szövetségi Ellenőrző Bizottság Magyarországon*. In: Rapaich Richárd: *Antant-ellenőrzés Magyarországon*. (Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta: Juhász Balázs.) Meritum Közhasznú Egyesület, Szeged, 2019, 11–62.
- Kerepeszki Róbert: *A Vitézi Rend, 1920–1945*. Attraktor, Máriabesenyő, 2013.
- Oroszi Antal: *A Magyar Királyi Honvéd Hadiakadémia története, 1920–1945*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001.
- Rada Tibor (szerk.): *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*, I–II. Gálos-Nyomdász Kft. – Magyar Történelmi Társulat, Calgary–Budapest, 1998–2001.
- Siposné Kecskeméthy Klára – Bánffyné Kalavszky Györgyi: *A Ludovika egykor és most*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai elit 1938–1945*. Magvető, Budapest, 1987.
- Szakály Sándor: *A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia parancsnokai (1919–1945)*. Honvédségi Szemle, 148. évf., 2020/4., 130–150. DOI: 10.35926/HSZ.2020.4.10

Tóth András őrnagy:

AZ ETIKUS KATONAI VEZETÉSBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEK

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.9](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.9)

ÖSSZEFOGLALÓ: Napjainkban minden gyorsan változik: a társadalom, a haderő, az alkalmazott harceljárások és természetesen a technikai eszközök is. A katonai vezetőknek ezek között a megváltozott körülmények között kell megtalálniuk a legoptimálisabb vezetői magatartást, amely képes biztosítani a katonai tevékenységek hatékonyságát. A katonai műveletek produktivitása, valamint az erkölcsi és morális szempontok összetett viszonyban állnak egymással. A szerző tanulmányában arra keresi a választ, hogy az erkölcsi és morális szempontok miként befolyásolják a katonai műveleteket, s milyen szerepe van az etikának a modern önkéntes haderők alkalmazásában.

KULCSSZAVAK: katonai etika, katonai erények, morális kérdések, katonai vezetés

ETIKAI SZEMPONTOK A MODERN HADERŐBEN

A 21. század megváltozott kihívásainak kezeléséhez olyan vezetői magatartás szükséges, amely képes válaszokkal szolgálni a felmerülő problémákra és biztosítani tudja a Magyar Honvédség szervezeti érdekeinek való megfelelést. Erre az etikus vezetés adja meg a választ. A katonai etika és a katonai vezetés etikai kérdései nem új keletű elméletek, nem napjainkban merültek fel először. A háború művészete az időszámításunk előtti időktől nyúlik vissza, és a háború szörnyűségeinek kordában tartása sem új törekvés.

Tévéton jár, aki azt hiszi, hogy a katonai műveletek végrehajtása és saját beosztottjaink vezetése során az etikai kérdések figyelmen kívül hagyhatók. Az elmúlt évtizedekben a társadalom számos területén megfigyelhető volt az etikai normákkal való szembe fordulás. Sokan vitatták, hogy a tudomány racionális világában megfér a morál és az etika is. A haderőben is nagyon sokan gondolták úgy, hogy a katonai cselekvés megítélésénél a katonaszakmai szempontok az elsődlegesek, és azután, másodsorban lehet etikai kérdéseket szem előtt tartani. A katonaszakmai szempontok kizárólagosságának tézise több problémát is felvet. Hiszen a katonának nem csupán parancsok végrehajtói, hanem emberek is, így tevékenységük megítélése során az emberi szempontokat sem lehet figyelmen kívül hagyni, mivel az ember nem egy gép vagy robot. Mindezek alapján a katonai mellett az erkölcsi és morális szempontokat is alkalmazni kell, még akkor is, ha azok szemben állnak egymással; e tényezők szembenállását pedig fel kell oldani, úgy, hogy a katonai felfogás alkalmazását erkölcsi és morális nézőpontból való jóváhagyáshoz kapcsoljuk. E felfogások viszonyrendszerében tehát az erkölcsi és morális aspektus korlátozza a katonai szempont alkalmazását.¹

¹ Boda Mihály: Az erkölcs és a morál katonai jelentősége. Honvédségi Szemle, 145. évf. 2017/4., 93.

A katonaszakmai szempontok gyakran szemben állnak a morális értékekkel. A történelem során elég gyakran előfordult, hogy katonai vagy politikai vezetők civileket használtak élő pajzsként saját csapataik védelmében. Szaddám Huszein gyakran telepítette katonai objektumait a civilek lakta városrészekbe, Slobodan Milošević pedig civileket kényszerített a belgrádi televízió stratégiai fontosságú épületébe.² Ezekben az esetekben kizárólag szakmai szempontok figyelembevételére alapján a civileket járulékos veszteségnek tekintették. Ennek ellenére a történelem bizonyította, hogy jól felkészült katonai vezetők nem hagyhatják figyelmen kívül a morális elveket. Továbbá nem lehet eltekinteni attól a tényről sem, hogy a haderők többnyire az olyan hagyományokra támaszkodnak, mint például a katonai értékek. Ezek a történelmi hagyományok és értékek pedig megkövetelik a morál és etika létjogosultságát.

AZ ETIKA SZEREPE A TÁRSADALOMBAN

Az etika társadalmi helye és szerepe minden modern társadalomban fontos fokmérő. Az etika és morál kérdései azonban szintén nem mai jelenségek, hanem egyidősek a civilizációval. Az etika kifejezés a görög „éthosz” szóból származik. Alapvető jelentését az ókori görög bölc, Hérakleitosz (Kr. e. 544–484) így definiálta: „*éthosz anthrópou daimón*”³ – az ember jelleme szabja meg sorsát. Később, a középkorban Aquinói Szent Tamás (1224–1274) a görög felfogáshoz hasonlóan, de már a keresztény szemlélet (a szabad akarat) alapján így magyarázta az erkölcs jelentését: „*valamiféle természetes vagy csaknem természetes hajlam valami megtételére*”.⁴ Amennyiben az etikát, mint tudományt akarjuk definiálni, azt mondhatjuk, hogy „az etika a filozófiának az az ága, amely az ész természetes fényében az erkölcsi jelenség végső alapjait kutatva azt igyekszik megállapítani, hogy az emberi cselekvés, illetve az emberi személy milyen belső és külső tényezők alapján válik jóvá vagy rosszá, értékessé vagy értéktelenné.”⁵

Hazánk történelmét a honfoglalás után a kereszténység határozta meg. A keresztény etika különböző forrásokból táplálkozik: a filozófiai etika megállapításaiból, a valóságnak a tudományok általi empirikus kutatásaiból, a teológiai forrásnak számító *Biblia* mondanivalójából és természetesen az egyháznak a bibliai istenhiten alapuló sajátos hagyományából.⁶ Ezek a keresztény etikai elvek évszázadokra meghatározták hazánk etikai normáit. Amit az egyház morálisan elfogadhatónak tartott, azok az elvek számítottak államilag és társadalmilag is elfogadottnak.

Az egyház és az állam szétválasztása után az egyház előírásai többé már nem befolyásolhatták az állam szervezését. Később voltak olyan irányzatok, amelyek az etika előírásait

² Michael Skerker: Just War Criteria and the New Face of War. *Journal of Military Ethics*, 2004/3., 29.

³ A *daimón* isteni hatalmat, illetve isteni rendelkezés megsabta sorsot vagy végzetet jelent, az *étho* ige egyik jelentése: 'átszűrök, megvizsgálom valamit'. A görög felfogás szerint az ember végzete, illetve sorsának alakulása – vázlatosan és nagy körvonalakban – kiolvasható magából az emberi természetből. Egy másik értelmezésben (az *étho* jelentése ez esetben: 'kifeszülök valami felé, feszítettem töreksem valamire') az ember természetszerűen idomul az életében körvonalazódó vázlatra, arra a tervre, amelyet az istenek „álmodtak meg róla”, és ezt akarva-akaratlan meg kell valósítania. Turay Alfréd: *Az ember és az erkölcs*. Katolikus Teológiai Kézikönyvek 31. Szeged, 2000, 4.

⁴ Aquinói Szent Tamás: *Summa theologiae*. In: uő: *Opera omnia, I/II*. Frommann-Holzboog, Stuttgart – Bad Cannstatt, 1980, 58. a. l.; Turay: i. m. 5.

⁵ Turay: i. m. 6.

⁶ Papp Tibor: *Etika – A jó életéről szóló tanítás*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Pomáz, 2012, 38. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/288257/file/Etika.pdf>

csak felesleges korlátozó tényezőknek gondolták, amit ki kell gyomlálni a társadalom minden szegmenséből. Az élet számos területén voltak olyanok, akik úgy gondolták, hogy nincs szükség erkölcsi elvekre, mert a saját magunk által meghatározott törvényszerűségek is elegendők. Ezek a törekvések elsősorban a gazdasági élet területén váltak nagy fontosságúvá. Napjainkban nagyon igaz Amartya Kumar Sen Nobel-díjas, indiai származású amerikai közgazdász, a Thomas W. Lamont University és a Harvard Egyetem professzorának figyelmeztetése, miszerint aki ma belép a közgazdaságtan területére, jobb, ha felhagy az etika minden reményével.⁷ A piacgazdaság kialakulása előtt a közgazdaságtan még a morálfilozófia része volt. Innen sikerült a standard ökonómiának a 20. század végére elérkeznie az „etika nullfókára”. Az etikus cselekvés jelentősége a gazdaságban nem más, mint nagymértékben csökkenteni a társadalmi költségeket, tehát mindazokat a hátrányokat, veszteségeket, amelyeket egy társadalomnak el kell viselnie.⁸ Ez természetesen nem egyik pillanatról a másikra alakult ki, hanem egy hosszú folyamat eredménye volt. Már Francesco Petrarca (1304–1374) is felismerte, hogy az emberek olyan új versenyt kezdtek kialakítani, amely korábban nem volt ismert. „*Új, jellegzetes vonása jelent meg a kornak: a pénz éhsége. A pénz létrehozta a vagyon emberét, és ettől kezdve a pénz nem az ember eszköze többé, hanem az ember válik a pénz szolgájává.*”⁹ A közgazdaságtan Adam Smith életművének tulajdonítja az etika, az erkölcs és a morál kivezetését a gazdasági döntéshozatalból. A valóságban azonban, ha alaposan tanulmányozzuk Smith életművét, nem találjuk azt a következetesen egyoldalú, torz és téves filozófiai emberfelfogást, amelyet az uralkodó közgazdaságtan neki tulajdonít. Adam Smith kevésbé ismert korabeli művében, a *The Theory of Moral Sentiments*-ben (Az erkölcsi felfogás elmélete) részletesen tárgyalja az emberi viselkedés etikai kérdéseit.¹⁰ Sőt, még fő művében¹¹ is, az önérdék gazdasági aktusokban lévő szerepének elemzésekor etikába ágyazottan értelmezte az önzést.

Az uralkodó közgazdaságtan az 1960-as évekre teljesen elutasította az etikai normákat. Milton Friedman álláspontja szerint az üzleti döntésekben nincs helyük a gazdaságon kívüli megfontolásoknak. A döntéshozóknak kizárólag a tulajdonosok érdekeit kell és szabad szem előtt tartaniuk. Milton Friedman szerint az így elért működési hatékonyság vezet majd a jóléthez, amely lehetővé teszi a társadalom erkölcsi állapotának javulását.¹²

Az etikai normák a 2008-as gazdasági világválság és az odavezető út kapcsán kerültek újra a gazdasági élet érdeklődésének középpontjába. Ez a válság rávilágított arra, hogy a jogi szabályozás, valamint a gazdasági hatékonyság növelése nem elégséges, és ezek a korlátok nem biztosítják a társadalom tagjainak védelmét, továbbá nem szolgálják a gazdasági társadalmi felelősségvállalását sem.

⁷ Amartya Kumar Sen: Van-e az üzleti etikának gazdasági jelentősége? *Közgazdasági Szemle*, 1993/2., 101–109.

⁸ Kindler József – Zsolnai László (szerk.): *Etika a gazdaságban*. Keraban, Budapest, 1993, 23–78.

⁹ Francesco Petrarca: Az aranyéhség és a birtoklás vágya: csapás az emberiségre. In: *Petrarca levelei*. Európai Antológia, Budapest, 1962, 205.

¹⁰ Adam Smith: *The Theory of Moral Sentiments*. Penguin Classics (Anniversary Edition). Penguin, London, 2010.

¹¹ Adam Smith: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Ford. Éber Ernő. Napvilág, Budapest, 2011.

¹² Milton Friedman: *Kapitalizmus és szabadság*. Ford. Suzanne M. Bösze. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996.

ETIKA A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

A 67/2003. (HK 18.) HM utasítás határozta meg a *Katonai Etikai Kódex* bevezetését és a Honvédségi Etikai Tanács felállítását.¹³ A Magyar Honvédség *Katonai Etikai Kódexe* összefoglalja és rögzíti a társadalmi elvárásokkal összhangban lévő katonai értékeket, erkölcsi, magatartási normákat, amelyek egységes rendszere segíti a katonát abban, hogy megfeleljen a haza, a társadalom elvárásainak, továbbá javítsa a katonai szolgálat megítélését a társadalomban. A kódex segíti a katonai vezetőket, hogy mindenkor helyes döntéseket hozzanak és állásfoglalásokat alakítsanak ki. Útmutatást ad és szilárd alapot teremt az ajánlott és a kifogásolható magatartásformák felismeréséhez. Definiálja a hazaszeretetet, a hűség, a bátorság, a bajtársiasság, a tisztelet, a becsületesség és fegyelmezetttség fogalmát.

A haderőkben szolgáló tisztek, altisztek, legénységi állomány és a honvédelmi alkalmazottak sem csak beosztottak, hanem apák, anyák, barátok, testvérek, ismerősök, valakik fiai, lányai, unokái, vagy mondhatnánk: egy társadalom normál tagjai. Mint ilyenek, azokat az erkölcsi normákat hozzák magukkal, amelyek megtalálhatóak a civil társadalomban is. Az, hogy ezeket a társadalmi normákat mennyire követjük, determinálja azt is, hogy milyen emberek vagyunk. Amikor az emberek a mindennapok során véleményt és értékítéletet alkotnak egy cselekvésről, akkor erkölcsi és morális ítéletet fejeznek ki. Minden ember él ilyen ítéletekkel, s ezek fontos összetevői annak a folyamatnak, amelynek során indokolják saját tetteiket. Úgy tűnhet ugyan, hogy az erkölcsi és morális aspektus egységes szemponttal takar, azonban ezek különböznek egymástól. Látszólagos egységük a katonai szemponttal való feltételezett szembenállásukból adódik. Az erkölcsi szempont igen közel áll a mindennapi élethez és a cselekvések mindennapi megítéléséhez is, és alapja a tapasztalatokra adott tudatos egyéni reflexió.¹⁴

A katonai etikai szabályok betartása azért szükséges, mert ez biztosítja a katonák és a társadalom közötti kapcsolatot.¹⁵ A katonai etika egyben elvárások köre is, amelyeket a társadalom követel meg a katonáktól. Ebből következően az etikus viselkedés elősegíti a katonáknak és a hadseregnek a társadalomba való beilleszkedését. Ez azért nélkülözhetetlen, mert a haderő sajátos értékrendje és a katonákkal szembeni elvárásai miatt a katonák könnyen elszigetelődnek a társadalom más tagjaitól. Erre a problémára egyébként számos veteránkutató is rámutat.

A VEZETŐI MAGATARTÁS ETIKAI ASPEKTUSAI

Mit jelent az etikus vezetés? Egy etikus vezető képviseli az adott szervezet és tagjai céljait, érdekeit, értékeit. Az etikus vezető jól ismeri a szervezet aktuális helyzetét, látja a kívánatos elérendő célt, és tudja, hogyan érhetik el a kitűzött célt a legoptimálisabb erőforrás-felhasz-

¹³ 67/2003. (HK 18.) HM utasítás a „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól.

¹⁴ Boda: i. m. 204.

¹⁵ Shannon Vallor: The Future of Military Virtue: Autonomous Systems and the Moral Deskillling of the Military. In: K. Podins – J. Stinissen – M. Maybaum: 5th International Conference on Cyber Conflict, NATO CCDCOE Publications, Tallinn, 2013, 471–486. <https://scholarcommons.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=phi>

nálással. Az etikus vezető képes összekötni a szervezet céljait saját alkalmazottainak és az együttműködő partnereinek a céljaival.¹⁶

Az etikus vezetés fogalma (*ethical leadership*) elsősorban az angolszász kultúrkörben ismert. Gyakori kutatási terület a vállalati és üzleti menedzsmentben és részben a közszféra vezetésénél is. Az etikus vezetésnek két fogalmi típusa ismeretes:

1. a vezetés az etikai szabályoknak (etikai kódexnek) megfelelően viselkedik;
2. a vezetés azt eredményezi, hogy a szervezet etikusan működik.

Az etikus vezetés irodalma gyakran állít párhuzamot a vezetés hatékonysága, valamint a vezető őszintesége, integritása és szavahihetősége között. Azonban az etikus vezetés magában foglal számos olyan tényezőt is, amely nem viselkedési elemekből tevődik össze és nem is személyes jellemvonásokból ered.¹⁷ Az etikus vezetői magatartás tehát megnyilvánul a személyes tevékenységen, a személyek közötti kapcsolatokon, a döntéshozatalon, a két- és többoldali kommunikáción keresztül is. E tekintetben rendkívül fontos a kommunikáció, a példamutatás, az alkalmazottakkal való tisztességes bánásmód, az őszinteség és az alkalmazottak meghallgatása. Az etikus vezetés egyik aspektusaként tárgyalja az irodalom az ún. átalakító vezetést is (*transformational leadership*), amely során az etikus vezetők világos normákat tűznek ki, és az alkalmazottak felelősségévé teszik, hogy kövessék ezeket az elvárásokat.

KATONAI ETIKA, ÉRTÉKREND ÉS A TISZTI HIVATÁS

A katonai etika és a tisztii hivatás kapcsolatát Lőrincz Kálmán nyugállományú vezérezredes, a Magyar Honvédség egykori parancsnoka foglalja össze a legjobban: „*Mikor hivatást választunk, értékeket is választunk. (...) ugyanakkor van egy állandó törvényszerűség, miszerint a tisztikar a katonai struktúra meghatározó eleme: valójában egy hadsereg arculatát a tisztikar alakítja ki, nem pedig a politika. Azokat az értékeket, amelyeket a hadsereg hordoz, a fegyveres küzdelem, a történelem alakította ki, és nem rendszerfüggőek. Carl von Clausewitz azt mondja: a katonai etika nincs időhöz és helyzethez kötve. (...) Az erkölcs konkrét, állandó és általános érvényű.*”¹⁸

Az erkölcsi szempontok nélkülözhetetlenek egy hivatásos katona életében, mivel szolgálatát hivatásként éli meg, és ez az életézés valószínűleg átfogja egész életét. A tisztjelöltek katonai felkészítését, erkölcsi nevelését a modern hadseregek hivatásos katonáival szembeni követelmények határozzák meg. A haderőkben az etikának kiemelt a jelentősége, mert a hadsereg a feladatait csak szilárd erkölcsi megfontolások közepette képes eredményesen megoldani. Ez az elvárás funkciójából következően elsősorban a hivatásos katonákra vonatkozik, akikkel szemben az átlagosnál magasabb a társadalmi elvárás mércéje.¹⁹ A hivatásos katonák önként vállalják a katonai szolgálatot, ezért nyil-

¹⁶ Edward R. Freeman – Lisa Stewart: Developing Ethical Leadership. Business Roundtable Institute for Corporate Ethics, Charlottesville, 2006, 3–8. http://www.corporate-ethics.org/pdf/ethical_leadership.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 11. 01.)

¹⁷ Michael E. Brown – Linda K. Trevino – David A. Harrison: Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behaviour and Human Decision Power*, 97. évf. 2005/2, 117–134.

¹⁸ Kanyó Andrea: Mikor hivatást választunk, értékeket is választunk. honvedelem.hu. 2010. január 7. <https://honvedelem.hu/cikk/mikor-hivatast-valasztunk-ertekeket-is-valasztunk/> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 01.)

¹⁹ Törő Lajos: A katonai etika, a tisztii hivatás és értékrend néhány kérdése. *Hadtudományi Szemle*, IX. évf. 2016/1., 287.

vánvalóan velük szemben alapvető elvárás a társadalom részéről, hogy példát mutassanak, gondoskodjanak beosztottjaikról, a magánéletük rendezett legyen, minden szempontból megfeleljenek a társadalmi elvárásoknak.

A tekintély és a fegyelem viszonyának kérdése szintén összefügg erkölcsi normákkal. A katonai feladat teljesítés sajátja a tekintélyelvű vezetés. A katonai szabályzók védik és garantálják az előjáró parancsnok személyét és az általa kiadott parancsokat egyaránt, egyben jogi tekintélyt garantálnak. A szolgálati hierarchia és az abból táplálkozó formális tekintély nem garantálja a beosztottak részéről történő elismerést. Minden vezetőnek magának kell kivívnia beosztottjai szakmai és erkölcsi megbecsülését. Ez a vezetővé válás egyik legfontosabb lépése. Enélkül nem lehet sikeres egyik katonai vezető sem.

Nézzük, milyen erényekkel kell rendelkezni egy katonai vezetőnek! A katonai szolgálat kiemelt erkölcsi erényeit a Magyar Honvédség *Katonai Etikai Kódexe* is meghatározza: hazaszeretet, hűség, bátorság, bajtársiasság, tisztelet, becsületesség, fegyelmezetttség. Ezenfelül az együttérzés, a tolerancia és az igazságosság kiemelt helyet foglalnak el. Az együttérzés képessége nélkülözhetetlen érték. Ennek birtokában a katonai vezető nem él vissza a szolgálatból adódó hatalommal. Ez az együttérzés nem keverendő össze a vezető gyengeségével, határozatlanságával. Az a vezető, aki nem rendelkezik az együttérzés képességével, könnyen az önkényeskedés csapdájába eshet, ezzel kockáztatva, hogy elveszíti a beosztottak bizalmát és saját vezetői tekintélyét is.

ETIKA A KATONAI VEZETÉSBEN

Az etikus cselekvés a katonai vezetésben minden esetben növeli a katonai cselekvés harcászati és hadművelleti hatékonyságát. Az etikus cselekvés nemcsak közvetlenül, hanem közvetve is pozitív hatást gyakorol a katonai cselekvés harcászati hatékonyságára. Az olyan értékek, mint a hűség, becsületesség és őszinteség elmélyítik a katonák közötti együttműködést, és erősítik a testületi szellemet, ezeken keresztül pozitívan befolyásolják, ezáltal növelik a katonai egységek hatékonyságát. Ez alapján tehát megállapítható, hogy a katonai vezető távollétében is „vezetve marad” az adott egység, aegység.²⁰ A háborús etikai szabályok betartása bizonyos esetekben növelheti a stratégiai hatékonyságot is. Ebben az esetben a katonai cselekvés az elengedhetetlen mértéknél jobban nem szítja az ellentétet a két ország katonái és civil lakossága között. Ráadásul a tanulmányok arra is rámutatnak, hogy ebben az esetben az etikus viselkedést bizonyos mértékig az ellenség cselekvéseire is kihat, amely által a felesleges erőszak csökken.

A kortárs háborúk egy részét, a terrorista szervezetek, nem állami szereplők ellen viselt háborúkat szokás negyedik generációs háborúknak nevezni,²¹ amelyeknek az egyik fontos jellemzője az ideológiavezéreltség. Az ideológia jelentősége nem minden félnél ugyanaz. A NATO-országok ideológiai megközelítése nagyban eltér Oroszország vagy Kína ideológiai megközelítésétől, de még inkább eltér a radikális iszlám szervezetek ideológiai hátterétől. A radikális szervezetek ideológiája, különösképpen az iszlamista szervezetek ideológiája, jellemzően vallásos hátterű. A NATO és a nyugati országok ideológiai megközelítése alapvetően az igazságosságra, illetve az igazságos háború elméletére építkezik. Oroszország vagy Kína az állam érdekeinek előtérbe helyezésére, az állam és társadalom elsődlegességé-

²⁰ Carl von Clausewitz: A háborúról. Ford. és jegyz. Réczey Ferenc. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961, 176.

²¹ William S. Lind et al.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. Marine Corps Gazette, October 1989, 22–26. <http://www.lesc.net/system/files/4GW+Original+Article+1989.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 01.)

re épít. A terrrorszervezetek ellen vívott harcot minden esetben aszimmetria jellemzi. Ez az aszimmetria megmutatkozik az alkalmazott technikai eszközök és harceljárások módján is. Ezért a terrrorszervezetek ezeket a számbeli, a technikai eszközökben és a szervezeti struktúrában megmutatkozó különbségeket vallási radikalizmussal, a tagok vallási fanatizálásával próbálják csökkenteni. A vallásos ideológia különösen alkalmas a fanatizálásra. A fanatizmus segítségével pedig hatékonyan lehet felvenni a harcot a technológiai és technikai fölényben lévő ellenség ellen. A nyugati hatalmak ezzel szemben az ideológiát elsősorban a terrorista szervezetek elleni speciális háborús stratégiaként, a populációcentrikus stratégia részeként alkalmazzák.²² Az ilyen populációcentrikus stratégia alapvető feltételezése az, hogy a terrrorszervezetek számára nélkülözhetetlenül fontos a támogató háttérközösség. Ezért a stratégia egyik fontos célja a terrorista csoportokat támogató háttérközösség szimpátiájának megnyerése és ezáltal a terroristák közösség általi támogatottságának csökkentése.

ÖSSZEGZÉS, JAVASLATOK

A szolgálati hierarchia, a katonai szolgálat jellemzője, egyszerre vagyunk vezetők és beosztottak. Az élethosszig tartó katonai pályamodell következtében pedig számos vezetővel és beosztottal találkozhatunk a pályánk során. Minden vezetőnek megvan a kialakult vezetési stílusa és a személyisége, ami determinálja a vezető viselkedését. A vezetési stílus és a vezető személyisége viszont nem örök, mindkettő folyamatosan fejlődik, változik életünk során. Hatással vannak rá a tapasztalatai, tanulmányai, vezetői és beosztottjai is. A jó vezető képes tanulni nemcsak a saját, de mások hibájából is, ezentúl pedig folyamatosan képezi magát és beosztottjait, valamint keresi a fejlődés lehetőségét. A Magyar Honvédség a munkaerőpiac szabályainak megfelelően arra törekszik, hogy a legjobb kompetenciákkal rendelkező katonai vezetőket találja meg. Ennek érdekében dolgozik a humánerőforrás-gazdálkodás. Ebben a tekintetben nincs könnyű helyzetben a Magyar Honvédség, hiszen a munkaerőpiacon számos hazai és multinacionális vállalat törekszik a legjobb vezetők megszerzésére. Ebben a versenyben a Magyar Honvédség is csak egy a sok versenyző közül. Mivel a kiválasztórendszerünk nem tartalmaz klasszikus kompetenciaalapú kiválasztást, hanem csak a pszichikai vagy fizikai alkalmatlanság kiszűrésére koncentrálna, ezért a Nemzeti Közszerületi Egyetem, a Ludovika Zászlóalj és az Altiszti Akadémia szerepe rendkívül felértékelődik a vezetők képzése, felkészítése során. Ezen intézmények falai között kell a jövő katonai vezetőinek a szükséges elméleti és gyakorlati alapokat elsajátítaniuk. Ezeknek az intézményeknek felelőssége, hogy katonai vezetőink a katonai eskü szelleme eszerint etikus katonai vezetők legyenek: „...*Magyarország függetlenségét, az állampolgárok jogait és szabadságát bátran, az Alaptörvény és a törvények betartásával és betartatásával, a rám bízott honvédek és fegyverek erejével, életem árán is megvédem. Előljáróim parancsainak engedelmeskedem, alárendeltjeimet jogaik tiszteletben tartásával vezetem, róluk emberséggel és felelősséggel gondoskodom. Isten engem úgy segéljen!*”²³

Az etika szerepéről és a vezetésben elfoglalt helyzetéről azt gondolom, hogy az etikus viselkedés minden körülmények között megtérül, ha az etikus vezetés során minden alárendelt irányába ugyanazt a következetes, magas elvárásszintet támasztjuk, és ennek

²² David Galula: Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice. Praeger Security International, London, 2002, 50–55.

²³ A honvédekü szövege. 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv> (Letöltés időpontja: 2020. 05. 27.)

végrehajtását követeljük meg úgy, hogy közben az ember marad a középpontban. Az etikus vezetés során a beosztottak döntő többsége értékeli a vezető odafigyelését, és a vezető távollétében is működőképes marad az alegység. Az etikus vezetői magatartás nemcsak az alárendeltekkel, de a parancsnokokkal, sőt az együttműködőkkel (más alegységparancsnokok, törzsszervek parancsnokai, beosztottjai) is gyümölcsöző kapcsolatot tud eredményezni.

A vezetők, és így a katonai vezetők is, a napi munkavégzés során vagy döntéseik alkalmával számos etikai aspektussal találják szemben magukat. Döntéseink etikai súlya nemcsak a katonai műveletek velejárója, hanem a mindennapi vezetői munka része is. A legtermészetesebb döntések, amelyek mindennaposok a katonai vezetés során, mint például a szolgálatvezénylés, a kiképzés, a kérelmek elbírálása, a feladatok elosztása stb. észrevétlenül is számos etikai kérdést vetnek fel. A sikeres katonai vezető pedig szolgálata során nem hagyhatja figyelmen kívül az etikai kérdéseket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200205.tv67/2003>. (HK 18.) HM utasítás a „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól.
- Aquinói Szent Tamás: *Summa theologiae*. In: uő: *Opera omnia, I/II*. Frommann-Holzboog, Stuttgart – Bad Canstatt, 1980, 58. a. 1.
- Boda Mihály: *Az erkölcs és a morál katonai jelentősége*. Honvédségi Szemle, 145. évf. 2017/4., 204–220. DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.E.204
- Brown, Michael E. – Trevino, Linda K. – Harrison, David A.: *Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing*. *Organizational Behaviour and Human Decision Power*, 97. évf. 2005/2, 117–134. DOI: 10.1016/j.obhdp.2005.03.002
- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Ford. és jegyz. Réczey Ferenc. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961.
- Freeman, Edward R. – Stewart, Lisa: *Developing Ethical Leadership*. Business Roundtable Institute for Corporate Ethics, Charlottesville, 2006. http://www.corporate-ethics.org/pdf/ethical_leadership.pdf
- Friedman, Milton: *Kapitalizmus és szabadság*. Ford. Suzanne M. Bősze. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1996.
- Galula, David: *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. Praeger Security International, London, 2002.
- Kanyó Andrea: *Mikor hivatást választunk, értékeket is választunk*. honvedelem.hu, 2010. január 7. <https://honvedelem.hu/cikk/mikor-hivatast-valasztunk-ertekeket-is-valasztunk/>
- Kindler József – Zsolnai László (szerk.): *Etika a gazdaságban*. Keraban, Budapest, 1993.
- Lind, William S. – Nightengale, Keith – Schmitt, John F. – Sutton, Joseph W. – Wilson, Gary I.: *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation*. *Marine Corps Gazette*, October 1989, 22–26. <http://www.lesc.net/system/files/4GW+Original+Article+1989.pdf>
- Papp Tibor: *Etika – A jó életről szóló tanítás*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Pomáz, 2012. <https://btk.ppke.hu/uploads/articles/288257/file/Etika.pdf>
- Petrarca, Francesco: *Az aranyéhség és a birtoklás vágya: csapás az emberiségre*. In: Petrarca levelei. Európai Antológia, Budapest, 1962.
- Sen, Amartya Kumar: *Van-e az üzleti etikának gazdasági jelentősége?* *Közgazdasági Szemle*, 1993/2., 101–109.

- Skerker, Michael: *Just War Criteria and the New Face of War*. Journal of Military Ethics, 2004/3., 27–39. DOI: 10.1080/15027570310004636
- Smith, Adam: *The Theory of Moral Sentiments*. Penguin Classics (Anniversary Edition). Penguin, London, 2010.
- Smith, Adam: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*. Ford. Éber Ernő. Napvilág, Budapest, 2011.
- Törő Lajos: *A katonai etika, a tisztí hivatás és értékrend néhány kérdése*. Hadtudományi Szemle, IX. évf. 2016/1., 287.
- Turay Alfréd: *Az ember és az erkölcs*. Katolikus Teológiai Kézikönyvek 31. Szeged, 2000.
- Vallor, Shannon: *The Future of Military Virtue: Autonomous Systems and the Moral Deskillling of the Military*. In: K. Podins – J. Stinissen – M. Maybaum: 5th International Conference on Cyber Conflict, NATO CCDCOE Publications, Tallinn, 2013, 471–486. <https://scholarcommons.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=phi>

Siposné Kecskeméthy Klára ezredes:

LUDOVIKÁS HAGYOMÁNYOK A NEMZETI KÖZZSZOLGÁLATI EGYETEMEN

DOI: [10.35926/HSZ.2020.6.10](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.6.10)

ÖSSZEFOGLALÓ: A Nemzeti Közzszolgálati Egyetem (NKE) létrehozása 2010-ben kezdődött. A tisztképzés rendszerének korszerűsítése során a honvédelmi miniszter 2010. július 1-jei hatállyal miniszteri biztost,¹ a rektor jogkörében eljáró főtitkárt nevezett ki a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem élére, valamint 2011. február 1-jén létrejött az MH Ludovika Zászlóalj. 2012. január 1-jén megalakult a Nemzeti Közzszolgálati Egyetem, ezen belül a Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar. A szerző tanulmányában részletesen áttekinti az egyetemnek otthont adó épületegyüttes átalakítását, felújítását, és láttatja, miként élnek tovább az egykori ludovikás hagyományok az új Ludovika Campuson.

KULCSSZAVAK: Nemzeti Közzszolgálati Egyetem, Ludovika felújítása, Ludovika Egyetemi Campus, ludovikás hagyományok, Magyar Örökség díj

A NEMZETI KÖZZSZOLGÁLATI EGYETEM LÉTREHOZÁSA

2011. szeptember 1-jével a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bolyai János Hadmérnöki Kara és a Kossuth Lajos Hadtudományi Kar egyesült, neve Hadtudományi Kar lett.² A kar a honvédelmi és katonai felsőoktatást végző Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, a rendvédelmi és rendészeti felsőoktatást képviselő Rendőrtiszt Főiskola és a Budapesti Corvinus Egyetemből kiváló, a közigazgatási felsőoktatást folytató Közigazgatás-tudományi Kar egyesülésével létrejött Nemzeti Közzszolgálati Egyetembe (NKE) Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (HHK) néven integrálódott. A három intézmény hagyományait megőrizve, szorosabb oktatási és kutatási együttműködést, valamint hatékonyabb működtetést tűzött ki célul.³

Az Országgyűlés 2011. március 16-i ülésnapján elfogadta a Nemzeti Közzszolgálati Egyetem alapításáról szóló 2011. évi XXXVI. törvényt, amely az egyetem létesítésének alapvető szabályait, a megvalósítás ütemtervét és a részt vevő intézmények, testületek feladatait, működését szabályozta. A törvény preambuluma kimondja: „Az Országgyűlés felismerve, hogy a közzszolgálaton belül a polgári közigazgatás, a rendvédelem, a honvédelem és a nemzetbiztonsági szolgálatok személyi állományában a hivatástudat és a szakértelem

¹ A honvédelmi miniszter 68/2010. (VII. 1.) HM utasítása miniszteri biztos kinevezéséről. Siposné Kecskeméthy Klára: A katonai felsőoktatás és a tiszthelyettesképzés/altisztképzés elmúlt negyedszázada. In: Földesi Ferenc – Isaszegi János – Kiss Zoltán (szerk.): A Magyar Honvédség negyedszázada – A rendszerváltástól napjainkig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, 113–142.

² A Nemzeti Közzszolgálati Egyetem létrehozásával kapcsolatos egyes feladatokról szóló 44/2011 (IV. 20.) HM utasítás 4. § (1) bekezdése értelmében.

³ Lásd a Nemzeti Közzszolgálati Egyetem létrehozásáról szóló 1278/2010. (XII. 15.) Korm. határozat 2. pontja.

erősítése összehangolt és tervezett utánpótlásképzést tesz szükségessé, továbbá a pályaelhagyás helyett a társadalom számára hatékony munkavégzés biztosítására a közszolgálati életpályamodellt támogató továbbképzési rendszert kell működtetni, a közszolgálati felsőfokú szakemberképzést egységes intézményi alapokra kívánja helyezni.”

Az NKE alapító ünnepségét 2012. január 11-én, a Parlamentben tartották. Létrehozták a Rendésztudományi Kart, a Közigazgatás-tudományi Kart, a Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolát és az egyetemi intézeteket: a Katasztrófavédelmi Intézetet, a Nemzetbiztonsági Intézetet, a Nemzetközi Intézetet, valamint a Vezető- és Továbbképzési Intézetet. A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar szervezete eredetileg három intézetbe (Katonai Vezetőképző Intézet, Katonai Logisztikai Intézet, Katonai Üzemeltető Intézet) és a Nyelvoktatási Központba (későbbi megnevezése: Idegen Nyelvi és Szaknyelvi Központ) szerveződött. A HHK végzi a honvéd tisztjelöltek és a honvédtisztek képzését; át- és továbbképzéseket, illetve nyelvképzést folytat, hazai és nemzetközi együttműködésben folyó gyakorlatokon vesz részt és szervezi a szakmai tanfolyamokat.⁴ A HHK állományába hivatásos és szerződéses katonák, közalkalmazottak, valamint önkéntes műveleti tartalékosok tartoznak.⁵

Az NKE szervezete az alapítás után folyamatos átalakuláson ment át: a Nemzetközi Intézetből 2015. február 1-jével létrehozták a Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kart, 2016. február 1-től a Közigazgatás-tudományi Kar Államtudományi és Közigazgatási Karként működött, ötödik karként 2017. február 1-jén létrehozták a Víz tudományi Kart Baján.⁶ 2019. augusztus 1-jén jött létre az Államtudományi és Közigazgatási Kar, valamint a Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar egyesítésével az Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, így alakult ki a jelenlegi négykaros egyetemi szervezet.

Nyolc évvel ezelőtt született a döntés arról, hogy a megújuló közszolgálati képzés – a Nemzeti Közszolgálati Egyetem új központja – a Ludovika Akadémia történelmi főépületébe költözik. A „Nemzeti Közszolgálati Egyetem elhelyezése a Ludovika Campusban” elnevezésű állami beruházás egyes kérdéseiről szóló 1158. számú kormányhatározat 2012. május 18-án döntött az elhelyezésről és a Ludovika Campus létrehozásáról.⁷

A LUDOVIKA FELÚJÍTÁSA

A második világháború után az egykori Ludovika Akadémia épületegyüttesét különböző célokra használták. 1947-től két évig a Tisztképző Honvéd Kossuth Akadémia működött a főépületben.⁸ A főépületet ezután évtizedeken át az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karának egyes tanszékei használták. A szárnyépületbe 1949-től a Kossuth Tüzér Tiszti Iskola került, amelyet 1957-ben bezártak.⁹ Ezt követően a szárny-

⁴ A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar dékánjának 2014. évi beszámolója. Szenátusi előterjesztés, Budapest, 2014, 17.

⁵ Siposné Kecskeméthy Klára: Honvédtisztképzés a Ludovika Akadémián. In: Anka László et al. (szerk.): *Historia est lux veritatis*. Szakály Sándor köszöntése 60. születésnapján. I. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló, Budapest, 2016, 123–133.

⁶ A Kar az Eötvös József Főiskola Vízellátási és Környezetmérnöki Intézetének, illetve a Vízépítési és Vízgazdálkodási Intézetnek a Nemzeti Közszolgálati Egyetembe történő beolvadásával jött létre.

⁷ Siposné Kecskeméthy (2016): i. m. 113–142.

⁸ A Hadtörténelmi Levéltár katonai tanintézeti iratainak repertórium a 1740–1980. Signifer, Budapest, 2004, 110. (A továbbiakban: Repertórium.)

⁹ Repertórium, 81.

épületbe civil oktatás költözött. 1960-tól itt működött a Bem József Gimnázium, 1961–1971 közt Bem József Gimnázium és Ipari Szakközépiskola néven. Ezt követte a Bem József Óvónői Szakközépiskola, majd a Budapesti Óvónői és Pedagógiai Szakközépiskola. Amikor a Ludovika főépülete előtti tér visszakapta az eredeti Ludovika tér nevet, egy rövid időre (2001–2003) az iskola is felvette a Ludovika Humán Szakképző Intézet és Gimnázium nevet. 2004-ben a Raoul Wallenberg Humán Szakképző Iskola és Gimnázium költözött a szárnyépületbe.¹⁰ Az iskola 2017 novemberében elköltözött a Ludovika szárnyépületéből, s ezzel megteremtette a lehetőséget az épület felújítására. A főépület állaga az évtizedek során folyamatosan romlott, az egykori monumentális épületkomplexum siralmas, elhanyagolt állapotba került.

1. kép A Ludovika épülete az 1910-es években

A történelmi főépület melletti egykori emeletes lovardában 1958-ban megnyitották az Alfa Filmszínházat. A mintegy 2000 m² alapterületű, ezer fő feletti befogadóképességű mozi a főváros legnagyobbjai közé tartozott. A mozi 1990-ben bezárt, az egykori lovarda tetőszerkezete pedig 1992-ben leégett.

Az 1990-es években a szárnyépület déli oldalán álló vívótermet újjáépítették a Bárka Színház számára. 1994-ben kormányhatározat született arról, hogy a Magyar Természettudományi Múzeum kiállításait, gyűjteményeit és kutatólaboratóriumait a Ludovika épületegyüttesében helyezték el. 1995-ben elindult az építkezés, ami az akkori tervek szerint 2002-re, a Nemzeti Múzeum alapításának 200. évfordulójára fejeződött volna be. 1996-ra elkészült az első kiállítási pavilon, ekkor költözött be az Ásvány- és Kőzettár az épületbe. Az első látogatókat 1996. október 29-én fogadták.¹¹ Az épület 1996-ban megkapta a Budapest

¹⁰ Lásd a Raoul Wallenberg Szakgimnázium és Szakközépiskola honlapját: <http://www.r-wallenberg.hu/kezdo.html> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 25.)

¹¹ A múzeum történetéhez lásd http://www.nhmus.hu/hu/rolunk/muzeum_tortenete (Letöltés időpontja: 2018. 01. 15.)

Építészeti Nívódíjat.¹² A főépület tetőterét 1999-re átépítették, ide költözött az Embertani Tár, az Állattár Madár- és Emlősgyűjteményének nagy része és az Ökológiai Kutatócsoport. Az átalakítások mellett bővítésre is sor került: 2004-ben adták át a múzeum térszint alatti részét. Ekkor jelentek meg a Ludovika belső udvarában a felszín alatti kiállítóterek piramis alakú ablakai. 2006-ra készült el az Őslénytani és Földtani Tár a magassíkszínen. Az épület felújításának finanszírozása a kész tervek ellenére 2008 után leállt.¹³

A felújított részek ellenére az enyészete lett az épület nagyobb és jelentősebb része. A Ludovika Akadémia legszebb terei – a Hősök Folyosója, a kápolna, a Díszterem, a belső udvar – megtépázott, rossz állapotba kerültek, bár a Ludovika Akadémia történelmi főépülete még elhanyagoltságában is méltóságjeljesnek hatott.

A 2012. évi kormányhatározatnak megfelelően első lépésben a Ludovika Akadémia történelmi főépületének teljes körű műemléki rekonstrukciója kezdődött meg, emellett visszaállították az épület eredeti funkcióit, beleértve a történelmi és az oktatási tereket is. Ennek köszönhetően mára újra teljes pompájukban, eredeti állapotukban láthatók az épület jellegzetesebb, építészeti és történelmi is legfontosabb részei: a főlépcsőház, a Díszterem, a belső udvar, a Hősök Folyosója és a kápolna. A Ludovika Akadémia felújított épületét 2014. március 31-én adták át. A felújítás emlékét tábla őrzi az aula bal oldali lépcsősorának félemeletén.

A belső udvar és a vármegyecímerek

A Ludovika főépületének szabályos alaprajzú belső udvarán, a Hősök Folyosójának bejárata előtt egy kövezetbe süllyesztett emléktábla és három, bitófát jelképező kereszt látható. Ez az emlékhely őrzi Gasparics Kilián, Jubál Károly és Noszlopy Gáspár hazafiak emlékét, akiket az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverése után Ferenc József császár elleni merénylet szervezésével vádoltak meg, és akiket ezért 1853. március 3-án e helyt felakasztottak.¹⁴ A belső udvar felújítása során új emléktáblát és keresztet helyeztek el, a régi, összetöredezettek pedig a múzeumba kerültek.

A Ludovika Akadémia főépületének belső udvarán található egy a Magyar Királyság vármegyéit bemutató, kiemelkedő jelentőségű címersorozat is. Az udvarban eredetileg csak a magyar tisztképzés első otthonát jelentő Ludovika Akadémia építésére adakozó vármegyék címereit helyezték el. A felújítás során ezeket visszaállították eredeti állapotukba, de felkerültek melléjük a hiányzó címerek is. Így vált teljessé a címerek sora, s ma már mind a 63 vármegye jelképe látható a belső udvar falain. A címerek a Ludovika szellemiségének egyik legfontosabb üzenetét hirdetik: közadakozás segítségével épült fel a magyar nemzeti tisztképzés első oktatási intézménye.¹⁵

A tardosi vörös mészköbe faragott 63 vármegyecímer (a vármegyék nevével együtt) a törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvényekben meghatározott módon

¹² A Budapest Építészeti Nívódíjról: <http://tinyurl.hu/ohDN/> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 15.)

¹³ Korsós Zoltán – Horváth Csaba: A Magyar Természettudományi Múzeum rövid története. Magyar Múzeumok, 1996/4(2.), 5–9.

¹⁴ Dezséri Bachó László: A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története. Budapest, 1930, 296.; Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: A Ludovika. HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft., 2011, 228.

¹⁵ Csáky Imre: A Ludovika Akadémia vármegyecímerei. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 102.

– szimmetrikusan elhelyezve, balról jobbra haladva, ábécésorrendben – látható.¹⁶ Az impozáns címeregyüttes 64. címerében, a címerpajzson az építetők és a közadakozók üzenete szerepel: „E címersorozat a magyar vármegyék áldozatkésztségének emlékét hirdeti, nemes hagyományaink leghívebb öre, ezeréves történelmünk legősibb szervezete: a magyar vármegye 350.000 forintot adott össze a magyar tisztképzés első otthonának felépítésére. Áldozatkész ősök méltó unokái ajánlották fel a hagyománytisztelőben rejlő nemzetfenntartó erők hatóságában vármegyéjük címerét e történelmi elhatározás megörökítésére.”

2. kép Centenárium emléktábla a főépületben

A Hősök Folyosója

A belső udvaron keresztül lehet megközelíteni a Hősök Folyosóját, amelyet kialakításakor Hősök Csarnokának neveztek el. Létrehozása sepsiszek-nagyborosnyói Bartha Lajos altábornagy érdeme, aki az első világháború alatt (1915–1918) volt a Ludovika Akadémia parancsnoka. Széppé, kegyeletet sugárzóvá tette a hosszú folyosót, amelynek mentén, nyolc feketemárvány emléktáblán, évfolyamonként, aranybetűkkel örökítették meg az elesett hősök nevét. Ez a nyolc márványtábla őrzi annak a 339 ludovikás növendéknek a nevét és emlékét, akik az első világháborúban életüket áldozták a hazáért. A Hősök Csarnoka 1918-ban – a kápolna restaurációja során – fajansz padlóburkolatot kapott, összes kapujára, ajtajára díszkilincs és pajzsdísz került, ablakaira pedig díszüvegezés. A folyosó későbbi bővítését a protestáns oratórium (imaterem) kialakítása tette lehetővé. Ennek során régi, viharvert honvédszázlókát helyeztek el az emléktáblák felett és örökmécses került a csarnokba: az áldozati láng az elesett ludovikás hősök iránt érzett hódolatot, csodálatot és szeretetet jelképezte.

¹⁶ 1000 év törvényei. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei> (Letöltés időpontja: 2018. 01. 15.)

A kápolna

Az egykori katolikus kápolnát először 1883-ban szentelték fel. Berendezése akkor rendkívül puritán volt: a nagy ablakokat befalazták, csak a félkör alakú széles ablak volt egyszerű, színes lapokkal üvegezett. A kápolnát 1916–1918 közt átalakították. A kápolnarestauráció szintén Bartha Lajos altábornagy, akadémiaparancsnok nevéhez köthető. Munkájában papi segítője és tanácsadója dr. Auer Jenő honvéd plébános címzetes bathai apát, az akadémia akkori lelkésze volt. A három évig tartó előkészületi munka során 51 500 korona pénzadomány és ugyanennyi értékű templomfelszerelés gyűlt össze. 1918. augusztus 17-én dr. Csernoch János esztergomi érsek, a magyar királyi Honvédség bíboros főpapja szentelte fel a kápolnát és a Hősök Csarnokát, majd megáldotta az aznap felavatott, harctérre induló új hadnagyokat.¹⁷

1931-ben ismét jelentős felújítás zajlott a kápolnában: székeket és vörös bársonnyal borított térdeplöket helyeztek el benne, rézcsillárt szereltek fel rá. 1932-ben visszakerült a főoltár trónusára az 1921-ben onnan eltávolított Thorvaldsen-féle feszület, 1933-tól díszes Zsolnay fajanszkályhakkal fűtöttek, és ekkor került a kápolnába a tölgyfa gyóntatószék is, Olcsy Géza iparművész alkotása. A kápolnában helyezték el Révay Kálmán lovaskiképzésben részesülő IV. évfolyamos akadémikus *Szűz Mária, a tisztaság anyja; Szent Borbála, a tüzéség védőszentje; Szent György, a lovasság patrónusa* és *Szent Mihály, a küzdők arkangyala* című festményeit. Érdekességként jegyezzük meg: Révay Kálmánt, mint a későbbi Kossuth Akadémia parancsnokát az a „megtiszteltetés” érte, hogy eltávolíthatta a Ludovika ékességeit, többek között a saját festményeit is a kápolnából.

A főoltár mögötti befallazott ablakot 1934 nyarán nyitották meg, helyére a Kálváriát ábrázoló üvegfestmény került.¹⁸ Ugyancsak 1934 nyarán készült el – a római katolikus kápolna melletti régi könyvtárhelyiség átalakításával – a protestáns oratórium. Az oratóriumot 1934. augusztus 19-én, ünnepélyes istentisztelet keretében D. Soltész Elemér protestáns tábori püspök szentelte fel. Az oratóriumban szék, harmónium, papi szék, oltár, oltárkép és az Úrszta volt elhelyezve, négy ablakát üvegfestmények díszítették. Az első az égen átrepülő angyalt, a második a tékozló fiút, a harmadik a könyörgő szamaritanust, a negyedik a karácsonyi örömhírt hozó angyalt ábrázolta. A protestáns oratórium megvalósítása vitéz Jány Gusztáv tábornok, az Akadémia I. főcsoportja akkori parancsnokának (1931–1936) nevéhez fűződik.¹⁹

1945 után a kápolna is hasonlóan méltatlan sorsra jutott a rendszerváltozásig, mint a főépület többi része: könyvtár, bútorraktár és filmforgatások helyszíne volt. Eredeti szépsége megkopott, funkciója elveszett. A főépület rekonstrukciója során azonban teljesen felújították, ólomüvegét a korabeli képek és az eredeti tervek alapján újragyártották. Szent István és Szent László alakja felett az egyetem jelmondata olvasható: „A Haza szolgálatában”. A görögkereszt alaprajzú, kupolás kápolna önmagában is szép alkotás, oldalkarzatainak súlyát márványozott oszlopok hordják.

A Ludovika főépületének kápolnáját a *Magyar Hősök Emlékünnep* alkalmából, 2015. május 30-án, szentmisén és ökumenikus istentiszteleten áldották meg és szentelték fel újra. A szentmisét Bíró László katolikus tábori püspök celebrálta. Ezt követően

¹⁷ Dr. vitéz Mosonyi Sándor: Adatok a Ludovika Akadémia kápolnájának történetéhez. Ludovikás Levente, XIII. évf. (1934), 55–64.

¹⁸ Mosonyi: i. m. 59.

¹⁹ Mosonyi: i. m. 63.

Nánai László őrnagy, a Protestáns Tábori Püspökség hivatalvezetője, majd Jákob János dandártábornok, protestáns tábori püspök, végül pedig Bíró László püspök áldotta meg a felújított kápolnát.²⁰

A Szent László-kápolna névadó ünnepe

2017. március 28-án fennállásának ötödik évfordulóját ünnepelte a Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Az ünnepsorozat részeként, az intézmény napjához és a Szent László-emlékévhöz kapcsolódva tartották meg a kápolna névadó ünnepségét. A 2017-es esztendő ugyanis – a Báthory-Bem Hagyományörző Egyesület és az Emberi Méltóság Tanácsa kezdeményezésére – Szent László-emlékévé volt. Így tehát a lovagkirály trónra lépésének 940., szentté avatásának 825. évfordulója alkalmából a Ludovika Akadémia főépületének kápolnája Szent László, a katonák és a határőrök védőszentje nevét vette fel. A lovagkirályt a Ludovika Akadémia is megbecsülte és fontosnak tartotta: a kápolna jobb oldali ólomüveg ablakán jelenítették meg alakját.

Az ünnepségen Vargha Tamás, a Honvédelmi Minisztérium parlamenti államtitkára, miniszterhelyettes adta át a névfelvételt rögzítő dekrétumot dr. Patyi András rektornak. A Szent László-kápolnában katolikus szentmisére került sor, amelyet a HM Tábori Lelkeszi Szolgálat Katolikus Tábori püspökség vezetője, Bíró László püspök celebrált.²¹

A Széchenyi Díszterem

A Ludovika Akadémia eredeti terveiben nem szerepelt díszterem létrehozása. Kialakítására 1872-ben, Linzbauer István udvari műépítész tervei alapján került sor. A mennyezet alatt a falon, körben történelmi személyiségek és uralkodók fejszobrai láthatók. A Díszterem Mária Ludovika-mellszobor felőli bejárata felett Vencel, Károly Róbert és Nagy Lajos, a szemközti falon Buda, Szent István és I. Béla, az udvar felőli falon Mátyás király, Szent László, Árpád, Álmos és Taksony, a Ludovika tér felőli oldalon pedig I. Géza, III. Béla, III. István, Kálmán és IV. László fejszobrai láthatók. Az épület felújítása során a fejszobrokat restaurálták, a hiányzókat pótolták.

A terem ékessége a hatalmas csillár, a felújítás kezdetén még hiányzott onnan. Bár archív fotók alapján megtervezték a csillárt, csak a gyártás közben derült ki, hogy az évtizedek óta az épület alagsorában porosodik, igaz rendkívül rossz állapotban van. A több mint 4000 alkatrészből álló csillár 6,5 méter magas, 1,7 méter széles, a súlya pedig meghaladja a fél tonnát.²²

A Díszteremben egykor az akadémia történetében szerepet játszó történelmi alakok életnagyságú festményei – I. Ferenc József lovasképe, József nádor, József Károly Lajos királyi herceg, Mária Ludovika királyné, I. Ferenc, Augusta királyi hercegné, IV. Károly és Horthy Miklós kormányzó életnagyságú képei –, valamint az 1901. május 8-án a zászlószentelésről, illetve az 1901. augusztus 18-án a Ludovika hármasszoborcsoportja előtt tartott első akadémikusavatásról készült festmények fügtek a falakon.²³ A Ludovika Akadémia

²⁰ Szöör Ádám: Egy szent hely a Ludovikán. A Ludovika-kápolna története. Bonum Publicum, 6. sz. (2015), 44–45. <https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/bonum-publicum-2015-junius.original.pdf> (Letöltés ideje: 2020. 09. 25.)

²¹ Szöör: i. m. 45.

²² Szalay Tihámér: Átadták a Ludovika főépületét. <http://epiteszforum.hu/atadtak-a-ludovika-foepuletet> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 25.)

²³ Rada Tibor (szerk.): A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945). I. Csalgár–Budapest, 1998/2001, 600–601.

épületéből értékes műtárgyak, festmények, szobrok és iratok tűntek el a második világháború végóráiban és az azt követő zűrzavaros időkben. Dr. Mathia Károly alezredes, főtanár, az akadémiai múzeum őre, amerikai hadifogságából hazatérve megdöbbenve látta, hogy a Ludovika Akadémia épületéből szinte valamennyi műtárgy eltűnt, a múzeumot feldúlták és az értékes iratokat szétépték. 1947-ben a Köz- és Magángyűjteményekből Elhurcolt Művészeti Alkotások Ügyei miniszteri biztosának készített egy négyoldalas feljegyzést, amelyben felsorolta az akadémia eltűnt festményeit, domborműveit és szobrait.²⁴

Gróf Széchenyi István születésének 225. évfordulója, 2016. szeptember 21. óta Széchenyi Díszteremnek hívják a Ludovika legimpozánsabb helyiségét. A Magyar Nemzeti Múzeum két festménye került a Díszterembe: az egyik gróf Széchenyi Ferencet, a Ludovika Akadémia egyik legnagyobb adományozóját, a magyar nemzeti könyvtár alapítóját, a másik gróf Széchenyi Istvánt, a Magyar Tudományos Akadémia alapítóját ábrázolja. Az 1808. évi VII. törvénycikk külön felsorolja az adományozók nevét, amelyek közt megtaláljuk Széchenyi Ferencet és feleségét, Festetich [Festetics] Juliannát is: „*Sárvári felső-vidéki gr. Széchenyi Ferencz, aranygyapjas vitéz, kir. kamarás és val. bel. tit. tanácsos, Sopron vármegye örökös főispánja, a nemes testőrség kapitánya 8000 frt.; Tolnai Festetich Juliánna grófnő, sárvári és felsővidéki gr. Széchenyi Ferencz hitvese 2000 frt.*”²⁵

A centenáriumi dombormű

Egykor a főépülettel szemben, jobbra, a földszinti harmadik és negyedik ablak között egy dombormű volt látható, amelyet a Ludovika alapkövetételének 100. évfordulóján, 1930. október 19-én avattak fel. A dombormű középpontjában Mária Ludovika királyné mellszobra állt, balról egy 1848-as, jobbról egy 1930-as akadémikus tisztelgett puskával a királyné felé; a dombormű közepén elhelyezett tábla az akadémia alapításának körülményeit hirdette. 1947-ben, az épületben működő Kossuth Akadémia idején a centenáriumi domborművet leszerelték az épület külső faláról és a lépcsőház falára helyezték át. Ludovika királyné fejét levették, helyére egy Kossuth-fejet tettek. Az eredeti táblaszöveget is újjal cserélték fel.²⁶ A Kossuth Akadémia rövid ideig létezett, de a megcsonkított emléktábla maradt, a Kossuth-fej és a táblaszöveg azonban eltűnt.

A főépület felújítása után a centenáriumi emléktábla ismét a régi fényében ragyog, hirdeteve: „*Ezt az emléket a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia alapkövetételének 100 éves évfordulójára állította a nemzeti hála 1830–1930.* »Magyar ifjakkak a hadi tudományban való oktatására ditső első Ferencz császár és király kedvezésével az 1808-iki ország-gyűlésben rendeltetett Mária Ludovica ugyanakkor megkoronáztatott királynénktul nevezetett annak bőkezűségével és minden karbeli hazánk fiainak adakozásával gyarapítatott Ludoviceának alapkövét le-tette József, a császár s király ötse Magyarország nádor-ispánja ezen intézet törvényes fő-igazgatója 1830-ik esztendei Szent Iván hava 28-ik napján midőn bölts előlülése alatt hazánk köz-javán a törvényesen arra választott férjfiak ezen városban tanátskoznának.«”

²⁴ Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: Dr. Mathia Károly a katonai nevelőtanár, a zenetudós, a „reneszánsz ember”, a polihisztor. Életrajzi vázlat. Honvédségi Szemle, 2013/141. (6), 98–107.; Dr. Mathia Károly: A köz- és magángyűjteményekből elhurcolt művészeti alkotások ügyei miniszteri biztosának készített feljegyzés. Kézirat, 1947. április 19., Nyt. 178/1947.

²⁵ 1808. évi törvénycikk a katonai Ludovika-akadémiáról.

²⁶ Rada: i. m. 607–608.

A főépület boltozott előcsarnokának falain régen négy emléktáblát helyeztek el: az akadémia alapító oklevelének emlékét megörökítő táblát, az akadémia történetét ismertető táblát, az 1838-as pesti árvízi és a Magyar Hadi Főtanoda emléktábláit.²⁷ Csak a két utóbbi emléktábla maradt meg, s ezeket a felújítás előtt a bal oldali lépcsősornál helyezték el. A felújítás után visszakerültek az aula, illetve a bal oldali lépcsősor falára.

Párdányi gróf Buttler János szobra

2017. március 28-án gróf Buttler János szobrának másodszeri avatásával kezdődött meg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem ötödik évfordulós ünnepi rendezvénysorozata. A Ludovika Akadémia alapításában, pénzügyi hátterének megteremtésében kiemelkedő szerepe volt párdányi gróf Buttler Jánosnak. Ő volt a Ludovika Akadémia egyik legbőkezűbb mecénása: 126 666 forintos alapítványa 20 hallgató eltartását és taníttatását tette lehetővé. A 20 alapítványi helyet 13 vármegye között osztotta el: Heves, Ung, Pest, Nógrád, Bihar, Borsod, Szabolcs, Gömör, Zemplén, Abaúj, Torna, Bereg és Ugocsa.

1903. május 8-án a Ludovika Akadémián két kiemelkedő esemény zajlott: egy emléktábla-avatás és egy szoboravató. A zászlószentelés második évfordulóján, a nagy nap emlékeztetőjeként Augusztia főhercegnő szavait, József főherceg beszédét és a király válaszbeszédét feketemárvány táblákba vésték és helyezték el a főépület kápolnájának külső, parkra néző falán. A park keleti részén, a csónakázó közelében Ung vármegye kezdeményezésére és a többi 12 vármegye hozzájárulásával földesuruk és az akadémia nagylelkű adományozójának, gróf Buttler János szobrának avatására került sor. Lőrinczy Jenő, Ung vármegye alispánja a szobrot, mint a „*hazafiúi áldozatkészség emlékét a Ludovika Akadémia örök tulajdonába adatta kegyeletos megőrzés és gondozás végett az ezen emléket felállító 13 vármegye nevében*”.

A mellszobrot Senyei Károly szobrász készítette, az oldalán Vághó Ignác százados verse volt olvasható:

„Érdemeid törvény, emlékedet őrzi ez az oszlop,
Rája babért fiaink harci erénye arat.”²⁸

1945 után a szobrot eltávolították, s talapzata nélkül került a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HM HIM) tulajdonába. Aztán feledésbe merült. Évekkel később Éder Miklós egykori ludovikás találta meg a múzeum pincéjében. A renoválás után a szobrot a HM HIM udvarán helyezték el.²⁹ Több mint 72 évnek kellett ahhoz eltelnie, hogy a Buttler-mellszobor visszatérjen az egykori szeretett Ludovika Akadémiára: a főépület aulája bal oldali lépcsősora felett kapott, reményeink szerint, végső helyet.

Nevezetes emléktábla-avatások a Hősök Folyosóján

A rendszerváltozás után a Honvéd Hagyományőrző Egyesület (HOHE) tagjai emléktáblákat és emlékműveket avattak. A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia, a magyar királyi honvéd Bolyai János Műszaki Akadémia és a magyar királyi honvéd Horthy Miklós (később Horthy István) Repülő Akadémia hősi halottjainak évfolyamonkénti em-

²⁷ Rada: i. m. 608–609.

²⁸ Rada: i. m. 614.

²⁹ Rada: i. m. 616.

léktábláit többek között a Hősök Folyosóján, illetve a Hadtörténeti Intézet és Múzeum udvarán helyezték el.³⁰

1992. január 25-én az 1938. augusztus 20-án avatott évfolyam hősi halált halt bajtársak emléktábláját avatták fel a Hősök Folyosóján. Az 1938. augusztus 20-án felavatott 158 főből húszan voltak jelen. Az ünnepségre sokan eljöttek a többi felavatott évfolyamból is, részt vett rajta Kéri Kálmán, a HOHE alapítója, dr. Szakály Sándor hadtörténész, Angyal Ferenc ezredes a Honvédelmi Minisztérium Tanintézeti Főnökség képviselőjében és a Magyar Honvédség tisztjei. Vitéz nemes békei Koós Ottó magyar királyi százados mondta az avatóbeszédet. *„Egy nagyon régi adósságunkat kell törleszteniünk. 53 és fél évvel ezelőtt, 1938. augusztus 20-án ennek az épületnek a kapuján 121, a hűvösvölgyi Ludovika II-ről pedig 37 erőtől, tettvágytól, lelkesedéstől áthatott, hazáját szerető ifjú hadnagy lépett ki az iskola padjaiból az életbe, hogy az e falak között magába szívott szellemet és ismereteket továbbadja és hivatásával a hazáját szolgálja...”*³¹

1992. augusztus 17-én, a Hősök Folyosóján az 1940. július 4-én avatott tisztok emléktábláinak avatására került sor. Az ünnepséget Szende László ny. ezredes nyitotta meg. Szentistvány József, 1940-ben avatott hadnagy tartott ünnepi beszédet: *„Az örök ember mindenkor kísérelje a fájdalom és az öröm. Fájdalom, hogy a velünk együtt avatott hadnagyok közül 54-en az életüket áldozták a hazáért, beteljesítették fogadalmukat. Öröm is egyben, hogy a sokat szenvedett Ludovikát és társakadémiákat végzett bajtársak a világ minden tájáról hazajöttek, hogy részt vegyenek a világtalálkozó ünnepségén, és a Hősök Folyosója emléktábla-avató ünnepségén”* – mondta.³² Az emléktáblára a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémiát végzett 40, a magyar királyi honvéd Bolyai János Műszaki Akadémiát végzett 9 és a magyar királyi honvéd Horthy Miklós Repülő Akadémiát végzett 5 hősi halott nevét vésték fel. Dr. Csányi József a katolikus egyház nevében megszentelte a hősi emlékművet, Debreceni Károly a református egyház nevében mondott áldást.³³

2007. május 26-án, a *Hősök Napján* a HOHE avatott emléktáblát a Hősök Folyosóján. A tábla az utókor figyelmét hívja fel a ludovikásokra és a hősök emlékműveire: *„Honfitársunk! Szent helyen jársz. Megcselekedtük, amit megkövetelt a haza. A Hazáért mindhalálig! A Honvéd Hagyományőrző Egyesület, 2007.”*³⁴ Az ünnepi megemlékezést vitéz Káplán György magyar királyi főhadnagy tartotta, a felszentelést Kóczán Árpád táborigazgató végezte. Az emlékünnepe során a HOHE Mária Ludovika-szobrot adott át a Magyar Természettudományi Múzeumnak, az épület akkori tulajdonosának. Dr. Berek Lajos ezredes, szobrászművész alkotását dr. Matskási István főigazgató vette át. A mellszobrot a Hősök Folyosóján, az akkor Központi Könyvtárként funkcionáló kápolna előtt helyezték el egy talapzaton, majd a jobb oldali lépcsősor feletti részre helyezték át.³⁵ A Ludovika épületének felújítása után a Mária Ludovika-mellszobrot a Díszterem bejáratával szemben helyezték el.

³⁰ Honvéd Hagyományőrző Egyesület 1990–2015 – Negyedszázad a honvéd hagyományőrzésért. Honvéd Hagyományőrző Egyesület, Budapest, 2015, 21. (Továbbiakban: HOHE.)

³¹ HOHE, 22.

³² HOHE, 23.

³³ HOHE, 23.

³⁴ HOHE, 32.

³⁵ HOHE, 26.

Áthelyezett emléktáblák

A HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum udvarának rekonstrukciója során a Ludovika, a Bolyai és a Horthy Akadémia hősi halottainak emléktábláit (1944. augusztus 20., 1944. november 15., 1942. június és december, 1932 és 1937) levették a falakról és átmenetileg a múzeum raktárába helyezték. Hosszú idő telt el, amíg ezek az emléktáblák méltó helyre, az egykori Ludovika Akadémia Hősök Folyosójára, illetve a múzeum folyosójára kerültek, 2016-ban.

A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia, a magyar királyi honvéd Bolyai János Műszaki Akadémia és a magyar királyi honvéd Horthy István Repülő Akadémia 1944. augusztus 20-án felavatott évfolyamaiból a hősi halottak márvány emléktábláit – 74 hősi halott nevét arannyal bevésvé – 1992. március 14-én a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum belső udvarának falán helyezték el. Dr. Sasvári Andor egykori magyar királyi hadnagy, a Bolyai Akadémia rangelsője tartott emlékbeszédet, amely után felolvasták a hősi halottak névsorát. Az összegyűlteket minden név után hangos „Jelen!”-nel válaszoltak.³⁶

1994. szeptember 16-án a Hadtörténeti Intézet és Múzeum udvarán elhelyezték az egykori katonai akadémiákon 1944. november 15-én avatott évfolyamok hősi halottjainak emléktábláját. Vajay Tibor rangidős gyalogos hadnagy emlékezett az ötven évvel azelőtt avatott évfolyamok hősi halottjaira.

A Ludovika Akadémia emléktáblájának avatása

A Ludovika Akadémia 1943. augusztus 20-án felavatott évfolyama 1998-ban elhatározta, hogy emléktáblát helyez a Ludovika történelmi jelentőségű épületére. Hit és kétéves elszánt akarat kellett ahhoz, hogy eljussanak a tervezéstől az emléktábla felszereléséig. Bagdy Zoltán egykori ludovikás tiszt, az emléktábla szorgalmazója a leleplezés napját nem élte meg, de a dátumot, 2001. szeptember 8-át ő jelölte ki. Bajtársai, dr. Simonffy Miklós (a HOHE akkori elnöke) és Keömley Aurél hadnagyok fejezték be a vállalkozást. Az emléktáblán a Ludovika címere látható, alatta a felirat: *„Ebben a Pollack Mihály által tervezett épületben kezdődött meg 1848-ban a honvédtiszti oktatás, majd itt működött 1872–1944 között a Magyar Királyi Honvéd „Ludovika” Akadémia. A hazáért mindhalálig! A ludovikások 2001. szeptember 8.”*³⁷ Az emléktábla az első magyar nyelvű tisztképző intézményre és azokra a bajtársakra emlékeztet, akik onnan léptek ki, és „A Hazáért, mindhalálig!” ősi jelszóval harcoltak s haltak hősi halált a Haza védelmében. A Ludovika-emléktáblát a felújítás után a főépületben helyezték el.

A Ludovika épülete mint történelmi emlékhely

A Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság javaslata alapján a 104/2014. (III. 25.) számú kormányrendelet 1. melléklete 2014. március 25-én történelmi emlékhellyé nyilvánította az egykori Ludovika Akadémia épületét. A történelmi, a nemzeti és a kiemelt nemzeti emlékhelyek fogalmát a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV törvény vezette be. Eszerint *„történelmi emlékhely: a nemzet vagy valamely velünk élő nemzetiség történelmé-*

³⁶ Csepelyi Rudolf: A katonák hazatértek – Riport és beszélgetés Pénzes János szkv. hegyivadász hadnaggyal. Magyar Élet, 1992. augusztus 20., 20.

³⁷ HOHE, 26.

3. kép Névtelen hősök emlékműve és a felújított főépület

ben meghatározó jelentőséggel bíró helyszín...”, amely erősíti a magyarok, illetve a magyar nép és az ország területén élő nemzetiségek összetartozását.

Az eseményen Hende Csaba honvédelmi miniszter és dr. Patyi András rektor emlékoszlopot leplezett le. Kocsis Máté, Józsefváros polgármestere köszöntőt mondott, az eseményen jelen volt Boross Péter volt miniszterelnök, a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság elnöke.³⁸

A Ludovika tér

A Névtelen Hősök Emlékműve és a második világháborús emlékmű

A felújított Ludovika főépülettel egy időben adták át a főbejárat előtt található Ludovika teret a megújított parkkal és a Névtelen Hősök Emlékművének átalakított környezetével.

A HOHE 1992-ben a *Hősök Napjára* visszahelyeztette eredeti helyére, a Ludovika főépülete elé Horvay János szobrászművész alkotását, amelyet a Nagy Háború emlékére, 1924-ben avattak fel. Az alkotás a halott fiát sirató anyát ábrázolja. A szobor felett elhelyezett jelképes szarkofág falán a következő felirat olvasható: „Névtelen hőseinknek 1914–1918”. A Névtelen Hősök Emlékművét a második világháború után áthelyezték a Ludovika főépülete és szárnyépülete közötti térre. A Ludovika tér történetéhez hozzátartozik az is, hogy 1948–1959 között Néphadsereg terének nevezték, majd Kun Béla tér lett a hivatalos neve. 1969-ben, a Tanácsköztársaság 50. évfordulóján a hősi emlékmű helyére az „1919-es ellenforradalom idején elesett vöröskatonák emlékműve” került, amely Kun Bélát, Szamuely Tibort és Landler Jenőt ábrázolta. 1992-ben lebontották az emlékművet, s a Hősök napjára a Névtelen Hősök Emlékműve visszakerült az eredeti helyére. A tér is visszakapta korábbi nevét: újra Ludovika tér lett.

³⁸ Ludovika volt, van és lesz – Történelmi emlékhely lett a Közszolgálati Egyetem főépülete. <http://jozsefváros.hu/egyetemvaros/1913/tortenelmi-emlekhely lett-a-kozszolgalati-egyetem-foepulete> (Letöltés időpontja: 2018. 02. 20.)

4. kép Történelmi emlékhely

Az emlékmű Ludovika épület felőli oldalára 1993-ban Eszenyi László magyar királyi vezérkari százados adományából a Honvéd Hagyományörző Egyesület közreműködésével bronz domborműves emléktáblát helyeztek el. Felirata a következő: „*A második világháború katonahőseinek örök emlékezetére*”. A bronzreliefet Domonkos László szobrászművész készítette. A domborművet vitéz nagybányai Horthy Miklós újratemetése napján, 1993. szeptember 4-én eltulajdonították. A tévé- és rádiófelhívás után a dombormű sérülten, de előkerült, s javítása után, 1994-ben tették vissza a helyére.

Az Orczy-park

A Ludovika-szoborcsoport

A felújítás során újjászületett az Orczy-park is, amely egykor közkedvelt és látogatott népkert volt a budapestiek körében. A park, a csónakázótó, a sportcsarnok, az uszoda, a kültéri sportpályák és a lőtér bővítik a budapestiek kulturális és sportlehetőségeit. A park területe a Ludovika térhez hasonlóan mindenki számára nyitottá vált a rekonstrukciót követően.³⁹

A Ludovika Akadémia fennállása idején jelentős történelmi események, avatások színhelye volt a Nagyrét, amelynek legszebb emlékműve a Ludovika hármas szoborcsoport. A park felújítása során megemelték a szobor alapzatát és díszkivilágítással szerelték fel.

Az akadémia alapítását ábrázoló hármas szoborcsoport 1901 nyarán készült el, s azt a pillanatot örökíti meg, amikor Mária Ludovika királyné átnyújtja az alapítólevelet József nádornak. A jobb oldali alak gróf Buttler János, a Ludovika Akadémia legnagyobb alapítvány-

³⁹ Az Orczy-kert felújítására vonatkozó részletes leírást lásd Orczy-park és lovarda. <https://ludovika-campus.uni-nke.hu/a-campus-projekt/a-projekt-elemei/orczy-park-es-lovarda> (Letöltés időpontja: 2018. 02. 20.)

5. kép *Hármas szoborcsoport*

tevője. A hányattatott sorsú, gipszből készült szoborkompozíciót a proletárdiktatúra idején lerombolták, de 1929. június 24-én, a ludovikás ellenforradalom tízéves évfordulóján már az ércebe öntött emlékművet, Vass Viktor szobrászművész alkotását avatták, amelyet a művész a gipszmodell alapján készített. 1945 után a szobor nemkívánatosná vált, ezért eltávolították, csak a talapzata maradt az Orczy-kertben. A szoborcsoportot a rendszerváltozás után vitéz Hajdu Lajos vezérkari százados találta meg egy tápiósülyi honvédségi raktárban, így az visszakerülhetett méltó helyére.

A Kossuth-emlékmű

2017 őszén az Orczy-parkba, a Nagyrétre került az a Kossuth Lajos-emlékmű, amely egykor (1952–2014 közt) a Kossuth téren állt. Kossuth főalakja Kisfaludi Strobl Zsigmond munkája, a mellékalakokat – a parasztasszonyt gyerekekkel, a levett süvegű parasztot, a katonát, a munkást fegyverrel, a diákot karddal, a csikóst bő gatyában, fegyverrel – kollégái, Kocsis András és Ungvári Lajos mintázták meg. Az emlékmű a munkás-paraszt szövetség és a dolgozó értelmiség összefogását jelképezte.⁴⁰ Az emlékművet a Nagyréten a korábbinál jóval szerényebb talapzatra helyezték.

Ellenforradalmi emlékoszlop

A Tanácsköztársaság elleni ellenforradalmi kísérlet 100. évfordulója alkalmából emlékoszlopot állított az Orczy-kertben a Nemzeti Közszolgálati Egyetem. Az 1919. június 24-én kirobant ellenállás megszervezésében a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia aka-

⁴⁰ Szilágyi András: Újra a régi az új – A Kossuth téren az eredeti Kossuth-szobor – exkluzív összeállítás. <http://nullahategy.hu/ujra-a-regi-az-uj-a-kossuth-teren-az-eredeti-kossuth-szobor-exkluziv-osszeallitas/>; Újraavatták a Kossuth Lajos-emlékművet Budapesten. <https://www.hirado.hu/2015/03/03/kossuth-emlekmuvet-avatnak-a-kossuth-teren/> (Letöltések időpontja: 2018. 02. 25.)

démikusai és oktatói is részt vettek. Az első évfordulón, 1920. június 24-én, a Nagyréten, az emeletes lovardához vezető északi összekötő folyosó park felőli oldalán ellenforradalmi emlékoszlopot avattak a harcokban elesett ludovikások tiszteletére. A szobor felirata a következő volt: 1919. június 24. A Ludovika Akadémiának a nemzeti eszméért vívott dicső küzdelme emlékére. A harcokban négy tiszt és egy akadémikus vesztette életét, a kőoszlop oldalára felvették a neveiket: Lemberkovics Jenő, ivándai Karátsón István és Mildner Ferenc századosok, Erődy Ödön tartalékos főhadnagy és Pogány Jenő II. évfolyambeli akadémikus. Révy Kálmán tábornok akadémiaparancsnok kezdeményezésére elkészült díszes emlékmű Sidló Ferenc szobrászművész alkotása volt. 1938-ban a honvédelmi miniszter rendelete június 24-ét a Ludovika Akadémia és a magyar vitézség katonai emlékkünnepévé nyilvánította. Az emlékoszlop 1945 után eltűnt. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem a 100 évvel ezelőtti eseményekre emlékezve elkészíttette az emlékmű hiteles másolatát és azt a főépület park felőli jobb oldalán, az egykori déli összekötő folyosó közelében helyezték el.

6. kép Az ellenforradalmi oszlop

A LUDOVIKA EGYETEMI CAMPUS

A felújítás első ütemében a Ludovika történelmi épületegyüttese és a Ludovika tér újult meg. 2013 decemberében a Ludovika Campus kollégiumának építéséről döntöttek, s felépült az Orczy úti Kollégium. Az ország egyik legmagasabb színvonalú kollégiuma hatszáz hallgató kétágyas szobákban történő elhelyezését biztosítja. Az épületben kaptak helyet a hallgatói szervezetek és szakkollégiumok is. Az épület földszinti termei oktatási célokat szolgálnak, de konferencia-helyszíneként is működnek. A Ludovika-beruházás további folytatásáról 2015 júliusában született döntés.

2017 őszén, az egykori Üllői úti bazársor helyén épült fel az egyetem új oktatási épülete, a Rendészettudományi Kar kollégiuma, speciális képzési épülete és lőtere. A 21 ezer m² területű oktatási épületben két nagyobb előadóterem, több mint hetven kisebb oktatóterem található. Étterem, büfék, tetőterasz, közösségi terek, valamint egy jegyzetbolt áll a hallgatók és az oktatók rendelkezésére. Ide költözött a korábbi Államtudományi és Közigazgatási Kar, valamint a Rendészettudományi Kar dékáni hivatala és tanszékei.

7. kép *Az új oktatási épület*

2017 szeptemberében a kormány döntött a campus fejlesztésének további elemeiről, a katasztrófavédelmi speciális képzési központ felépítéséről. A sportközpont kivitelezése, a lovarda és a lovas létesítmények rekonstrukciója befejeződött, a hivatalos átadónnepség 2018. április 4-én volt.

Az egyetem rendészettudományi képzéseinek az új campuson speciális rendészeti oktatási épületet és gyakorlóblokkot, valamint kollégiumot építettek fel. A Diószeghy Sámuel utcai épületet egy híd köti össze az Orczy-parkkal. A Rendészettudományi Kar hallgatói a 2017/2018-as tanévet már az új épületben kezdték meg. A modern kollégium tetőteraszáról pedig gyönyörű kilátás nyílik az Orczy-parkra.

A Ludovika főépületét egykor a déli összekötő folyosó kötötte össze a Kauser József 1886-ban készült tervei alapján készült szárnyépülettel. Az 1883. évi XXXIV. törvény alapján, az akadémia oktatási rendszerének átszervezése miatt a főépület már szűknek bizonyult. Tantermekre, hálótermekre, étkezdére, társalgóra, zene- és táncoktatásra alkalmas termekre, rajzteremre, torna- és vívóteremre, gyengélkedőre, raktárakra, szertárakra, fürdőre, a tanári és kiszolgáló állomány számára pedig tanári szobákra, irodákra volt szükség. 1886 őszére épült fel a szárnyépület. A felújított szárnyépületet 2020. július 7-én adták át, amely ismét a régi pompájában ragyog.

MAGYAR ÖRÖKSÉG DÍJ

2018. március 24-én a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia Magyar Örökség díjat kapott, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében adtak át. A laudátor dr. Szakály Sándor volt, a díjat Huszár János altábornagy, a Honvéd Vezérkar főnökhelyettese és dr. Patyi András, a Nemzeti Közszerződési Egyetem rektora vette át. A díj azon magyar intézményeknek, csoportoknak, személyeknek és alkotásoknak adható, akik tevékenységükkel a magyar kultúra, gazdaság, sport, tudomány, a magyar társadalom erkölcsi, szellemi felemeléséhez járultak hozzá. Ezek együttesen alkotják a magyarság „láthatatlan szellemi múzeumát”.

A Magyar Örökség díj kitüntetettjeinek kiválasztása a demokrácia elvén és gyakorlatán alapszik: mindenkinek módjában áll díjra javasolni az általa érdemesnek tartott személyt, együttest, intézményt, teljesítményt. A Ludovika Akadémiát Rádlér Mária katonatérképész jelölte. Így kívánt tisztelni az önálló magyar katonai térképészet megteremtésében kiemelkedő szerepet játszó katonatérképész-parancsnokok, Kirchlechner Károly, Hajts Lajos és vitéz Somogyi Endre előtt, akik tanítottak a Ludovika Akadémián és a Hadiakadémián is. De közéjük tartozik Tolnay Dezső katonatérképész-parancsnok is, aki katonai pályafutása során harcászatot és hadseregszervezést tanított a Ludovika Akadémián, és az ő nevéhez fűződik az akadémia híres jelmondata, „a Hazáért, mindhalálig!”. Tolnay Dezső volt a háború utáni katonai térképészet létrejöttének legnagyobb szorgalmazója. Parancsnoksága során elévülhetetlen érdemeket szerzett a térképészeti szakanyagok összegyűjtésében, a felszerelés, a műszerek megmentésében, a térképészeti intézet épületeinek helyreállításában és a térképészek összefogásában. Rádlér Mária törzsszászlós emléket szeretett volna állítani katonatérképész édesapjának, Rádlér Ferenc mk. alezredesnek is, aki a háború előtt vitéz Somogyi Endre altábornagy parancsnoksága idején kezdett dolgozni a Magyar Királyi Honvéd Térképészeti Intézetben, és nyugdíjba vonulásáig az Intézetben szolgált.⁴¹

A laudátor, dr. Szakály Sándor hadtörténész, a Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár főigazgatója, a Honvéd Hagyományörző Egyesület elnöke köszöntőjében elmondta: az intézményt az 1808-ban elfogadott VII. törvénycikk hozta létre, de az alapítás után mintegy hét évtizednek kellett eltelnie, mire 1872-ben elindult a képzés a Ludovika falai között. Az 1898-as esztendő mérföldkő volt az intézmény életében: ekkor kezdődött a hároméves akadémiai szintű képzés. 1945-ben a Ludovika Akadémiát megszüntették, „az itt végzett katonatisztet ezt követően szinonimája lett a fasisztának, a tömeggyilkosnak, a háborús bűnösnek”. A Ludovikának olyan kiemelkedő képességű és elismert parancsnokai voltak, mint vitéz Jány Gusztáv, vitéz Szombathelyi Ferenc és vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc. Közös volt bennük az olthatatlan hazaszeretet és a haza védelmére tett eskükhöz végsőkig való ragaszkodás. Ma már kevés ludovikás él közöttünk, de még ma is emlékeznek a kardpengék csengésére, az eskü szövegére, a háború és az azt követő évtizedek nehéz, embert próbáló időszakára. „A Ludovika és a ludovikás név visszanyerte régi fényét, hiszen a Nemzeti Közszerződési Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának hallgatói a Ludovika Zászlóalj tagjaiként tanulnak és szolgálnak felavatásukig. Híven őrzik a Ludovika szellemiségét. A Hazáért, mindhalálig!”

⁴¹ Bazala Csaba – Siposné Kecskeméthy Klára: Tolnay Dezső élete és munkássága. Honvédségi Szemle, 2015/6., 123–131.

A Ludovika Akadémiának mindig is különleges szerepe volt a magyar történelemben, annak ellenére, hogy oktató-nevelő tevékenységét csak hetvenkét esztendőn keresztül fejthette ki. A hosszas vajúdas után megszületett magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia és testvérintézményei kiváló tanári kara magas színvonalon oktatta a nehéz felvételi követelményeknek megfelelt tiszteket. A mindenkori magyar katonai vezetés a korabeli okmányok tanúsága szerint magasra tette a mércét, megalkuvást nem ismerően, az igényesen kiválasztott ifjú akadémikusokból szilárd jellemű, magas erkölcsiségű, kimagasló szakmai ismeretekkel és általános műveltséggel rendelkező tiszteket nevelt ki. Ennek következtében a felsőfokú katonai tanintézmény olyan általános és katonai műveltséggel rendelkező kemény, kötelességtudó, fegyelmezett és lovagias elitet bocsátott ki, amelyet a polgári élet is elismert és irigylésre méltónak tartott. A *ludovikás* kifejezés a magyar köztudatban összeforrta a férfiasság, a hazaszeretet és az önfeláldozó bátorság fogalmával.

A katonai erények az idők során nem változtak: mindig fontos volt a hűség, a kötelességtudat, a bátorság, a fegyelem és a bajtársiasság. Lényeges szempont volt az is, hogy a végzett tisztek alárendeltjeiket szigorúan, következetesen, felelősségteljesen vezessék és neveljék, és felkészítsék őket az előttük álló feladatok maradéktalan, ugyanakkor a lehető legmagasabb színvonalú, biztonságos végrehajtására.

A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémiát és testvérintézményeit végzett tisztek a haza szolgálatában folytatott hősie és követendő életpályáik elismeréseként diplomáikat 1992 óta ünnepélyes külsőségek között vehetik át. Az idős, sok szenvedést megélt generáció képviselői katonásan, fegyelmezetten és méltóságteljesen viselkednek, példát mutatnak az unokáikkal egykorú mai tisztjelölt hallgatónak és a fiatal tiszteknek.

Fontos, hogy az új tiszti generáció megismerje, megbecsülje és folytassa azokat a nemesség hagyományokat, amelyeket dicső elődjük, a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia megeremtett és ránk hagyományozott. A Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalja és a Nemzeti Közszerületi Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara a legjobb tudása

8. kép A Campus tér

szerint hajtja végre a feladatait azért, hogy a Magyar Honvédség számára magasan képzett, szilárd erkölcsű, hazafiás érzelmű tiszteket biztosítson.

A Ludovika Akadémia hagyománya és szellemisége tovább él a 21. században is. A Ludovika Akadémia története során a tisztképzés nagy hagyományú alma matere, a magyar katonai kultúra fejlődésének igazi fellegetője volt. Az akadémia szellemisége, értékrendje, a szeretett haza védelméért érzett felelőssége egy életen át meghatározta a tiszt hivatást életpályaként választó hazafiak tetteit.

A Ludovika épülete az alapítók megálmodott szándéka szerint visszakapta az eredeti funkcióját, ismét oktatás költözött az ódon falak közé.⁴² A Ludovika Campus pedig 21. századi feltételeket nyújt az oktatás és a kutatás számára.

A Ludovika Akadémia története napjainkban is zajlik, a gyönyörűen felújított épülete azt jelképezi, hogy a múlt és a jövő együtt él.

A fotókat: Siposné Kecskeméthy Klára és Szilágyi Dénes készítette

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1000 év törvényei. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torvenyei>
- 104/2014. (III. 25.) Korm. rendelet a kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos egyes kormányrendeletek módosításáról. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14044.pdf>
- 1278/2010. (XII. 15.) Korm. határozat a Nemzeti Közszerződési Egyetem létrehozásáról. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK10190.pdf>
2011. évi XXXVI. törvény a Nemzeti Közszerződési Egyetem létesítéséről. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100036.TV>
- 44/2011 (IV. 20.) HM utasítás a Nemzeti Közszerződési Egyetem létrehozásával kapcsolatos egyes feladatokról. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2011/6.pdf>
- 68/2010. (VII. 1.) HM utasítás miniszteri biztos kinevezéséről. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2010/11.pdf>
- A Hadtörténelmi Levéltár katonai tanintézeti iratainak repertórium 1740–1980. Signifer, Budapest, 2004.
- A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar dékánjának 2014. évi beszámolója. Szenátusi előterjesztés, Budapest, 2014.
- A Ludovika főépület. <https://ludovika-campus.uni-nke.hu/a-campus-projekt/a-projekt-elemei/ludovika-foepulet>
- A múzeum története. http://www.nhmus.hu/hu/rolunk/muzeum_tortenete
- Bazala Csaba – Siposné Kecskeméthy Klára: *Tolnay Dezső élete és munkássága*. Honvédségi Szemle, 2015/143. (6).
- Budapest Építészeti Nívódíj. <http://tinyurl.hu/ohDN/>
- Csáky Imre: *A Ludovika Akadémia vármegyecímerei*. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Budapest, 2014.
- Csepelyi Rudolf: *A katonák hazatértek – Riport és beszélgetés Pénzes János szvk. hegyivadász hadnaggyal*. Magyar Élet, 1992. augusztus 20.
- Dezséri Bachó László: *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története*. Budapest, 1930.

⁴² Siposné Kecskeméthy Klára (2016): i. m. 133.

- Honvéd Hagyományőrző Egyesület 1990–2015 – Negyedszázad a honvéd hagyományőrzésért. Honvéd Hagyományőrző Egyesület, Budapest, 2015.
- Korsós Zoltán – Horváth Csaba: *A Magyar Természettudományi Múzeum rövid története*. Magyar Múzeumok, 1996/4(2.).
- Ludovika volt, van és lesz – Történelmi emlékhely lett a Közszolgálati Egyetem főépülete. <http://josefvaros.hu/egyetemvaros/1913/tortenelmi-emlekhely-lett-a-kozszolgalati-egyetem-foepulete>
- Dr. Mathia Károly: *A köz- és magángyűjteményekből elhurcolt művészeti alkotások ügyei miniszteri biztosának készített feljegyzés*. Kézirat, 1947. április 19., Nyt. 178/1947.
- Dr. vitéz Mosonyi Sándor: *Adatok a Ludovika Akadémia kápolnájának történetéhez*. Ludovikás Levente, XIII. évf. (1934).
- Ötödik évfordulóját ünnepli a Nemzeti Közszolgálati Egyetem. <http://josefvaros.hu/hir/4607/otodik-evfordulojat-unnepli-a-nemzeti-kozszolgalati-egyetem>
- Rada Tibor (szerk.): *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. I. Calgary–Budapest, 1998/2001.
- Raoul Wallenberg Szakgimnázium és Szakközépiskola honlapja. <http://www.r-wallenberg.hu/kezdo.html>.
- Siposné Kecskeméthy Klára: *A katonai felsőoktatás és a tiszthelyettesképzés/altisztképzés elmúlt negyedszázada*. In: Földesi Ferenc – Isaszegi János – Kiss Zoltán (szerk.): *A Magyar Honvédség negyedszázada – A rendszerváltástól napjainkig*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Siposné Kecskeméthy Klára: *Honvédtisztképzés a Ludovika Akadémián*. In: Anka László – Hollósi Gábor – Tóth Eszter Zsófia – Ujváry Gábor (szerk.): *Historia est lux veritatis*. Szakály Sándor köszöntése 60. születésnapján. I. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló, Budapest, 2016.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika*. HM Zrínyi Média Közhasznú Nonprofit Kft., 2011.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika egykor és most*. HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft., 2018.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *Dr. Mathia Károly a katonai nevelőtanár, a zenetudós, a „reneszánsz ember”, a polihisztor*. Életrajzi vázlat. Honvédségi Szemle, 2013/141. (6).
- Szalay Tihamér: *Átadták a Ludovika főépületét*. <http://epiteszforum.hu/atadtak-a-ludovika-foepuletet>
- Szilágyi András: *Újra a régi az új – A Kossuth téren az eredeti Kossuth szobor – exkluzív összeállítás*. <http://nullahategy.hu/ujra-a-regi-az-uj-a-kossuth-teren-az-eredeti-kossuth-szobor-exkluziv-osszeallitas/>
- Szőör Ádám: *Egy szent hely a Ludovikán. A Ludovika-kápolna története*. Bonum Publicum, 6. sz. (2015), 44–45. <https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/bonum-publicum-2015-junius.original.pdf>
- Újraavatták a Kossuth Lajos-emlékművet Budapesten. <https://www.hirado.hu/2015/03/03/kossuth-emlekmuvet-avatnak-a-kossuth-teren/>
- Vajay Tibor: *A Magyar Királyi Honvédség szellemiségének hagyományából*. Magánkiadás, Kaposvár, 2007.

Róbert Péter:

EGYENRUHÁSOK A DÖBRENTEI UTCA 8.-BAN

Egy budai ház és lakói

Saly Noémi neve jól ismert a főváros történetének barátai körében. Számos könyve és írása mutatja be városunk múltját, előadások sora hozott közelebb sokakat ehhez a gyönyörű témához. Legújabb gyöngyszeme ennek a láncnak a *Micsoda népek...* címmel, az Ab Ovo Kiadó gondozásában megjelent terjedelmes kötet, amely a Döbrentei utca 8. szám alatti házat és lakóit állítja elénk.

A mű keletkezésének ötletéről és a szorgalmas gyűjtőmunkáról a szerző a könyv elején számol be, majd a ház helyszínéről és építéséről tudósít. A millennium évében elkészült bérházat maga Hauszmann Alajos tervezte a Kégl család számára, de később Gschwindt szeszgyáros vette meg. Hamarosan műhelyek, irodák nyíltak a kedvező fekvésű épületben, tulajdonosaik kevésbé előkelő származásával színesítve annak összetételét. A tisztviselők mellett sok a szabó; némely foglalkozás mára megszűnt, például a hivatalszolga, a segéd házfelügyelő (utóbbit vicének nevezték, de már a házmester is a múlté).

A könyv további részében Szomszédaim címmel 1895-től, éves bontásban sorra veszi a ház lakóit, de nemcsak egyszerű listát készítve, hanem képes életrajzuk után rokonságuk, ismeretségeik, társadalmi helyzetük elemzését is adva. Említést tesz cselédeikről is, akik szintén bekerültek a lakók nyilvántartásába. Éltek itt híres emberek is, némelyikkel történelmi, tudományos vagy művészeti munkák lapjain találkozhatunk.

Sok a katonatiszt: valamely okból szeretik ezt a polgári bérházat. Bolla Kálmán (1840–1906) – aki 16 éves korában, még közvitéztként öltötte magára a császári és királyi haderő akkor még fehér uniformisát – császári-királyi kamarási rangot szerzett és altábornagyként vonult nyugdíjba. Jogász fiát, aki szintén itt lakott, 1951-ben felakasztották. Braun József (1857–1918) lovassági tábornok, a magyar királyi Honvéd Főparancsnokság vezérkari főnöke, a Ludovika parancsnoka, a háború végén meghal, nem éri meg az összeomlást. A szintén lovassági tábornok báró Gaudernák József, a magyar nemesi testőrség kapitánya nem volt ilyen szerencsés, 1924-ben halt meg. Neki volt a házban elsőként telefonja. Mivel katonacsaládból származott, fiait is katonának nevelte; lányai többnyire tisztfeleségek lettek, a kivétel Olga, de az ő férje is „szakmabeli”, a budapesti fegyvergyár igazgatója. Beniczek József (1866–1930) címzetes altábornagy az első világháborúban szerzett kitüntetések (ahogy szinte mindenki a felsoroltak közül), 1919-ben nyugalomba vonult, ám 1921. szeptember 1-jével visszahelyezték a tényleges állományba; végül 1924. február 1-jével került véglegesen nyugállományba. Braun-Vimmer Viktor (1880–1947) haditengerésztiszt, majd a nyugállományba helyezésekor (1930. január 1.) folyamór főkapitány a már említett Gaudernák József Irén nevű lányát vette el. Nevének második tagját úgy szerezte, hogy 37(!) évesen, 1918. január 11-én örökbe fogadták, így lett braunwehri Braun-Wimmer Viktor. Érdekelte az irodalom, megírta visszaemlékezéseit, és zeneszerzőként is ismert, keringőit játszották.

Klára József (1872–1945) 1924. január 1-jén nyerte el a tábornoki rendfokozatot. Harminckét hónapot töltött az első világháború orosz, olasz, szerb és francia harcterein, majd a Nemzeti Hadsereg, illetve a magyar királyi Honvédség 2. hadosztálya 2. dandárjának parancsnoka lett.

Aki a legmagasabb rangot érte el: Kárpáthy Kamilló (1876–1952) gyalogsági tábornok, a magyar királyi Honvédség főparancsnoka 1930 és 1935 között. A tábornok 1934–35-ben az egyik földszinti lakást bérelte. Kárpáthy apja magyar királyi csendőr százados volt; 1877-ben hunyt el Kassán. Kárpáthy a kassai császári és királyi katonai alreáliskola elvégzése után a császári és királyi morva-fehértemplomi katonai főreáliskola növendéke, majd a bécsújhelyi Mária Terézia Katonai Akadémia hallgatója. Később a bécsi császári és királyi Hadiiskolán tanult (1907–1909). Frontszolgálat után az őszi-rózsás forradalom foglya, majd nyugalományba vonul, de 1920-ban ismét beöltözik, és 1923-ban már a Ludovika Akadémia tiszti továbbképző tanfolyam parancsnoka. 1935-ig ő a hadsereg vezérkari főnöke. 1942-től felsőházi tag. Kitelepítve halt meg egy kis jársági faluban.

Papházy Kornél ezredes a császári és királyi 82. gyalogezred parancsnokaként harcolt Galiciában és Erdélyben. Reichart József ezredes szervezte meg a közös hadsereg első telefonos osztagát. Említhetjük még Vladimir Vladimirovics Malama cári tábornokot, aki a 30-as évekig lakott itt; iparművész felesége visszajött és az ostrom után még tolmácsolt a szovjet katonáknak. 1919-től folyt lakásában az ellenforradalmi szervezkedés, itt működött Pjotr Glazenapp altábornagy Fehér Légijóának parancsnoksága, ők főleg az itt ragadt orosz hadifoglyokat toborozták a vörösök ellen. A Malama-szalomban nagy társasági élet folyt, gyakran meghívták a budapesti katonai attasékat, akiket az orosz polgárháborúba való beavatkozásra igyekeztek rávenni. Néha Horthy Miklós is megjelent, aki régebről ismerte az orosz főnemest. Nem volt egyedül, mert a tábornoknak 1895-től voltak magyar kapcsolatai. Kaukázusi főkormányzóként vendégül látta gróf Zichy Jenő tudományos expedícióját, és kísérőket adott melléjük további útjukra. Az első világháború végén magyar huszárhadosztály állomásozott ukrainai birtokán, így összebarátkozott a magyar tisztekkel. Az emigrációban elfogytak anyagi tartalékai, magyar újságcikkek szerint nyelvórákat adott és maga sodorta cigarettáit.

Kisebb rangú, de állítólag nagyon jóképű volt az 1944-ben ide beszállásolt Kubicza János főhadnagy, aki az itt lakó Kraft fakereskedő család lányát vette feleségül. A ludovikás tiszt 1949-től segédmunkás volt, de 1956-ban a „mecseki láthatatlanok” közt, a szovjet csapatok ellen hasznosította katonai ismereteit. Szerencséjére november végén Jugoszláviába disszidált, így hosszú életet élhetett még; a 90-es évek elején írta meg emlékeit a mecseki harcokról.

Saly Noémi részletesen ír a katona lakókról, közli a vonatkozó dokumentumokat a parancsoktól, újságcikkektől kezdve a visszaemlékezésekig, gyászjelentésekig. Nagy szerepet szentel a családi háttérnek, a feleségek és gyermekek nem maradhatnak ki. Korabeli szokások-

hoz képest több a válás, mint a civileknél! Sok az idegen származású személy, a nevek gyakran magyarosítottak.

Laktak itt a katonasággal kapcsolatba került más hivatásúak is. Micskey Kálmán (1847–1918) jogász a hadbírói hivatást választotta, és úgy látszik nem bánta meg, mert hadbíró ezredes, majd tábornok lett. Vagyont nem szerzett, erről tanúskodik nyugdíjmelési kérelme. Thomán Miklós (1861–1944) vezértörzsorvos nemcsak kiváló sebész volt, de a világháborúban az Isonzó-hadsereg egészségügyi főnöke. Felesége sikeres zeneszerző volt.

Szilassy Aladár orvos csak 32 évet élt, de ő volt a magyar cserkészmozgalom megalapítója, Simon István detektív főfelügyelő réme volt a két háború között a bűnözőknek.

Megállapíthatjuk, hogy a fegyveres testületek e házban lakott tagjai nem vettek részt a háború alatti szélsőséges cselekményekben, egyetlen kivétel Kula László rendőrfőtanácsos, aki ezért 1946-ban egy évet kapott. Az első emeleten lakott Medve Zoltán Krassó-Szörény megye főispánja, „az utolsó hongyarapító”. Büszke címét annak köszönhetette, hogy 1913-ban Ada-Kaleh szigetének Magyarországhoz csatolását ő közölte hivatalosan a török kormányzóval. (1972-ben a Duna-szabályozáskor a sziget víz alá került.) Medve Zoltán címe később nem volt helytálló, mert 1918-ban a vereséget szenvedett Románia kárpáti határát pár kilométerrel módosították Magyarország javára – néhány hónapra!

Művészek is éltek a házban, szép számmal. Hubay János hegedűművész, zeneszerző, külföldön is jól hangzó nevét ma emléktábla hirdeti. Festő- és fotóművészek – köztük nők is – talán a dunai panoráma miatt kedvelték itteni otthonaikat. Gróf Zichy István – aki 1934 és 1944 között a Magyar Nemzeti Múzeum (vagy ahogy akkor nevezték: Magyar Történelmi Múzeum) főigazgatója volt; művészettörténészként sokat kutatott és írt még a háború után, vidéken is, de ezek a munkái megsemmisültek. Más tudományok művelői is laktak a házban, közülük talán a leghíresebb Méhely Lajos zoológus, aki később tehetségét méltatlan módon a fajelmélet szolgálatába állította. Idős kora miatt népbíróági tárgyalását 1946-ban a lakásán tartották, 10 évet kapott. Kollégája, Méhes Gyula nem politizált, megmaradt az állattannál; itt halt meg a házban.

Néhány nevet ragadtunk csak ki a több száz közül, pedig mindegyik lakó megérdemelné! Saly Noémi szerénységére jellemző, hogy saját családjával csak műve legutolsó fejezetében találkozunk, pedig az ő sorsuk is tükrözi a 20. század zaklatott történelmét. Az úkapa honvéd huszárszázados, ott van a felmenők közt Francsek Imre, a Széchenyi fürdő tervezője és Lugosi Béla, a Nemzeti Színház művésze, aki később Hollywoodban lett sztár, Drakula megjelenítőjeként. Édesapja, Saly Géza, aki a Don-kanyarban haditudósító, majd a kijevei katonai rádió parancsnoka volt. Tíz évet kell kényszermunkán eltöltenie a Szovjetunióban. Noha részt vesz az 1956-os forradalomban, elkerülte a megtorlást, 1958-ban halt meg.

Saly Noémi könyve nemcsak letehetetlenül érdekes olvasmány, hanem történelmi tanulmány is, szemet gyönyörködtető képanyaggal. Más budapesti házak is megérdemelnének egy ilyen könyvet!

Saly Noémi: Micsoda népek... Ab Ovo Kiadói Kft., Budapest, 2019.

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

NEMZETKÖZI SZAKIRODALMI SZEMLE

A KATONAI STRATÉGIA TERVEZÉSÉNEK OKTATÁSA A FELSŐVEZETŐ-KÉPZÉSBEN

G. K. Cunningham: *Designing Effective Military Strategies under Uncertainty. Parameters, Vol. 50, 2020/2, 51–60. <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1012&context=parameters> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 15.)*

A tanulmány szerzője dr. G. K. Cunningham, az Egyesült Államok Szárazföldi Vezérkari Akadémiáján az Egyesített Szárazföldi Erők professzora. Fő kutatási területe a szárazföldi erők, a műveleti tervezés és az expedíciós hadviselés, emellett vezetéselméleti, hadművészeti és hadtörténelmi témákban publikál.

Tanulmányában azt vizsgálja, hogy a katonai parancsnokoknak és törzseknek miként kell beépíteniük tevékenységükbe a műveleti tervezés azon alapelveit, amelyekkel kezelni tudják azokat a rosszindulatú, rosszul strukturált problémákat, amelyekkel találkozhatnak. A cikk a hadszíntéri stratégia kidolgozásán keresztül vizsgálja a nemzetközi biztonsági környezet bizonytalansági tényezőit és a tervezési módszertan felhasználásának lehetőségeit. Figyelembe veszi a katonai stratégia alkalmazásával járó problémákat és kihívásokat, és azt ajánlja: a professzionális katonai képzéssel foglalkozó összhaderőnemi parancsnokok és törzsek fogjanak össze, hogy megfeleljenek ezeknek a kihívásoknak, és eredményeiket hasznosítsák a Védelmi Minisztérium vezérkari akadémiai és a felsőfokú haderőnemi tanfolyamai.

Trendek és intelmek. A 21. század katonai műveleti környezetében a társadalmi, politikai, gazdasági, történelmi és földrajzi tényezők összetett, folyamatosan alkalmazkodó, nyitott rendszereket alkotnak. A hadviselés során a szemben álló felek egyszerre főszerelők és ellenségek, erőszakos és pusztító tevékenységekben vesznek részt, együttműködésük spektruma az együttéléstől a halálos konfliktusokig terjed. A nemzetállamok állandó versenyhelyzetben vannak az együttműködés, háborús küszöb alatti és fegyveres konfliktus körülményei közepe.

Ebben a helyzetben lehetetlen évtizedekre előre megtervezni a műveleti környezetet. A hírszerzés prognózisai, elismerve a munka hipotetikus jellegét, továbbra is tervezési szükségletet képeznek, mert előre látják a jövőbeli műveleti környezetet, még ha az bizonytalan is. A Nemzeti Hírszerzési Tanács (National Intelligence Council – NIC) szerint 2035-re a következő világméretű trendek és kulcsfontosságú fejlemények várhatók: a technológiai fejlődés gyors globalizációja; a fejlett országokban, Oroszországban és Kínában a munkaerő-kínálat csökkenése, a szegényebb, fejlődő országokban a munkaerő-kínálat növekedése; a globális gazdaságok beszűkülésével párhuzamosan a termelékenység csökkenése. A nagyhatalmak nemzeti érdekeinek egymástól való eltérése miatt egyre nő a terrorfenyegetettség; a törekeny államokban továbbra is instabilitás várható; szélesebb körű lesz a halálos, nagy hatótávolságú fegyverrendszerek rendelkezésre állása, valamint a környezetszennyezés fokozódó traumája rombolja a társadalmakat és növeli a konfliktusok kockázatát. Ennek megfelelően a második világháború utáni megszokott rend bonyolultabbá válhat és messzebbre mutató intézkedések várhatók, az erőszak pedig a gazdasági potenciál és a hatalom

megszerzésének elsődleges eszközévé válik. Az ilyen módon elért győzelmek rövid távúak lehetnek, mivel az állami és a nem állami szereplők számára az állandóan változó 21. századi nemzetközi környezetben nehéz lesz megőrizni az irányítást.

A nem kormányzati előrejelzések is gyakran homályosak. A Világgazdasági Fórum szerint az Egyesült Államok globális fölénye csökkenni fog, helyette a hatalom korlátozott számú versenytársak közt fog megoszlan. A legtöbb nemzetállam a következő évtizedekben is ki fog tartani, ám ez egyre nehezebb lesz a nagyvárosok és a nemzetközi gazdasági hatalom birtokosai számának növekedése miatt.

Ellentmondásból lehetőség. A stratégiai tervezőknek is meg kell fontolniuk ezeket az előrejelzéseket, és beépíteni azokat a tervezésbe annak érdekében, hogy eredményes legyen a katonai műveletek és a nemzeti stratégia összekapcsolása, és a stratégia hatékonyan segítse a nemzetpolitikai célok elérését. A katonai stratégia erőszakkal vagy fenyegetéssel változtatja meg a stratégiai környezetet annak érdekében, hogy összhangba kerüljön a politikai szándékkal.

Az adatközpontú hírszerzés elemzéséből azonban egyre nehezebb lesz következtetéseket levonni, mivel a hálózati csomópontok sokfélesége és a közöttük fennálló lehetséges további kapcsolatok exponenciálisan növekedni fognak szokatlan (vagy akár ismeretlen) fizikai környezetben, viselkedésmódok vagy működési viszonyok között. A jövőbeli körülmények értékelése valószínűleg nem lesz könnyű.

Ezenkívül a katonai parancsnokok és a törzsek előtt álló kihívások köre olyan rendkívüli eseményekre is kiterjed, amelyekben a hagyományos harcokban alkalmazott katonai erő kevésbé számít. A modern fegyveres erőknek a hadviseléshez szükséges megnövekedett logisztikai képességei békeidőben humanitárius segítségnyújtásra, katasztrófaelhárításra és válságok enyhítésére is alkalmasak. Földrengés, szökőár, hurrikán, árvíz és tűzvész idején gyakran bevetik a fegyveres erőket, mert logisztikai erőforrásaik miatt azonnal képesek mérsékeln a veszélyeket és a szenvedést. Sok esetben a katonák kedvelt szállítóeszköze, a nehézhelikopter az egyetlen elérhető eszköz a nagyarányú természeti katasztrófák helyszínein történő segítségnyújtáshoz és ellátáshoz, ott, ahol már nem létezik infrastruktúra és közmű sem. Ezeket a váratlan eseményeket is ugyanolyan energiával és pontossággal kell előre jelezni és megtervezni, mint a hadműveleteket.

Veszélyes vonzerő. A stratégiai gondolkodásra gyakran tekintenek úgy, mint stratégiai szintű eredmények vagy tevékenységek elvont tükröződésére. Thuküdidésztől Mao Ce-tungig sokan szószólói ennek a gondolatnak. A nagystratégiára történő túlzott összpontosítás, bármennyire tűnik csupán elméletinek és filozófiaiának, veszélyes lehet a katonai parancsnokok és a törzsek számára. A nagystratégia mindig a tartós nemzeti érdekek megvalósítására összpontosít, és amellett, hogy nehéz definiálni, nem mindig hasznos vagy megvalósítható. Sőt, az amerikai doktrínában nem is szerepel a nemzetbiztonság és a katonai műveletek működőképes koncepciói közt. A nemzeti stratégia a tartós, hosszú távú nemzeti érdekek és értékek legmagasabb szintű koncepciója, ideértve a társadalmi és kulturális kérdésekhez kapcsolódókat is. A nemzeti stratégia tehát a „stratégiák stratégiája”, amely tükrözi a nemzet uralkodó, átfogó jövőképét. Az amerikai elnök nemzetbiztonsági stratégiája a politikai iránymutatások kihirdetése általános nemzeti stratégiaként. A nehézségek akkor merülnek fel, amikor a nemzeti stratégiát meg akarják valósítani. Túl széles a skála, túl nagy a választék. Viszonylag könnyű azonosítani a fő ellenfeleket, de sokkal nehezebb a gyakorlati tervek és parancsok kidolgozása az ellenfél befolyásának csökkentésére, elrettentésére vagy legyőzésére. A 2017. évi nemzetbiztonsági stratégia például a kormányzat egészében 99 kiemelt intézkedést sorol fel. Ezeket azonban nem hasonlítják össze egymással, és egyik sem

kötődik erőforrás-megszorításokhoz vagy működési megvalósíthatóságához. A nemzetbiztonsági stratégia sokat foglalkozik az eredményekkel és a stratégiai célokkal, de keveset az erőforrások elosztásával, a költségvetési korlátozásokkal vagy a fenyegetésekkel szembeni katonai erőfeszítésekkel. Törekvés, kevés konkrét tervezési útmutatással.

Gyakorlatiasság a tervezésben. Bármennyire is csábító a nagystratégia tudományos szempontból, a katonai parancsnokok és a törzsek számára nem elegendő csupán az elméletek és a magasztos stratégiai koncepciók ismerete. A műveleti tervezés hasznos ugyan a gyakorlati célok megvalósításához, ám a szükséges követelmények meghatározása gyakran bonyolult feladat. A stratégiai útmutatást sokszor még megszerezni is nehéz, nemhogy megérteni. Ezenkívül pszichológiai, kulturális és szerkezeti szempontból is nehéz kommunikálni, mert a polgári és a katonai területek jelentősen eltérnek egymástól. A műveleti környezet kialakítása összetett és bonyolult feladat, amely szinte minden esetben multikulturális értelmezést igényel; a helyzet gyakran összetett és zavaros, ráadásul gyorsan változik.

Az ifjabb Arthur F. Lykke katonai stratégiai modellje – amely a nemzetbiztonságot egy háromlábú széklével szemlélteti, amelyben a széklábak (a katonai célok, a stratégiai módszerek és a rendelkezésre álló erőforrások) egyensúlya biztosítja a katonai célok elérését – időtálló, a megértést jól szolgáló modell, és a jelenlegi tervezésben is követendő minta. Persze vannak kritikussai, de a módszer lényegében már beépült az amerikai doktrínába. Amikor a szék kibillen az egyensúlyából, akkor valószínűleg a katonai stratégia is kudarcra van ítélve.

A politika azonban gyakran hiányolja a Lykke-modellből a stratégia megvalósításának módját, illetve eszközeit – vagyis azokat az elemeket, amelyek a gyakorlatban is használhatóak. Ez azért van, mert a nemzeti stratégia sajnos kizárólag csak a (katonai) célokra összpontosít. A katonai stratégia viszont koherens, és bele van építve a kockázat. Nehéz úgy megtartani a nemzeti és a katonai stratégia közötti összefüggést, ha a megfelelő nemzeti útmutatás vagy irányítás nem része a tervezési modellnek – ez a helyzet pedig a kockázatfelmérést is akadályozza. A nemzeti stratégia kihívásait súlyosbítja a katonai erők és képességek korlátozása. Azok a megközelítések, amelyek mereven ragaszkodnak az előre kijelölt földrajzi hadszínterekhez, vagy amelyek a globális funkciókat egyesítik, nem megfelelőek az olyan ellenfelekkel szemben, akik tetszőleges időben, ügyesen egyesítik és vegyítik katonai és nem katonai erőiket.

Ennek az időszzerű kihívásnak a teljesítése érdekében a *globális integráció* fogalmát bevették a 2016. évi nemzeti katonai stratégiába, és két évvel később tervezési elvként beolgozták az egyesített stratégiai tervezési rendszerről szóló utasításba.

Követendő út. A hadászati tervezési módszertan alkalmas arra, hogy a nemzeti stratégia politikai iránymutatását összekapcsolja a katonai stratégia irányelveivel. A tervezési folyamat a stratégiai utasítás megértésével kezdődik. Ezt a lépést azonban általában nagyon nehéz megtenni, tekintettel a nemzeti és a katonai stratégia közötti különbségre. A kapcsolódás azonban nélkülözhetetlen, ha a katonai tervezésnek olyan céljai vannak, amelyek elérik azokat a politikai célkitűzéseket, amelyeket a nemzeti érdekek fenntartásának szükségessége megkövetel az ellenfelekkel szemben. E cél elérése érdekében a parancsnokoknak és a törzseknek a hadászati tervezés során a katonai stratégia megfogalmazásakor a helyzet magaslatán kell állniuk. Ennek érdekében a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága elnökének irányelveiben (OPMEP) szabványosítja a nemzeti és hadszíntéri szintű stratégia oktatását a felsőfokú tanulmányokat végző – elsősorban alezredesi, ezredesi rendfokozatban lévő – katonák, a külföldi tisztek és a stratégiai szinten dolgozó amerikai civilek számára, különös tekintettel a közös műveletekre. Az OPMEP a katonai szakma oktatási eredménye-

ként megköveteli, hogy a vezérkari akadémiák végzős hallgatóit „olyan stratégiai gondolkodású vezetőkké vagy stratégákká képezzék, akik a hadjáratok és műveletek során képesek végrehajtani és magukévá tenni a stratégiát”.

A szerző néhány releváns javaslatot tesz arra vonatkozóan, hogyan illeszthető a művelti tervezés és alkalmazás a képzési program tantervébe.

Először is azt hangsúlyozza, hogy minden katonai-szakmai oktatási intézménynek meg kell vizsgálnia, hogy valóban teljesíti-e az elnök által a felsőfokú tanintézetekre vonatkozó kitűzött célokat. Úgy tűnik, hogy a skála e követelmények teljesítésétől a nemzeti politika mint nagystratégia teoretikus szemléletű megismeréséig terjed. Az OPMEP egyértelműen kifejezi, hogy ezek a követelmények a szövetségi törvények tételei, nem pedig preferenciák, és nemcsak a nemzetbiztonsági stratégiát tartalmazzák, hanem „a háború minden szintjén történő tervezést, beleértve a hadszíntéri stratégiát és hadjáratokat, az összhaderőnemi tervezési folyamatokat és rendszereket, az összhaderőnemi interaktív és többnemzeti képességeket, valamint ezek együttes alkalmazását”.

Másodszor, a közös katonai oktatásnak ki kell aknáznia és meg kell erősítenie a meglévő szövetségeken és koalíciókon alapuló kapcsolatokat. Az OPMEP rámutat arra, hogy a külföldi hallgatók az USA magas szintű professzionális katonai oktatásának kedvezményezettjei, s ez a politika összhangban áll Tami Davis Biddle ajánlásával, aki szerint „különösen a katonai hallgatóknak legyen meg minden lehetőségük arra, hogy megtanulják mások szemüvegén keresztül látni a világot. A kulturális tudatosság és kifejezőkészség politikai és stratégiai kulskompetencia”. Az ilyen kiszélesedő többnemzeti perspektívák is segítik az operatív környezet kialakítását.

Harmadszor, a közös tervezéshez kapcsolódó tanterveknek magukba kell foglalniuk a globális integrációt és be kell vonniuk az intézeteket és a multinacionális partnereket is. A technológiai újítások, a gazdasági globalizáció és a világméretű társadalmi változások olyan mértékben változtatják meg a geostratégiai környezetet, hogy a pusztán regionális tervezés nem biztosítja a globális döntéshozatalt és a problémamegoldást. A közös tervezés során valamennyi hadszíntéren és funkcióban a holisztikus szemléletű megközelítést kell alkalmazni, amely az erők minden elemét beépíti a tervekbe és a rendeletekbe, parancsokba, amelyek eredendően tükrözik a közös, az interaktív és a többnemzeti jeleget.

Negyedszer, a rést, amelyen keresztül a vezérkari akadémiák látják a közös tervezési folyamatot, jelentősen bővíteni kell. A tervezési doktrína felsorolja a közös tervezés alapelveit, de csak felületesen említi ugyanezt a közös műveletekre vonatkozóan. Vita folyik arról, hogy miként lehetne a fontos művelési alapelveket összekapcsolni a közös tervezés alapelveivel. A doktrínát a helyes elvek és koncepciók megfogalmazása, a kritikai gondolkodás támogatása és a kreatív megoldások keresése helyett a kötött fogalmi merevség jellemzi. Az operatív tervezést stratégiai elgondolásként fogalmazták meg, egy intellektuális keretrendszerként, amelynek célja a parancsnokok és a törzsek számára az információ és hírszerzési adatok gyors szintetizálása kaotikus, időben korlátozott körülmények között. E rendszeren belül próbálják vizualizálni, miként bontakozik ki egy közös művelet, és hogyan kell konszenzust teremteni a parancsnokok elgondolásának támogatása érdekében. Az operatív tervezés négy fő alkotóelemének átfogó fogalmi lefedettsége egyetlen grafikára és egy kilenclépcsős cselekvési ellenőrző listára csökkent. A felsőfokú katonai tanintézetek tanterveinek ellensúlyozniuk kell ezt a hibás doktrínát és sürgetniük kell annak helyesbítését.

Átfogó kockázat. Az Egyesült Államoknak innovatív és átfogó katonai hadszíntéri és funkcionális stratégiákat kell elfogadnia. Ezeknek tükrözniük kell a széles körben kidolgozott, alaposan összehangolt művelettervezést, amely kihasználja a meglévő szövetségeket

és koalíciókat, kiépíti a partnerségi viszonyt és támogatja a globális integrációt. A hivatásos katonáknak meg kell változniuk, hogy elfogadják korunk bizonytalan légkörének bonyolult és kockázatos mivoltát, hogy támaszkodni tudjanak az alkalmazkodóképességükre és felkarolják az innovációt.

Az oktatóknak, különösen azoknak, akik a tanfolyamok megszervezéséért és a tantervek kidolgozásáért felelősek, erre a szükségletre kevésbé strukturált, inkább holisztikus tanítási módszertannal kell választ adniuk. Amennyiben a közös katonai szakoktatás komolyan veszi az adaptív, innovatív, káosz-toleráns vezetők fejlesztését, akik „képesek a háború gyorsaságával párhuzamosan fejlődni”, akkor a kurzusok létrehozásakor és a tantervek fejlesztésekor le kell tudniuk modellezni azt a kreativitást és vizsgálati módszertant, amelyet elvárunk. Az ilyen szakemberek oktatása érdekében az akadémiai oktatóknak nem csupán a tervezetek és a szabályzatok megformázásával kell foglalkozniuk, hanem megfelelő keretet kell kialakítaniuk mind a stratégiai tervezési folyamathoz, mind az egyes tényleges válságok vagy események nemzetközi stratégiai körülményeinek vizsgálatához. Egy ilyen szempontrendszernek ösztönöznie kell a legmagasabb szintű vezérkari akadémiákat és iskolákat, amelyeket felhatalmaztak arra, hogy a stratégiára és a hadjáratok oktatására összpontosítsanak.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK TRANSZATLANTI KAPCSOLATAIRÓL

John R. Deni: The United States and the Transatlantic Relationship. Parameters, Summer 2020, Volume 50, Number 2. <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1012&context=parameters> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 15.)

A cikk írója dr. John R. Deni kutatóprofesszor (Egyesült Államok Szárazföldi Vezérkari Akadémiája, Stratégiai Tanulmányok Intézete), adjunktus (Amerikai Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Iskolája), háromkötetes szerző (amerikai és európai biztonsági tanulmányok).

Az USA számára létfontosságú az Európához fűződő kapcsolat az áruk és szolgáltatások transzatlanti kereskedelmének nagysága és köre, a közös értékek (a demokrácia és a jogállamiság iránti elkötelezettség), valamint a transzatlanti térségen belüli és azon kívüli közös geopolitikai érdekeltségek okán. 2020-ban azonban az európai biztonsági környezet instabilabbá vált, amelyhez számos tényező is hozzájárult. Deni professzor jelen tanulmányában azokat a dinamikákat járja körül, amelyeken Amerika transzatlanti kapcsolatainak jövőbeni alakulása múlik. A folyamatos északkelet-európai orosz katonai provokációk, Moszkva erőfeszítései a demokrácia és a kormányközi intézmények aláásására, az Iszlám Állam külföldi harcosainak tevékenységei, Kína egyre agresszívabb magatartása a távközlés terén, valamint az Afrikából és a Közel-Keletről érkező bevándorlók hulláma azonban egyre jobban veszélyeztetik Európa stabilitását és biztonságát – és így Amerika létfontosságú érdekeit is. E kihívásokat felnagyítja a COVID-19 világjárvány által generált gazdasági katasztrófa, amely nagy valószínűséggel a legsúlyosabb globális visszaesés a nagy gazdasági világválság óta.

A cikk azt tárja fel, hogy mit hozhatnak ezek a kihívások a transzatlanti biztonság szempontjából az elkövetkezendő 2–4 évben.

Javuló biztonsági helyzet. Bizonyos tekintetben Európa az elmúlt két évben biztonsági szempontból stabilabbá vált a 2014–2016 közötti időszakhoz képest, különösen az Európát érintő legsúlyosabb biztonsági fenyegetések (nevezetesen az orosz agresszió és a nemzetközi terrorizmus) terén. Ez a javuló biztonsági helyzet többnyire két kulcsfontosságú tényező eredménye volt. Először is, a legtöbb NATO-tagállam egy sor költségvetési, védelmi, ké-

szenléti és modernizációs kezdeményezést hajtott végre. Másodsor, Franciaország, Olaszország, Németország, Belgium és más államok megerősítették biztonsági helyzetüket: jelentősen javították a hírszerzési adatok gyűjtését és megosztását, szigorították a terrorizmus elleni törvényeket és a határellenőrzéseket, megerősítették a közösségi alapú megfigyelési és jelentéstételi hálózatokat, és több támogatást fordítottak a hazai rendészeti és a terrorizmus elleni küzdelem egyéb képességeinek fejlesztésére.

Tartós bizonytalanság. E javulás ellenére azonban számos fenyegetés teszi kihívásokkal telivé a biztonságot Európában. A legfontosabb ezek közül az Európában és a régióban zajló orosz provokáció. Az orosz katonai erők nyíltan támogatják a kelet-ukrajnai szeparatistákat, ami eddig legalább tizenháromezer halálos áldozattal járt, és kétmillió menekülttel árasztotta el Lengyelországot és a szomszédos országokat.

A sorrendben ezt követő fenyegetést a kis léptékű terrortámadások jelentik. A nagyszabású támadások megelőzésében elért relatív siker – és ennek megfelelően az Európában a terrorizmus által okozott halálesetek számának csökkenése – ellenére továbbra is fennáll a magányos akciók kockázata.

Emellett a közelmúltban kevésbé akut – de nem kevesebb veszélyt rejtő – kihívások is felmerültek Európában. A legfontosabb ezek közül Kína növekvő befolyása. Az európaiak egyre jobban aggódnak amiatt, hogy kínai tech vállalatok távközlési hálózati infrastruktúrát vásárolnak fel, illetve építenek ki Európában. Egy 2017-ben életbe lépett kínai törvény alapján a Huaweihez hasonló társaságok arra kényszeríthetők, hogy a kínai kormány fegyvereként működjenek az európai biztonság kárára (a törvény szerint a kínai intézmények és polgárok kötelezhetők arra, hogy nemzetbiztonsági kutatásokat támogassanak). Nő az európaiak aggodalma a szenzitív technológiákba és kritikus infrastruktúrákba történő kínai beruházások miatt is. Ez utóbbiak a legdrasztikusabban Dél-Európában vannak jelen, ahol több ország adósságcsökkentés címén privatizálta a korábban állami tulajdonban lévő eszközöket. Az európai uniós beruházások átvilágításának egyre szigorúbb szabályai rövid távon korlátozhatják az új kínai gyakorlatot, ám ez továbbra is kihívás marad Európa számára.

Az európai közgazdászok és más szakértők aggodalmuknak adtak hangot Kína azon törekvései miatt is, hogy következetesen ellopják az üzleti titkokat gazdasági előnyök és a kínai hadsereg általi felhasználás érdekében. A kínai állam által irányított gazdasági kémkedés és a szellemi tulajdon eltulajdonítása gyakran közvetlen katonai fejlesztéseket szolgál.

Végül, a migráció a biztonság és a stabilitás újabb tartós kihívásaként jelentkezik a mai Európában. A 2010-es évek közepe óta drasztikusan csökkent az Európában menedékjogot kérő háborús menekültek és gazdasági migránsok száma. Ennek ellenére valószínűtlen, hogy az Európával szomszédos vagy annak közelében fekvő térségekből való kivándorlás megszűnik, mivel Szíria, Irak és Líbia, valamint a Szaharától délre fekvő Afrika nagy része instabillnak mondható. A migráció társadalmi-gazdasági hatásának kezelése és a bevándorlók további beáramlása Európa-szerte jelentős terhet ró a szociális jóléti hálóra, a biztonságra, a hírszerzésre és számos kormányzati intézményre.

Rövid távú mozgatórugók. A fenti fenyegetések alakulása nagymértékben függ az európai biztonság és stabilitás kulcsfontosságú mozgatórugóitól, elsősorban a COVID-19 világjárvány okozta gazdasági lassulástól. A globális gazdasági aktivitás visszaesése azzal fenyeget, hogy a nagy gazdasági világválság után ez lesz a legsúlyosabb krízis. A válság mélyülése jelentős hatást gyakorolhat egész Európában a pénzügyi stabilitásra – így a védelmi költségvetésekre is –, és tovább növelheti a pénzügyi szempontból leginkább kiszolgáltatott európai államok adósságát. 2021-ben ugyan még visszatérhet a lendületes gazdasági növe-

kedés, de sok múlik a kormányok reagálásán, és azon, hogy milyen gyorsan lehet vakcinát kifejleszteni a vírus újbóli megjelenésének megakadályozása érdekében.

A második mozgatórugó Moszkva stratégiája, amely a transzatlanti kapcsolatok aláadására, Európa politikai destabilizálására, valamint Oroszország közvetlen szomszédjai feletti dominanciájára irányul, ami azon alapul, hogy Oroszország tartósan összemossa a területvédelmet a biztonsággal. A bizonytalanság szüntelen érzése továbbra is ösztönzi a külkapcsolatok „mindent visz” stratégiai megközelítését.

A harmadik mozgatórugó Amerikának Európához fűződő kapcsolata a biztonság és a kereskedelem terén. Trump elnöknek vegyes tapasztalatai vannak a NATO-val, annak ellenére, hogy a NATO 2019. decemberi Londonban tartott vezetői értekezletén támogatásáról biztosította a Szövetséget, és a nevével fémjelzett nemzetbiztonsági stratégiában a NATO felbecsülhetetlen előnyként szerepel. Az értesülések szerint az elnök kifejezte azon óhaját, hogy az Egyesült Államok lépjen ki a NATO-ból, de egyúttal meg volt győződve arról is, hogy ez nem fog bekövetkezni. A kereskedelem vonatkozásában az elnök az EU-t az USA „ellenségévé” nyilvánította, beszüntetve az európai integráció évtizedek óta tartó kétpárti támogatását, és azzal fenyegetőzött, hogy vámokat vet ki az európai termékek széles körére.

Amennyiben Trump elnököt megválasztják a második ciklusra, figyelembe véve külpolitikájának tendenciáit és cselekvésképtelenségét, elképzelhető, hogy elmélyíti az Európával folytatott kereskedelmi vitát és megszünteti az Egyesült Államok NATO-tagságát. A Kongresszus annyira aggódik ez utóbbi miatt, hogy 2019-ben megszavazta a kivonásra szánt pénzeszközök felhasználásának tiltását. Az Egyesült Államok alkotmányában nincs olyan rendelkezés, ami a szerződések visszavonásáról szól, és nem világos, hogy a Kongresszus intézkedései elegendőek-e ehhez.

Az Európával folytatott totális kereskedelmi háború aláadásná Amerika legfontosabb gazdasági kapcsolatait, gyengítené Európa bizonytalan költségvetési helyzetét, és súlyosbítaná a transzatlanti tehermegosztási egyensúlyhiányt. A NATO elhagyása rontaná a Szövetség fennmaradó tagjai közötti kölcsönös védelmi elkötelezettség hitelességét. A romló gazdasági és biztonsági környezet miatt egyes európai államok valószínűleg fedezeti stratégiákba kezdenének Oroszországgal és Kínával, ami Moszkva és Peking számára megnyitná az ajtót, hogy sokkal komolyabb befolyást gyakorolhassanak Európára.

A negyedik legfontosabb rövid távú mozgatórugó a Brexit. Az Egyesült Királyságnak az EU-ból való kilépésről szóló 2016-os döntése hatására máris csökkent a brit gazdasági teljesítmény és a háztartások vásárlóereje. Ezek a változások végső soron az állami adóbevételek megcsappanását eredményezik, ami valószínűleg a katonai kiadásokra is hatással lesz, mivel London majd megpróbálja megvédeni a szociális jóléti programokat, ugyanúgy, mint ahogy azt a nagy gazdasági világválság idején is tette. A Brexit okozta kár nagysága csak lassan fog kibontakozni, amikor az Egyesült Királyság és az EU leülnek tárgyalni a Brexit utáni kapcsolatokról. Ettől függetlenül a történelem valószínűsíthető, hogy a csökkentett katonai erő és képesség hatására Nagy-Britannia átfogalmazza stratégiai kilátásait és a haderő külföldön való alkalmazására való hajlandóságát.

Eközben a kontinensen a német vezetés kérdése az ötödik legfontosabb rövid távú, biztonságot fenyegető tényező. Angela Merkel 15 éves kormányzása során nem sok hajlandóságot mutatott arra, hogy vezesse Európa kül- és biztonságpolitikáját. Merkel csak akkor avatkozott érdemi módon az eseményekbe, amikor a válságok teljesen elhatalmasodtak – a szír polgárháború és az ebből fakadó migrációs válság idején, Oroszország megfélemlítő politikája és szomszédai irányában megnyilvánuló agressziója láttán, vagy Líbia egyre súlyos-

bodó polgárháborúja kapcsán. Amennyiben Merkel kitölti hivatali idejét 2021 végéig, akkor Németország valószínűleg a pálya szélén marad, vonakodván attól, hogy Európa gazdasági nagyhatalmaként az azzal járó tekintélyt és befolyást gyakorolja.

Az európai biztonság hatodik és egyben utolsó rövid távú mozgatórugója Franciaország folyamatos gazdasági reformtörekvése. Emmanuel Macront – a politika viszonylagos újoncát – 2017 közepén választották meg elnöknek a francia gazdaság nagymértékű felrázásának ígéretével. Az elnök azóta is küzd a megvalósítással, amit külsős szakértők és közgazdászok már régóta a francia gazdasági modell alapvető, strukturális hibájaként tartanak számon. A gazdaság drasztikusabb bővítéséhez elengedhetetlenül szükségesek a reformok, amelyek növelik az állami adóbevételeket, és lehetővé teszik Franciaország számára, hogy teljesítse saját ambiciózus nemzetbiztonsági stratégiáját, még akkor is, ha a terrorizmus elleni küzdelem céljából belföldön tízezer katonát vet be.

Alternatívák Európa jövőképeit illetően. Az Egyesült Államok Európával kapcsolatos nagystratégiájában régóta szerepel annak megakadályozása, hogy egyetlen, protekcionista hatalom uralja a kontinenst. Washington ezzel együtt olyan európai partnerségre vágyik, ami képes és hajlandó megvédeni a közös érdekeket és értékeket. E célok elérése a következő 2–4 évben kudarcba fulladhat, függően az írás korábbi részében bemutatott különféle hajtóerőktől.

A cikk ezt követően két forgatókönyvet állít fel az elkövetkezendő 2–4 évre. A legjobb forgatókönyv szerint:

1. Oroszország belátja, hogy a szomszédai szuverenitásának rendszeres megsértésére, az ukrajnai szeparatista háború további támogatására, az európai és észak-amerikai társadalom szociálpolitikai instabilitásának média- és számítógépes manipuláció révén történő megvalósítására fordított pénzügyi és politikai költségek meghaladják a remélt előnyöket. Ezért fokozatosan csökkenteni fogja a Nyugattal való szembenállást – már csak költségvetési okokból is.
2. Az Egyesült Államok továbbra is hűséges NATO-szövetséges marad, lemond a feltételekhez kötésről, és eleget tesz a szerződés 5. cikkében foglaltaknak. Oroszország agresszív viselkedésének visszaszorulásával párhuzamosan az USA bejelenti, hogy el fogja halasztani a hadosztályszintű gyakorlatokat Európában. Washington jelzi azon szándékát is, hogy tárgyalásokba kezd az EU-val a fennmaradó kereskedelmi korlátok felszámolásáról.
3. Az Egyesült Királyság az EU-tagság hiányában új kereskedelmi megállapodást köt az EU-val, amelyet sokan „puha Brexitnek” neveznek, mert fenntartja a lehető legszorosabb gazdasági kapcsolatokat a kontinenssel. Ennélfogva Skóciában nem lesz függetlenségi népszavazás, a gazdasági növekedés helyreállításával párhuzamosan pedig fokozatosan stabilizálódnak a brit adóbevételek.
4. Merkel 2020 végén lemond, és előrehozott választásokat tartanak. Utódja egyértelmű többséggel szilárd mandátumot ér el, megszerzi a védelmi költségvetés folyamatos növeléséhez szükséges politikai tőkét, és döntést hoz az államilag támogatott kínai távközlési cégek kizárásáról a német hálózatokból; Berlin fokozódó hajlandóságot mutat arra, hogy határozottabban vezesse Európát.
5. Macronnak sikerül véghez vinnie a szerkezeti átalakítási reformokat, megerősítve a gazdasági növekedést Franciaországban. Ugyanakkor drasztikusan korlátozza a francia hadsereg belbiztonsági bevetéseit, amellyel több katonai képességet és kapacitást szabadít fel.

6. Amerikai és német tudósok együttműködve időben kidolgozzák a COVID-19 vakcinát a 2020–21-es influenzaszезzonra. Az észak-amerikai és az európai gazdaság 2021-ben erőteljesen fellendül, ami lehetővé teszi a transzatlanti közösség legtöbb tagjának, hogy elkerüljék a hosszadalmas gazdasági hanyatlást, illetve a társadalmi jólét és a nemzetbiztonság közötti fájdalmas kompromisszumokat.

A legrosszabb forgatókönyv szerint:

1. Romló költségvetési helyzete ellenére Oroszország kiterjeszti katonai jelenlétét Kalinyingrádban, és új, állandó támaszpontokat épít ki Fehéroroszországban. Eközben továbbra is rejtett módon manipulálja a médiát és a számítógépes hálózatokat, hogy aláassa és gyengítse az uralkodó német és francia politikai pártok hatalmát. Komolyabban felügyeli szíriai és líbiai pártfoglaltjainak rezsimjét, ami viszont arra kényszeríti az ellenzéki csoportokat, a hátrányos helyzetű kisebbségeket stb., hogy Európába vándoroljanak.
2. Az Egyesült Államok kiterjeszti az EU-val szembeni kereskedelmi háborúját, és bejelenti a NATO-ból való kilépését, ami a szövetségi szerződés feltételei szerint rá egy évre lép hatályba. Washington megkezdi katonai erőinek jelentős csökkentését, csapatai és felszereléselei kivonását Európából. Bejelenti, hogy csak a ramsteini légitámaszponton tartja fenn, váltásban, katonai jelenlétét.
3. Merkel kitölti hivatali idejét 2021 októberéig, ezt követően egy kisebbségi kormány kerül hatalomra. Erős mandátum hiányában ez a kormány folytatja Merkel óvatos nemzetközi politikáját. Tekintettel az amerikai kilépésre a NATO-ból, Berlin további biztonsági garanciákat vár az Egyesült Királyságtól és Franciaországtól, de költségvetési (Egyesült Királyság) és politikai (Franciaország) okokból azok semmit sem kínálnak fel. Ennek eredményeként a német vezetők Moszkvával kezdenek egyeztetni. A politikai-katonai helyzet mélyreható változásainak közepette a német vezetők szinte minden korlátozást eltörölnek a kínai cégek elöl a német távközlési hálózatokhoz való hozzáférés kapcsán, cserébe azért, hogy Peking ne zárja ki a német autó- és más gyártókat a jövedelmező kínai piacról.
4. A Egyesült Királyság kemény Brexitje a brit gazdaság folyamatos lassulásához vezet, amelyet tovább fokoz az úgynevezett „pandémiás depresszió”. Ennek következtében jelentősen nő a munkanélküliség. A kiesés kezelése érdekében a brit kormány a védelmi és nemzetbiztonsági kiadásoktól a Nemzeti Egészségügyi Szolgálat és a szociális jóléti programok felé fordítja a finanszírozást. Mindeközben a skót nacionalisták nagyszabású – néha erőszakos – tüntetéseket rendeznek a függetlenségi népszavazás támogatására.
5. A franciaországi tüntetések Macron gazdasági reformcsomagjának politikai vereségét eredményezik, tovább gátolva Franciaország válaszát a pandémiás depresszióra. A szűkülő gazdaság miatt, valamint az észak-afrikai és levantei migránsok újabb, egyre növekvő áradatával a láthatáron a szélsőjobboldal politikai vezetője, Marine Le Pen nyeri meg a 2022-es választásokat. Politikája aláassa az EU-t és Franciaország különleges viszonyát Németországgal, az USA után pedig ő is bejelenti a NATO-ból való kilépést. Ezzel egyidejűleg Le Pen megbocsátja Moszkvának az Ukrajnában elkövetett bűncselekményeket – cserébe Moszkva vállalja, hogy fejlett francia védelmi felszereléseket vásárol.

Nyilvánvaló, hogy az itt felvázolt forgatókönyvek spekulatívak, és a két véglet között, illetve mellett bármilyen változat lehetséges. Mindazonáltal egyértelmű, hogy az európai események jelentős hatással lesznek az Egyesült Államok nemzetbiztonsági és védelmi

politikájára. A washingtoni politikai döntéshozók nem tudják teljes mértékben ellenőrizni a transzatlanti biztonsági folyamatokat, de ha tudatában vannak a fenti mozgatórugóknak és azok lehetséges következményeinek, az segítheti az Egyesült Államokat abban, hogy enyhítse a legrosszabb verziók megvalósulását.

HIÁNYPÓTLÓ MŰ A MỸ LAI-I MÉSZÁRLÁSRÓL

Howard Jones: My Lai: Vietnam, 1968, and the Descent into Darkness. Oxford University Press, New York, 2017, 504 oldal.

Számos angol nyelvű könyv íródott már a vietnámi háború egyik legtragikusabb eseményéről, a Mỹ Lai-i mészárlásról. A legismertebb talán Michael Bilton és Kevin Sim 1992-es műve, a *Four hours in My Lai* (Négy óra Mỹ Lai-ban), a legújabb és legteljesebb, és minden bizonnyal a legrészletesebben dokumentált kötet e témában pedig Howard Jones munkája, a *My Lai: Vietnam, 1968, and the Descent into Darkness* (Mỹ Lai: Vietnám, 1968 és a sötétségbe süllyedés). Jones könyve az 1968. március 16-án a vietnámi Quang Ngai tartományban lévő Son Mỹ faluban történt tragédiával kapcsolatos, újonnan felmerült kérdéseket járja körül. A szörnyű történet elmesélése nehéz lehetett a szerző számára, de Jones professzor jól oldotta meg a feladatot.

Az aznap lezajlott katonai hadművelet összefoglalásaként a 23. lövészhadosztály – Amerikai Hadosztály néven is ismert – 11. dandárja 20. gyalogezredének 1. zászlóaljához tartozó Charlie század katonáinak megparancsolták, hogy több falucskába törjenek be, *számolják fel és semmisítsék meg* azokat; több katona ezalatt azt értette, hogy *pusztítsanak el, öljenek meg mindent és mindenkit, aki a faluban él*. A műveletet tüzérségi tűzcsapás előzte meg. Mivel aznap állítólag vásár volt, a katonáknak azt mondták, hogy a környéken nincsenek civilek, és bárki is lesz ott, az a Vietkong (a Dél-vietnámi Nemzeti Felszabadítási Front nevű ellenállási mozgalom) tagja vagy szimpatizáns. Köztudott volt, hogy a 48. Nemzeti Felszabadítási Front zászlóalja a környéken állomásozik, és bár a katonák a későbbi interjúkban ellentmondtak egymásnak abban, hogy mit parancsoltak meg nekik, egyöntetű vélemény alakult ki arról, hogy minden személyt és állatot meg kell semmisíteni, és hogy a területen a vietkongok részéről valószínűleg ellenállásba fognak ütközni. Ellenállásba azonban nem ütköztek. Négy óra elteltével viszont több mint ötszáz idős férfi, nő és gyermek hevert holtan.

Jones nemcsak az 1968. március 16-i tragédia eseményeit dokumentálja, hanem az előzményeket is: azt, hogy a Charlie század hogyan vette fel a harcot az ellenséggel az előző hetekben anélkül, hogy valaha is látta volna őket; azt, hogy az 1. szakasz tagjai tudták: a vietkongok élve nyúzták meg az egyik társukat, és a szakasz több tagja egész éjjel hallotta a katona gyötrelmes ordítását. William Calley hadnagy, az 1. szakasz parancsnoka állítólag megjegyezte, hogy a katonái reagálása az volt: „ölni kell”. A bosszú mint motiváló tényező része volt tehát a Mỹ Lai-i mészárláshoz kapcsolódó rejtélynek.

Jones számos, a hadműveletben részt vevő katona tanúvallomását vizsgálta meg, és tomboló szexuális erőszakról, valamint nők és gyermekek rettenetes meggyilkolásáról számolt be. Szavai nehéz olvasmánnyá állnak össze, különösen a háborús harci veteránok számára. A könyvben bemutatott több mint negyvenkét kép közül talán a legvérlázítóbb az, amelynek a felirata a következő: „Ebédszünet néhány méterre egy halom holttesttől”. A képen nem látszik biztonsági kordon, csupán öt katona pihen, miután megöltek több száz civilt.

Jones Mỹ Lai hőseit is bemutatja, legfőképp Hugh Thompson főtörzszászlós helikopterpilótát és Lawrence Colburn fedélzeti lövészt, akik szembeszálltak Calley-val, és kato-

natársaik lelövésével fenyegetőztek, ha a gyilkolás nem áll le. Ezek a katonák közölték a hivatalos vizsgálat előtt a legtöbb részletet a méészárlásról.

A könyv fő témája a hadsereg leleplezése és hosszadalmas megpróbáltatásainak leírása. A szerző rendkívül kiegyensúlyozott képet nyújt arról, hogy a bizonyítékok miként kapcsolhatók össze a vezetés kudarcával, az érintettekkel, köztük Calley-val és az előljáróival, többek között Ernest Medina századossal, a Charlie század parancsnokával.

A *My Lai* a legteljesebb és leginkább dokumentált beszámoló a méészárlásról, és azon katonai vezetők számára ajánlott olvasmány, akik katonákat küldenek harci helyzetekbe, vagy háborús bűncselekmények bekövetkezése utáni információkat kezelnek.

A *My Lai*-t azoknak az aktív szolgálatot teljesítő katonáknak is el kell elolvasniuk, akik esetleg ellenséges katonákkal kerülnek harcérinkezésbe, és döntéseket kell hozniuk arról, hogy kik a fegyvertelenek. Jones értékes könyve nagy szolgálatot tett a hadtörténelem és a vietnámi háborút tanulmányozók számára is.

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

ERŐSÖDIK AZ IRÁNI–OROSZ KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Az Irán és Oroszország közötti katonai együttműködés állandóan erősödik és hamarosan magasabb szintre lép – nyilatkozta Kászem Dzsalsali, Irán moszkvai nagykövete.¹ Ezt jelezte az is, hogy az iráni védelmi miniszter augusztus második felében találkozott orosz kollégájával és számos magas beosztású orosz katonai vezetővel. Dzsalsali dicsérte a Kreml erőfeszítéseit, amelyeket az annak érdekében tett, hogy az ENSZ ne hosszabbítsa meg az országgal szemben 2020. október közepéig fennálló, Washington által továbbra is szorgalmazott fegyverembargót. A hagyományos fegyverzet Iránba történő szállításának tilalma 2015-ben lépett életbe az ún. nukleáris megállapodás alapján. A megállapodásban meghatározott kiegészítő szankciók akkor lépnek életbe, ha Irán megsérti az urándúsítással kapcsolatban vállalt kötelezettségeket. A kötelezettségeket Teherán 2020-ban valóban megsértette, amikor növelte a dúsított urán termelését arra hivatkozva, hogy az EU és más aláírók nem tudták megvédeni őt az Amerikai Egyesült Államok kereskedelmi szankcióitól, miután az 2018-ban kilépett a nukleáris megállapodásból. Teherán, Moszkva és Peking is úgy véli, hogy Washingtonnak nincs joga a fegyverembargó hosszabbítását szorgalmazni, hiszen a megállapodásból két évvel korábban történt kilépésével gyakorlatilag ellehetlenítette a nukleáris megállapodás betartását.

A NEMZETKÖZI ATOMENERGIA-ÜGYNÖKSÉG MEGSZEMLÉLHET IRÁNI NUKLEÁRIS LÉTESÍTMÉNYEKET

Szeptember elején Irán lehetővé tette a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség (IAEA) szakértői számára egy helyszíni meglátogatását a kettő közül, ahol a 2000-es évek elején nem bejelentett nukleáris tevékenység folyhatott.² A szakértők környezeti mintákat vettek az adott helyen, amelyeket mintegy 3 hónap alatt laboratóriumokban kielemeznek. A másik helyszínre az IAEA szakértői várhatóan az ősz során juthatnak be. Irán 2020 elején nem engedélyezte a helyszíni szemlélt, végül Rafael Grossi, az IAEA főigazgatója augusztus végi iráni tárgyalásai hozták meg az eredményt. Grossi iráni utazására azt követően került sor, hogy az Amerikai Egyesült Államok – bár 2018-ban kilépett a 2015-ben aláírt nukleáris megállapodásból – fokozta nyomását az ENSZ BT-re az Irán elleni szankciók kiterjesztése (újra bevezetése) és az októberben lejáró fegyverembargó meghosszabbítása érdekében. Az IAEA egy friss jelentése³ szerint Irán jelenleg a nukleáris megállapodásban engedélyezett

¹ Tim Korso: Iranian Envoy to Russia Says Tehran-Moscow Military Cooperation 'Will Reach New Levels'. Sputnik International, 22. 08. 2020. <https://sputniknews.com/military/202008221080246579-military-cooperation-between-iran-russia-to-reach-new-levels-ambassador-to-moscow-says/> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 22.)

² Jastinder Khera – Blaise Gauquelin: IAEA inspectors gain access to one of two Iran sites. Space War, 04. 09. 2020. https://www.spacewar.com/reports/IAEA_inspectors_gain_access_to_one_of_two_Iran_sites_999.html (Letöltés időpontja: 2020. 09. 06.)

³ Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 (2015). IAEA Board of Governors, 04. 09. 2020., 6. <https://www.iaea.org/sites/default/files/20/09/govinf2020-41.pdf> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 18.)

300 kg urán-hexafluorid (UF₆) – ami 202,8 kg uránnak felel meg – helyett annak több mint tízszeresével, legalább 2105 kg dúsított uránnal rendelkezik. A készlet az előző negyedéves jelentés óta mintegy 534 kg-mal nőtt. A Trump-adminisztráció szeptember 19-én bejelentette, hogy lényegében azonnali hatállyal visszaállítja a 2015-ös megállapodás előtt érvényben volt valamennyi ENSZ-szankciót Irán ellen, beleértve a fegyverembargót is.

IRÁN AMERIKAI REPÜLŐGÉP-HORDOZÓ ELLENI TÁMADÁST GYAKOROLT

Július végén az iráni Iszlám Forradalmi Gárdahadtest (IRGC⁴) hadgyakorlatot hajtott végre a Perzsa-öböl és a Hormuzi-szoros térségében, illetve a déli Hormozgán tartomány területén.⁵ A gyakorlaton az IRGC haditengerészete és légierije szárazföldi, légi, tengeri és világűri műveleteket hajtott végre rakétaegységek, hadihajók, drónok és radarok alkalmazásával. A kijelölt alegységek gyakorolták a hajózási útvonalak zárását azok elaknásításával, valamint az ott közlekedő hajók támadását szárazföldről indított hajó elleni rakéták bevetésével. A gyakorlaton a helyzetértékeléshez felhasználták a 2020 áprilisában Föld körüli pályára állított saját fejlesztésű Noor műholdról kapott képeket. Az amerikai Maxar Technologies vállalat egyik műholdja olyan képet készített, amelyen a gyakorlat körzetében egy, a térségben tartózkodó amerikai *Nimitz* repülőgép-hordozó hajóhoz hasonló, eredeti nagyságú makett látható, miközben egy kisebb vízi jármű nagy sebességgel halad felé. A makett fedélzetén 16 vadászrepülőgép sziluettje látszott. A makett hasonlított arra, amelyet egy 2015 februárjában tartott gyakorlaton is alkalmaztak. Azt akkor gyorsjáratú hajókkal lerohanták, majd partvédelmi rakétákkal megsemmisítették. Az IRGC-nek a mostani gyakorlatról kiadott sajtóanyaga nem említette a makettet.

IRÁN 2021-IG ÖT MŰHOLD FÖLD KÖRÜLI PÁLYÁRA JUTTATÁSÁT TERVEZI

Irán kommunikációs és információtechnológiai minisztere augusztusban egy rádiónyilatkozatában bejelentette, hogy az ország a jelenlegi iráni év végéig – 2021. március 21-ig – öt saját fejlesztésű műholdat juttat a világűrbe.⁶ Egy eredetileg 2020 júniusában tervezett rakétaindítást elhalasztottak, hogy koordinálják a terveket, illetve biztosítsák a műhold megfelelő működését. A miniszter elmondta, hogy az országot jelenleg vezető adminisztráció utolsó évében minisztériuma még 10 nagyobb projektet gondoz, többségük a világűrrel és a nemzeti kommunikációs hálózat fejlesztésével kapcsolatos. A terveket illetően megemlítette azt is, hogy 2021 februárjában várhatóan bemutatják az új hazai fejlesztésű szuperszámítógépet, amely elősegíti majd a mesterséges intelligenciával kapcsolatos kutatásokat, és a világ 500 legnagyobb teljesítményű számítógépe között lesz.

⁴ Islamic Revolution Guards Corps.

⁵ Iran Conducts Military Exercise with Fake US Aircraft Carrier. Defense World, 28. 07. 2020. https://www.defenseworld.net/news/27523/Iran_Conducts_Military_Exercise_with_Fake_US_Aircraft_Carrier#.X0Eko2d1OUk (Letöltés időpontja: 2020. 08. 22.)

⁶ Iran Planning to Launch 5 New Satellites by 2021. Defense World, 20. 08. 2020. https://www.defenseworld.net/news/27684/Iran_Planning_to_Launch_5_New_Satellites_by_2021#.X0EMu2d1OUk (Letöltés időpontja: 2020. 08. 22.)

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKNAK KÉT KÖZEL HASONLÓ KÉPESSÉGŰ NUKLEÁRIS HATALOMMAL KELL VERSENYEZNIE

Szeptember 14-én Charles Richard tengernagy, az Amerikai Egyesült Államok Stratégiai Parancsnokságának (STRATCOM) parancsnoka a Pentagonban sajtótájékoztatót tartott, melynek során beszélt az orosz és a kínai katonai képességek erősödéséről és az ebből adódó amerikai feladatokról.⁷ A tengernagy megállapította, hogy a két ország erőteljesen fejleszti a nem stratégiai és a stratégiai képességeit, hogy mindkét téren megelőzzék az Amerikai Egyesült Államokat, amely a történelme során először került olyan helyzetbe, hogy két hozzá hasonló nukleáris képességekkel rendelkező vetélytársa van. A STRATCOM parancsnoka szerint Oroszországgal és Kínával szemben különböző elrettentési politikát kell folytatni, ami komoly kihívást jelent szervezete számára. Külön kiemelte a két ország tevékenységét a világűrben és a hiperszonikus fegyverek terén folytatott fejlesztéseit. Kína olyan képességeket is fejleszt, amelyek ellentmondanak az általa deklarált „nem mérünk elsőnek csapást” elvnek, ilyen például az Amerikai Egyesült Államok honi szárazföldi területére is csapást mérni képes, ballisztikus rakétákat hordozó tengeralattjáró-flotta. A STRATCOM fokozottan fejleszti a vezetési-irányítási rendszerét, erősíti kommunikációs összeköttetését a végrehajtó erőkkel, bombázó-repülőgépei globálisan jelen vannak, bevetéseken vesznek részt. A pandémia ellenére a STRATCOM mintegy 150 ezer fős állománya fennakadás nélkül végzi munkáját, és a szervezet készen áll bármilyen feladat végrehajtására.

KÍNA HARCÍ REPÜLŐGÉPEKET KÜLDÖTT TAJVAN FÖLÉ

Keith Krach, az Amerikai Egyesült Államok gazdasági ügyekért felelős államtitkára szeptember 18-án érkezett Tajvanra, hogy részt vegyen a Li Teng-huj korábbi elnök halála alkalmából tartott megemlékezésen.⁸ 1979 óta, amikor Washington megszakította diplomáciai kapcsolatát Tajpejjel, és helyette Pekinget ismerte el, Krach az amerikai Külügyminisztérium legmagasabb rangú tisztviselője, aki a szigetre látogatott.⁹ Kína azonnal elítélte a magas szintű amerikai látogatást, és megfelelő válaszcikkekkel helyezett kilátásba, amelyeket a helyzet alakulásától tett függővé. Néhány órával később, amikor Krach találkozott Caj Jing-ven tajvani elnökkel, egy gyakorlat keretében 18 kínai harci repülőgép – két H-6 típusú hadászati bombázó- és 16 vadászipülőgép (nyolc J-16, négy-négy J-10 és J-11) – lépte át a szárazföld és a sziget közötti ún. középvonalat (*median line*) több irányból. Tajpej válaszul vadászipülőgépeket emelt a levegőbe és széttelepítette egyes légvédelmi rendszereit. A Tajvani-szorosban, illetve felette húzódó képzeletbeli középvonalat a két fél nem hivatalos választóvonalnak tekinti. Azt sokáig tiszteletben tartották, de a kínai légierő 2019 óta több

⁷ David Vergun: Stratcom Commander: DOD on Track to Face 2 Peer Nuclear-Capable Competitors. Global Security, 14. 09. 2020. http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/usa/2020/usa-200914-dodnews01.htm?_m=3n%2e002a%2e2884%2ejw0ao0eatg%2e2nxq (Letöltés időpontja: 2020. 09. 15.)

⁸ John Xie: China Sends Warplanes Over Taiwan as US Envoy Visits. Global Security, 18. 09. 2020. https://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/taiwan/2020/taiwan-200918-voa01.htm?_m=3n%2e002a%2e2887%2ejw0ao0eatg%2e2o1i (Letöltés időpontja: 2020. 09. 19.)

⁹ Kathrin Hille – Christian Shepherd: China cranks up tensions in Taiwan Strait as US diplomat visits Taipei. Financial Times, 18. 09. 2020. <https://www.ft.com/content/eb60c80d-2829-48f5-b664-064f16f5fa7e> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 20.)

alkalommal átlépte. A legutóbbi ilyen eset augusztusban történt, amikor Alex Azar amerikai egészségügyi miniszter látogatott Tajvanra, de akkor Kína jóval kevesebb repülőgépet vetett be, és azok csak egy irányból érkeztek.

A NATO FOLYTATJA UKRAJNÁBAN AZ ELŐREGEDETT LŐSZEREK HATÁSTALANÍTÁSÁT

Augusztus közepén újraindult Ukrajnában az elavult és feleslegessé vált lőszerkészletnek a NATO támogatásával történő megsemmisítése, hatástalanítása, amit a világjárvány kitörését követően ideiglenesen felfüggesztettek.¹⁰ A Szovjetunió felbomlását követően Ukrajnában nagy mennyiségű fegyverzet és lőszer maradt a raktárakban. A NATO demilitarizálási projektje Ukrajnában 2005-ben kezdődött azzal a céllal, hogy csökkentsék az országban felhalmozódott instabil és potenciálisan veszélyes lőszer mennyiségét. A projekt második szakasza 2011-ben kezdődött és a tervek szerint 2020 végéig tart. Ennek keretében 29 600 tonna lőszer, 2,4 millió gyalogsági aknát és 1500 tonna egyéb robbanóanyagot semmisítenek meg, illetve hatástalanítanak. A projektet – amelynek költsége egy 2019-es NATO-jelentés szerint 32,1 millió dollár – az Amerikai Egyesült Államok vezeti.

LENGYEL HELIKOPTERBESZERZÉSI TERVEK

Az elmúlt években Lengyelország növelte erőfeszítéseit külföldi gyártók jelentősebb fegyverrendszereinek beszerzése irányában.¹¹ Ennek keretében döntött a Raytheon cég Patriot lég- és rakétavédelmi rendszere és a Lockheed Martin 32 db F-35 Lighting II vadászrepülőgépe megvásárlásáról 4,74, illetve 4,6 milliárd dollár értékben. A közeljövőben kihirdetésre kerülő tenderek közül leginkább azok számítanak nagy érdeklődésre, amelyek helikoptereknek a légierő részére történő beszerzésével kapcsolatosak. 32 db többfeladatú helikopterrel az elavult Mi-2 és W-3 Sokol típusúakat kell felváltani, az első század beérkezését 2025-ig tervezik. Várható 32 db harci helikopter vásárlása is a Mi-24-esek felváltására, az első századnak 2026-ig kell beérkeznie. E programok megvalósulása az eredeti tervekhez képest csúszik, ezért 2019-ben Varsó szerződést írt alá négy S-70i Black Hawk és négy AW101 típusú helikopter vásárlásáról mintegy 186, illetve 464 millió dollár értékben. Néhány szakértő, köztük Mirosław Różański ny. altábornagy, a lengyel haderő korábbi főparancsnoka szerint nem helyes, ha országa kész fegyvereket, fegyverrendszereket vásárol. Szerinte egy ország haderejének a fejlesztése nem egyszerűen csak a legkorszerűbb eszközök beszerzésével valósulhat meg, hanem képessé kell tenni a hadiiparát arra, hogy ezeket az eszközöket üzemeltesse, javítsa, de leginkább vegyen részt a gyártásában. Az nem elég, ha egy lengyel vállalat egyedül képes tengeralattjárót vagy harckocsit legyártani, partnerséget kell kiépítenie külföldi cégekkel, ahogyan ezt a világban mások teszik.

¹⁰ Ed Adamczyk: NATO resumes disposal of obsolete ammunition in Ukraine. UPI, 19. 08. 2020. <https://www.upi.com/Defense-News/2020/08/19/NATO-resumes-disposal-of-obsolete-ammunition-in-Ukraine/1591597851658/> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 23.)

¹¹ Jaroslaw Adamowski: Poland, Romania tee up helicopter tenders, target 2 percent defense spending. Defense News, 03. 09. 2020. <https://www.defensenews.com/global/europe/2020/09/03/poland-romania-tee-up-helicopter-tenders-target-2-percent-defense-spending/> (Letöltés időpontja: 2020. 09. 03.)

GÖRÖGORSZÁG GYORSÍTJA FEGYVERKEZÉSI PROGRAMJÁT

A két NATO-tagállam, Görögország és Törökország közötti növekvő feszültség miatt Athén elhatározta, hogy új harci repülőgépeket, fregattokat, helikoptereket és más fegyverrendszereket fog vásárolni.¹² A görög haderő fegyverzetének korszerűsítését Kiriákosz Micotákisz görög kormányfő azzal magyarázta, hogy ellensúlyozni kell Törökországnak a régió destabilizálására irányuló lépéseit. Az Égei-tengeren felfedezett szénhidrogénkészletek „tulajdonjoga” feletti vita, az energiahordozókhoz történő hozzáférés kiélezte a tengeri határok kérdését, veszélyeztetve ezzel a Földközi-tenger keleti medencéjének biztonságát. Micotákisz elmondta, hogy országa 18 új harci repülőgépet vásárol Franciaországtól az előregedő Mirage 2000 repülőgépek lecserélésére, és a bevásárlási listán szerepel négy fregatt és négy haditengerészeti helikopter is, emellett a jelenleg rendszerben lévő hadihajókat is korszerűsíteni fogják. Görögország már korábban tárgyalásokat kezdett az Amerikai Egyesült Államokkal 24 db ötödik generációs F-35 típusú harci repülőgép beszerzéséről mintegy 3 milliárd dollár értékben. Szakértők szerint e beszerzésekkel Görögország légvédelme minőségileg jelentősen javul majd Törökországgal szemben, mivel Ankarának nehézségei adódtak az új repülőgépek beszerzése és haditengerészeti flottájának korszerűsítése terén.

A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA SZIMULÁLT LÉGI HARCBA LEGYŐZTE AZ EMBERT

Augusztus 20-án véget ért a Pentagon kutatóügynöksége (DARPA¹³) egyéves versenyprogramja, melynek célja a mesterséges intelligencia által támogatott hatékony légi harc-algoritmus kifejlesztése volt.¹⁴ A DARPA a program meghirdetésével azt is szeretné elérni, hogy az ember a harc közben nagyobb bizalommal legyen a mesterséges intelligencia iránt. A Heron Systems cég által kifejlesztett algoritmus öt alkalommal könnyen legyőzött légi harcban egy tapasztalt pilótát az F-16 típusú repülőgép szimulátorán. A légi harcot figyelemmel kísérő egyik szakértő szerint a pilóták csak abban bíznak, ami működik. A kísérlet bebizonyította, hogy a megadott scenárióban a mesterséges intelligencia megállta a helyét a kiemelkedő tudású pilótával szemben. A szakértő szerint azonban a feltételek nem voltak reálisak a légi harcot illetően. A mesterséges intelligenciát több információval látták el, mint amennyit egy pilóta a valóságban ilyen körülmények között ismer, ráadásul a pilóta nem érezte megszkott módon a repülőgépet, mivel egy földi kabinban ült. A Heron algoritmus a program során bizonyította agresszivitását és a lövések tökéletes pontosságát, de a valós életben nincs 100%-os találati pontosság. A mesterséges intelligencia vezérelte vadászrepülőgép gyakran nem arra manőverezett, amerre a pilóta, de végül a lövés pontossága miatt sikerült győznie. A Heron mellett hét további cég vett részt a programban saját fejlesztésű algoritmussal. A DARPA szerint a mesterséges intelligencia által a légi harcban elért eredmény csak az első lépés a légierő képességei fejlesztésének hosszú útján.

¹² Anthee Carassava: Greece to Buy Warplanes, Battleships to Boost Defenses against Turkey. Global Security, 13. 09. 2020. http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2020/09/mil-200913-voa02.htm?_m=3n%2e002a%2e2883%2ejw0ao0eatg%2e2nwi (Letöltés időpontja: 2020. 09. 14.)

¹³ Defense Advanced Research Projects Agency.

¹⁴ Andrew Eversden: AI algorithm defeats human fighter pilot in simulated dogfight. C4ISR, 21. 08. 2020. <https://www.c4isrnet.com/artificial-intelligence/2020/08/21/ai-algorithm-defeats-human-fighter-pilot-in-simulated-dogfight/> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 22.)

VIBRÁCIÓS MÓDSZER ALKALMAZÁSA SZÁRAZFÖLDI AKNÁK FELDERÍTÉSÉRE

Az amerikai szárazföldi csapatoknál kísérleteket folytatnak egy új aknakereső berendezéssel.¹⁵ A vibrációs alapú föld alatti érzékelő (VENUS¹⁶) rendszer nem az akna áramvezető képességét érzékeli, hogy elkerülje a földben lévő fémdarabok és a nedves föld által kiváltott hamis riasztásokat. A VENUS pulzáló mágneses mezőt hoz létre, aminek következtében az akna fém alkatrészei vibrálni, rezegni kezdenek. A fejlesztők szerint a földben található más fémtárgyak nem rezegnek a VENUS működésekor, vagy ha mégis, akkor teljesen más a vibrációs jellemzőjük. Az új aknakereső berendezés alkalmazásától azt várják, hogy az az eddig használt eszközöknél jóval kevesebb hamis riasztást ad, ezáltal olcsóbb és gyorsabb lehet az emberi erővel végrehajtott aknamentesítés. A fejlesztést végző vállalatoknak két év múlva kell a VENUS-t olyan állapotban átadniuk a haderőnek, hogy az a gyakorlótereken is kipróbálhassa. A berendezés fejlesztésének eredményeként kidolgozott vibrációérzékelő módszerrel a későbbiekben kiegészíthetik a hagyományos fémkeresők és a földradarok képességeit, jelentősen növelve ezzel azok felderítési hatékonyságát.¹⁷

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamczyk, Ed: *NATO resumes disposal of obsolete ammunition in Ukraine*. UPI, 19. 08. 2020. <https://www.upi.com/Defense-News/2020/08/19/NATO-resumes-disposal-of-obsolete-ammunition-in-Ukraine/1591597851658/>
- Adamowski, Jaroslaw: *Poland, Romania tee up helicopter tenders, target 2 percent defense spending*. Defense News, 03. 09. 2020. <https://www.defensenews.com/global/europe/2020/09/03/poland-romania-tee-up-helicopter-tenders-target-2-percent-defense-spending/>
- Carassava, Anthee: *Greece to Buy Warplanes, Battleships to Boost Defenses against Turkey*. Global Security, 13. 09. 2020. http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2020/09/mil-200913-voa02.htm?_m=3n%2e002a%2e2883%2ejw0ao0eatg%2e2nwi
- Eversden, Andrew: *AI algorithm defeats human fighter pilot in simulated dogfight*. C4ISR, 21. 08. 2020. <https://www.c4isrnet.com/artificial-intelligence/2020/08/21/ai-algorithm-defeats-human-fighter-pilot-in-simulated-dogfight/>
- Hille, Kathrin – Shepherd, Christian: *China cranks up tensions in Taiwan Strait as US diplomat visits Taipei*. Financial Times, 18. 09. 2020. <https://www.ft.com/content/eb60c80d-2829-48f5-b664-064f16f5fa7e>
- Iran Conducts Military Exercise with Fake US Aircraft Carrier. Defense World, 28. 07. 2020. https://www.defenseworld.net/news/27523/Iran_Conducts_Military_Exercise_with_Fake_US_Aircraft_Carrier#.X0Eko2d1OUK
- Iranian Envoy to Russia Says Tehran-Moscow Military Cooperation 'Will Reach New Levels'. Sputnik International, 22. 08. 2020. <https://sputniknews.com/military/202008221080246579-military-cooperation-between-iran-russia-to-reach-new-levels-ambassador-to-moscow-says/>

¹⁵ Christen McCurdy: *Army develops vibration-based system for land mine identification*. UPI, 18. 08. 2020. <https://www.upi.com/Defense-News/2020/08/18/Army-develops-vibration-based-system-for-land-mine-identification/2251597771387/> (Letöltés időpontja: 2020. 08. 23.)

¹⁶ *Vibration-ENhanced Underground Sensing (system)*.

¹⁷ *New landmine detection method to reduce false alarm rates*. U.S. Army, 18. 08. 2020. https://www.army.mil/article/238237/new_landmine_detection_method_to_reduce_false_alarm_rates (Letöltés időpontja: 2020. 08. 23.)

- Iran Planning to Launch 5 New Satellites by 2021. Defense World, 20. 08. 2020. https://www.defense-world.net/news/27684/Iran_Planning_to_Launch_5_New_Satellites_by_2021#.X0EMu2d1OUk
- Khera, Jastinder – Gauquelin, Blaise: *IAEA inspectors gain access to one of two Iran sites*. Space War, 04. 09. 2020. https://www.spacewar.com/reports/IAEA_inspectors_gain_access_to_one_of_two_Iran_sites_999.html
- McCurdy, Christen: *Army develops vibration-based system for landmine identification*. UPI, 18. 08. 2020. <https://www.upi.com/Defense-News/2020/08/18/Army-develops-vibration-based-system-for-land-mine-identification/2251597771387/>
- New landmine detection method to reduce false alarm rates. U.S. Army, 18. 08. 2020. https://www.army.mil/article/238237/new_landmine_detection_method_to_reduce_false_alarm_rates
- Vergun, David: *Stratcom Commander: DOD on Track to Face 2 Peer Nuclear-Capable Competitors*. Global Security, 14. 09. 2020. http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/usa/2020/usa-200914-dodnews01.htm?_m=3n%2e002a%2e2884%2ejw0ao0eatg%2e2nxq
- Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 (2015). IAEA Board of Governors, 04. 09. 2020. <https://www.iaea.org/sites/default/files/20/09/govinf2020-41.pdf>
- Xie, John: *China Sends Warplanes Over Taiwan as US Envoy Visits*. Global Security, 18. 09. 2020. https://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/taiwan/2020/taiwan-200918-voa01.htm?_m=3n%2e002a%2e2887%2ejw0ao0eatg%2e2o1i

ABSTRACT

FOCUS

Capt Roland Kiss: The development of swarming warfare and distributed operations 3

Distributed operations comprise a modern type of warfare that is based on combat procedures in use since the beginning of times, and are most precisely characterised by the word swarming. The method has been used by armed forces since the beginning of military history up to present although its nature – primarily the applied technology – has been continuously changing. Distributed operations are based on swarming but the impacts of technological progress, elements of particular importance for the future warfare, network-based nature, and the more detailed use of fire support tailored to a mission should be highlighted during its analysis. The present paper outlines the development of swarming and operational concepts. The notion of swarm-intelligence, swarming combat procedures, and their current use are also introduced.

Keywords: distributed operations, swarming, swarm-intelligence, swarm of drones

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Dániel Rémai: Entangled in security challenges, or the case of Israeli Defence Forces with asymmetric warfare 16

The Israeli Defence Forces (IDF) is one of the best-equipped and -trained forces of the world, yet in the second, or 2006 Lebanon war it could clearly experience the impact of asymmetric warfare on an organisation which is not flexible or innovative enough. This recognition fundamentally shook Israel’s defence policy, as it was not only the myth of invincibility that was ruined but also the image of an adaptive, well prepared, and rapidly adapting military force, responsible for the defence of the country. The outlining of the theoretical background is followed by the lessons learned from the 2006 offensive in Lebanon, its impact on the IDF, and the change of attitudes triggered by the events. On the basis of the characteristic features of the Israeli security situation the question to answer is whether it is conventional or asymmetric warfare that should be a priority today in order to get the IDF prepared for the conflicts of the future.

Keywords: asymmetric warfare, threat-based force planning, hybrid warfare, Israel, Israeli Defence Forces

Lt Col Tamás Kisvári: China’s moves for changing strategic balance in the South-China Sea region 32

On historical grounds China claims the islands of the South-China Sea, however, its claim is not in line with the territorial and economic eligibilities provided by the UN Convention on the Law of the Seas. Since 2014 China has been building artificial islands and using oil rigs thus it was able to completely take over the control of the area and completely change the strategic balance in the South-China Sea Beijing’s own benefit. The region will turn into the stage of military rivalry between China and the USA in South-East Asia. This situation forces the countries of the region to choose between China and the USA, which is a rather complex task because their economic dependence is a lot larger on Beijing than on Washington while the military and economic strengthening of China is increasingly dangerous for these states.

Keywords: People’s Republic of China, Philippines, Vietnam, United States of America, territorial disputes, UN Convention on the Law of the Seas

INTERNATIONAL

Dávid Szvercsek: The significance of interfaith dialogue in crisis management in Lebanon 44

The armed conflicts of the past decades often broke out in regions where intercultural and religious differences played an important role. This is particularly true for the countries in the Middle East, where Christians face state discrimination or even open persecution because of their religion. Although Lebanon is the only Middle East country with a long-lasting Christian leadership, the proportion of Christians – mostly due to the fertility rate of Muslims – has dropped to half for the past century. Since the country is fairly heterogeneous from ethnic, religious, and sectarian aspects, peaceful coexistence – mainly since the sovereignty declared in 1941 – presented a challenge for the state. Although the bloody civil war (1975-1990) ended 30 years ago, the era of lasting peace has not arrived yet. The popes of the past

decades and the moderate and balanced diplomatic activities of the Holy See have had undisputable merits in the promotion of the end of the civil war and the subsequent reconciliation.

Keywords: Christianity, Holy See, Lebanon, diplomacy

COMMAND, TRAINING

Lt Col Attila Csóka: NBC protection tasks of voluntary territorial defence reserve subunits 58

The Hungarian Defence Forces have transformed the Volunteer Reserve System. New technical terms emerged like volunteer territorial reserve, volunteer operational reservist, or volunteer defence reservist. The volunteer territorial reserve companies are organised in the districts of the country and cover the entire territory of Hungary. Theoretically, their basic training is of the similar level therefore they may meet similar requirements. Because of the different geographical locations and the industrialisation of the districts, the subunits face different challenges that may justify the specialisation of such formations. The paper summarises the NBC protection tasks of the subunits to be made for force protection, presents the training of volunteer territorial reservists, calls attention to differences in challenges, and analyses the possible necessity of special training with special regard to NBC protection.

Keywords: voluntary territorial reservist, territorial defence company, NBC protection

Lt Boglárka Barna: The potential of addressing and retaining young soldiers with the use of organisational socialisation 67

In the case of armed forces, organisational socialisation may be one of the key factors of increasing the efficiency of organisations. In several countries, armed forces are turning into ageing, slowly changing, inflexible organisations. However, permanently changing security environment does not allow long response times and slow, bureaucratic chains of command. Young, competent soldiers may be the solution of making an organisation effective. However, the new generation of soldiers represent new expectations and values on the labour market, which seem rather different from the usual values of the armed forces. A consciously structured organisational socialisation process may be used for establishing the seemingly missing common denominator. The paper presents labour and organisational socialisation theories as the first steps of the use of organisational socialisation as a tool, then presents opportunities allowing the shaping of a socialisation strategy for a particular target group in the future.

Keywords: organisational socialisation, socialisation strategy, armed forces, Hungarian Defence Forces

LOGISTICS

Maj József Zsolt Szatai – Lt Col Tibor Horváth: A history of detection of explosive devices 1. (700-1950) 81

The two-part paper presents various explosive devices and the history of their detection. With the invention of explosive devices and their subsequent use, the methods of warfare changed significantly. New procedures emerged that were already unthinkable to implement without the use of such tools. In parallel with the emergence of explosive devices with increasing destructive power, the need to deactivate them also came to the fore. Opposing parties made increasing efforts to detect, deactivate, and destroy explosive devices. After the completion of military operations, the detection of explosive devices did not lose its importance, and developed into an essential mission, since the areas had to be cleared of devices left over from the military actions and posing a murderous danger.

Keywords: explosive device, mine, minefield, detection, deactivation

MILITARY HISTORY

Sándor Szakály: Commanders of the 2nd General Directorate at the Royal Hungarian Ludovika Military Academy and its legal successors 95

For the Hungarian military – after 4th January 1922 Royal Hungarian Defence Forces – severely limited both in strength and armament by the Trianon Peace Treaty, the officer training was conducted in a single institute, the Royal Hungarian Ludovika Military Academy. The present paper – as a continuation of the presentation on the commanders of the Royal Hungarian Ludovika Military Academy – lists short biographies of the commanders of these institutes. Since they were partly responsible for the air force officers' training, the commanders (mere two men) of the Royal Hungarian Nagybányai Horthy Miklós Aviation Academy – after 1943 Nagybányai Horthy István Aviation Academy – established in the

autumn of 1938 were also included in the research. This way the portrait gallery of commanders of officer training institutes heading the Hungarian officer training between 1919 and 1945 was complete.

Keywords: Bolyai János Military Technical Academy, Horthy Miklós Military Aviation Academy, Horthy István Aviation Academy, Ludovika Academy II. General Directorate, combat value, qualifications, commanders

FORUM

Maj András Tóth: Potentials in ethical leadership 111

Today everything changes very fast: society, armed forces, combat procedures, and naturally, military technologies. Military leaders have to find the best possible leader behaviour in such changed circumstances, which allows them the efficiency of military activities. The productivity of military operations is in close connection with moral aspects. The paper seeks to answer how moral aspects influence military operations and what role ethics plays in the use of modern all-volunteer military forces.

Keywords: military ethics, military virtues, moral issues, military leadership

Col Klára Siposné Kecskeméthy: Ludovika traditions at the National University of Public Service 120

The establishment of the National University of Public Service (NKE) began in 2010. With effect from 1st July 2010, the Minister of Defence appointed a Ministerial Commissioner as head the Miklós Zrínyi National Defence University. During the modernization of the officer training system, the Ludovika Cadet Battalion was established on 1st February 2011 as an independent military unit, under the name HDF Ludovika Battalion. In her study, the author reviews in detail the reconstruction and renovation of the building complex that houses the university, and presents how the former Ludovika traditions continue to live on the new Ludovika campus.

Keywords: National University of Public Service, Ludovika Renovation, Ludovika University Campus, Ludovika Traditions, Hungarian Heritage Award

REVIEW

Péter Róbert: Uniformed men at 8 Döbrentei Street 140

A review of What People ... [Micsoda népek], a book written by Noémi Saly.

Gen (Ret) Ferenc Végh: Review of international scientific and special literature 143

The author recommends books and articles on military topics published abroad to the readers.

Col (Ret) Csaba Gál (Eng): International military and military technology review 154

A summary of the latest news in the international military and military technology press.

Megújult a Honvédségi Szemle honlapja!

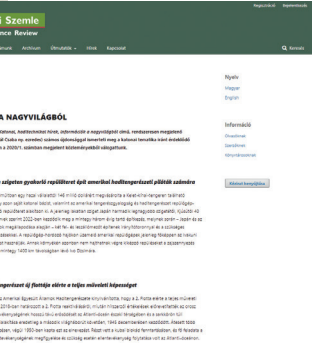
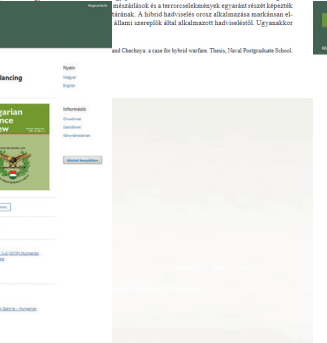
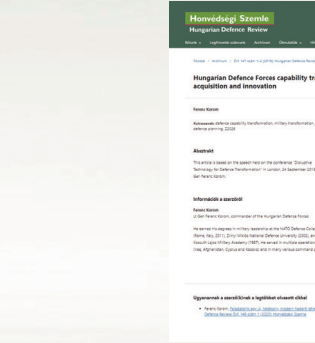
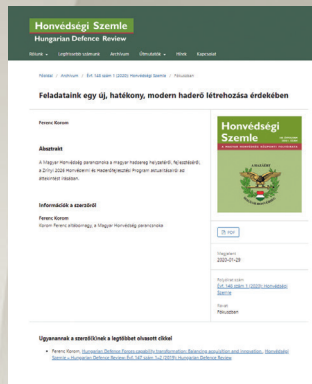
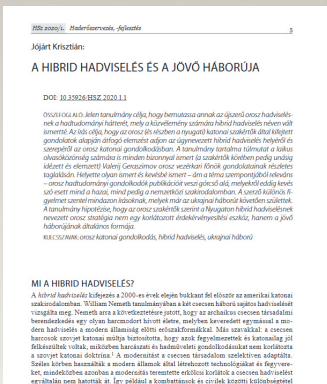
www.honvedsegiszemle.hu

www.hungariandefencereview.com

A Honvédségi Szemle és a Hungarian Defence Review legfrissebb számai már olvashatók megújult honlapunkon! Csak kattintson a honvedsegiszemle.hu vagy a hungariandefencereview.com linkre, és máris elolvashatja legújabb számaink írásait, sőt akár aktuális számunk teljes tartalmát is. Az egyes tanulmányokra kattintva bővebb információkat szerezhet szerzőinkről, és megtudhatja, hogy melyek folyóiratunk legnépszerűbb írásai. Ha érdekli, a Hírek menüpont alatt izelítőket olvashat az aktuális számunkban megjelenő hadihíreinkből is.

A honlapon ezenfelül megismerheti szerkesztőbizottságunk és szerkesztőségünk tagjait, szerzői útmutatónk, bírálati folyamatunkat, etikai és adatvédelmi nyilatkozatunkat, valamint archiválási politikánkat – egyszerűen mindazt, ami lapunkat mértékadó folyóirattá tette.

Ha szerzőként látogat el hozzánk, akár az új felületen keresztül is beküldheti kéziratát. Nincs más dolga, mint regisztrálni, és közlési feltételeink megismerése után szinte azonnal feltöltheti munkáját.

Ha időben akar értesülni legfrissebb lapszámunkról, csak regisztráljon honlapunkon, és megküldjük Önnek következő számunk tartalmát még a megjelenés előtt!

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a honvedsegiszemle.hu weboldalon

ZRÍNYI KIADÓ